FR. BALDVI-NVS IO. CAL-VINO S.

Nvnquam ad te ſcribo, Ioannes Caluine, niſi prouocatus atque etiam coactus: neque vnquam ad te ſcribere inſtituo, quin ſtatim mihi in mentem multa veniant abs te ſcripta, quæ vt me & te admoneam, imprimis repetenda eſſe ſentio. Aliud alio tempore occurrit. Nunc familiariter & bona tibi dicam fide, quid ſuperioribus fortè diebus, cum mihi ad te ſcribendum etiam inuito eſſet, ſeſe obtulerit. Soleo mane, antequã ciuilibus ſtudijs me dedam, aliquid ex ſacris literis delibare. Cum legerem Micheam prophetam, primum occurrit quod fulminat aduerſus eos, qui ædificant (vt ait) Sionem in ſanguinibus: deinde cum reliqua perſequerer, recordatus ſum non temere te in vna aut altera eius prophetæ prælectione admonuiſſe, *Eum* (vt ais) *docere; non armata manu, neque vi gladij ſubigendos eſſe populos, ſed verè eſſe & penitus reformandos, vt ſe Deo ſubijciant, vt coaleſcant in corpus Eccleſiæ;*

& fiant vnus populus cum filijs Abrabæ. Tum addis: *Nullus eſt verus Euangelij profectus inter nos, niſi vigeat charitas, & beneuolentia, & ſtudium etiam exercendæ beneficentiæ.*

Item, *Apud nos hypocritæ iactant nomen reformationis: interea hæc mera ſunt ludibria, quibus prophanatur nomen Dei, vbi non viget in cordibus ſincera pietas.* Et ad Oſeam prophetam annotaſti, Eos quidem ridere aliorum ſuperſtitiones, ſed interea eſſe Cyclopes, in quorum cordibus ſit mera barbaries. Hæc tu verè profectò atque ingenuè. Sed hoc tempus flagitabat, vt paulò diligentius exponeres, quid ſit, quod nō modo ille Propheta Micheas, ſed & ipſe Ieſaias, totidem verbis, primam veræ reformationis veluti regulam aut ſignificationem hanc deſcribit: *Contundent gladios ſuos in ligones aut vomeres, & lanceas haſtaſque ſuas in falces: neq; vltra aut bellum addiſcent, aut prælio aſſueſcent.*

Non temere eſt, quod duo Prophetæ iiſdem verbis ſignificant talia fore principia atque inſignia regni Chriſti, ſiue Eccleſiæ reformatæ. Nunc autem, quam tu vis reformationem exiſtimari, cum audimus, videmus, ſentimus illud potius fieri, quod nobilis olim poëta dixit,

Et curuæ rigidum falces curuantur in enſem?

Ais,

Ais, non eſſe in terris quærendum comple mentum ſuperioris prophetiæ: ſatis eſſe, ſi eius initia deguſtemus. Sed ne hæc quidem nobis delibãda propinas, cum in iſta tãta gladiorũ licentia atq; impunitate, nõ modo pietatis, ſed & ipſius humanitatis omnia principia tolluntur: & crudeliſsimis odijs ardent animi oculique ſingulorũ: & cædibus atque ſanguine manus madẽt: & bellis pluſquam ciuilibus ciues commiſsi ſunt. Imò & ſi recõditi gladij eſſent: tamẽ vbi ipſi ſtyli, tanquam mucrones exacuũtur: & calami, ſpicula ſunt atque haſtæ: & ſicarij ſunt libelli, qui ſe de religione contendere mentiuntur: & ora concionatorũ ſunt claſsica: qualẽ eſſe dicemus profectũ Euangelij? qualem ſignificationem reformationis? Hæc tibi dico Caluine, nõ quod tui tuíſue tantum obijcienda ſint, quæ & nobis ſunt inculcãda: ſed quod tu, qui imprimis meminiſſe deberes, magis tunc eorum oblitus eſſe videaris: ac ne quidẽ tuarum in hoc genere Concionum ſeriò recorderis: quas tamen reipſa vrgere oportebat, ne cum verba de pietate feciſti, verba dediſſe dicaris: néue quam nominis diuini profanationem cum mero ludibrio coniunctam eſſe pronunciaſti, veram & Chri-

 ſtianam

ſtianam eſſe reformationem nunc agnoſce
re exiſtimetis. Iuuat autem nunc adijcere,
quod apud eundē Ieſaiā prophetā legebā
de cōditione Eccleſiæ Chriſtianæ, cap. 16.
Ibi prædicit Chriſtum ita regnaturum eſ-
ſe, vt eius ſceptrum non in manu, ſed in o-
re ſit, vt tu ipſe annotaſti: quia (vt ais) non
armorum potentia, ſed doctrina Euange-
lij dominabitur. Prædicit deinde, in po-
pulo Chriſtiano nullum (vtar tuis verbis)
affectum nocendi, nullam ferociam, nullā
inhumanitatem fore: & cum antea fuerūt
veluti leones ac pardi, inſtar ouium & ag-
norum futuros eſſe: omnem immanitatem
belluinumq́ue affectum deponant. Qui-
nimo puer paruus (inquit Propheta) eos
ducet atq; reget. Quo loco admones pue-
ris comparari miniſtros Verbi, quòd vim
nullam exterius adhibeant. Obſecro, an
hanc prophetiam in tuis potiúſquā in ve-
teribus Chriſtianis impletam eſſe dices, vt
nunc triumphent? De bello Germanico
aliquando & dixiſti & ſcripſiſti, *Nullam
cladem tam metuendam eſſe, quam nimis trium-
phale Euangelium quod nos ad inſolentiam effer-
ret.* Quid nunc? An magis quàm vnquam
elata inſolentia, ſignum eſt triumphantis
Euāgelij? An principium fundamentum-
que

que Eccleſiæ reformatæ? Quid igitur, inane nomen reformationis, quod merum (vt ais) ludibrium eſt, tam inflatis buccis tãtoq́ue ſupercilio nunc iactari pateris? Fateor non poſſe te præſtare factum alienum. Verum cũ non ſolùm pateris tam ſpecioſum titulum obtendi tam indignæ deformitati, ſed etiam ipſe eum prætexis: an nullam Chriſto iniuriam, nulla bonorum atque religioſorum hominum fraude, facis? Liberè & familiariter, ſicuti ſoleo, tecũ agã: & cum tria potiſsimum eſſe ſentiam, quæ curare debeas, ſi es, qui vis videri, rogabo, ne tui officij obliuiſcaris. Primum illud ac pręcipuũ, quod veluti eſt ſubſtantia religionis, & ſine quo non eſt religio, ſed hypocriſis, ad animos hominum regenerandos atque intus reformandos pertinere nõ ignoras. Ex eo dependent alia duo, quæ exteriora ſunt, dico modũ religionis propagandæ atque defendendæ, & ipſius Eccleſiæ formam. Vt autem in illo primo capite, ſic in duobus iſtis, minimè iam aut curare aut præſtare videris, quod imprimis debes, vt verę & legitimæ reformationis titulum euincas. Regibus, principibus, magiſtratibus ſuum ius gladij, vt debemus linquimus. Sed qui ſunt religionis, admi-

niſtri, & ſolo verbo ac voce Euangelium propagaturos ſe eſſe profeſsi ſunt? neque armata (iterum dico) manu, ne qui (vt ais) vi gladij ſuam reformationem obtrudere debent. Quid enim minus eſſet Apoſtolicum? Quid magis eſſet Arrianum? Quid igitur tu de poſtremis tuorum actis tãdem iudicas? Nam diutius conniuere, nõ eſt integrũ. Certè cum nuper in tui Melanthonis Chronico legerẽ illud de pſeudopropheta, ex Alcorano repetitum: οὐκ ἦλθε διὰ θαυμάτων, ἀλλὰ διὰ ξίφους, δοῦναι τὸν νόμον, ſtatim iudicaui, docendi exẽplum, quod moribus chriſtianis planè contrariũ eſſet, deſcribi; neque non veritus ſum, ne hoc tẽpore quippiã tale fortè dici poſſet de quibuſdam, qui Chriſto nomen dederunt, ſimul autem venit in mẽtem, quod narrant de Iſmaële Sopho Perſarum Rege & eius propheta Techelle, cuius præpoſteram funeſtamque reformationem, (ſi reformatio dici debet) patrum noſtrorum memoria, infelix Oriens vidit. Ita eſt ſanè. Ille ſiue Iſmaël, ſiue Techelles, vterque crudelis impoſtor, malam cauſam male egit, hoc eſt, Machometanam ſuperſtitionem, cuius aliquam fortaſſe ſpeciem externã mutabat, vt alteram & nouam eiuſdem inſanię formam

mã ſubſtitueret, more Machometano re-formabat ſimul & propagabat. Sed ſcis tan tò magis talem morem, & agendi exemplum tale, alienum eſſe abs religionis veræ conditione. Quinimo noſtros olim (vt vo cantur) Maccabæos cauſam bonam male egiſſe pronũciaſti. Cur ita? Credo equidẽ, quod non ſolum cum Regno Sacerdotiũ cõiunxerint, & vtrunque occuparint, ſed etiam quod in armis minus ſibi temperarint: quibus tamen alioqui iniuſtam vim tyranni Antiochi repulerũt, & cultũ Dei reſtituerunt, & templum purgarunt, vt ipſemet ais. Ac quidẽ ferre nõ potes, quod Iudas ſacrificium pro peccato mortuorũ fieri procurarit, quia id lege Moſaica man datum non fuiſſe dicatur. Encænia tamen feſta ab eodem inſtituta præter illam legẽ, improbare (credo) non audebis, cum & ea Chriſtus obſeruaſſe videatur. Cæterùm il lius Renouationis exẽplum velim alioqui obſeruares: quò magis nunc ſimplex refor matio inſtituatur, quæ tãtum antiquæ for mæ reſtitutio ſit. Nam & quemadmodum Templum Hieroſolimitanum, rurſus extructum nõ diſceſsit ab effigie prioris: ſic & abs Iuda repurgatũ, quod antea fuerat, fuit. Ac licet ille lapidibus pollutis vti au-

ſus non fuerit ad holocauſti altaria rurſus extruendum: ſaltē lapidibus iuxta legem integris extruiſſe aram nouam, quæ tamen priori ſimilis eſſet, hiſtoria illa diſertè refert. An talia exempla negliges aut irridebis? Sanè, vt vt alias Maccabæorum actiones non probare te dicas: tamen non dubitas eorum auxilium prædici, prædicari, atque commendari abs Daniele: & obiter notas, quod ille adddit, multos in blanditijs acceſſuros, hoc eſt, hypocritas multos Iudę illius caſtra ſecuturos eſſe: *vt inter nos* (inq̄s) *qualis eſt mixtura?* Sed priusquã Maccabæorum exemplo vtaris Caluine, neceſſe eſt, vt diſsimilitudinem, quæ inter vos maxima eſt, nullam eſſe oſtendas. Tu cum in Danielem præfaris, tuos in Gallia miniſtros præmonens, ais, *Improbos & perfidos, fallaci zeli iactantia, Iudæ & eius fratribis ſeſe adiunxiſſe: eoque artificio Satanam infamia aſperſiſſe manum à Iuda collectam, acſi latrunculorum turba eſſet*. Sed ſi vis ſimilem eſſe cauſſam conditionemq́; tuam, maiorem dare operam debebas, vt nihil ſimile aut commune cum talibus zelotis tui haberent: vt ſe ab ijs ſegregarent: vt eorum ſocietatem fugerent. Atqui, homines religioſos, qui abs talibus ſeſe ſeiunxerunt, clamas perfidos eſſe

Apoſta-

Apoſtatas. Cur nō & Antiocho ſeruire clamas? vel etiā colludere cū Manelao & Alcimo, perfidioſis, nō pōtificibus, ſed proditoribus, qui cum Antiocho vel Demetrio conſpirabant? Sed hæc conuicia ſunt, quæ in te recidunt, & quibus aliam potius factionem ornare deberes. Illud modò vide: Si (vt ais) nō poſsis planè excuſare Maccabæorum fratrū actiones: qui poteris hoc tempore non ſolùm defendere, ſed etiam laudare acta tuorum? Nam & ſi laudare ſoleant exemplum illius Iehu, qui trucidauit Baalaticos ſacrificos, & euertit domum ipſius Achab: tamen tu eum non reformationem, ſed latrocinium inſtituiſſe pronunciaſti: & propterea Hoſæam Prophetam factum illius deteſtari admouiſti: vbi & cum illo Iehu comparaſti Henricū Angliæ Regem. Sed iterum vide, ne domi tuæ habeas reformatores, qui cum eo potiùs conferendi ſint. Nam & olim, cum in Ieſaiam ſcriberes, ſcripſiſti, pios principes ſequi debere illum Iehu. Adeo, cū vis, variè loqueris. Equidem lubentius aliquādo audiui, quod tuæ Reformationi prætexebas exemplum Nehemiæ dantis operam iuſtiniani Templi atque vrbis Hieroſolymitanæ, cum architecti altera manu

trul-

trullam verſabāt,altera gladium, (ſed quo tantum depellerent hoſtes incurrentes) vibrabant. Fortiter. Verum quam magnam rurſus diſsimilitudinem putas nunc notari inter vos actionesq́; veſtras poſſe? Odioſa eſſet hæc quoque comparatio. Ergo faceſſat. Videamus verò de Eccleſiæ forma, quæ reſtituenda ſit, cum hoc tempore omnes paſsim de reformatione loquant̃. Scimus & lubenter fatemur interiorem quoque & ſpiritalé eius eſſe quandã pulchritudinem, quam mundus non videt. Sed de ea nunc quæritur, quæ ſit aſpectabilis. Tu quodã in Ieſaiã loco agens de Eccleſiæ ornatu, allegas ex Pſalmo, *At gloria filiæ Regis, ab intus eſt*: tametſi cum Pſalmos interpretaris, id alio referri atque pertinere ſignifices. Nos modo quæramus de forma, quæ exterior eſt, & eſt inſtituta ad homines in religione continendos; cum hi, ex quibus Eccleſia colligitur, non ſpiritu ſolo & animo, ſed & corpore conſtent. Mirum verò, cũ olim de religione & eius doctrina fideiq́; (vt vocantur) capitibus tam magna eſſent certamina, tamen formã Eccleſiarũ alioqui diſſentientiũ eãdem ſemper & conſentientem fuiſſe. Olim, ſi quis Arrianorum cœtum ſpectaſſet, exiſtimare

potu-

potuiſſet eſſe Catholicorum. Nam ijdem ritus, eædem erant ceremoniæ. Hodie cũ talis non ſit in ipſa doctrina diſſenſio, qui fit, vt formæ diſsimilitudo atque diuerſitas tam magna ſit, quæ populos in primis perturbat ac veluti cõmittit? Cuius partis culpa id fiat, alij iudicabunt. Sed apud te diſsimulare non poſſum, quod ad te pertinet. Cum Ambroſium, Chryſoſtomũ, Auguſtinum lego, Eccleſiæ toto tũc orbe diffuſæ quædam meis occulis effigies obuerſatur. Eam ipſam non occurrere in tua reformatione, profectò miror: & vereor, ne tanta diuerſitas atq; differentia in multorum animis cieat ſuſpiciões, quas nollem. Memini, cum ad carolum V. Imp. & Imperij Germanici Principes ſcriberes de neceſsitate reformandę Eccleſiæ: ne quis miraretur omnia cõfuſe hoc tempore diſijci, ſpem dabas, fore, vt nõ manerent tales ruinę: dicebasque, cũ domus, quæ inſtauranda eſt, diruitur, lapides integros ſimul & vicioſos pariter quidem deijci, ſed poſtea ſelegi repetique eos, qui inſtaurationi vtiles ſunt. Atq; ita loquebaris, vt te hactenus tãtum deieciſſe, poſtea verò inſtauraturũ eſſe ſignificares. Atqui ab eo tempore ne lapidem quidem vnum appoſuiſti, cũ tamen

men

men in tuo regno tibi, quod lubet, liceat.
Itaque quas antea profitebaris tãtum eſſe veluti parietinas ruderibus cumulatas, iã pro integro perfectoque ædificio habere videris. Hinc noſtra diſſenſio: de qua tamen verbũ non feciſſem, niſi ſi tu me terque quaterque prouocando reſpondere coegiſſes. Nunc ſi verboſior ſim, ſcito me tu quodam id fieri, ne meam ſententiam calumniator aliquis detorqueat. Dicam tamen, verbo vno tranſigi inter nos poſſe, ſi (vt debes) Reformationem malles, quàm transformationem: & cũ duę ab orbe condito potiſsimũ fuerint aſpectabiles formę tu ad ſecundam redires potiúſquam tertiã aliquã effingeres. Hic bona tua gratia mihi licebit, quod te optime ſcire minime dubito, iam repetere, vt me & alios cómonefaciam. Formam Eccleſiæ Iudaicę Moſes præſcripſerat annis propè quingentis, antequam Solomon, eam extructo Templo (cuius etiã effigies in Moſaico Tabernaculo delineata fuerat) numeris omnibus perfectam expreſſerit. Sic enim multis interea certaminibus Eccleſiam exerceri, & multorum ſeculorum erumnis prius affligi Deus voluit. Vt autem Solomon lineamenta veluti à Moſe ducta religioſè ſecutus

tus eſt in ſuę Eccleſię conſtitutione, neq; minus in ceremonijs deſcribendis, quàm in ipſius Templi ſtructura: ſic & deinde, vt vt populi Iudaici varia iactatio fuerit, & fuerint illius Reipub. multiplices caſus, ad eandem tamen formam inſtauratio reuocata eſt: vt licet ab alijs Templum ſecundò aut tertiò extructum eſſet, tamen Solomonis ſemper eſſe diceretur. Chriſto exhibito, neceſſe fuiſſe omnes illas ceremonias faceſſere, totamque illam veluti Vmbram euaneſcere, vt vltra Eccleſiæ forma & ſpecies ſubſtitueretur, audio. Quid igitur? Prophetæ antea acerrimè quidem fulminauerant aduerſus abuſus, corruptelas, vicia. Sed longius progreſsi non erant, neq; aliud tentauerant. Apoſtoli verò ſenſerũt interea dum alia vis Tẽplum ipſum euerteret, ſeſe ceremonias illas abolere debere, vt alteram Chriſti Eccleſiam & colligerẽt & erigerent. Neque ſanè in illa abrogatione perſuadenda minus laborarunt, quàm in Gentium vocatione (vt appellatur) aſſẽrenda. Sed neque minus in ſubrogatione nouæ (vt ita loquar) formæ ſudatum eſt. Nam & trecentis annis pugnauit poteſtas Romani imperij. Tandẽ, poſt multa certamina, Cõſtantino Imperãte, Eccleſia Chriſtiana

ſtiana nō ſolū libera, ſed etiā victrix cepit cum aliquo ſplendore externoq́ue decore attollere gloriā & decus nouæ ſuæ cōſtitutionis. Si Cōſtantinū propterea cum Solomōe compararē, facerē, quod veteres Chriſtiani, & grauiſsimi inter eos ſcriptores, fecere. Et tu, quod Ieſaias prædixerat, fore, vt Reges tandē eſſent veluti nutricij Eccleſiæ, tam (ſpero) fateberis de Cōſtantino rectè intelligi, q̃ Ambroſius de Valentiniano ſuo id interpretatur. Sed illud modo dico: vt quod Aggæus Propheta pollicitus erat, noui Tēpli gloriā maiorē fore priori, ad Eccleſiam Chriſtianam pertinere fateris: ſic quam huius Eccleſiæ maieſtatē, magnificentiam, ſplēdorem, ordinem, Ieſaias prædicat, potiſsimum prodijſſe atque extitiſſe toto illo ſeculo, quod fuit abs Cōſtantino vſque ad Auguſtinum, aliquando cōfeſſus es. Scio etiam ſub cruce ſpecioſam eſſe Eccleſiā, cuius interior & ſpiritalis eſt decor: tantum abeſt, vt eius dignitatem alligem alicui externo ſplendori. Sed vbi in pace & libertate quæritur de aſpectabili ſpecie & forma: non auertam oculos ab illa, quam dixi, effigie: neque ſomniabo, fallacem tantum laruam fuiſſe: neque profectò hanc imaginem quiſquam repudiabit,

bit, qui modo credit aliquãdo conſpicuã Eccleſiæ liberæ faciem in hoc terrarũ orbe floruiſſe. Nunquam ſuis eam nęuis caruiſſe fateor. Sed præ intollerabili deformitate habere non poſſum illam eius conſtitutionem, qua non eſt olim alia in orbe noſtra viſa illuſtrior. Non audeo dicere, quod Ambroſius aliquãdo ſignificauit Eccleſiã ſimilẽ eſſe lunæ naſcenti, quæ in dies ſplẽdeſcit: quanquã ſi quorſum id dixerit, meminerimus, rectè dictum videri poſsit. Cæterùm ne longior ſim: aut nulla in hoc mundo conſpecta eſt Eccleſia, quo tẽpore maximè ſpecioſa ſpectata, agnita, glorioſa palã fuiſſe dicitur: aut certè illa fuit, quã Ambroſius in Italia, Hilarius in Gallia, Chryſoſtomus & Baſilius in Oriente, Auguſtinus in Africa, Cyrillus in Aegypto, ſua ætate gubernarunt, nobisque deſcriptã reliquerũt. Et verò tu ipſe aliquãdo ſcribens ad Sadoletũ, viſus es agnoſcere quod dico, cũ ſcriberes, Si veterem illam Eccleſiæ faciem, qualẽ horum, quos dixi, ſcriptorum monumenta exprimũt, & deinde ruinas, quæ ſuperſunt, contemplemur, poſſe videri, illam quidẽ fuiſſe Eccleſiã, qualis ſub Dauide & Solomone floruit; hanc verò, qualis ſub Zedecia

&Ioacim vitiata erat. Et quidem tu eodẽ loco hæc adijcis:*Falſo opinaris, ab ea colendi Dei ratione, quam ſemper obſeruauit Eccleſia Catholica, nos abducere velle populum Chriſtianum, &c. Scis nos nihil aliud conari, quam vt inſtauretur aliquando vetuſta illa Eccleſia facies.* Ergo Caluine, ſi iam ſententiam non mutaſti, conſentimus. Apertius etiam poſtea mihi dictaſti, quod nunc vrgeo. Nam nõ ſolùm cum de ſcãdalis ageres, dixiſti, vbi ſuos faſces, Chriſti regno ſummiſit Imperium Ro. Eccleſiã in beata quietis & gloriæ ſede collocatam fuiſſe videri, niſi hæretici turbas excitaſſent: ſed & in præfatione ad Ieſaiam, cum Angliæ Regẽ alloqueris, primũ ais ſingulare domus Dei ornamentũ fuiſſe, cũ Romani Imperij celſitudo ſe Chriſto ſummiſit. Poſtea, Sponſam Chriſti, tam precioſo (vt loqueris) habitu nudatã, tanta dignitate ſpoliatã, tam quam ſplendido decore priuatã, fuiſſe redactam in miſeram deformitatem. Hic ergo rurſus conſentimus. Sed cum ad rem ventum eſt, tibi non conſtas. Quid enim? Si iam exponam, quo habitu, qua dignitate, quo decore prædita Eccleſia fuerit, cũ Imperatores, exemplo Conſtantini, facti ſunt Chriſtiani: an talem reformationem

ad-

admittes? Vtinam faceres. Facilè tũc inter nos conueniret. At qui tu me ferre nõ potes, cùm te ad illud ſeculũ reuoco: quod quàm inſipidum eſſet, auditores tuos etiã conſiderare iuſsiſti, cum Zachariam Prophetã ijs prælegeres. Fuerint ſane ſemper aliqui omnibus ſeculis inſulſi homines: vel etiam in ſingulis alioqui hominibus & præſtantiſsimis & doctiſsimis fuerit aliquid vanitatis aut ineptiarũ. Sed vt propterea nullũ in his ſalẽ fuiſſe dicere nõ debes: ſic ſeculum, quo vix vllũ vnquã fuit illuſtrius, eruditius, religioſius, inſulſę fatuitatis dãnare minimè deberes. Ego quidem alterũ neſcio, ad cuius admirationẽ magis te reuocare poſsim. Itaq;, velis nolis, ad illud vt ſubinde reſpicias hoc tempore, ſępius rogabo. Atque vt Iudęi ex Babylone reuerſi, inſtante Zacharia, cũ ſuũ Templum inſtaurarent, ſecũ reputabant, qualis ſtructura Solomõis fuiſſet: ſi quid mea voce poſsim, inſtabo, vt in eam quã dico, formam beati ſeculi, non adumbratam, ſed expreſſam propius intueantur noſtri inſtauratores, & tu diligentiùs tecum reputes, num oporteat tertiam potius tanquam idęam nouam effingere.

Habet doctrina religionis ſuã (vt Apo

ſtolus vocat)hypotipoſin. Habet & ſuam ipſa εὐταξία Eccleſiæ. An nulla olim fuit, cum maximè eſſe poterat, quæ nūc digna ſit, quam imitemur? An tu potius ad eam formam delendam, quæ ſecunda fuit, face re potes & debes, quod neceſſariò ſemel fecere Apoſtoli ad inducendā primā, hoc eſt, Moſaicam? An rurſus alteram & abrogationē & ſubrogationem tali exemplo tibi mandatam eſſe dices? Pátere, vt rem eandem pluribus verbis inculcare ſæpius poſſim, Scio, neque diſsimulo, quænam, poſt Chriſtum exhibitum, ſit libertas religionis, ceremonijs minimè alligatæ. Scio, ceremonias Moſaicas, antea neceſſariò ob ſeruandas, poſtea neceſſariò abolitas fuiſſe. Scio ceremoniarū Chriſtianarum aliā eſſe rationem: Sed illud modo quæro; cū aliquibus vtendum ſit, an non eas, quæ & olim apud chriſtianos in vſu fuerunt, & nunc commodè eſſe poſſent, neque ſunt alioqui abrogatę, retinere debeamus, potius quàm nouas excudamus? Cumq́; exemplū reformatiōis requiritur, num omnino effingēdū ſit, veluti cuiuſdam nouę Eccleſiæ tertium quoddam genus, potiuſquam ad illud, quod, vbi integra conſtituendi libertas fuit, pulchrè expreſſum

eſt,

eſt,& cuius etiámnum lineamenta ſuperſunt, reſtitutio noſtra reuocetur. An potius patieris cœlũ terrę miſceri? Memini, cum in Epiſtolam ad Galatas ſcriberes, quã, non dico ſeuerè, ſed moroſe damnes Chriſtianos veteres, quos ſuſpicaris parũ animaduertiſſe, cur Deus ceremonias Moſaicas abrogauerit, & aliter populum Iudaicę, aliter Chriſtianę Eccleſię, regendũ atq; continendũ eſſe iudicarit: vt quæ illi pędagogia neceſſaria fuit, huic eã non eſſe vtilem, euincas. Equidem diſcrimen, quod Apoſtolus indicat, obſeruo. Sed vide tu, ne cum obſeruare nõ vis, quod etiã inuitus experiris, confusè, intemperãter, & temere, non ſolùm miſceas, quæ diſcernenda ſunt, & recta iudicia Veterum deprau es, ſed etiam ineptè fingas Angelos quoſdã eſſe planè ſpiritales, quos ſcis & ſentis in populo quoq; tuo, nimiũ homines, nimiumq́; corporales eſſe. Non eſſe Iudaiſmum abs chriſto abrogatũ, rurſus erigendum, vt imperitis cõſulatur, ais in tua Inſtitutiõe. Fateor. Ais, Chriſtum notaſſe hoc diſcrimen veterum & nouorum cultorum, cum alloquitur mulierem Samaritanam. Fateor. Addis tamen omnino eſſe vtile rudioribus etiam Chriſtianis admi-

 nicu-

niculum aliquarum ceremoniarum: ſed eas pauciores faciliores, ſimpliciores eſſe debere. Rectè. Sed quæritur, tuæ ne ſint demũ illę? Saltem definito modum illũ, quem ſolum probas, ſi non putas eũ, qui probari poſsit, poſſe in ea Eccleſia, de qua loquimur, inueniri, etiamſi rectus vſus & religioſa ingenuitas accedat. Ais Auguſtinũ in Epiſtola ad Ianuariũ, iam ſuo tempore cõqueſtum eſſe, Eccleſiam, quã Dei miſericordia liberã eſſe voluit ſic premi, vt tolerabilior fuerit Iudæorum cõditio, Cur nõ bona fide recitas eius querimoniã? loquitur de quibuſdã (vt vocat) humanis præſumptiõibus, quæ (vt ait) neq; ſanctarum ſcripturarũ auctotitatibus continentur, nec in concilijs Epiſcoporum ſtatutę inueniuntur, nec cõſuetudine vniuerſæ Eccleſiæ roboratæ ſunt: ſed diuerſorũ locorum diuerſis moribus innumerabiliter variãtur. Atqui eius generis ſeruilibus (vt etiã vocat) oneribus premendã eſſé Eccleſiã quis iã dicit? Tu verò, cur ex eadẽ ad Ianuariũ epiſtola non repetis definitionẽ, de qua nunc quęritur? Cur hac in re ſaltem Auguſtini iudicio non ſtas? Cur & eũ repudias modũ, quem nõ ſolùm ille valde probauit, ſed & eius tem

poris

poris Eccleſia libera vehementer lauda‑
uit & lubenter amplexa eſt? Quid multa?
Vt vt concedamus, in ratione gubernan‑
dæ Eccleſię, & religionis (ſicuti loquun‑
tur) exercendæ, liberũ eſſe, ſequi, quod
iam placet: dicemus tamen, caúendũ ſaltẽ
eſſe, ne Eccleſiam Chriſtianam, quæ olim
fuit, cum eſſe optimè cõſtituta diceretur,
repudiare videamur, vt priorẽ Iudaicam.
Hęc itaque cautio libertatem illam quo‑
dammodo cõſtringit. Non affingo præci‑
ciſam (vt vocant) aliquam ſeruitutem. At
ſemper rogo, num, vt ſeruiamus vnitati,
& Antiquitati, quod debetur, deferamus,
debeamus poſsimúsue ſequi veſtigia quę
dixi? vbi quidem nulla ſatis idonea cauſa
eſt, (ſicuti non eſſe in eo, de quo loquor,
exemplo exiſtimo) cur illa tam valde refu
giamus, malimusq; noſtro diſsidio diſſol
uere harmoniam orbis Chriſtiani, & no‑
uitatis ſtudio veluti conſpuere atque con
culcare faciem veteris Eccleſię Chiſtianę,
& eam conculcando, nòſtram religionẽ
in multorum animis labefactare, aliarum‑
que gentium ludibrio exponere. In tuis
quidem ſcandalis cautè ſignificat, te nõ
niſi mille ab hinc annorum conſenſum
oppugnare: ſuperiorũ verò ſeculorũ Ec‑

cleſiam reuereri.Sed hãc diſtinctionem, cum ad rem ventum eſt, minimè ſequeris.Quid iuuat tot vti circuitionibus?Nõ ſunt omnes homines tam fungi,tam ſtupidi,tam ſtipites:non adeo rerum temporumque imperiti ſunt,vt neſciãt te verba dare,cum ita loqueris. Feceris quidẽ certè magis ingenuè,ſi apertè fatearis te confuſe conuellere, quæ abs mille quingẽtis annis,vt quæ ab annis mille, inualuere. Magnũ verò & difficilè eſt hoc op⁹,quod ſuſcipis.Sed veterem Chriſti Eccleſiam, noui Iudaiſmi ream nunc facere, facinus eſt multò maioris audaciæ.Moleſtus,fortaſſe tibi ſum monitor, & videbor ineptus.Sed nõ poſsim ſatis rogare te, vt diligentius cogites,ecquò tandẽ res euaſura ſit:neq; temere audias eum, qui te in Eccleſia non modo Dictatorem,ſed & Cancallarium quendam eſſe dixit : & poſſe te quiduis cancellare,vt vna tantũ litura ſit opus:atque etiam adiecit, tam te formam olim ab Chriſtianis editã omnino expungere debere,quàm Apoſtoli expunxerũt Iudaicam. Quid non audet proiecta audacia τῶν νεωτερικῶν? Lõgius etiam excurrit, & plus ſibi licere putat.Certè ipſi Apoſtoli,etſi mandatũ accepiſſent inducẽdę in

forma

formationis Moſaicæ, tamen magis ſibi videntur interdum temperaſſe, quàm nunc tui faciunt, qui penitus eradent alteram, cuius ijs inductio alioqui mandata nõ eſt. Non recuſo battologus videri, modo te obtundendo, & rem eandem inculcando, vtilis ſit expoſtulatio mea. Ergo repetam ijſdem verbis, quod nuper ad te ſcripſi. Ipſi (dicebam) Apoſtoli, etſi neceſſariò abrogarent ceremonias Moſaicas, tamen bono conſilio ex Synagoga ad ſuam Eccleſiam tranſtulerunt multos, qui vtiles erãt, ritus, multaſque Iudæorum formulas retinuerunt, quibus etiam Chriſtiani vterentur, & vti per ſuam religionem rectè poterant. Et tu nullam in antiquis formulis actionum Eccleſiaſticarum reperiſti, qua vti dignareris, vt tantillum deferres & Antiquitati, & pacis ſtudio atque vnitatis? ipſos Nouatianos, Donatiſtas, Pelagianos, non auſos eſſe in illis formulis quicquam mutare, tametſi ſentirent ſibi eſſe aduerſarias, ex Cypriano, Optato, Auguſtino, didicimus. Arriani & Macedoniani fuere audaciores. Sed quàm acriter tunc repreſſi ſtatim ſunt? Cur hoc tempore audacia maior eſt? Faceſſat ſanè ἡ κακοζηλία, ſi Maiores noſtri, qui vel ex Iudæis vel ex

Ethnicis Chriſtiani primùm facti ſunt, veterem (quod aiunt) ſaliuam nimium retinuerunt, & ijs, quibus antea aſſeuerant, moribus, deinde addicti nimium fuerunt. Sed vt ijs temere non eſt impingendum crimen τῆς κακοζηλίας: ſic nos religioſæ imitationis, quæ noſtræ ſucceſsionis teſtis ſit, pudere non debet. Nam & quæ in ijs καινοτομία, virtus fuit, cum noua ſemel Eccleſia eſſet informanda: in nobis eſſet crimen, ſi alteram rurſus tranformationem inſtituamus. Itaque illis nouum opus nunciari iure non potuit: nobis poſſet. Non enim dicere auſim illos ceſſaſſe, aut quod abolere & volebant & debebant, alia via inuexiſſe: ne dicere videar (quod dictu nefas eſt) hactenus, & Synagogã perduraſſe, & Eccleſiam CHRISTI nullam fuiſſe. Memini, apud Danielem coniunctim prædici, & templi Hieroſolymitani, quod euerſum fuerat, ante Chriſtum exhibitum, neceſſariam inſtaurationem & eiuſdem poſtea neceſſariam vaſtitatem atque euerſionem cum ſuis & ſacrificijs & ceremonijs. Illos (de quibus loquor) veteres Chriſtianos, (nam de barbara & degeneri poſteritate non loquor) id etiam non ignoraſſe planè exiſtimo: neque mihi perſua-

perſuaſero, imprudentes quodammodo feciſſe, quod Iulianum Apoſtatam conari dolebant, vt alquod Iudaicum templum cum Leuiticis ceremonijs reſtitueretur. Imò verò iterum dicam, his abrogatis eos ſubſtituiſſe formam, quæ Chriſtianiſmo, non Iudaiſmo cõueniret: quò magis in ea obſeruanda cõſiſtamus: ac vbi hæc effigies cõſpurcata, contaminata, obſoleta erit: reformationis penicillum, potius quã inductionis ſpongiam arripiamus. Quid multa? Ego licet næuos, vt dixi, & rugas deleri optem: tamẽ illud Eccleſiæ (de qua loquor) corpus, cuius profectò caput fuit Chriſtus, & in cuius ſocietatem atque communionem vocatæ ſunt Gentes, nunquam exiſtimabo, aut faſtidioſo diuortio repudiandum, aut hoſtili ſchiſmate diſcerpendum atque dilacerandum, aut tanquam profanũ cadauer, ſempiterna cum ignominia nominis Chriſtiani, ſepeliendum atque conculcandum eſſe. Non exiſtimabo (inquam) illius, de quo loquor, temporis Eccleſiam, ad quam tot in ſcripturis promiſsiones, tot elogia etiam pertinent, nihil fuiſſe aliud, quàm quandam veluti chimeram.

Habes, mi Caluine, ſententiam in hoc

genere

genere meam, pluribus fortaſſe, quàm res poſtulabat, uerbis expoſitam, ſed quam viſum fuit exponere paulo verboſius, vt aduerſarijs præciderem anſam calumniandi. Te porro monere non audeo: ſed ſi pateris, tantum rogabo, ſaltem vt memineris, quod aliquando in Pygium ſcripſiſti, tuam conditionem ſimiliorem eſſe Prophetarum, quàm Apoſtolorum, conditioni, & illorum quam horum certamina tuis eſſe ſimiliora. Si ita eſt, vide, num te magis, quam nunc facias, continere debeas: & reputa, quid ſibi velit, quod in tua Inſtitutione ſcripſiſti, licet Hieroſolymis religio partim contempta, partim contaminata eſſet, tamen Prophetas neque nouas propterea Eccleſias ſibi erexiſſe, neq; noua altaria extruxiſſe. Neque vero ſi admoneri nolis, ipſe recuſem abs te moneri, ſi quid erro. Verum vt bona fide mecum agas, poſtulo, neque aut alio me trahas, aut cauſæ noſtræ ſtatum perturbes. Magna profectò hæc cauſa eſt, quam nunc agimus, & omnium, quæ eſſe poſſunt, maxima. Ergo te per omnia ſacra obteſtor, atque etiam per ſacroſanctum æterni viuentiſque Dei ac Domini nomen adiuro, vt ſerio, vt ſedatè, vt grauiter, vt religioſe

etiam

etiam agas. Minimè verò, vt eludas, extra id, quod quæritur, confuſſè alia miſcendo atque tumultuando, excurras. Nam & ne id facias, iam te ſępius admonui, caluam eſſe tuam, ſiue fruſtrationem, ſiue cauillationem, cum vbi de reformatione rogati, laudamus veteris Eccleſiæ formam, tu nobis exprobras deformitatem, quę nunc eſt, quaſi eam exoſcularemur, quam exhorreſcimus: neque non callidè ad noſtri temporis fecem exagitandam te confers: vt cum in huius ætatis corruptione multa ſint, quæ iure reprehendas, illam innocentem atque religioſam Antiquitatem, veluti per latus degeneris poſteritatis, confodias. Si hæc non eſt intentio tua: nihil eſt, cur me petas. Si Antiquitatem (dico iterum) illam bonam reuereris, conſentimus: caſtiga modo tuorum audiciam, inſolentiam, inſaniam, qui omnem illius memoriam delere volunt: caſtiga multorum leuitatem, vanitatem, ἐωλοκρασίαν: qui odio ſui temporis, illam Eccleſiam, cuius tanta ſemper fuit reuerentia, tam valde oderunt, faſtidiunt repudiant, eius vt nomen ferre vix poſsint: nihilq́ue magis metuere videantur, quàm ne quid ex eius formulis ceremoniiſq́ue retinere, aut quic-

quam

quam commune cum ea vel ſimile habere dicantur, præſertim quod vel in oculos incurrat, vel auribus inſonet. Quid? Eò res (ô tempora) recidiſſe videtur, vt nunc quæratur, num aliqua ab Apoſtolis relicta ſuperſtes ſit Eccleſia Chriſtiana, quæ & teſtis veritatis, & cuſtos religionis & vtriuſque index fidelis eſſet? an verò ea, ſtatim atq; nata & condita fuit, interierit, aut in apoſtaſim degenerarit? an denique tota nihil aliud fuerit, quam vanitas, impoſtura, ſomnium, ludibrium, ſperſtitio, fabula? Et quid ſupereſt, quàm vt illam cum Aegeria quadam conferant, qui hoc tempore audent veterum chriſtianorum ſacra cum delirijs Numæ Pompilij comparare? Qualem totius religionis, ſiue irriſionē, ſiue labefactationem, ſiue etiam euerſionem, eamque ſiue apertam, ſiue occultam & ſubtilem, qui titulo reformationis venditant, quomodo tibi tolerabiles atque ferendi eſſe videantur, neſcio: ſed mihi, qui talem indignitatem concoquere non poſſum, minus ſuccenſere profectò debes: præſertim cum non magis ferendos eſſe ſentiam, qui illos adiuuant, cùm ſe repugnare clamant; hoc eſt, qui res deprauatas præfractè & confuſe tuendo, rerum

bonarum

bonarum integritatem permiſcent, & propè obruunt. Sic non modo nocent, qui Eccleſiam veluti depoſitam iugulant: ſed & qui morbum nullum agnoſcendo, nullam admittunt medicinam. In hac verò tanta rerum deſperatione, quid me aliud facere vis, quàm quod facio, cum interea, Deum vindicem & appello & expecto? in horum quidem certè temporum confuſione, & certaminum fluctibus, & diſſenſionum tumultibus, quod nam meum votum ſit, iampridem legiſti: Legiſti, quòd iampridem ſum profeſſus, omnibus votis me optare, tandem aliquando, tandem vt illam, quæ cælum & terram olim recreauit, & nunc iterum iterumque recrearet, vocẽ Conſtãtini noſtri ad Alexandrinos, illum (inquam) verè Euangelicum nuncium, audire, priuſquam ex hac vita migremus, liceat: τὰς διχονοίας, τὰ σχίματα, τους θορύβους, κατὰ τὴν τȣ̃ χριστοδ. κέλευσιν, ἡ τῆς ἀληθένας ενίκησε λαμπρότης

Tum verò etiam ſperabimus iterũ nos illam Eccleſiam in integrũ reſtitutam viſuros eſſe, cuius ipſos quoq; Angelos, non ſolũ cuſtodes, ſed & auditores & diſcipulos quodammodo eſſe, Apoſtolus ſignificauit.

ficauit. Illam dico, quam idem ait eſſe domum Dei, columnam & baſim veritatis: quamque tu interpretatus es propterea ita appellari, quia fida ſit cuſtos veritatis, ne hæc in mundo intercidat. Interea quid eſt, quod in meo deſiderio requiris? Si hāc miſerè deformatam abs barbaris fuiſſe, clames: iuſtiſsimum clamorem tuum laudo: Si deplores, ſeriam eius reſtituendæ curam multis iam annis nullam fuiſſe: cōiungam meos genitus. Si cum Apoſtolo, Deum irrideri non poſſe dicas, tamen multos ei illudere velle: tibi ſuccinā. Si quod & Aeneas Syluius ſuo tempore conqueſtus eſt, multo magis conqueraris, Eccleſiam (vt ait) iactari, ſicuti pila iactatur voluiturque à pueris ludentibus: tecum exclamabo, intolerabile eſſe hoc ludibrium, & propterea pios omnes vel dolore contabeſcere, vel indignatione diſrumpi debere. Denique ſi erumpas in illam, quàm ſæpe in ore habes, Prophetæ indignantis grauem querimoniam. QVOVSQVE DOMINE? religioſi zeli vehementiam prædicabo, Sed cum de reformatione agetur: fremas licet, recurram ad illam, quam dixi, effigiem, & ijſdem, quibus antè fuerat, coloribus nunc renouandam eſſe contendam:

tendam: atque cum prioribus lineamentis, fundamenta priora repetenda eſſe dicam: vt & olim Ieremias Propheta prædicebat Hieruſalem rurſus ædificatum iri in ſuo aceruo, vel ſuorum ruderum cumulo. Denique, vt antea ad te ſcripſi rediuiuo potiuſquam nouo ſaxo Templum hoc noſtrum reparandum eſſe: rogabo, vt ex ipſis ruinis lapides antiqui reperantur atque ſeligantur, quibus hoc ædificium in integrum reſtituatur. Eos ſemper dico, qui recti atque integri ſunt.

Hic ergo pro coronide mihi liceat erumpere in illam Pſalmi vocem: *Exurge Domine, & miſerearis Sion. Serui tui diligunt lapides eius & pulueris eius miſeret eos.* Interea verò conſolatio quænam noſtra erit? Vt cū olim inſtaurabatur Templū, quod minus accedere videbatur ad ſplendorem atque maieſtatem ſtructuræ Solomonis, pios homines propterea mœſtos cōſolatus eſt Propheta, pollicitus fore, vt aliquando ſurgeret Eccleſia Chriſtiana, quæ longè ſuperaret gloriam prioris Templi: ſic iam cum huius Eccleſiæ inſtauratio talis non eſſe videtur, qualem optaremus: ſpes illa nos conſoletur, fore, vt aliquando in cælis conſpecturi ſimus multò excellentio-

rem, quàm in orbe terrarum vnquam fu-
erit: neque tamen interea deſinamus perſequi qualemcunque inſtauratione, quæ vt vt poteſt, vtcunque ſeſe refert ad formam priorem.

Quod ad Rempub. attinet, quàm mirificè concutis & labefactas, Caluine, nihil dico. Quæcunque tandem eius forma placuerit, non repugno. Sed neque eam Romanis legibus, has licet prædicare & interpretari ſoleamus, neque magis quàm Moſaicis, alligatam eſſe contendo. Diſsimulare tamen non poſſum, in hoc quoque genere iniuſtam quandam eſſe tuam intemperantiam. Cum hodie, in gratiam tuam, relegerem Maccabæorum hiſtoriam, cuius paulò antè memini, legi tuum illum Iudam fœdus cum Romanis ferijſſe: & in eadem hiſtoria obſeruaui, non temerè laudari Senatus Romani pro Republica curam, continentis populum in honeſta moderatæ vitæ ratione. Sed cum eodem tempore tuos in Danielem commentarios percurrerem, miratus ſum, te, illi tam laudatæ Reipubl. ſupra modum maledicere. Nam cum Cyneas ille ſapiens Pirrhi legatus olim dixiſſet, tot videri poſſe Reges, quot Romæ viderat Senatores,

natores, tu exclamas multò melius dictum fuiſſe, totidem eſſe latrones & tyrannos. Ais nullam in ijs fuiſſe micam æquitatis. Ciceronem vocas impurum rabulam: catonem, nebulonem. Totum illius Imperij corpus fuiſſe horrendam colluuiem. In tota illa gente fuiſſe immanem barbariem. Non fuiſſe Rempubl. ſed confuſum neſcio quid, monſtro ſimile. Hæc (inquam) cum legerem tam intemperanter & iracundè abs te dicta ſcriptaque, equidem propè attonitus obſtupui: & iuriſprudentiæ noſtræ odio quodam in ea te erupiſſe ſum ſuſpicatus: neque talem iniuriam facilè potui concoquere. Religionis veræ & contemptores, & aduerſarios & imperitos fuiſſe illos Sapientes Rom. merito vociferaris, & ego iampridem accuſaui profana eorum iudicia, & laudaui Auguſtini cenſuram de Varronis libris rerum diuinarum atque humanarum. Sed ciuilis iuſticiæ atque æquitatis nullam in illo Senatu, in illa gente, in illa Repu. fuiſſe aut ſcientiam aut curam, qui tecum dicere poſſem, cum ex Iuris & legum Ro. libris quotidie longè aliud percipiam? An iam tibi liceat, quod illi olim nō licuit, qui in veteri Satyra laudatur, quòd ciceronem Allo-

broga dixit: videris. Vereor enim, ne literatos omnes propterea habeas infeſtos aduerſarios, & ipſe tuus filiolus Ciceronicola, multò magis, licet clam, tuo conuicio maledicat, qui, honoris ergo, Ciceronis orationes iſtic excuſas, tibi donauit, dicauit, conſecrauit. Sed Catones, Fabricios, & ſimiles, habere pro nebulonibus, graue eſt: & ipſe Zuinglius tuus, ſi viueret, hoc conuicium tuum minimè ferre poſſet, qui etiam illis plus tribuit, quàm religio noſtra permittat. Quid Melanthonem tuum tibi opponam: qui vnus & rèpub. & Senatum, & Iuriſprudentiam Rom. magis prædicat, quàm quiſquam noſtrum? Neque mei nunc inſtituti, neque huius loci eſt, vel hanc cauſam agere, quæ ſæpe acta eſt, vel dignitatem Iuriſprudentiæ Rom. cui operam damus, vel artem ęqui & boni, quam profitemur, vel eius auctores defendere: quod factum alias ſatis ſuperq́; fuit. Cæterùm vt tibi rurſus ſatisfaciam, iterumq́ue iterumq́ue profiteor, cauſam religionis veræ, quam illi impiè peſſundare voluerunt, longè præferendam eſſe, & Rebuſpublicis omnibus, & cuicunque dignitati ciuili. Quinimo lubenter audio, quod ex Ieſaia refers, propter Eccleſiam & con-

ditum

ditum eſſe & conſiſtere hunc terrarum orbem, qui in nouum alioqui chaos recideret. Sed neque ipſe ignoras, toties me hoc egiſſe, ſtudium vt religionis cum ſtudio Iuris Ciuilis coniungendum eſſe, & illud huic præire debere, probarem: vt hoc meum deſiderium profanis quibuſdam legulejis in tuo etiam ſinu latitantibus moleſtiſsimum fuerit, neque tu illi fueris æquior, qui nihil rectum putas, quam quod ipſe & facis & præſcribis. Imò verò, vt illi ſuauiter irridét me iſta curare, cum neque Theologus ſim, neq; in Eccleſia quicq̃ habeam muneris, neque mea priuatim interſit, etiamſi omnia perturbes atque peſſundes: mihique propterea obijciunt illud ex Comædia, *tantúmne eſt abs re tua ocij tibi, aliena vt cures, eaq́, nihil quæ ad te attinent:* ſic tu qui tanto magis laudare deberes ſolicitas piorum hominum (qui licet ordinis non ſint) de religione cogitationes, tamen eos magis ferre potes, qui alijs literis addicti, planè abijciunt atque reſpuunt ſtudia religioſa, quàm qui, vt his operam aliquando dent, res alioqui ſuas negligũt. Vale.

Ex vrbe ix. Kal. Nouemb.
1563.

EIDEM.

QVO die ſuperiorem epiſtolam ſcribebam, & alteram quæ libris Optati Mileuitani præfixa eſt, iam ad te dederam, eodem forte die & accepi & legi literas de me tuas: quas, honoris cauſa, præfixiſti quibuſdam Theodori tui Bezæ ſiue maledictis, ſiue conuicijs, quæ tu mihi prò triplicatione, nunc demum reponis, toto poſt meam duplicationem ſeſquianno. A quo iudice talem ampliationem impetraris, neſcio: ſed video te nullam iuris noſtri rationem habere in hac tota actione tua. Nam & illud iniquũ eſt, quod non ſolum iam mihi ſubſtituis alium aduerſarium, vt te ſcilicet liti eximas, quódque hominem infamem pro te poſtulare, & accuſationem abs te inchoatam perſequi velis: ſed etiam, quod aſtutè relicta principali quæſtione, vt primam cauſam eludas, inſidioſe captas neſcio quę diuerticula: & ex multis tamen, quæ occurrebant, non niſi in ea ingrederis, quæ abs re propoſita magis aliena ſunt. Sed quò magis hæc fugæ tuæ & offenſionis ſigna quædam eſſe videntur, tanto minus victoriæ ſpem oblatam aſpernari debeo.

Neque

Neque ſi per alios cauſam inter nos cœptam peragi velis, magnopere recuſem: cognitorem quidem certè talem das, vt tam turpe atque ignominioſum tibi futurum id ſit, quàm mihi propterea etiam expetendum, præſertim ſi lubeat, exemplo tuo, non in rem, ſed in perſonam agere. Sed (crede mihi) tã me nõ delectant deſultoria hæc tua certamina, quàm minimè etiam terrent. Nam & tuas huius generis infinitas ſiue digreſsiones, ſiue excurſiones cur reformidem, nõdum video. Quid enim? Cùm in altéra reſponſione mea curioſe aliquid diu inueſtigaſſes, quod potiſsimum arroderes, & in quo me pungeres, nihil iam aliud reperiſti, quàm quod ego fortè, cum me mirari nuper dicerem, te antiquæ Eccleſiæ veteres formulas tam facilè delere, licet in tuis nouis ne verbum quidem mutari velis, admonitionem hanc adiecerim: *Cùm amici tui te verecundè monerent multos mirari, quod in noua tua precandi formula præſcripſiſti, poſſe Chriſtianos, melius fœdus, quam ſit illud, quod cum Abrahamo ictum fuit, allegare, & vt ambiguum captioſúmque verbum tolleres, te rogarent, ne quis diuerſa eſſe hæc fœdera periculoſe putaret: tu ſeditioſos eſſe hos monitores, tumultuoſe excla-*

maſti, qui vel vnum apicem deleri in tuis libellis vellent. Quid iam tu? Factum confiteris: de iure litigas. Fateris (inquam) te ab amico illo, qui tuam formulam reprehendebat, admonitum eſſe, eumque propterea abs te eſſe caſtigatum. Sed contendis, eum temerè & inſcitè feciſſe, qui ſparſerat, non eſſe dicendum melius, quod eſſet idem. Iam hæc altera eſt quæſtio, quæ ad me propriè non pertinet: neque tamen tu in ea tantus theologus valde habes, quod triumphes: & verò ſi ille, qui & Iuriſconſultus & Senator erat, nunc viueret, fortaſſe tibi reſponderet. Promptum (inquis) fuit, producto Apoſtoli teſtimonio hominem pudefacere. Quónam tandem? Procurator tuus Beza indicat in Epiſtola ad Habræos fieri mentionem κρείττονος, (κρέιτωτονος ab optimo eius librario cur excuſum ſit, neſcio) διαθήκης. Sed obſecro, quid hoc ad rem? Tu ipſe annotaſti, eo loco comparationem veteris & noui fœderis, ad formam potius quam ad materiam referendam eſſe. At cum in precibus allegatur fœdus, non de eius forma aut ceremonia, ſed de ſubſtantia potius, cui fides innititur, profectò agitur. Tunc ergo cur non pateris ſimpliciter dici idem fœdus,

dus, quod reuera idem eſſe fateris? omnino autem vis dici eſſe multò melius, cum tamen alioqui nolis quenquam cogitare, aliud eſſe? Quid (putas) tua plebs cogitabit, quàm eſſe alterum & plane diuerſum, cum tantum audit hæc verba *multo melius:* neque audit, vnde tu ea repetijſſe, te nunc demum narras. Vbi id tractabis, quod tractat Epiſtola ad Hebræos, verbis iiſdem rectè vteris. Sed vbi aliud agis, & populo ſimplicem precationem dictas: an non iis abuti videberis, præſertim cum, ne quis fallatur, nullam expoſitionem addas? Quid? Non patereris, ſpiritales filios Abrahæ (Chriſtianos dico) laudare fœdus ictum cum Abrahamo? Non eſt mei inſtituti in hanc tecum diſputationem nunc deſcendere, neque mihi arrogo magnam harum rerum ſcientiam, ſed magnam ſcilicet habet cauſam tuus Beza, cur hic exclamet, me in manifeſta inſcitia, impudentia, blaſphemia eſſe deprehenſum. Quantò meliori iure dixerim, hic non minus, quàm aliis in locis, deprehenſum teneri manifeſtam veſtram arrogātiam atq; peruicaciam, qua, dum mordicus, quicquid temere ſemel arripuiſtis, defenditis, nihil nō fingitis potiuſquam aliquid in ve-

ſtris dictatis notari poſſe fateamini, qui tamen in veteris Eccleſiæ formulis tam & temere quiduis calumniamini, & facile omnia deletis atque inducitis.

Alterum, in quo tu me exagitare vis, ſed ego te tuis verbis conſtrictum teneo, diuerticulum, quod delegiſti, non minus te premit. Ego te aliquando verecundè admonueram, & meminiſſes, non temere abs Bucero tuo caſtigatum fuiſſe te, quòd iudicares prout amares, amares autem prout libet. Hoc me improbiſsimè finxiſſe, exclamaſti, Deum & Angelos teſtatus, & diram inprecationem addidiſti, ſi quid vnquam tale audieris. Ego & manum & ſcripturã tuam & verba protuli, quibus Bucero ita reſpondens: *Iudicare me ſcribis, prout amo: amare prout libet*. Addidi & & alia ex eadẽ epiſtola, quę grauiora ſunt. Quid tu nunc? *Buceri* (inquis) *verba hæc fuerint: iudicamus prout amamus, &c. Dexter interpres Balduinus, quo ſit odioſior expoſtulatio, mutata perſona, id in me torquet*. Atqui tu ipſe Caluine id ita interpretatus es, & in te ac de te dictum illud eſſe diſertè ſcripſiſti: neque aliunde, quàm in tuis literis, quid illud eſſet, reſciui. Tua enim, non Buceri, verba, legi. Neque ad rem pertinet, quòd

epiſto-

epiſtolam tibi ſurreptam eſſe fingis. quanquam ne id quidem probabiliter fingere etiam poſsis, cum epiſtolam ad alium ipſe miſeris,& ab alijs legi volueris, & ille quibus voluit communicare ſuo iure potuerit. Itaque putidum eſt, quod hic de monedula furace & ablatiuo neſcio quo patruele fingis:& potius cogitare debueras, quid replicari poſsit de domeſticis tuis vulturibus atque harpijs, deque fratre conuaſatore minimè datiuo, deque affine & ſocero aliarum mercium quàm chartarũ ſpolijs onuſto: imò verò de tota illa ſocietate ad auferendum & rapiendum potiuſquam dandum comparata. Sed hæc ab alijs audies, ſi pergas. Illud modo, ne aliud agam, abs te quæro: ecqua tandem fronte neges Bucerum ſua admonitione te pungere voluiſſe, cum ijſdem literis multò acerbiora ad te ab illo ſcripta eſſe profeſſus ſis, cum quidem te (vt ipſe narraſti & ſcripſiſti) appellaret canem rabidum, fratricidam, maledicendi morbo infectum, & quid non? Tu hæc iam ſuauiter diſsimulas. Cautè. Sed inde repetere velle tuam defenſionem laudés ue tuas, non eſt hominis profectò ſani. Et tamen hic etiam ille locus

eſt, in quo tuus Beza, tibi de more ſuccl-
nens rurſus ſuos pæanas magnificè canit,
perinde atque ſi omnibus hominibus &
cerebrum iam eruiſſet, & oculos confixiſ-
ſet. Quid verò pluribus opus eſt? Fingamus te iam non temere negaſſe, Bucerum
de te illud ſcripſiſſe, quod tamen ſcripſiſſe antea affirmaras: fingamus, de præpo-
ſtero tuo iudicio nihil dixiſſe. Fingamus,
quod de mulieribus dici ſolet, de te, viro
renato, neminem vnquam dictitaſſe, nul-
lum aut in amore, aut in odio modum eſ-
ſe tuum. At tota etiámnum & conſuetu-
do & actio veſtra clamat, id ab omnibus
de vobis & dici & ſcribi debere: adden-
dum etiam eſſe, vos & amare & odiſſe, &
iudicare & loqui, & agere ſemper prout
expedit. Adeo & regenerati & reforma-
ti ſunt omnes veſtri affectus. Neque ve-
rò teſtimonium longius repetendum eſt.
Ipſe, ipſe tuus Beza in hac actione ſatis ſu-
perque id exponet. Ergo & tu iam illi in
decurſu lampada tradis: & cum ſingula-
ri elogio hunc præſtigiatorem producis
in proſcenium, profeſſus te non parum
oblectari concinna & ſimul omni fuco
pura eius optimi & integerrimi (vt ais)
fratris tui reſpóſione, in cuius (vt narras)
ſince-

ſincera ingenuaque defenſione veritas ita ſplendeat, vt victrix ſupra omnes Balduini nebulas emineat. Quænam ſit hæc illius optima integritas, quam prædicas, & concinnitas, & ſine vllo fuco puritas & ſinceritas, & ingenuitas, & veritas victrix, ſplendens, eminens: paulò pòſt alij liquidò intelligent, & de tuo teſtimonio iudicabunt. Sed illud nunc ſcito, multos mirari, tam ſuauiter complexum eſſe te illud funeſtum animal, ex nefarijs ſtupris, ex ciuili cruore, ex omnium ſcelerum importunitate, & flagitiorum impunitate concretum. Scito & illud: quicunque illi reſponſurus ſit, reſponſurum eſſe hominis furioſi, non orationi, qua ille vti non poteſt, ſed conuicio, cuius exercitationem, cum intollerabili petulantia, tũ etiam diuturna impunitate muniuit. Iuuat enim nunc te etiam oblectare verbis Ciceronianis. Cum ego quicquid ille tecum nunc miſcuit, fortè legeré, quo tempore Auguſtini aduerſus Donatiſtas ſcripta relegebam, venit in mentem, quod Petiliano Auguſtinus obijcit, eum nec dicere, nec tacere potuiſſe. Imò verò quod Donatiſtarũ antiſtiti Gaudẽtio reſpõdit, ſimpliciter nunc reſpondẽdum tibi eſſe.

Ac-

Accepi (inquit) *Gaudenti, reſponſionem tuam, ſi tamen reſponſio dicenda eſt, quam mihi propterea referre voluiſti, ne ſi tacuiſſes, diceremus te eſſe conuictum. Sed hoc non eſt reſpondere, quod eſt non tacere. Nam ſi hoc eſt: reſpondiſti planè. verum etiam hi, qui de te aliquid poſſent ſperare nouerint te non inueniſſe, quid reſpondere deberes, & tamen reſpondiſſe, ne taceres. Itaque cum caueres, ne victus dicereris, feciſti vt oſtenderetis.*
Hæc ille. Quæ an de te tuoq; ſubſidiario declamatore, nunc iure dici poſsint, alij ex reipſa æſtimabunt: qui & te (vt credo) aliquando rogabunt, vt ſi quid habes, quod ad quæſtionem principalem pertineat, dignum publica cognitione, illud ſedatè proferas: & per alium, quàm Theodorum tuum, agas, ſi de religione agere vis. Nam Bezam qui nouerit: non putabit de ea ſeriò agi, ſi agat ille. Ludum potius aliquem eſſe exiſtimabit: atque etiam indignè feret, ab homine infami & inceſto contaminari cauſam ſacroſanctam: tibique poſtremo obijciet, quod ipſe 1. cap. ad Hoſeam prophetam annotaſti, talem hominem tota vita latere potius debere, quam ſuſcipere munus propheticum. Sed licet fortè aliquid rectè ille diceret, optandum tamen eſſet, id ab alio

potius

potius dici: vt olim Lacedæmonij ſenten tiam bonam, quam homo improbus dixe rat, iuſſerunt abs viro bono & honeſto recitari, ne mali auctoris infamia obeſſet ſententiæ bonæ.

Quod attinet ád conuicia: quid vis a- liud tibi reſpõdeam, quàm quod eundẽ Auguſtinũ eidem Petiliano reſpondiſſe, hodie quoque relegebam. *Si* (inquit) *& ego tibi vellem pro maledictis maledicta rependere: quid aliud quàm duo maledici eſſemus? vt ij, qui nos legerent, alij deteſtatos abijcerent ſana grauitate, alij ſuauiter haurirent maleuola voluntate.* Sed tu iampridem aliorum iudicia con temnere didiciſti, & factionis tuæ præ- ſidium maximum eſt in tua excellenti arte maledicendi, non minus quàm ma- ctandi, neque tamen non miratus ſum, te theologum tantum, tamque reforma- tum, tuam nunc declamationem exor- ſum eſſe, & abs poëtica fabula, & abs ca- nino conuicio atque latratu: neque inte- rea cogitaſſe, quid ſtatim audire poſſes, cum non ſolum ſimul fatearis irritabi- lem tuam eſſe naturam, ſed & in eadem propè pagina agas de literis Buceri, in quibus ab ipſo te canem rabidum appella tum eſſe alibi ſcripſiſti. Sed & metuere de-

bebas,

bebas, ne quod de alio tuo familiari am-buſto ſcripſiſti, tibi obijceretur: *Canina illa mordendi latrandique rabies, quam ebulliunt omnes ſcriptorum eius paginæ, ſatis teſtatur, qualis hominem ſpiritus inſtiget*. Turpe profectò eſt hoc totum, & miſerum, & inhumanũ, & abhorrens abs ingenua liberaliq; conſuetudine, & verò imprimis indignum hominibus Chriſtianis, loquendi genus: tantoque propterea magis ab ijs alienum eſſe deberet, quod barbara illa Turcarũ colluuies hac potiſsimum phraſi vtatur, vbi de ijs agit, qui Chriſto nomen dederunt. Sed tua Rhetorica, religionis, quam prætexit, oblita, tuos docet nouum hoc & inſolens maledicendi genus: quod, neſcio quo modo etiam inuiti addiſcũt, qui tecum ſæpius conflictari coguntur. Debueras potius Caluine, cum Hecubę fabulam narrabas, & deflere rerum humanarum erumnas, quas illa in tragœdia deplorat, & illuſtres de illis ſententiás, quas eadem Regina fundit, perinde atque ſi oracula ederet, grauiter recitare. Sed te (vt video) tam oblectant tales miſeriæ atque confuſiones, quàm tragicis imprecationibus etiam delectaris. Neque tamen me, vel ſi, quod Euripidi, qui à canibus dilania-

dilaniatus eſſe dicitur, accidit, ferendum ſit, deterrebis tuis minacibus conuicijs, quin aliquam conſolationem ab eodem etiam poëta, Hecubam exprimente, aliis quando repetam: & interea, quod apud eum illa mulier de ingrato Vlyſſe, qui Polyxenam, vnicam miſeræ Reginæ filiam ad mactationem poſcebat, merito conquerens, exclamauit de hoc toto genere τῶν δημηγόρων, ſubinde obijciam tui generis declamatoribus καὶ δημαγώγοις, ac iuſtiſsimam hanc quoque meam querimoniam eſſe palàm oſtendam, neque in gemitu meo emittendo periculum vllum, quod impendere ſcio, reformidabo. Id olim minimè reformidaui, cum tuam ſectam, quo eam tempore putabam eſſe religioſam, ſecutus ſum, quam alij periculo deterriti refugiebant. Nunc, cum rectam non eſſe video, quamuis eam ſequi iam quæſtuoſum etiam ſit, & propterea (ô excellentiam humanæ vanitatis) aſſectentur multi, refugere me non diſsimulabo, vel ſi abs te diſſentire tam periculoſum nunc ſit, quàm erat antea; conſentire: Ac ſi fortè hæc ætas ſuis factionibus faſcinata, & diſsidijs implicata nihil diſcernat; ſpero aliquando ſapientem poſteritatem liqui-

 do iu-

dò iudicaturam eſſe de noſtro & aliorum facto, vbi (inquam) adſit vel religio, conſcientia, grauitas, pudor: vel factio, improbitas, leuitas, impudentia. Interea ſi quàndo tu olim malos antiſtites caſtigans, non temere vſus es quadam comminatione: vide, num tuos actores iiſdem verbis terrere liceat. *Ne ſibi* (inquis) *nimium blandiantur, quod nunc magno applauſu, & ſecundis, magna ex parte, admurmurationibus, fabulam ſuam agunt: cogitent, nondum ad cataſtrophen ſe peruenisse, in qua certè nō habebunt theatrum, vbi ſuos fumos impunè vendant: vbi credulas mentes illaqueent: ſed vnius Dei arbitrio ſtabunt vel cadent: cuius iudicium non ab aura populari, ſed à ſua ipſius inflexibili æquitate pendebit: qui non modo de cuiuſque factis inquiret: ſed de recondita cordis ſinceritate vel nequitia, quæſtionem exercebit.* Iam verò ſi ex eadem epiſtola ad Sadoletum tua, in qua, quantulumcunque in te fuit ingenuitatis, olim oſtentare voluiſti, vellem repetere cōcluſionem meę: tuis verbis dicerem. Non æquis modo lectoribus iudicare, ſed tibi quoque reputare promptum eſt, quot & quàm iuſtis rationibus in hoc certamen deſcēderim: ſi tamen certamē dici meretur ſimplex & moderata innocentiæ meæ aduerſus ca-

lum-

lũnioſas tuas criminatiões defenſio. Sed
faxit Dñs, Caluine, faxit Deus ille noſter
(quem nõ eſſe Deũ τῆς ἀκαταστασίας ſcri-
pſit Apoſtolus) oẽs vt rerũ priuatarum &
inaniũ contentionũ obliti, ſerio procure
mus, vt ſancto Eccleſiaſticæ vnitatis vin-
culo, Chriſtus, qui nos Deo patri recõci-
liauit, in corporis ſui beatã ſocietatẽ nos
oẽs ab iſta miſera diſsipatione recolligat:
vt eius verbo & ſpiritu in cor vnũ & ani-
mã vnã coaleſcamus. Ego, quod ſuo tem-
pore Gregorius Nazanzenus, Eccleſiæ fu
neſtiſsimo Arrianorum ſchiſmate diſ-
ſectæ conditionem deplorans, precari
ſolebat, nõ deſinã ſummis & aſsiduis prę-
cib' orare, ἵνα (dicebat pius ille antiſtes)
κοπάσῃ μικρὸν ἡμῖν ὁ πόλεμος, ἵνα γενώμε-
θα ἡμῶν αὐτῶν, καὶ ἀλλήλους ποτὲ γνωρίσω-
μεν, ἵνα μηκέτι ὦμεν ἀνθ' ἑνὸς τοῦ ἰσραὴλ, καὶ
ἰούδας καὶ ἰσραὴλ, μηκέτι ῥοβοὰμ καὶ ἱεροβοὰμ,
μηκέτι ἱερουσαλὴμ καὶ σαμάρεια, αἱ ἐν μέρει
διὰ τὰς ἁμαρτίας παραδιδόμεναι, καὶ ἐν μέ-
ρει θρηνούμεναι. Vtinã verò, vtinã hoc tẽpo
re & eius precationis, & ipſius, cuius illa
meminit, hiſtorię magis meminiſſent, qui
de religiõe nimiũ lubenter litigare, & diſ-
ſenſiõis diſsectonisq; cupidiores, q̃ vnitatis
eſſe vident: & verò altare cõtra altare at-

tolli(quod antea ſemper viſum fuerat eſſe nefas) quam & reformationem primũ, & deinde conformationem vllam vrgere malunt. Sed hic quoque cumulus eſſe debuit noſtrorum malorum, qualem & Maiores noſtri (veteres dico Chriſtianos) in ſuorum temporum ſciſmate pertulerunt.

Accedit autem & altera confuſio, cum tanto magis ſcinditur incertum ſtudia in cõtraria vulgus, quia cõtrouerſum in hac partium altercatione nũc etiã ſit, vbi hodie ſit Roboam, vel Ieroboam: vbi Iuda, vel Iſrael: vbi Ieſuralem, vel Samaria. Ac tu quidem Caluine, nimium (vt ſoles) audacter atque confidenter in tua cõtra me prima declamatione pronunciaſti, nõ poſſe partes tibi aduerſarias melius comparari, quàm cùm Iſraële, hoc eſt, cum decẽ illis tribubus, quæ ſecutæ ſunt Ieroboam, & abs Dauidis ſtirpe, Temploq; Solomonis deſciuêre, ſimulque non obſcuri ſignificaſti, velle te partes tuas conferri cũ Regno Iuda, ſiue cũ illis duabus Tribubus, quæ nõ defecêre. Non obijciam iterum, ipſos quoque olim Donatiſtas eadẽ comparatione vſos, ſic egiſſe, ſic locutos eſſe, cum alios omnes, præter ſeſe clamarent

eſſe

eſſe apoſtatas. Sed vt illos, nō dubitas inuerſa cōparatione abuſos eſſe, cū ſe & ſuos fallerent: vellem etiam, magis hîc tibi caueres, ne nimiū præceps, atq; in iſto æſtu iracundię prępoſterū, in tua cauſa, iudicium, te multosq́ue fallat, & alijs grauē iniuriam faciat. Neque non vellem, diligentius quoq; curaſſes proximis hiſce aliquot annis; ne iure dici poſſet de tua Hierapoli, quod Hoſęas cap. 6. de Galaad oppido Leuitarum, & nobili (vt ſcis) aſylo, dixit, interea dum ſimul & Iſraelem accuſaret. Verbum intelligenti ſat eſſe dicitur. Itaque in odioſa exprobratione verboſior non ero. Sed cùm eum Prophetæ locum ex tui, quoque Tremellij ſentētia, interpretaris: quid iam domi tuæ agatur, obſeruare debebas, ne longius exempla repeteres. neq; aliò te excurrere oportebat, cū paulò antè idē Propheta negat, ibi eſſe Dei notitiam, vbi mendaciū & furtū & parricidium graſſatur, & (vt loquitur) ſanguines ſanguinibus contigui ſunt. Eſt hoc quidem ingenioſæ cuiuſdam artis, in alios ſemper deriuare, quod de te dici poſſet: & tua peccata diſsimulare, dum aliena exaggeras. Sed cogitare etiā deberes, alios aliquid & videre & ſentire, & iudicare:

neque omnes abs prępoſtero tuo iudicio pendere, cũ & teipſum abſoluis, vbi reus es, & ſimul, vbi es accuſator, alios condemnas. Falleris, mi Caluine, falleris, cum tantum tibi ſumis: neque quid tibi obijci iure poſsit, curas. Nobile (fateor) & illuſtre eſt vetus exemplum Iudæ atque Iſraëlis, cum quæritur de Apoſtaſia aut ſchiſmate Eccleſiæ. Sed in applicatione (vt loquuntur) claudicas. Viciosa ſaltem (vt ſcis) eſt collęctio, vbi pro confeſſo ſumit, quod eſt controuerſum: vbi (inquam) eſt illa (quam vocant petitio principij. Ergo non poſſum nõ mirari, quæ temulẽta confidentia, tam valde te inebriet, vt ſtatim, quod vis, efficere atque euincere te poſſe in re tanta putes, vel ſolo ſibilo, vel confuſo aliquo clamore. Nihl eſt cur labores in exemplo explicando, quod eſt notum & confeſſum. Sed cum ad aliorum temporũ vſum referre id vis: tum verò, laborandũ tibi eſt, vt nihil detorquere, nihil inuertere, nihil deprauare videaris, atque vt præſtes probesque, quod ſcis requiri, vt te erípias, aduerſariũ conſtringas. Saltem, notatis etiam temporibus, liquidò imprimis oſtendere debebas in hiſtoria Eccleſiæ Chriſtianæ, quod in Iudaica legimus, vt

certa

certa ſit ſimilitudo defectionis. Debebas & hypotheſim tuam in collatione ita pingere, vt etiam (cũ voles) Ieroboã pro Roboã, & rurſus Roboã pro Ieroboam, & Iuda pro Iſraële, & Samaria pro Hieruſalẽ, atq; e diuerſo, habeatur, agnoſcatur, ſalutetur. Nam vereri alioqui debes, ne exemplũ, quod laudaſti, in te retorqueatur, & te premat, potiuſquã liberet, ſi homines ſimplices ſingula propius excutiant. Quid enim? Audimus Iudaicã Tribũ, vt vt multis & ſuperſtitionibus & vitijs contaminata ſit, tamen qui perſtat in Templo Solomonis & in eadem ſucceſsiõe, haberi pro Eccleſia Dei. Alias verò Tribus, vtut maiorem ſiue pietatem, ſiue religionem ſimulent, & maiori gloria elatæ ſint, tamẽ, quia nouum altare erexerunt, damnari defectionis. Vtrunque quidem Regnum, multorum ſcelerũ accuſari: ſed hoc poſterius multo magis, quia (vt ipſemet fateris) in externa quoq; ſpecie religionis peccaret, hoc eſt, abs Tẽplo Solomõis ſeceſsiſſet. Sint ſanè nõ diſsimilia noſtra tẽpora (ꝙ cũ lachrymis confiteri cogimur) Sed (iterũ dico) cũ inſtituenĩ παράλληλα, verendũ tibi eſt, ne in collatiõe offendas: & ex comparatione aliud, quàm putas,

iudices ſani cordatique colligant: neque etiã exemplum ipſius Iehu, quod repetũt tui reformatores ex Regno Iſraelis, te liberet: neque rurſus tibi proſit quod tu in eadem illa tua Declamatione prima, mihi obijcis, Vriam Sacerdotem, altare ſimile Damaſceno erexiſſe atque extruxiſſe in Templo Solomonis. Nam cur illud tandẽ mihi exprobras? Cur non potius caues, ne cum Tribui Iuda, tuam Tribum compares, ſimile quippiam de tuis nouis ſubſtructionibus dici poſsit? Equidem laudo Ezechiam Regem, ſi eum dicas Damaſcenum illud altare euertiſſe, & Templũ purgaſſe. Sed tam obſeruare deberes, eũ ſimul non deieciſſe altare abs Solomone extructùm: quàm, quia confregit Serpentem æreum olim abs Moſe erectum, exiſtimare non debes, tibi licere, quiduis in Eccleſia tollere, abrogare, abradere. Memini etiam te in eadem declamatione obijcere, quod non ſolũ Hoſeas, ſed & Malachias fulminant aduerſus malos ſacerdotes. Rectè & fortiter. Sed obſeruare rurſus debueras, Malachiã, vbi probauit eos nõ ſtare pactis & cõditionibus Leuitici ſacerdotij, tamẽ hoc alioqui nõ inuadere. Scis minime mea priuatim intereſſe, quantum tibi

tibi ſumas vel non ſumas: & ineptè propterea mecum ea de re litigas. Rei pedibus trahantur, per me licet, vt ille olim Romanus dicebat. Sed tua intereſt, aliquo freno admonitionis, vehementiam tuam atque intemperiem reprimi. Neque tamen nunc illud ſuſcipio, vt te, potiuſquam me, admoneam, aut quicquid ex illis ſacris, quæ tu interdum contorquendo profers, exemplis colligi fortaſſe rectius poſſet, quod quidem etiam tua intereſſet abs te nō negligi, inculcare nunc velim. Sed præterire non poſſum, quod bonus tuus apoſtolus Beza in Poſiaco conuentu interrogatus de ratione ſui Miniſterij, protulit exemplum Eliæ in Carmelo ſacrificantis. Sciebat factum hoc ſingulare & extraordinarium multis modis fuiſſe. Non ignorabat legem non niſi ſacerdotibus ex ſtirpe Aaronis permittere, vt ſacrificent, neque alibi quàm in Templo Hieroſolimitano hoc permittere: vt neque quicquam eſt, quod Prophetæ magis reprehendant in Iſraelitis, quàm quod alibi ſacrificarent. Cur igitur Bezæ placuit nouum illud Elię exemplum? An quia Deus ſingulari quoque ſigno teſtatus eſt ſibi placuiſſe? Minime. Non enim Beza aliquo tali teſtimo-

nio ſuum miniſterium tueri poteſt. An potius, quia Elias tunc extraordinaria poteſtate vſus ſacerdotes Baaliticos trucidarit? Quàm vereor, ne id nimium placuerit tuo Bezæ, qui hoc ſe imitatum ſedulò eſſe gloriatur : neque ſibi nunc obijci patitur, quod Chriſtus reſpondit diſcipulis ſuis, aliud non diſsimile factum Eliæ aliquando imitari temere volentibus. Amabo, mi Caluine, qui περὶ κακοζηλίας concionari ſoles, ecquid de tui huius boni Prophetæ veſania iudicas? Obſecro, quiduis potius in Prophetis ſelegito, quod imiteris. Alia præclara ſunt Eliæ facinora in Iſraële, quæ imitari poſsis. Ego in noſtri temporis ſchiſmate, tantum adijciam, ſi, quod iactas, Prophetas ſequi velles, multo religioſius facturum eſſe te, ſi ad eorum modum & liber eſſes & continens: ſi plus tibi non arrogares : ſi quod illi non occuparunt, non occupares : ſi non eſſes dux aut aſſentator ſanguinariæ factionis: ſi ſanctæ conciliationis, potiuſquam cruenti diſsidij, hortator eſſes : denique ſi cum hodie quoque vides prodigioſum & horrendum & pluſquam ciuile illud bellum in Eccleſia, quod Zacharias deſcribit, *Iuda* (inquiens) *Pugnabit contra Ieruſalem:* hoc

eſt, al-

eſt alterum in illa etiam vna, quæ ſanctior eſſe videbatur, Tribu diſsidium atque ſchiſma, quo nullum poſſet eſſe in ipſis viſceribus funeſtius: ita cohorreſcas, vt nihil niſi de ſarcienda concordia cogites. Interea ſtudio partiũ minus te dares, & ijs de principatu & titulo certantibus potiuſquam de emendatione, magis imitareris Hoſæam atque Amos, quos ſcis non minus in impietatem Iudæorum quàm Iſraelitarũ detonare. Imò verò Amos, tametſi aduerſus Iſraelitas potiſsimum miſſus eſſet, prius in ſuos Iudæos inuehitur, & imprimis exclamat, eos ſpreuiſſe legem Iehouæ. Sed & eos accuſat, qui non dolent propter afflictionem Ioſeph. Quid & hoc exemplum te moneat, atque, vtvt interpretando eludas, abs te nunc exigat, non ignoras. Mihi modo liceat, in hac tam triſti rerum temporumque confuſione, illam etiam precationem edere atque repetere, quam dictat pſalmus octogeſimus.

O Domine, qui paſcis Iſraëlem, auſculta: tu, qui Ioſeph tanquam ouem ducis, qui ſedes inter cherubim, affulge. Coram Ephraim, Beniamin & Manaſſe, excita potentiam tuam, &c. Tum vero, tum etiam, non ſolum ſperabimus iterum fore, quod omnibus votis optamus, ſed

& col-

& collecta rurſus eccleſia, & poſt miſeram diſsipationem in vnum corpus coaleſcente, oculis cernemus, quod olim promiſit Hoſeas Propheta, *Congregabuntur filij Iuda & filij Iſrael vnà, & conſtituent ſibi caput vnum.*

Non eſt meum, Caluine, de huius vnitatis reſtituendæ, ſchiſmatiſque tollendi ratione diſſerere. Non enim tantum mihi arrogo, non tribuo tantum: neque neſcio, quanta ſit intelligentiæ meæ, hiſce preſertim in rebus, imbecillitas, vel potius caligo. Sed vbi nihil præiudico, rogo, liceatne liberè te conſulere, qua de re idoneos huiuſce quæſtionis iudices lubenter rogauero? ecquid (inquam) placeat, quod hiſce diebus ab homine docto atque religioſo audiebam? Dicebat, diſsidium religionis inter Iudæos Hieroſolimitanos & Iſraëlitas Samaritanos, magis de forma quàm de ſubſtantia fuiſſe: neque tamen de forma tota, ſed tantum de loco adorationis. Dicebat, Chriſtum poſtremò hanc litem ita diremiſſe, vt quamuis Iudæorum cauſam meliorem eſſe ſignificet: tamen neutri parti addicat: imo verò vtraque reiecta pronunciet, veniſſe tempus, quo neque in monte Hieroſolymitano, neque in Samaritano

ritano adorandus ſit Deus:ſed vbique adoretur, & quidem ſpiritu atque veritate. Factum id eſſe in Eccleſia Chriſtiana, quæ Apoſtolis abrogantibus ceremonias Moſaicas, ſuſceſcit, affirmabat, cum & ipſe Chriſtus tale tempus indicet:ſed te reclamare videri, nunc primum tempus illud veniſſe, quo id præſtares: Iudaiſmum verò in Eccleſia hactenus heſiſſe. Hic ſe abs te diſſentire confitebatur: conſentire verò poſſe, ſi tantum diceres, poſtremis barbarorum temporibus plures fortaſſe, quã erat neceſſe, cumulatas rurſus ceremonias fuiſſe: vel eas, quæ rectè & vtiles erant, fuiſſe quodam abuſu deprauatas. Quid igitur tandem? Vt lis finiatur, exiſtimabat rurſus cum Chriſto dici poſſe, neque eo, neque tuo modo agendum in cultu Dei eſſe: Neque tamen planè nouam eſſe effingendam Eccleſiæ formam:ſed legitima reformatione redeundum eſſe ad eam, quæ fuit meliori ſeculo, hoc eſt, quam olim Eccleſia libera, & integra, & minimè barbara, ſecuta atque amplexa lubenter eſt, poſteritati veluti præſcripſit. Quam certè commodè & facilè imitari licebit, ſi tu in te tuís ve, vt in alijs, naturalem illam, quæ obſtat, ambitionem, ſeriò caſtiges:
quam,

quam, cum de Samaritanis loquereris, caſtigandum eſſe ſcripſiſti. *Quia* (inquis) *in precio eſſe cupimus, ægerrimè ferimus nos contemni. Adeóque hic eſt communis humanæ naturæ morbus, vt velit quiſque ſua vitia placere alijs. Si quis autem nos & noſtra improbat, ſtatim ſine diſcrimine iraſcimur. Excutiat ſe quiſque: & hoc ſuperbiæ ſemen in animo ſuo reperiet, donec extirpatum à Spiritu ſancto fuerit.*

Nihil verius dici poſſet. Sed quod alijs dicis, tibi dici non vis. Imò ne quid hic alijs concedere videaris, audes eodem loco dicere, ſtatim ab Eccleſiæ exordio hac in parte, qua de nunc agimus, peccatum eſſe: quia (vt ais) plus valuit ſtulta Iudaiſmi affectatio, quã decebat. Vide, obſecro, ſi quid per iracundiã videre potes, & quos & quid accuſes. Scis, ne Petro quidem, cùm videretur Ἰουδαΐζειν aut peperciſſe aut indulſiſſe Paulum. Scis non modo ad Galatas, ſed & ad Hebræos Epiſtolam expungere totum Iudaiſmum. Scis, ne is inualeſceret, Apoſtolos magno conſenſu cauiſſe in ſuo ſtatim Concilio Hieroſolymitano. Scis, etſi de feſto die Paſchatis diu litigatum ſit, tamen eorum opinionem non præualuiſſe, quæ ad aliquem Iudaiſmum accedere videbatur. Prætereo noſtrorum non ſolùm acer-

rimas

rimas diſputationes,ſed & ſeueriſsimas leges aduerſus Iudæorum non minus quàm Paganorum ſacrificia.Interea ecquo tu ore audes dicere ſurgentem primum Eccleſiam,quæ in Iudaiſmo abolendo tantopere laborabat,Iudaiſmum ſtultè affectaſſe?Quid?Si ita ſit,propè eſt, vt dicas Eccleſiam chriſti non fuiſſe.Si illa non fuit, neque aliam,quæ fuerit,oſtendas: ecquo res redit?Quo ergo euaſuram eſſe putas accuſationem,quam inſtituis?Imò verò, qua eam probatione fulcies? Nihil enim egeris,etſi probes quædam ſemper in vſu fortaſſe fuiſſe,quibus & olim Iudæi vſi ſunt. Scis enim non omnium veterum rituum eandem fuiſſe rationem: neque diſcrimen neſcis.Et multū etiā intereſſe, quo quid animo aut fini fiat,non ignoras. Denique multa ſunt in ſpeciem ſimilia: quæ tamen eadem non ſunt.Neque non quædā ſunt, quæ communia vtrique populo eſſe poſſunt,& ſunt omnium gētium temporumque.Exclamas quodam in Malachiam loco: *Quiſquis altare erigit, euertit crucem Chriſti.* Hoc ſi nunc dicis de Iudaico altari Holocauſti: fateor. Sed aliud fuit altare Chriſtianorum: quod cum Chriſti cruce optimè

mè conuenire potuit: adeo vt & Eccleſia ipſa & Eccleſiæ miniſterium, altaris potiſſimũ verbo ſignificaretur. Exclamas alio loco, veteres Chriſtianos & voce & ceremonia ſacrificij abuſos eſſe. Tu abuſum vocabis quicquid voles. Sed Auguſtini ſaltem interpretatio calumniam hanc depellit. Denique quia Iudæi ſuum Templum habuerint, Chriſtianos nullum habere debuiſſe non probabis: neque iam (credo) velles tuos cœtus ſub dio complui. Sed neque ſi verũ ſit, quod quidam narrant de Iacobo fratre Domini, propterea dicere potes eum aut affectaſſe aut ambijſſe ſacerdotium Aaronicum. Equidem quo magis cogito, quò tendat tua nimium præceps cõtentio, tantò magis vereor, ne ea teipſum fallat, & eò impellat, quò fortaſſe alioqui recidere nolles, Cũ legis in epiſtola ad Hebræos tempus (vt vocatur) correctionis, agnoſcis illud cepiſſe tempore Apoſtolorũ. Atqui iam dicere videris nullũ antea fuiſſe, & nunc primum incipere, hoc eſt, ceremonias Moſaicas antea abrogatas nõ eſſe, ſed abs te hoc tempore tandem abrogari. Neq; minus inſolẽs eſt, quod ex tuis dictis alius colliget, nullam hactenus fuiſſe formam Chriſtianiſmi, cum & primos Chri-

ſtianos

ſtianos dicas ſtultè affectaſſe Iudaiſmum. Quis non multum obſtupeſcat, cum hoc ex te audit? memineris, ſi admiratio, quæ ſæpius recurrit, etiã me reddat battologũ. Sanè ſcis iã inde ab exordio Eccleſiæ execrabiles Chriſtianis fuiſſe Ebionem atque Cerinthum: qui (vt inquit Hieronym⁹ ad Auguſtinum) credentes in Chriſtum, propter hoc à Patrib. anathematiſati ſunt, ꝙ legis ceremonias, Chriſti Euãgelio miſcuerint. Quomodo igitur hos Patres affectati Iudaiſmi reos facis? Fateor, inter Hieronymum & Auguſtinum fuiſſe aliquãdo aliquid diſſenſionis, cum quæreretur, an Eccleſia naſcẽte, licuerit ceremonijs Iudaicis interdũ vti. Sed tandẽ eas fuiſſe abolẽdas, & ſuo tẽpore fuiſſe abolitas, conſentiunt: ſicuti & vno ore dicũt, eos, qui volũt & Iudęi eſſe & Chriſtiani, nec Iudęos nec chriſtianos eſſe poſſe. Auguſtin⁹ fatetur, exordio Eccleſię, interdũ in ijs, qui ex Iudæis Chriſtiani facti erãt, quaſdam ceremonias Moſaicas vtcunque toleratas eſſe: & eius tolerantię rationem, quam improbare nõ auderes, etiã reddit. Sed poſtea abs Chriſtiãnis omnibus irreparabiliter deferẽdas fuiſſe pronunciat: & laudat confirmatque illam Hieronymi proteſtationem, qui *recla-*

 mante

mante (ſicutì ſcribit) *mundo, libera voce pro-nunciabat, ceremonias Iudæorum & pernicioſas eſſe & mortiferas Chriſtianis: & quicunque eas obſeruauerit, ſiue ex Iudæis, ſiue ex Gentibus, eum in barathrum Diaboli deuolutum eſſe.* Ac ne dubites id factum eſſe, quod fieri debuit: idem Auguſtinus alio loco: Iudaica inſtituta (inquit) à populo Chriſtiano non fiunt, ſed tantummodo intelligenda tractantur. Si replices, Chriſtianos quidem hoc putaſſe: ſed imprudentes feciſſe, quod nec facere ſe putabant, nec faciundum eſſe credebant: incredibilis eos fatuitatis accuſabis: & eò tandem recides, vt indicare videaris, illã Chriſti Eccleſiam, reipſa, tametſi aliter & diceretur & putaretur, nihil aliud propè fuiſſe, quàm alteram veluti Synagogam rediuiuam.

Sæpe iam teſtatus ſum, me abuſum & ſuperſtitionem poſteriorum ſeculorum minime defendere: neque quia in prima tua declamatione, quod improbè finxiſti, contumelioſe obieciſti, me ab omni ceremoniarum reuerentia longiſsimè ſemper abfuiſſe, propterea, vt illud vitem, vicia in contraria curram. Sed eum, quem non tenes, modum tenebo, vt ad optimæ Eccleſiæ reuerẽtiam proximè ſemper accedam.

Vtinam

Vtinam verò, vtinam, quàm religioſe & amicè & placidè inter Auguſtinum & Hieronymum acta huius generis cauſa & agitata quæſtio eſt, tam inter nos tranſigeretur. Sed tu, quamuis in ea ſcripſeris in epiſt. ad Galat. ſummos ab imfimis iure reprehendi, & libertatem hanc minoribus erga maiores permitti à Deo, quia forte legeras Auguſtinum in ea diſceptatione ſcripſiſſe Hieronymo, à minore quolibet non eſſe refugiendam vel dedignandam correctionem: tamen, ſi bene te noui, talem nunquam legem accipies, neque eò te demittes: & nimis indignum eſſe ſtatues, vt Theologus, qui magnus & maximus dici vult, cum Iuriſconſulto, qui non recuſat infimus videri, in tali arena committatur. Ego verò nihil etiam malim, quàm te cum alio cógredi: neque ad eam, in quam epiſtola ſuperiori ingreſſus erã, quæſtionem nunc ſum reuerſus, quàm vt te interrogando excitarem ad ſecundas de re tanta cogitationes, quæ ſapiëtiores eſſe ſolent: vtque etiam te, ſi poſsim, aliquãdo reuocem ab alia, ad quã contra me excurris, & inani & exili & propè puerili diſceptatione. Quæſtio, quam nunc tibi propono, magna, & grauis, & te digna eſt. Al-

tera ad quã digrederis,putida, futilis atq; inepta eſt. Ergo hanc fugito:illi te dato. Ni feceris:ſed eludẽdi cauſa rurſus captes in huius aut alterius vita illiberalem aliq̃ & aridam & ieiuniam materiam mendacis ſatyrę:dolebo profectò, non tam mea tamen priuatim,quàm Reip.cauſa, tali artificio te ab vtili quæſtione ad inanem concertationem excurrere:ſed interea tu tam frigida caluaq́ue fruſtratione nihil aliud conſequeris,quam vt de fuga, trepidatione,offenſione tua confiteri videaris,& aduerſarium, ad nouam recriminationem, quæ te profectò punget, impellas. Equidem,ſi potero,& quandiu potero,conprimam iuſtum dolorem, præſertim vbi per tuas terribiles minas ne mutire quidem licet:& probibere potes, ne ij quos luctu afficis,lugeant,(quod nullum vnquam in vlla Scythia tyrannum feciſſe aliquando dixit Cicero.)Sed non omnes,tamen ſemper & vbique obmuteſcere coges:& aliquis tandem erumpet liberior gemitus, qui tuæ & immanitatis & iniuriæ teſtis erit.

Ex vrbe Pariſiorum.Kal.Nouemb.
1563.

MICHAEL

MICHAEL FABRICIVS LEctori, S.

CVM ſuperioribꝰ annis editus in Germania fuiſſet libellus de officio pij & tranquillitatis verè amantis viri in hoc religionis diſsidio, notum eſt, quales, quantaſque propterea turbas in Gallia excitarit Caluinus, edita famoſiſsima, ſimul & furioſiſsima declamatione in Franciſcum Balduinum Iuriſconſultum, quem illius libelli auctorem fuiſſe, ſine vlla vel cauſa vel coniectura probabili, fingebat homo nimium indulgens intẽperanti ſuæ melãcholiæ, & ſimul incitatus, partim Bezano ſpiritu, partim Ottomãnico flabello: vt hi Lucianici irriſores ſeni magiſtro lubenter illudunt, & quẽ adorant, dant præcipitem. Balduinus miratus ſe peti, cùm neque in talibus ſcriptis verſaretur, neque illius libelli auctor ſubſcriptórve eſſet, modeſtiſsimè reſpondit, eum nihil ad ſe pertinere. Itaque grauem ſibi iniuriam fieri. Cuius etiam iniuriæ quódnam iudicium eſſe

deberet, ex iure ciuili oſtendit, prolato Commentario ad leges de Calumniatoribus. De ipſa alioqui re principali, de qua libellus ille tam agebat temperãter, quàm importunus caſtigator infideliter, agere noluit, quia talem actionem relinquebat auctori, cuius hæ partes erant. Hac verò admonitione, tantũ abeſt, vt Caluinus manifeſti peccati ſui cõuictus, ad aliquam vel pœnitẽtiam, vel erroris deprecationẽ reuocatus ſit, vt multo etiã magis fuerit tumultuatus, neq; in Balduinũ modo magis atque magis debacchatus ſit, ſed etiã in Georgiũ Caſſandrum, à quo libellum illum ſcriptum editumq́; eſſe iam ſciebat. Balduinus hominis furioſi rabiem rurſus miratus, iterũ ei reſpondit & acrius & apertius: neque modo in perſonam, ſed etiam in rẽ agere viſus eſt: eamq́; deinde ſuam actionem confirmauit tertia quadam reſponſione, quàm libris Optati, vt occaſio fortè ferebat, nuper præfixit. Interea ipſius quoque Georgij reſpõſio defenſioque in Germania edita, in Galliam allata eſt: qua quidem vir & doctiſsimus & modeſtiſsimus, magis atq; magis aduerſarij intemperiẽ, nõ dicã, repreſsit, (non enim reprimi poteſt indomitæ feræ furor inſanabilis) ſed

faltem

ſaltem ſanis hominibus oſtendit, nimium eſſe intemperantem. Ac principio quidem, vt calumniatoris in perſonam temere agentis flagitium pateſaceret, ſanctè confirmauit atque proteſtatus eſt, Balduinum, neque auctorem fuiſſe, neque adiutorem illius, de quo quæritur, libelli: imò ne conſcium quidem vllo modo fuiſſe, priuſquam in lucem emiſſus eſſet: ac ne tum quidem de auctore quicquam, præter ſuſpicionem, habuiſſe. Itaque ea in re non ſimplici errore, ſed multis & grauibus modis abs contumelioſo calumniatore, peccatum eſſe.. Sibi quoque non minorem iniuriam fieri ab hoc homine ad calumnias (vt videtur) & contumelias conuiciáve nato factoque.

Tandem ijs quæ ad perſonas pertinent, relictis, de reipſa cœpit agere, vt libelli ſui ſententiam defenderet, & importuni caſtigatoris fumos diſcuteret. Quia verò hæc diſputatio de re magna eſt, & eſt hoc tempore imprimis neceſſaria, & verò in Gallia deſideratur, viſum eſt, Reipublicæ intereſſe, vt ea recuderetur, ac relictis nunc alijs capitibus, quæ ad perſonas magis referuntur, ſimpliciſsimè & optima fide exponeretur ſummum caput principalis quæſtio-

 nis, &

nis, & veluti vtriuſque partis acta, quæ ad rem cauſamque pertinent, ſola recitarentur, atque committerentur: de quibus deinde iudicium ſanis cordatiſque lectorib' relinqueretur. Id verò cum agi intelligeret Caluinus, & de ſe actũ fore ſentiret, ſi ita ageretur: neq; aut dubium aut obſcurũ eſſe ſciret, quin ea ratione, vt calumniæ dãnatus eſt, in prima quæſtione facti, ſic in altera, quæ iuris eſt, ſtatim damnaretur, fecit quod homines perditi in deſperatione ſolent. Excitauit aliquem Dauum, qui interturbaret omnia, & tumultuãdo rurſus inuolueret atque permiſceret ſtatum cauſæ, & eum abs re in perſonam rurſus tranferret inſidioſa auerſione. Hæc enim eſt ars impoſtorum, vt cùm deprehenſi tenẽtur, eludant, & veluti ſparſis nebulis offuſiſq; tenebris effugiant. Sed & tanto magis Caluinus impulſus eſt ad incitandum aliquẽ perturbatorem, quia iam audiebat Balduinum Regijs literis ex patria reuocatũ eſſe, vt intereſſet placidæ cuidã & religioſę collationi de controuerſijs huius temporis, ſi qua fortè tandem conciliatio iniri poſſet. Hic ergo rurſus perculſus Caluinus tumultuatur, vt illa olim Athalia furioſa mulier exclamabat, Coniuratio, Coniuratio.

Quid

Quid igitur? Quia neque prima impetitione Balduinum deiecerat, neque ſecunda impreſsiõe depulerat, plures licet συμμάχȣσ tunc coêgerit, nunc vt tertio effundat vim maiorem, aduocat principalem ſuam furiam, & coniunctis cum ea virib⁹ in Balduinum iterumq́ue, iterumq́ue incurrit: & quam principio fabulam de alieno libello temerè ſparſerat, nondum abijciendam eſſe ſtatuit. Mira eſt inſania hominum ἀπηλγηκότων. Sentiunt ſeſe palàm offendiſſe atque impegiſſe in limine, cùm hanc litem primam mouerunt, & fortaſſe vellent initiò cautiùs egiſſe. Sed quiduis nunc facient, potius quàm errorem confitendo victi videantur. Non ignorant eruditi calumniatores illud Quintiliani, *Nocet diu pugna in his, quæ obtinere non poßis. Nam vbi vinci neceſſe eſt, expedit cedere. Culpam, quæ deprehenſa præſertim eſt, pertenaciter tueri, culpa altera eſt.* Verùm etſi culpã conduplicent, impunè id ſe facere poſſe putant. Sciunt ſeſe in hac lite iam duobus iudicijs calumniæ damnatos, & bis terq́; depulſos, actum agere, præſertim tertio, nullo iure poſſe. Verùm iſtis hominibus ad omnẽ audaciã impudentiamq́; proiectis perſuaſum eſt, ſeſe nullis legibus teneri,

præſertim legionibus,armatos,& vi iam-pridé ius oppugnantes.Nam & hoc habēt tanquam principium ſuæ (vt vocant) reformatæ religionis,alijs quidem, quibus inſultare volunt, per ludibrium concionari de pœnitētia:ſed ſe ad eam nunquā demittere.Ergo reducem ſuū,ſiue ſatellitem,ſiue bellatorem Bezam nunc ſubornauit Caluinus,vt Balduinum tertio impeteret,& prioris cauſæ ſtatum perturbaret.Equidem mirabar dictatorem tam & natura bilioſum,& duplici iam offenſiōe irritatum,toto propè ſeſquianno tacere potuiſſe,cum antea nemine eum attingente,tam importunam declamationem tanta contentione exorſus eſſet:iamq; veniebat mihi in mentem,quod eius primarius diſcipulus ſcripſit,hanc eſſe iſtarū beſtiarum naturam,vt ſi fugias,leones,non onagros, dixeris : ſin perſequaris, nihil fugacius,etiamſi interfugiendum,ſubinde reſiſtent,& aẹrem calcibus feriant.Sed conuiciator exhauſtus atque defatigatus, cū in tota ſua cohorte domeſtica, in qua tot ſunt impudentes malarum partium patroni,non reperiret ſatis idoneum in hac cauſa rabulam, abſentem illum ſuū Triarium,qui deficienti ſuccenturiaretur,expecta-

pectabat, alijs in Gallia bellis gerendis, hoc eſt, ſacrilegijs, latrocinijs, parricidijs occupatũ: quivbi rē ſconfecit, hoc eſt, euaſtato Galliæ regno ſummiſit ſicarium, qui conficeret inuictum principem, Regis Legatum, Regijque exercitus imperatorem, reuerſus eſt fugitiuus furcifer ad ſuum aſylum, vt ſua trophæa ſicarijs etiã libellis cumularet. Neque verò dubium eſt, quin cum ouans exponeret ſuo Pontifici præclara illa ſua ſtratagemata egregius Flamen, non iam Dialis, ſed Martialis, multis ſtatim coronis donatus audierit illud,

Macte noua virtute puer: ſic itur ad aſtra.

Ac fortaſſe ſubieciſſet ex eodem Poëta,

Tu genitor cape ſacra manu:
Me bello ex tanto digreſſum & cede recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero. Sed lacum Lemãnum vidiſſe, vt ſe expiaret, ſatis eſſe putabat. Ergo alijs ſuis telis ad tempus ſepoſitis, ſtylum, tanquam haſtam, arripit, vt contorta fulmina recoctæ maledicentiæ huc & illuc eiacularetur. Sic enim qui piſtolicus miles paulo antè fuerat, probare voluit ſe quoq; Apoſtolicum præconem atque declamatorẽ eſſe. Equidem putabam hominẽ tot flagitijs

gitijs infamem, præſertim perpetrato tã ſcelerato parricidio, hinc aufugiſſe, vt ſe abderet in aliqua ſolitudine, vel in ſua lacuna latitaret, indignus qui lucem aſpiceret. Sed in luſtris educatus ganeo, nõdum cum fronte amiſit meretriciam proteruiam, & in caſtris deinde confirmatus laniſta, quid non auderet, præſertim vbi induit galerum & laruã reformati concionatoris? Reuerſus ad ſuum collegium, ſupplex ſuum Pontificem dicitur rogaſſe cum formula. *Iube Domine benedicere*. Tum vero non ſine myſtica benedictione iuſſus eſt aduerſarijs maledicere. Ludendo quidem præfari nunc audet, ſeſe in ea vrbe viuere, in qua maledicere non liceat. Sed ſubeſt tacita exceptio, *niſi bonis*. Nam tum nemo neſcit illam eſſe officinam & fornacem maledicentiæ maledicentiſsimę: ne quis miretur vnde hic noſter tantum conuiciorum hauſerit. Ergo ſuperiori mandato armatus, induit tragicos cothurnos, & plauſtrum conſcendit quo inuectus debaccharetur in apoſtatas, hoc eſt, in eos, qui nefariæ coniurationis ſigna ſecuti non eſſent, & religionem Chriſti anteferrent factioni ſceleratæ. Nam quos manu nondum potuit, lingua & ſtylo di-

lo diſcerpere ſe poſſe putat. Itáne vero Caluine alium non habebas, per quem de pietate litigares? Cùm Hotomannũ eius fraterculum priori actione aduocaſſe dicereris, rogatus es, ne elegantem magiſtrum Ciceronianæ ἀθεότητος nobis dares, tanquam religionis idoneum catechiſtam. Nunc cum das ſubſtituisq́ue venerabilem Bedam, an noſtro deſiderio ſatisfacis? Imò verò nunquam magis in ſuſpicionem, neſcio cuius turpis & impiæ colluſionis, apud bonos viros veniſti, quàm cũ ij viderunt, tales duos Prophetas cingere tuum latus: eſſe tibi in delicijs, in ſinu, in gremio, in amplexibus: cùm tamen non ignores vtriuſque flagitia, & quid de altero Germania, de altero Gallia etiámnum ad te referat. Sed quando ita vis, habeto ſanè tales contubernales magna tua cum infamia. Erras autem, iterumq́ue erras, ſi aut Balduinum, aut alium, qui vos norit, reformidare putas talium emiſſariorum tuorum canum latratus. Viderint ij, quos tales viperæ, tigres, aut lupæ laceſſunt, an aliquo reſpóſo dignas eſſe putent. Ego tales (vtendum eſt tuo verbo) nebulones non voce, non verbis, non diſputationibus caſtigandos eſſe ſentio, ſed legum mi-

nis,carceribus,ſuppliciis,vt Cicero latro-
nes,ſacrilegos, teſtamentarios.Nam Cice-
roniano iure tui illi procuratores vtun-
tur.Sed(quia tibi gratificari debemus)víſ
ne,vt breuiter de altero nunc dicamus,
quẽ tu poſtremo delegiſti, vt in Balduinũ incurreret, ſi fortè plus præſtare poſ-
ſet,quã tres illi aut quatuor,quos antea in
citaras?dicimus nõ potuiſſe te aduocare
patronũ magis quidẽ idoneũ ad maledi-
cendũ,ſed magis etiã indignũ, qui audia-
tur in recriminatione,in qua collocas ſpẽ
tuæ defenſionis.Certè multæ ſtatim præ-
ſcriptiões talem procuratorem repellũt,
neque in iudicio,niſi in reatu, ſtare pati-
untur,Nã & licet ius Ciuile cõtemnat,ta-
men non poteſt illud,quod ait Cicero,ni-
hil eſſe quod minus ferendum ſit, quam
eũ,rationẽ ab altero,vitæ repoſcere, qui
non poſsit ſuæ reddere.Sit ſanè illiberalis
exceptio,qua nunc eius effrenatam petu-
lantiam ſtatim coercebimus. Dignus eſt,
qui audiat,quæ nõ vult,qui in alios dixit,
quæ non debuit.Res(fateor)miſera & de-
ploranda eſt,cũ hominis literati probra,
quæ ſepulta latere mallemus, exponũtur.
Sed cum rabies huius furiæ alios indignè
laceſſentis repriměda ſit,cogimur præſcri

bendo

bendo profiteri, hominem tam infamem tamque inteſtabilẽ, nullo vel diuino vel humano, vel Eccleſiaſtico, vel ciuili iure poſſe admitti, vt non modo pro alio poſtulet, ſed & alios criminet, & Eccleſię reformatæ imperet, & det leges de religiõe reformanda: denique in cœtu bonorum neque ferendum, neque audiendum eſſe, donec legitimam egerit pœnitẽtiam, nõ dico omnium ſuorum flagitiorum, at ſaltem eorũ, quæ & vulgatiora & inſigniora & turpiora ſunt, vt adulteriorũ, ſacrilegiorum, parricidiorum: quorum iam & conuictus & damnatus ſit. Audio nunc tandem à Caſtellione coactum, vt illi ſatisfaciat, edidiſſe hanc flebilem confeſsionem: *Me miſerum flens & gemens agnoſco, per quindecim annorum ſpacium, quum alijs iuſtitiæ viam commonſtrem, nondum ſobrium, nondum liberalem, nondum veracem factum: ſed in luto hærentem, & vix oculos attolentem, vno paſſu à carceribus ad metam progreſſum.*

Quis tui non misereatur ô noſter pœnitens afflictiſsime Beza, cũ hãc tuam audit confeſsionẽ? Quis nõ dicat eũ nimiũ eſſe veram, propterea quæ in ea veracem eſſe te, ſi ex animo loquereris? Sed ita te ge-

ris,

ris vt nihil minus ſentire videaris, quàm quod dicis. Deinde cum ita generaliter loqueris, tam cautè & aſtutè loqui videris, vt non ingenuè eloqui quod eſt, ſed eludere velle videaris. Certè qui te norunt, exclamant vetus illud, *Non ita ageres, niſi fingeres.* Saltem dubitant, an cum interea iacere debeas inter pœnitẽtes, ſuprà Eccleſiã te attollere poſsis: & præterea quærunt, an aliorum peccatorum multo grauiorũ, quæ dixi, alia exomologeſis neceſſaria nõ ſit, priuſquã aliis tam inſolenter inſultes prætextu cuiuſdam ventoſæ fictæq́ue regenerationis, quæ te hominẽ flatuoſum inflat. Te nondum factum eſſe ſobrium, quia ſanguinis gloriæq; ſitis te inebriat, non miramur. Non eſſe te liberalem cur confiteris, qui in aliorum facultatibus diripiendis nuper tam prodigus fuiſti? Veracem nõdum eſſe te, veriſsimè profectò dicis: ſed habes paratam defenſionem. *quia omnis homo mendax.* Cæterùm tu tibi, quod Balduino obijcis, ſuggerere debebas iſtud tui Martialis, *Dic de tribus capellis*: de tuis adulterijs (inquam) ſacrilegijs, parricidiis: ſi fortè aliqua deprecatione infamiã, quæ tibi os obſtruere debet, delere poſsis. Quod ad primũ genꝰ attinet, ꝙ eſt

tur-

turpiſsimum, caſtiſsime Theodore, quia etiam tuis verſibus glorioſè prædicaſti atque publicaſti tuos illos candidatos veſanosq́ue amores, tetrasq́ue libidines, nó requiris, opinor, aliud teſtimonium, quo conuincaris. Sed ferociter excipis, quia hoc crimen obiter cõfitearis & vltro damnes, te iuſtificatum eſſe. Atqui cum alios reuoces ad ſeueram diſciplinam Eccleſię reformatę, tu, qui huic præeſſe vis, quale putas edere exemplum deberes exomologeſeos atque pœnitentiæ? & interea quã te demiſsè gerere? Et quo tandem antea priuilegio tam confidenter criſtas cum ſupercilio attollis, & magiſtratum, quẽ vocas miniſtrum, in Eccleſia extraordinarium occupas, vt aliorum Cenſor fias? Certè excuſatio, qua huius inceſti peccati tui confeſsionem nunc diluis, procul abeſt à legitima, vel canonica ſatisfactione, cuius diſciplinam repudiare aut reijcere non potes. Ais te adoleſcentem fuiſſe & nondum Chriſtianum, cum ederes illud veſanũ exemplum glorioſæ incontinentiæ. Adijcere debueras, te tunc etiã fuiſſe Protonotarium & Poëtam. Nam quod de adoleſcentia cauſaris nimis eſt infirmum. Eras enim maior annis, & nimium iã tum

te fuiſſe virum oſtendiſti. Imò verò iam tum tam eras, quàm nũc es, regeneratus, hoc eſt, Geneuenſium partium: & cum tã lia myſteria euulgares, iam Geneuã mente & animo migraras, & iſtuc præmiſeras tua pignora: & quod hic edebas tecum aſportare volebas, tanquam ſpecimen tui ingenij, cùm quidem etiam id etiam conſecrares cuidam in Germania tuo præceptori, cui & Caluinus parens & Præceptor tuus alter, ſuos in Paulum commentarios, tanquam magiſtro ſuo dedicabat: quanquam non ſatis fortè obſeruaueris, te talibus ſcriptis, Epicuræa licentia, celebrare ἀποθέωσιν Doleti atque Rabelęſi, ſodalium quondam tuorum, quos eodem tempore Caluinus ſcribendo de ſcandalis referebat in Catalogum τῶν ἀθεῶν. Neſciò quid monſtri & myſterij latere in ea re dixerint naſuti homines tui ordinis. Sed non ignoras, quid de alijs nunc diceres, ſi quid ijs tale exprobrare poſſes. Videris porrò, quid præſtare debeas, vt omnem ſuſpicionem eluas: quàm profectò contemnere non potes. Nam quod nunc ſcribis Hotmannum tuum ne reſponſo quidem dignum putare crimen ἀθεότητος, quod neſcio quis illi aſperſit: fortaſſe, qa

hoc

hoc fuit elogiũ Theodori illius, qui etiã olim dictus fuit ἀθεώτατος abs Theophilo Alexandrino noſtro, minus in tuam gratiam nominisq́; tui honorem id refugit. Sed cum ſecurè permittis hoc eum diſsimulare, vereor ne nõ ſatis illi caueas: tametſi magis ille poſsit iſtud negligere, qui quiduis eſſe hactenus maluit quàm tui prædicatorij collegij, quiq́; de religione ne quid ſcribat, ſedulo cauet: & cui nondum perſuaſiſti, vt tunc nomen ſuum edat: niſi ſi fortè excipias illum teſtandæ ſuæ religionis ergò nuper præfixiſſe epiſtolam Inſtitutionibus Iuris, in qua Principis cuiuſdam proteſtantis non maieſtatem, ſed numen appellauit, vt aliquot Talleros emungeret. Quis ergo dubitaret eum diuinitatis magnum eſſe cultorem, qui etiam profitetur ſeſe colere numina Principum, ſi quid modo numerent? Sed ad rem. Ais te nondum fuiſſe Chriſtianũ cùm in Gallia eſſes: An ergo in lacu Lemanno primũ baptiſatus es? & cum ad eum appelleres cum tua Dea catechumenus, an inter pœnitentes ſordidatus, vel potius candidatus iacuiſti? Tua profectò intereſt, te tui meminiſſe, ſi fortè aliquis pudor reprimere poſsit hanc ferociam;

qua alios proculcas: vt cum pauo pedes ſuos intuetur, caudā demittit. Verùm difficile eſt coercere furentem inſolentiam, cum rabie fera corda tument. Ne centeſimā quidē tuæ nequitiæ partem ſcio: neq; inquiro, neque ſcire volo. Sed nonnulla quæ publicaſti, nemo neſcit: quæ certè ſola te ita notant, vt obſcurū eſſe nō poſsit, quam ſis religioſus. Age, prȩterita condonentur. Sed quid? Cùm Geneuæ initiatus eſſes, ne veterem hominem planè exuiſſe videreris, aut Hiſtrionicā, vel potius Lucianicam perſonā depoſuiſſe, ſtatim iſtic edidiſti lepidum illum tuum Benedictū Paſſauantium. O religioſum principium noui Chriſtianiſmí & admirabilis regenerationis. Imò vero nūc, vt Balduinum terreas, minabundus etiam iactas, te nondū deſijſſe eſſe Poëtam. Credo equidem nō modo Poëtam etiámnum eſſe te, ſed etiā deterius aliquid, quod nimium poëticè olim expreſsiſti. Ita eſt ſanè ſanctiſsime atq; regeneratiſsime Theodore, vt ſcis illud vetus, *Nemo repentè fit malus:* ſic iſtud, *nemo repentè ex malo fit bonus:* multo minus ex Pagano Chriſtianus, ex atheo Theologus. Si miraculum alicuius repētinæ conuerſionis allegas, aliquod in te oſtēdito.

Nam

Nam nó ſatis eſt, fieri Allobrogem, mutare veſté, erigere criſtas, contrahere ſupercilium, ſimulare Caluiniſmum, cantillare pſalmos rhytmicos, verba dare, maledicere ſiue Papiſtis (vt vocas) ſiue Papanis, ſi non omnibus, at certè ijs, qui tecú nó colludunt, & eos magis odiſſe, quàm Turcas Ottomanicos. An hæc certa ſigna καὶ τεκμήρια ſunt perfecti Chriſtianiſmi? Neipſa quidem ſententia religionis ſola effi ceret Chriſtianum, præſertim reformatú & reformatorem, niſi conſcientia bona accedat. cóſcientię autem bonę & fidei ἀνυποκρίτου quænam indicia, argumenta, fructus, códitiones ſint, nó ignoras. Ergo ſis licet ſciens non minus quàm δαίμων aliquis, tanto tamen magis eris impius, ſi religionem in ſola ſcientia conſtituis: neq; minus eris filius eius, qui à principio fuiſſe homicida & mendacij pater dicitur, quamdiù homicidio & mendacio pollues tuam ſcientiam. Ad populum phaleras mi Theodore: nos te intus & in cute nouimus. Exclamas Balduinum non intelligere prima elementa Chriſtianiſmi, nempe veſtri. Sic enim chriſtianiſmum, vocare videris noua myſteria tuæ coniurationis, ſacramentique militaris. Sed

vobiſcum tandiu verſatus, qui poſſet illa ignorare, quę nunc tā multi ſciunt? Quod ad Chriſtianiſmum verum attinet, magis eius leges & regulas intelligit, quā velles. Sed quantulumcunq; eſt, quod intelligit, ſatis profectò eſt, vt ne principia quidē religiōis Chriſtianę ſatis reipſa vos colere, curaréue intelligat: tantū abeſt, vt eſſe te, quod videri dicique vis, credat. Neq; diſſimile nunc eſt iudicium de te noſtrū, & eo quidē ſeuerius, quòd ſtatuamus reformationis ſingulare quoddam exemplum abs te requiri, qui alijs nūc eſſe vis norma & lex nouę vitę: ne cum in tuam formam alios intētis oculis, intueri vis, ijs putes ſatisfacere, ſi ſolam cutē fucaueris. Dura itaq; eſt conditio perſonę, quam induiſti, ſi eam tueri etiam velis: Nā cum in alios moroſe inquiris, illi in te multò magis. Ecce, vt ſunt multi nimium curioſi atq; moleſti, principio cauillant, Præfecto morū, regeneratoq; Cenſori, pręſertim Lemannico, parum conuenire, quam hinc iſtuc abduxiſti contubernalem, ſingularis tuę continentię teſtem. Nam & quia cum Iuriſconſultis, quos tam miſerè odiſti, interdum colloquuntur, dubitant, num legitimum eſſe poſsit coniugium cū ea, quam

quàm prius per adulterium, quod glorioſo programate publicaſti,(vt loquuntur) maculaueris. Audiunt quod ais, Epiſcopum, vt olim Flaminem, vnius vxoris virum omnino eſſe debere. Sed audiunt etiam eſſe debere irreprehenſibilem, καὶ ἀνέγκλητον. An autem hæc tua conſuetudo, etiámnum reprehẽdi poſsit, dubitant. Nõ laudamus tales inquiſitores, qui omnia ad viuum reſecant, vel in ſcirpo nodum quærunt. Sed tu eos excitas, cum tui oblitus alios traducis. Nos tamen, ne tibi diutiùs moleſti ſint, illud, quod in te primũ accuſant, vtcunque defendimus lege quadam, quæ ait. *Illas nõ relinqui, charitatis hortatur affectio, quæ ante ſacerdotium maritorum legitimum meruere coniugium. Neque enim clericis incompetenter adiuncta ſunt, quæ dignos ſacerdotio viros ſua conuerſatione effecerunt.*

Ecce habes etiam iuriſcõſultos, & amicos, & patronos: tametſi eius legis conditio etiámnum durior ſit, quàm vellent, qui tuis delicijs fauẽt. Tu verò alia defenſiõe vteris. Nolui (inquis) illi Heliodoro ſimilis eſſe, qui Charicleã Chriſtianiſmo ꝑtulit. Pulchrè: tametſi nõ intelligo, cur hic Chriſtianiſmũ dicas pro Epiſcopatu.

cæterùm vt planè diſsimilis ſis illi Helio-doro vellemus, in hoc genere Auguſtinũ potiùs quàm Syneſium imitatus eſſes. Intelligis vir accuratiſsimè, quæ ab alijs intelligi neceſſe nõ eſt. Neq; tamẽ diuortiũ tibi quiſquam imperat, quia multi verentur, ne hoc genus miſſæ nimium tibi placeat, vt maiori cum offenſiõe multorum, vtaris nouo iure, quod nũc nobis dictas, cum Antonium Caluinum, qui viuente priore vxore, quam repudiauit, alterã duxit, fortiter defendis, quia ſtatuas ſatis ſuperq; eſſe, quod eius frater in ſua inſtitutione, inter Papiſtica & Aſinina (vt vocat) decreta refert legẽ neſcio quã, quę id prohibet: quia magnificus ille Dictator exiſtimat nos indoctos nunquã legiſſe Auguſtini libros ad Pollentiũ de adulterinis cõiugijs. Age verò, vt ad te redeas ſuauiſsime Theodore, habes domi ſatis quod agas, tãetſi alienas familias nõ exagitas: certè potiꝰ eos, qui te accuſare poſſunt, placare deberes, q̃ irritare. ipſe Balduinꝰ vix ſui muſęi feneſtrã aperire poteſt, quin etiã inuitus videat locũ, in quo adulter & leno aperuiſti ſalaciſsimũ ludũ turpiſsimæ impudicitię, & vbi poſtea perduellis miles, hoc eſt pluſquam latro, caſtra metatus es. Quę

putas

putas de te in mentem veniunt, cum talis locus quotidie occurrit? Sed tu eos, qui tibi parcunt, etiamnum lancinas. Ille tamen & caſtis auribus & pudori audientium parcendum eſſe obſtinatè iudicat, ſi per te aliquando liceat. Nã & ſi hiſce diebus ea ſcripſeris, quę ſignificarent rectius eos facere, qui accuſant adulteria & ſacrilegia: Imò ſi taceant, Rempublicam exponere periculo iræ diuinæ: & allegaris exemplum vnius Achan ſacrilegi, propter quem non delatum nec punitum, ira Dei in vniuerſum Iſraëlem exarſit: hæc (inquam) quum multos mouere poſsint, vt tua ſcelera non diſſimulent, tamen non eſt noſtri pudoris euulgare omnes tuas nequitias. Itaque alios miſſos facias, quos protérue laceſsis, non erimus hac in rè tibi diutius moleſti: neq; tam ſeueri erimus, quin Theageni ſcilicet Chariclæam, ſine qua viuere ſe non poſſe profeſſus eſt, cùm nouo ſacerdotio, facilè relinquamus: atque etiam canonicæ pœnitentiæ loco habeamus, quod aliquando ſuauiter ſubridens ab oculo ſiniſtro lachrymulam fictam fortè elicueris, qua defleres & prioris vitæ & carnis infirmitatẽ, Nam etſi te dicas nondum fuiſſe Chriſtianum, cum ita amares, tamẽ eo ipſo tempo-

re verſibus expreſsiſti Dauidis de adulterio confitentis pœnitentiam, cuius aliquando formula vſurus ſcilicet eſſes. Cæterùm, vt nullam des ſuſpicionem veterum reliquiarum in aliquo animi tui receſſu reſidentium atque fumantium ebullientiúmue, vellemus profectò, pudicior etiam, quàm ſit, nunc eſſet lingua ſtilúſve tuus, præſertim cùm non ignores vetus illud.

Nihil intereſt, quibus membris cynædus fias. Atqui cum in Balduinum, qui iſta vetera arcanæ turpitudinis tuæ myſteria non intelligit, detonas, neſcio quomodo & tui oblitus & prioris nequitiæ tuæ memor, ſępius Cynædos (ne quid turpius, quod adijcis, dicam) in ore habes, quam conditioni nunc tuæ conueniat: niſi ſi qui tonando vis videri Iuppiter ἐρίγδουπος (vt in Heſhuſium ais) ſic etiam loquendo Ganymedæus ſimul dici velis. Quid multa? Quia non niſi Ciceronicolas amas amabo, patere, vt iſtud Ciceronis tibi reuocem in memoriam. Næ tu iam mecum in gratiam redeas, ſi ſcias, quã me pudeat nequitiæ tuæ, cuius teipſum nõ pudet. Patere æquo animo, vt ex eadem oratione audias quoque iſtud: Iam ſtupra & flagitia omittam. Sunt

quæ-

quædam, qnæ honeſtè non poſſum dicere: tu autem eo liberior, quòd ea admiſiſti, quæ à verecundo aduerſario audire non poſſes. Quid igitur? Nos quidem certè adeo nullam in te maculam reliquam eſſe vellemus, quæ tuam perſonam dedecorat, & minuit auctoritatem, & fidem detrahit opinionemq́ue tuæ regenerationis: vt & illam labem, quam tua (vt aiunt) nimium tibi aſſentata Venus honoris cauſa, tuo corpori inuſsit, deleri, ſi fieri poſſet, vehementer optaremus.

Sunt quædam vitia, tanquam næui, in quibus obſeruandis notandiſq́ue minus ſeueri homines ſunt. Sed illud, quod in te nunc reprehēditur, tale eſt, vt occurrat ſtatim atq; tu cum iſta tua noua perſona laruaq́; Cenſoria prodis in publicum, & aliis riſum, alijs ſtomachū moues, quantúmuis multa ſimules, vt nō modo crimine, ſed & ſuſpiciōe criminis carere te probes. Adeo te premit præteritæ vitæ, quæ naturæ tuæ teſtis aſsidua eſt recordatio. Itaque ipſe pudor, ſi quis modo in te reliquus eſt, (ſed quis reliquus eſſe poſſet in Cynico Pſeudolo?) incluſum te domi, aut in aliqua latebra abditum (niſi fortè Lutetiæ malis includi monaſterio filiarum, vt vocātur, pœnitenti-

nitentum,earumque fieri abbas) continere deberet, potiuſquam cum iſto propudio proiecta audacia te extrudat in aliquã Cenſoriam ſcænam ſeueræ in alios animaduerſionis, præſertim vbi notus es & theatrum circumſtant alumni, alumnæue veteris tuæ diſciplinæ. Nam extra Galliam, vbi eris ignotus, fortaſſe minus laborabis, vt etiam habearis pro Archigallo Cybeles: vtque faceſſant illi moleſti interceſſores, qui quia fortè legerunt in ethnica Græcorum Repub. hanc legem *Ex meretrice natus ne concionetur:* putant in Eccleſia ferendã hanc eſſe *Ex meretricis gremio egreſſus ne concionetur:* & ſomniant alioqui euenturum tibi eſſe, quod cicero narrat eueniſſe, cùm P. Clodius de ſacris Romæ concionaretur. Cæterùm ô noſter Hierophanta (nam Sycophantam, quo verbo alios ornas dicere non audeo, ne quis putet te non ſolùm ficus edere, ſed etiam ficos alere) alia præſcriptio eſt, quæ tibi obſtat, ne leges feras nouas de religione, néue Eccleſiæ ſacrarium ingrediaris, vt alios excludas & excommunices: dico crimen ſacrilegij, cuius iam tum, cùm hinc propter Doletanæ religionis ſuſpicionem, & vitæ impudicæ infamiam, & æris alieni moleſtiã fugeres,

reus

reus fueris propter eam, quàm ſcis, ſacrilegam nundinationem beneficiorum (vt vocantur) quæ tam nullo iure poſsidebas, quàm mala fide vendidiſti: ne non cum Chariclæa ex Aegypto aliquid aſportares prædæ ſacræ. Putarunt aliqui factum id quoque eſſe religioſè, vt cum iſtuc veniſſes, manumitteres ſacrorum cauſa, quemadmodum Veteres loquebantur. Sed non conuenit vetus formula: *puri, probi, profani, ſui auri.* Intelligis myſteria harum Antiquitatum. Itaque aliam tibi defenſionem pares neceſſe eſt. Nam & crimẽ auxiſti, quod litigioſi monaſterij mancipem, à quo repręſentata tibi futurorum annorum merces erat, indignè fefelliſti, cum poſtridiè alteri illud venderes: neque tamen minus circumueniſti emptorem, cum venderes quod tuum non erat, quodque etiam paulo pòſt fuit euictum. Quot (putas) propterea legibus iudicijsq; etiamnũ obnoxius es? Fortaſſe negabis te Simonię (vt vocant) reum eſſe, quia magiſter tuus in Actis Apoſt. negat ita vocari debere. Sed voces, vt velis: ſi quod abſtuliſti, ſacrilegium non eſt: nos, vt ſuperſtitioſi ſumus, ſaltem neſcimus, quo iure id feceris: & ſcire vellemus, ecquam iſtic ſtatim abſolutionem impetraris

perraris. Nam quod nunc narras laudandos nihilominus eſſe eos, quorum numero haberi vis, qui hinc iſtinc fugientes amiſerint ſpem, quam habebant, impetrandorum huiuſmodi beneficiorum: ſaltem non erit legitima purgatio, ſi eam animo ſpem retinuerint. Vide igitur, ne iterum iterũque pœnitens, cùm tu nuper reuerſus es cum tanto ſatellitio equitum beneficiariorum, dicaris id feciſſe nouo iure poſtliminij, vt quod amiſeras, magno cum fœnore & multorum annorum reliquis recuperares. Imò verò ais, iſtic puniri ſacrilegos. Credo, ſi iſtic ſacrilegium fiat. Sed quod alibi factum eſt, neſcio quo iure nunc iſtic inuenit ſuum ſacrarium. Teſtem ſi requiris, non alium quàm te citabo, ſi quæ fiũt, potiùs quàm quæ dicantur obſeruari velis. Ignoſce religioſe Præſul hominibus ſuperſtitioſis. Non capiunt ſtatim tuæ defenſionis myſteria. Excuſas direptionem Eccleſiaſticorum anathematum, quia multæ incluſæ fuerint reliquiæ falſæ & adulterinæ: quod tu etiam antequã inſpiceres, ex inuentario, quòd iſtic non temerè iampridem editum eſt fortaſſe ſciebas. Sed thecas ipſas, neque auri falſi, neque gemmarum adulterinarum fuiſſe ſuſpicor: ſed neque

iure

Iurè acceſsionis fuiſſe commiſſas exiſti-mo: tametſi noſtra vel Balduini priuatim non interſit, quid de ijs ſtatueris: & cùm libripendem tibi adfuiſſe narres, nihil prę terea inquirimus. Illud modo vereor, ne cum multi Verrinas de ſignis, quas frater-culus tuus & commilito tibi dicauit, rele-gent, tu multis in mentem ſtatim venias: aut quia duos tantum Brennos olim Gal-lia protulerit, tu tertius fuiſſe dicaris: ta-metſi obtendas defenſionem, quam olim Dionyſius Siculus: niſi malis illam poëti-cam.

Dicite Pontifices in templo quid facit aurum.

O te beatum, quem neque exempla, ne que verſus vnquam deficiunt, ſi quis te vr geat. Sed de alijs ſpolijs, quorũ reus es, ecc quid dicis? Ne quid in eo genere abs te & ijs quibus pręeras, factum fuiſſe dicatur ſine ſacris literis & exẽplo bono, en iſtinc nunc allatus libellus eſt, qui defendens fa-ctum, allegat ſic ab Iudęis diſceſſuris ſpo-liatos fuiſſe Aegyptios. Pulchrè. Sic enim & ſuperioribus annis Anabaptiſtę Mona-ſterienſes reſpõderunt, cum interrogaren tur, quo iure vrbẽ Epiſcopalem diripuiſ-ſent. Sed tui fortaſſe cautiores ſunt, pru-dentiſsime Theodore. Nam eadem illa

eorum

eorum defenſio, quaſi diffideret exemplo ex ſacris literis repetito, profert præterea quandam Conſtitutionem ciuilem, quæ ſignificat aurum Barbaris & eripiendum & ſurripiendum eſſe. Pape, quanti eſt ſapere. Et legum profeſſoribus nunc etiam-num infenſus eſſe poteſt, quorum beneficio conſequeris, vt vtroque iure defendaris? Cæterùm ſupereſt ſcrupulus vnus, quem non tam facilè eximas: & in quo tamen eximẽdo laborare debes, priuſquam aliud ſuſcipias. Diſsimulo alia crimina, quæ te iugulant. De perduellione capitalem litem alij (vellem) toties non mouerent ex lege horrendi carminis. Sed cum toties alios, qui tibi diſsimiles ſunt, crepas eſſe apoſtatas, transfugas proditores: videris velle iuſtam recriminationem tandem audire. Saltem enim cum Anglis portum Galliæ vendidiſti atque prodidiſti, & patriæ tuæ & Regi tuo iniuriam feciſti. Quod ſi tibi licuiſſe putas, quia te Burgundum inſcribis, tanto magis ipſis emptoribus nunc teneris de euictione. Sed hæc, ſi vis, nunc diſsimulentur: & ad Balduini commentarium, de Legibus Maieſtatis ſiue perduellionis reijciãtur, quibus etiam, cum quidem in ijs multa ſint, quæ te non

leuiter

leuiter pungant vehementerque premant; non dubitamus aliquando reſponſuram eſſe tuam generoſitatem. Interea tamen vereor, ne non tam facilè deleas eluaſque ſanguineas maculas, quibus conſperſus eſſe diceris, cùm tot cædibus te inquinaueris. Imò verò propterea triumphas, & alterum te eſſe gloriaris Iehu, qui ſacerdotes Baal mactauerit, & veluti ſanctum ducem Leuitarum, qui multa millia idololatrarum trucidarit. Nam & quod Moſes præcepit, vt ij de more expiarent cruentas ſuas manus, tu interpretaris, earum potius conſecrationem fuiſſe in illa cæde: Deus bone, ecquò recidimus? Ipſe Moſes iuſsit ſuos milites, qui iuſſu ipſius etiam Dei occiderant Madianitas, aliquot diebus extra caſtra manere & expiari. Et quicunque vel mortuũ cadauer tetigerat, expiandus erat. Noſter verò noui fœderis præco; ſanctum ſe eſſe iactat, cum eſt ſanguinarius. Quid? An illud etiam Epiſtolæ ad Hebræos occinet; *Omnia propemodum ſanguine purgantur ſecundum legem?* Atqui ſaltem meminiſſet, humanum ſanguinem exceptum fuiſſe. Quid te moneo clementiſsime Theodore? Exclamas etiam te multos ſacerdotes & monachos tua pecunia liberaſſe, atque redemp-

vos præſenti neci eripuiſſe. Quis iam non exclamet factum denuò te eſſe abbatem, & quidem, quàm antea, meliorem, ô liberalis redemptor, protector, ſeruatorq; monachorum! Itaque ais prodituros, ſi oportuerit: nempe, vt iam non nexi ſerui, ſed pileati liberti triumphalem ſui liberatoris currum ſequantur. Sed aut ego valde fallor, aut metuunt, ne imiteris, quòd Romani triumphantes ſtatuebant de ſuis captiuis aut eorum ſaltem ducibus: & quamuis paſsim cruces cum crucifixis deieceris, crucem reformidant. Atqui tu nuper edixiſti, ne Iudices, Romano more, crucis vtantur ſupplicio: quia ſcilicet tam eam figuram venerarís, quàm Conſtantinus, qui hoc antea edixerat: vel quia tu furca fortaſſe, quã cruce dignior es. Audio. Trepidãt tamẽ etiámnum tui redempti: & meminerunt non procul abfuiſſe te, cum in quodã templo tui carnifices, ad chriſti crucifixi imaginem infamandam atque funeſtandã, in eadẽ cruce hinc & illinc ſacerdotes ſtrãgulatos ſuſpenderunt. Et miraris ſi tibi tam fideli domino nondum fidant illi abs te empti, quos, vt victimas immolares, adſeruabas. Sed age: para tibi aliam defenſionem ſanguinariæ tuæ ſanctitatis. Nã

etſi

etſi fatuos & effœminatos & ſuperſtitioſos eſſe iudices veteres Chriſtianos, qui iudicabant ſibi per ſuam religionem non licere ſpectare ludos gladiatorios: tamen cũ ex candidato factus es purpuratus miles cruore ciuili rubens & madens, quem ſitiens hauſeras, cum inſultares aceruis cadauerum: quàm putas, purus ſanctuſque ex caſtris & prælio ad Eccleſiam (vt vocas) tuam es reuerſus, vt nunc, manibus non illotis, ſed cruentis, ſacra tractes & ſtylo ſanguinario alios etiamnum perſequaris? Credo legiſſe te aliquando canonem Nicenum, qui mirabilem pœnitentiam & exomologeſim requirit ab ijs, qui abs militia ad Eccleſiam redeunt. An exclamabis Papiſticos eſſe canones, quibus iampridem ſolutus ſis? Imò verò potius oppone poëticam exceptionem:

Nulla fides, pietaſq; viris, qui caſtra ſequuntur.

Dices, nulla tibi opus eſſe aut defenſione, aut purgatione, aut abolitione, quia ais poſſe nos, ex multis, qui interfuerunt, audire, quid in militari concione præmonueris paulò antè illud funeſtiſsimũ, quòd etiámnũ deploramus, prælium. At quod illi nobis narrãt, nihil aliud probãt, quàm te in illo fuiſſe, quòd Muncerum concio-

natorem in Germanico tumultu ruſticorum fuiſſe narrat Sleidanus: niſi aliquem Theudam, de quo Lucas, malis: vt cum in Actis Apoſtolorum irriſurus venerabilem venerandi magiſtri tui inſcitiam *καὶ ἀνιστοργησίαν*, annotaris duos fuiſſe Theudas, nunc tertium adſcribas, hoc eſt, teipſum. Næ tu mirabilis es artifex ſubtiliſsimæ impoſturæ, qui tam ſuauiter efficis, vt neque aſtutiſsimi, quos irrides, neque fortiſsimi, quos iugulas, ſentiāt ſe aut irrideri, aut iugulari. Nullum (credo) extat in vlla hiſtoria exemplum ſimile. Sed ſi ſuperioribus exemplis, aliquod adijciendum ſit, adijcere rem, Cretenſem illum impoſtorem, qui téporibus Theodoſij, ſimulauit ſe eſſe Moſen cœlo delapſum, & cum fictis vaticinijs væſanam multitudinem coëgiſſet, eam ad littus adduxit, pollicituſque fore, vt aqua cederet, iuſsit inſilire in mare, multiſque mox pereuntibus, clàm ſe ſubduxit. Nihil ſcilicet tale nuper feciſti, cùm vbi claſsicū, poſt concionem, inſonuiſſes, & piſtolica tela euibraſſes, non modo ſtetiſti poſt principia, ſed & alijs fortiter cadentibus, velociter effugiſti: certè tam fatuus non fuiſti, vt ſequereris tuum collegam, qui, vt ſeruaretur, capi voluit. Triumphas nihilominus

nus te procul ex edito colle ſpectatorem fuiſſe funeſtiſsimi conflictus: & fortaſſe expertus es, quòd Sulla olim dicebat, cùm audiret gemitus ciuium, qui trucidabantur. Seneca non modo inſanum, ſed & inſanabilem fuiſſe iudicat quendam Voleſum, qui temporibus Auguſti, cum trecentos vna die, ſecuri percuſsiſſet, exultans exclamauit, ô rem regiam. Quid de te Chriſtiani dicemus, qui cum tot millia fortiſsimorum ciuium, atque adeo florem Gallicæ Nobilitatis, in acie indignè occumbere vidiſti (ne quid grauius dicam) non exhorruiſti? Legeras quidem quòd Minucius (nam eum in gratiam Balduini tui legiſſe te ais) loquens de veteribus Chriſtianis, Nobis (inquit) homicidium nec videre fas eſt, nec audire: quodque Athenagoras adijcit, ne ijs quidem licuiſſe ſpectatores eſſe publici alicuius ſupplicij & criminalis animaduerſionis. Sed tu cum illa fatua & ſuperſtitioſa (vt vocas) Antiquitate nihil commune habere te gloriaris. Imò verò, quia prælium illud in campis Druydum commiſſum fuit, veterum Gallorum antiquo more mactari victimas humanas fortaſſe non noluiſti, præſertim cum talibus hoſtijs tã

delectaris, quàm ſacrificium ἀναίματον odi
ſti. Sed iam ſaltem ijs parcere tuus ſtylus
deberet, qui nunquam arma induerunt,
nuſquam caſtra viderunt, & in ciuili tu-
multu videntes potius quos fugerent, quá
quos ſequerentur, receſſerunt, ne vel vide-
rent vel audirent, quæ diutius aut videre
aut audire ſine acerbiſsimo dolore non po-
terant. In eorum verò numero fuiſſe Bal-
duinum cum non ignores, & omnes ſciát,
quid illi aſcribis quod tuum eſt? Eius etiá
domum in tumultu tanquam aram & aſy-
lum patuiſſe protegendis & corporibus &
bonis quorundam, qui tui eſſe dicuntur,
non neſcis: & ſi negas, teſtes tibi opponam
familiares tuos, qui etiámnum agnoſcunt,
quod debent, collegam (inquam) concio-
natorem, & ipſum Wechelum, quem com-
militonem tuum fuiſſe narras. Et tu, homo
ingrate, nihilominus finges te eius benefi-
cij eſſe oblitum? Imo verò cum narres col-
legam illum tuum etiam vitam ſuam debe-
re Balduino, exclamabis tuos eſſe tracta-
tos, vt tu tuos aduerſarios tractaſti? Et
quid tandem magis ridiculum eſt, quàm
homuncionem togatum, inermem, infir-
mum, ab ſanguine abhorrentem, & qui ne
quidem aciem diſtricti ferri inſpicere au-
deret?

deret: denique hominem (ſi nos Apoſtolicè loqui mauis) ἄμαχον μὴ πλήκτην, fingere imitatorem eſſe armati & militaris tui furoris? An tam ſtupidam & cæcam & obliuioſam Galliam eſſe putas, vt non intelligas, omnibus videri, te de te locutum eſſe, cùm tragicè deſcribis quendam ridentem vidiſſe cædes tota vrbe fieri, ædes fortunasque omnes à furente multitudine diripi; honeſtiſsimos viros, ſpectatiſsimas matronas per vrbem media luce lacerari, ſepultorum cadauera effodi, quóſuis crudeliſsimè excarnificatos in fluuium præcipitari: non virginibus, non prægnantibus, non ipſis puerulis ab vberibus matrum pendentibus parci. Tum verò iſtum ipſis ſaxis ad hæc horrenda ſpectacula colliqueſcentibus, non modo ſecurum omnia ſpectare, ſed vnum etiam eſſe ex ijs, qui carnifices in cœlum efferrent, & cæt. Agnoſcis tuis verbis expreſſam tuæ inſaniæ picturam veſane declamator. addis & hæc: Quid Galliam commemorem innocentum hominum promiſcuis cædibus redundantem? quid vxores in virorum, virgines in matrum ſinu & conſtupratas & iugulatas? quid infantes ab vberibus matrum ad cædem tractos? quid prægnãtes mulieres viuas inciſas?

ſas? quid honeſtiſsimos viros crudeliſsi-
mè interfectos? quid cadauera ipſa rapta-
ta, laniata, canibus obiecta, in flumen præ-
cipitata? quid iufinita alia inauditæ imma-
nitatis exempla? quid denique (quod me-
mini fuiſſe quauis crudelitate acerbius)
tot conuicia in CHRISTVM ipſum
contumelioſiſsimè iactata? Hæc tu de tuis
ſcilicet actis. Neque tamen adhuc omnia
commemoraſti. Nam multa cautè præte-
ris, quæ tamen ipſa etiámnum ex ſuis ſe-
pulchris eruta martyrum & principum oſ-
ſa, & aliorum inſepultorum iacentia eti-
ámnum cadauera, & templorum euerſo-
rum parietinæ (licet homines taceant) cla-
mant, futura ad omnem poſteritatem mo-
numenta incredibilis tui furoris. Nam &
accidit, quod olim, cùm Perſæ incédiſſent
templa Aſiæ Græciæque, Iones prohibue-
runt ea inſtaurari, vt ipſæ ruinæ poſteris eſ-
ſent teſtimonia atque monumenta Barba-
ricæ impietatis. Ergò, ô noſter Attila, ô
noſter alaſtor dux horrendæ vaſtitatis, pri
uſquam de religione tam ferociter concio
neris, vide, ecquam Deo hominibuſque ra
tionem reddes armatæ tuæ militiæ & im-
manium actorum. Fatui profectò & ni-
mium ſimplices illi ante biennium erant,
qui

qui te miniſterij noui reum, & de extra-
ordinaria vocatione neſcio quid fingen-
tem atque balbutientem, non modo ro-
garunt, aliquo vt eam vocationem ſigno
extraordinario comprobares (quod olim
Luterus ab illo tui ordinis Muncero po-
ſtulabat) ſed etiam callidè reſpõdentem,
id te breui facturum eſſe, minimè intelle-
xerunt. Nos quid tunc cogitares, etſi an-
tea fortè non eſſemus ſuſpicati, nunc du-
bitare non poſſumus. Sed ſi quod in cœ-
lis Numẽ eſſe credis, ſcito te ſemper Deo,
vt hominibus, impunè illudere nõ poſſe.
Tu quidem iam, fortaſſe per ludibrium,
Balduino & nobis concionaris de conſci-
entia eiusque vi. Sed illa, illa tibi carnifex
erit, teque vt Cainum in ſua fuga tremen
tem & trepidantem noctésque diesque
torquebit: neque, ſi iudicum manus effu-
geris, effugies Dei iudicium. Atque vt te
tuis verbis conſtringamus, en audi, quod
in alios abs te dictum, in te retorquendũ
eſt: Quære latebras, transfuga, quaſcunq;
poteris, vel etiam quamcunque vel natu-
ra tibi ſuppeditauit, vel à tua cohorte na-
ciſci impudentiam & audaciam poteris,
opponito tuũ illud facinus, cuius in tuo
pectore inſculptæ certæ & indelebiles no

tæ in tuo iſto vultu eminent, quantúmuis ad omnem turpitudinem comparato, tacentibus etiam nobis, latere te diutius nó ſinent, & in lucem pertractum ne reſpirare quidem patientur, donec infelix corá Deo & hominibus ſententiã in teipſum feras. Idque tantó magis, quia te fugientem inſequitur terribilis vltio atrociſsimi & inexpiabilis parricidij poſtremi, quod ſicarius Poltronus tuus abs te ſubornatus perpetrauit. Scis quid ille de te vltro ſit confeſſus: quæ confeſsio ita te perculit, vt attonitus trepidansque repentè ex Gallia tota fugeris. Sed nullum eſt aſylum, quod te tegere poſsit. Ipſi etiam, ipſi verſus tui te inſequẽtur & excitabũt: *Téne quietem Ducere, quem ad pœnam poſcunt pro immanibus auſis Tartara? geminóque nocentem Crimine, cœlorum fas eſt conuexa tueri. Qui Diuos, qui te, patriamque tuosque ſceleſtus Prodideris?* Reliqua non aſcribo. Tenes enim: quia tua ſunt.

Vtinam verò, quã tali admonitione commotum ad pœnitentiam fuiſſe Dauidem narras, tu te ad eam cõmoueres. Sed quid? Audebis potius eũ tuis monitoribus opponere, qui hiſce diebus iſtinc allatus ad nos eſt, libellum, omnium, qui iſtinc vnquam

quam prodierunt flagitioſiſsimum libel-
lorum, qui defendit Poltronum illum tu-
um, omnium, qui vnquam fuerunt, nefa-
riorum ſicariorum ſceleratiſsimum: pieta-
tiſque titulo etiam ornare vult, & tale
parricidium & telum impij latronis, qui
inuictiſsimum principem proditoriè con
fodit. Denique tale monſtrum perfidioſi
inſidiatoris glorioſè cum Moſe & Daui-
de, (ô blaſphemiam antea inauditam) com
parat, quia ille AEgyptium, hic Goliath
occiderit. Denique ampliſsimis in Gallia
indicibus, qui talem Aſſaſinum iuſtiſsi-
mo ſupplicio affici voluerunt, dira minita
tur. En quo recidimus? Ille quidem carni-
fex hoc fortaſſe fecit ingenuè & fideliter,
quod te & ſubornatorem & auctorem ſu-
um nominarit. Sed an propterea ſanctiſ-
ſime Theodore, inter ſanctos martyres
nunc referendus erat? Nempe quo iu-
re Caracallus ſicam, ſi qua fratrem trucida
rat, in templo conſecrauit, vos veſtri Pol-
troni piſtolicum telum inter Apoſtoli-
cas reliquias religioſè referetis. Legiſti
quínam ſint & dicantur apud Paulum
ἀπηλγηκότες, καὶ εὐδοκήσαντες ἐν τῇ ἀδικίᾳ.
Summus profectò is gradus eſt deploratæ

impiæ

impietatis atque vitioſitatis. Sed quo non euaditis? Longius etiam procedit proiecta & impudens audacia. Nam non modo laudat te immane factum illius parricidæ, ſed & ad conſequentiã trahi vult, & tali exemplo contendit fas eſſe fidem fallere, heris ſuis inſidiari, & quoque eos modo tollere: neque ſolum ſacris literis propterea abutitur, ſed & ex iure ciuili repetit, dolum aduerſus hoſtes bonũ eſſe. Denique inter ſtratagemata atque perfidiã (quod nulli vnquam Barbari latrones fecerant) clamitat nihil intereſſe, corrumpere ſeruum, ſubornare percuſſorem, & pacta mercede ad ſcelus impellere, facinus eſt mali & periculoſi exempli. Sed opinione religionis illud confirmare, quale ſcelus eſt? Aſſaſinos olim propoſita ſpe vitæ æternæ & beatæ ad latrocinia & cædis eruditos incitatosque fuiſſe in Tartaria accepimus. Sed anni pluſquam trecenti ſunt, ex quo tempore, vt illorum in illa Barbaria aſylum euerſum fuit, ſic & deteſtabilis eorum memoria eodem tempore in Lugdunenſi Concilio damnata eſt, & reliquiæ ſeueriſsimè profligatę. Et nunc in Gallia renaſcentur cum religionis reformatæ profeſsione? En (iterum dicam) quò

quò recidimus? I nunc, & cũ talibus zelotis de religione agito. Audieram, ſuperiori ſeculo in Bohemia, cum Ziſca reformationem, qualem hodie Gallia videt, inſtitueret, hoc eſt, religionis nomine, vi & armis regnum illud euaſtaret, non defuiſſe concionatorem, qui olæum adderet camino. Quendam enim Ioannem Taborenſsentum edidiſſe librum terribilem, cuius inſcriptio erat, *De occiſione omnium malorum in mundo.* Sed iam funeſtiorem concionem audimus, quæ & inſidiatricem & domeſticam proditionem, ſi mactandi ſint, qui aduerſarij eſſe dicantur, prolixè commendat. Deus bone, quænam hæc religio eſt? Quænam mortificatio, comes religionis? Quænam, quę à ſanguine dicitur, ſanctitas? Et tu alter in Gallia Brugande, alter ex Bohemia Ziſca, nos pro tuo imperio coges aſſentiri tali Catecheſi, etiamſi cum ea coniungas aliquam pietatis ſimulationem? Túne, furioſiſsime apoſtata, clamitabis eſſe Apoſtatas, qui abs tali factione deficiunt? Imò verò, clama quantum voles, & nunc clamitando, vt olim ſcortando, rumpe etiam lacus: nos tibi confirmamus apoſtaſiam talem, tam eſſe viris bonis neceſſariam, quàm ijs curæ

eſſe debet Chriſtiana religio: quam quidem religionem cum vos cum veſtris actis tam couiunctam eſſe dicitis, vt qui hæc fugerit, illam deſeruiſſe dicatur: næ vos & Chriſto & religioni magnam iniuriam facitis. Renouas quęſtionem de Apoſtatis, quam in alios abs te velles auertere. Sed mihi crede, vel ſi te ruperis, nihil agis, quamdiu in eo reatu hæres. Dictum tibi eſt, quid Optatus & Auguſtinus reſponderint Donatiſtis clamitantibus: *Totus mũdus apoſtatauit*. Illos ipſos Donatiſtas fuiſſe ſchiſmaticos apoſtatas, ne tu quidẽ (credo) auderes negare. Sed an multo melior ſit cauſa veſtra videris. Ego quadã in re min' audaces eſſe vos fateor: ſed multis rurſus in rebus multo & audaciores & deteriores. Donec autẽ probaueris, cur illis dãnatis, vos abſoluẽdi ſitis, & Auguſtino ſatisfeceris, nihil eſt cur inani recriminatione vexes eos, qui & ab illis, & à vobis, vbi vbi ſimiles eritis, deficiunt. Vis propius aliquis te premat, vrgeat, lancinet? Quid ſi neget aliquis vel legitimum eſſe te miniſtrum Eccleſiæ: vel verum eſſe miniſterium, quod vſurpas? Quid ſi profanum & adulterinum eſſe affirmet? & quòd in Poſiaco conuentu audiſti, iterũ audias? Qua

voca-

vocatione,qua manuum impoſitione,qua ſucceſsione te defendes?Dices eſſe miniſterium tuum extraordinarium?Sed quo teſtimonio,quo ſigno, quo miraculo id probas?Ergo quo auctore,quo iure, quo more quo exẽplo,vel tibi arrogabis, quòd occupaſti,vel altare contra altare (quod iam feciſti) erigis?vt veteres Chriſtiani loquebantur,cùm id eſſe nefas pronunciarunt. Vis vt te potius Ciceronianè aliquis alloquatur? Dicet, Tu teipſum adoptaſti, vt Lucanius parens ſcilicet tuus ſeipſum. Ergo vicio creati,abdicent.quid igitur alios importunè laceſsis? Occule te totum, miſer,in tua latebra.Si caput,ſi manum,ſi pedem exeris,perijſti.In limine acer aduerſarius adeſt,inſtat,imminet.Ecquò,vt effugias,te vertes? Sed neque cum tua laruata recoctaq; apoſtaſia proficies quicquam, ſi Antiſtitum peccata,quæ neque Balduinus præſtare poteſt,neque minus,quàm tu,accuſat,neq; quiſquam noſtrum defendit, tragicè exagitaueris.Fatemur quicquid in ſuos ſacerdotes Prophetæ fulminando dixerunt, dici in noſtros poſſe & debere. Sed lõgius vt progrediaris,quã prophetæ, non patimur.Neque ſi longius excurrentem,non ſequimur,aut etiam aberrantem

deſerimus, propterea vllo iure nos dices approbare alterius partis flagitia: vt neq; eum, qui Bezanus non ſit, propterea eſſe Papanum: aut qui Papanus non ſit, propterea eſſe Bezanum probabis: cùm neque tu, cum Luteranus non ſis, Papanus dici, aut quia Papanus non ſis, Luteranus appellari fortaſſe velles: aut quia non es Guelphus, Gibellinus libenter audires. Sed hęc partium factionumque nomina, quantum voles, te oblectent. Chriſtiani ab ijs & alieni ſunt & abhorrent: &, ſi fortè imprudentes aliquando nomen ijs dederint, miſsionem petent; vt ſoli Chriſtò adhęreant, & quod in vtrisque partibus, vel rectè fit, ſequi & laudare, vel fit perperàm, reprehendere & fugere liberè poſſint. Scilicet magna cauſa eſt, cur horribilem in tali tamque Chriſtiana continentià apoſtaſiam fingas ἐπιληπτικότατε Theodore. Sed agis tuo more: & quòd de te dici poteſt, de alio dicis; aſtuto ſcilicet iure pręoccupationis. Itaque & vt tuus Hotomannus, Ecebolium crepas, niſi quod ex Socrate hiſtoriam repetis; quàm ille ex Euſebio ſtolidè dixerat eſſe repetendam. Sed prius fingere debebas Iulianum Apoſtatam in Gallia regnare, & valde quæ-

ſtuoſum,

ſtuoſum, tutum, glorioſum, aulicum eſſe, facere quod nunc Balduinus facit, hoc eſt, fugere regnantem tuam factionem. Adijcere denique debueras Ecebolium illum aliquando audijſſe aliquam Miſſam, cum ſine hac vix agnoſcas apoſtaſiam: & poteras id eodem iure affingere, quo Balduino quiduis aſcribis. Neq; minùs propterea in Ecebolio iſto tuo Bezam depictum agnoſceremus. Ergo gloriam illius Ecebolicæ verſutiæ propriam habeto: quæ tibi fortaſſe tanto erit gratior, quòd nunc meritus ſis, vt Homericè quoq; dicaris ἑκηβόλος ἀπόλλων, propter peritiam & praxin & excellentiam theologiæ tuæ piſtolicę. Scilicet olim miſer, pauper, deſertus, incautus eras, cum in tuo Benedicto Paſſauantio ſcribebas, *Nos pugnamus ſolo gladio, id eſt, verbo Dei.* Nunc iſtud tuum, id eſt, ô noſter gladiator, ſecurè & glorioſe expũgere potes. Et miraris, ſi Balduinus iam tecum pugnare aut congredi non audeat? Dices te ſaltẽ & verbo & gladio nunc pugnare. Sed ſi de religione agis, talis coniunctio minimè eſt religioſa. Et ꝙd indignius eſſet, quàm Chriſtianiſmum propagari more Machometano? Tu, quænam ratio ſit tua, armate Concionator, videris. Balduino, qui Euan

 gelium

gelium alia vi propagandum eſſe putat, nó probari tua arma, quid miraris? Porrò de ea, quam, ſemper in ore habes, neque minus, credo, in pectore, apoſtaſia, quid præterea vis, tibi reſpődeat? Et quid tandem tecũ religioſe tractari poſſet, qui cùm ab eo nuper audijſſes non eſſe apoſtaſiam à Chriſto, ſi quis vobis nuncium remittat καὶ τὸ ἀποστάσιον, ſtatim veteris tuæ nequitiæ memoriam refricans, inſuſurraſti neſcio quid Cynedicum de ſexus diſcrimine cőfundědo, & viris pro vxoribus habědis? O nefariam obſcœnitatě linguæ Cynicæ atque Cynędę. O ſcelus, ô flagitium nequitiæ Bezanæ. Tale profectò tantúmque nefas, quod neque pudicę aures ferent, neque caſti oculi legent, nó potuit nunc venire in mentě niſi homini, in proſtibulis Sodomiticis volutatò, & talium fœditatum cőſtuprata inceſtaquę memoria etiámnum ſeſe oblectanti: in buccã verò nunc id illi venire, qui potuiſſet, niſi cuius os ſpurcum etiámnum redolet, ructat, & ſpirat, quod olim turpiter imbibit. I nũc & cũ talibus de Euãgelio agito. Non eſt certè opus alio indicio, vt quale ſit iugeniũ, qualis religio iſtius inceſti hypocritę, ex omni genere impuritatis cócreti

atque

atq; conflati, omnes intelligant. Et tu infe lix Gallia nondum intelligis, qualem ſiue Cupidinem, ſiue Ganymedem adores, cũ huic talium libidinum miniſtro doctorique laruato meres? Cæterùm hic ego te per tuam ſiue Angelicam virginitatẽ, ſiue candidatam theologiam obteſtor ſalacisſime poëta, vt talia tua Ityphallica myſteria, quæ olim euulgatis verſibus decantaſti, non niſi tuis ſodalibus ipſo etiam vſu edoctis nota eſſe memineris: ignota verò & inaudita Balduino & alijs ingenuis hominibus, tam caſtè, honeſteque educatis, vt eorum aures, oculi, cogitationes, nullò modo poſsint audire aut intueri quicquam tuæ tã pudẽdæ obſcœnitatis: & quorum ipſa etiã pudenda (ſi ita loqui fas eſt) caſtiora profectò ſunt, quàm ſit os tuũ. Tantum abeſt, vt alios ex tuo ingenio æſtimare debeas, aut quã in illa tua Sardanapalica palæſtra gloriam meruiſti, ad alios rudes, indignos, abhorrentes deriuare. Itaque & illud putidè ridiculeq; facis, quod eum in quo exagitando te exerces, ais nũc demum didiciſſe ſaltare. Neſcio, an aliquis ex tuis exoletis tibicinib' hoc tibi narrauit, vt eũ hac ſaltem ratione fieri Bezanum tibi confirmaret. Sed mihi crede, qui fidelior ſum

teſtis: hac rurſus in re tibi planè diſsimilis eſt Balduinus, neque nũc minus, quàm olim alienus eſt ab illa tua ſuaui mollique diſciplina: certè quàm ſemper fuit, tam eſt hodie quoque ἀμοῦσος. Talem poëticæ impudicitię ludum cum hic aperires, & in eo regnares, vt ibi eſſent choreæ, (vt dicuntur in poëſi) irritamenta Veneris languentis, non inuidit ille tibi tales, quas nunquã guſtauit, delicias: ac ne nunc quidem tibi obſtabit, ſi in tuo fornice clàm (quia palam fortaſſe non audes) cùm ſua ſiue Thaide, ſiue Laide ſaltitare tripudiando velis, Feſcemmine poëta, qui iampridem etiã ſaltaſti ῥίκνωμα, καὶ κνισμὸν, fœditates tibi ſoli notas. Sed ne earum rudimenta alijs aſpergas, qui abs te nunquàm initiati fuere. Fortaſſe ne non ſcitus Theologus etiámnum videreris, ſuggerente tuo Ciceronicola, iudicaſti obijciendum eſſe Balduino, quod Cicero narrat obiectum fuiſſe Deiotaro. Sed nónne mox ſenſiſti fore, vt tibi reſponderetur, quod Cicero tali calumniatori reſpondet: Quæ crux huic fugitiuo poteſt ſatis ſupplicij adferre? Reliqua tenes: Itaque habeto & illa pro reſponſo. Imò verò, vt ſemel audias ad ea, quæ hactenus iactaſti, ſpurca tua cõuicia, reſponſionẽ

te di-

te dignam: audi quod Orator ille homini tibi ſimillimo reſpondiſſe fingitur, & patere nos eius proëmio nunc ad te vti:

Ea demum magna voluptas eſt, Theodore Beza, æqualem ac parem verbis vitam agere, neque quicquã tã obſcænum dicere, cui non ab initio pueritiæ omni genere facinoris ætas tua reſpondeat, & omnis oratio moribus conſonet. Neque enim qui ita vixit, vt tu: aliter, ac tu, loqui poteſt: neque qui tam illoto ſermone vtitur, vita honeſtior eſt.

Reliqua veteris illius declamationis, quæ tenes: & tibi nunc obijci poſſe non ignoras, habeto pro reſponſo: ſimul & in ea ipſa oratione obſeruato verbum, quòd tã acutè notaſti in Balduini libello. Cùm is fortaſſe eo vſus, Latine dixiſſet, *vt breue faciam*, pro, *vt breuiter dicam*, miro artificio ex eo verbulo elicuiſti bellum, lepidum, facetum, ſalſumque ſcomma, alij licet nimis frigidùm, ieiunum, putidum, ineptum eſſe putent. Quid enim? Statim ſomnians veterem tuam praxin beneficiariam, propterea exclamas Balduinum iam didiciſſe apud Cardinales nouum ſtylum Romanæ curiæ, in qua *Breue* neſcio quid ſignificat. Quid lepidius dici potuit? Itaque triumphas, eum propè iam tuo exem-

 plo

plo factum eſſe Protonotarium. Sed iterũ iterumque erras feſtiuiſsime Theodore. Ille, vt eſt rudis & ſtupidus, ne nunc quidẽ quicquam talium rerum intelligit, neque vt intelligeret, vnquam operã dedit, nunquam tuis illis quõdam ſacris myſterijsq; initiatus, nunquam ex ſuo iure ciuili tam ſapiens, vt tuam illam artẽ diteſcendi, quã olim cõſideraſti, addiſceret. Itaq; nõ minꝰ ridiculũ eſt, quod toties deblateras, illum tã familiarẽ eſſe Cardinalibus: vt nihil magis te torqueat, quã hoc ſomniũ: quod eſſe hominis phrenetici, niſi ſi ſubtilius mẽtiri diſcas, oẽs ſani dicẽt. Maneat hæc tibi propria laus & gloria illibata, ꝙ olim purpuratos patres candidatus propè abbas diu aſſectatus ſis nõ ſine felici aucupio beneficiorũ, & inde ditatus, habueris quod te oblectaret: & multis poſt annis, cũ in Galliã reformationis ergò redijſti, Cardinalitia domo, menſa, ſponda vſus ſis: & nunc ne ingratus videare, illorum obliuiſci nõ potes, nõ tam quod ijs inuideas, quàm quod ad dignitatẽ talẽ, mutato tamẽ galero, fortè aſpires. Quidni? Tuos quoq; olim Donatiſtas in Africa ſuos habuiſſe Cardinales, teſtis eſt Auguſtinus. Sed fortaſsis hoc nomen odiſti, quia & Cardinalem Veteres appel-

appellabant Clericum ſuæ Eccleſiæ aſtri-ctum,& tanquam glebæ aſcriptum, qui aliò abire non poſſet. Tu verò minimè vis, ita (vt loquebantur) cardinari: qui potiùs vis & eſſe vagus ardelio, & interea videri Apoſtolus Oecumenicus, vt liberè huc & illuc diſcurras: nō vt ignominioſè pulſus Lauſana, Geneuę hæreas, ſed vt modo aulicus reformator, modo Pariſienſium Miniſtrorum magiſter, modo caſtrenſis cōcionator, modo Galliæ Patriarcha, modo Lemannicus Mercurius, modo Dux Equitū, modo tubicen, modo aliud, quod dicendum non eſt, fias: & interea colludas cum omnibus, qui tibi vſui ſunt, qualeſcunque tandem ij ſint, vel ſi ſint, quòd dicere nolo. Liceat tamen & hoc tibi nouo iure priuilegioque diſpēſationis, quo vobis licet, quicquid eſt vtile. Itaque quàm ſcias vti foro & aula, & quibus & quàm turpiter atque religioſè, vbi eſt commodum, aſſenteris, quærendum non eſt. Sed profectò nimis liberaliter ſummum tui honoris titulum tibi detraxiſti, vt alium indignum ornares, cùm Balduinum appellaſti πολυπράγμονα. Maneat hæc quoque propria tibi laus, quæ magno tuo labore parta, meritoque imprimis tuo tibi delata eſt. Quid

porrò conuicijs tuis reſpódere poſſumus, cùm effundendo farraginem inflammatæ maledicentię, ita confuſam, vt duobus modis Satyra dici poſsit, ſimul præripueris verba omnia, quibus tibi reſpondendum ſit, & mirificas propterea tricas nobis obieceris? Singulis paginis Balduinum furés criminaris: te Caluinumq́ue impudés laudas. Sic vos regeneratiſsimi Rhetores, quod de vobis dicendum eſſet, de illo dicitis: quodq́ue de illo eſſet dicendũ, priores dicitis de vobis ipſis. O admirabile artificium hominum propè diuinorum, cui nihl eſt quod obijciatur. credo, quia legeras quòd Euſtathio medico ſcripſit Baſilius de ſuis aduerſarijs calumniatoribus, vbi eos comparauit cum lupo, quem Aeſopus narrat dente ouiculas viciſſe, quas ratione non potuerat, & eos modo vnũ, modo alterum crimen variè confuſeq́ue fingere, & vbi omnia fingendo nihl proficiunt, odio tamen inſatiabili pugnare narrat, tu eos imitari atque etiam ſuperare voluiſti. Interea non minus ſcitus es artifex, cùm de te loqueris. Quid enim? Principiũ hoc tuum eſt: *Poſtquam tandem ſingulari Dei beneficio ex longa peregrinatione domum, id eſt, ex patria vltro in exilium ſum reuerſus, &c.*

Sed

Sed nimis ſæpe aberras optimè interpres, cùm adijcis tuũ iſtud, *id eſt.* Hic enim potius aſcribere debebas, *id eſt, poſteaquam in Gallia patriáue perpetraui, quæ animus meminiſſe horret, rurſus fugi Geneuam*. Tum verò ſuccinemus poëticè carmẽ aliquod ἀποβατήριον antiquo more, niſi fortè malis ἐπιβατήριον. Ac, ſi fortè tibi non ſatisfacit illa exclamatio Ciceronis in Antonium, *At quàm nobilis tua illa peregrinatio?* exclamabimus, O admirabilem & propè miraculoſam peregrinationem, præſertim religionis ergo. Cogitabas in ea fortaſſe Peregrinum illum Luciani, familiarem tuum. Sed tibi melius cauiſti, qui alios, quàm teipſum, præcipitare maluiſti. Obſecro verò, religioſe Peregrine, qui non templorum modo aut reliquiarum, ſed maioris rei cauſa, mirabilis hoſpes in patria fuiſti, ecquid putas alios iudicare de iſtis tuis Herculeis laboribus? An vlli vnquam Gothi, Scythæ, Hunni, Vandali, Saraceni minus religioſe in Gallia peregrinati ſunt? Sed ne quid effutiamus, in epilogo nobis opponis neſcio quàm legẽ ἀμνηστείας. Cautè profectò. Vtinam verò tot malorum obliuiſci poſſemus. Cæterùm, ô bone, ſilentiũ potiuſquam obliuionem nobis imperare potes, vbi tam lu-

gubria monumenta tuorum actorum, quæ etiam inuitis in oculos incurrunt, diſcedens reliquiſti. Cæterùm vt hiſtoria integra ſit, adijcienda eſt prior illa tua peregrinatio, cum ad excitandam Amboſianam coniurationem tumultumque illum ciendum, per Galliam, mutata veſte, cum tuo Hotmanno diſcurriſti. O incredibilem & profectò nimiam bonæ Galliæ patientiam. Sed hæc in aliud tempus, aliumque locum reijciantur. Nondum enim pateris Theodore nos aut in limine declamationis tuæ conſiſtere, aut in illis obſeruandis, notandis, recitandis immorari. Quid igitur? Multas ſtatim paginas occupas, vt deſcribas Balduini vitam: cuius (quem nunquam es allocutus, vt neque ille te vnquam) tam & intimus & aſsiduus ſcilicet Secretarius fueris, quàm nunc fidelis præco vis videri. Nempe otioſi Poëtæ, cùm vigilantes ſomniãt, ſic ſe ſolẽt oblectare, indulgendo ſuis fictionibus, & fabulis, & ſpectris, & proſopopœijs. Sed illa nimis poëtica proſopopœia eſt, qua Balduinum fingis propè reſgnare, modo in Germania, modo in Gallia, modo in Flandria, modo in Concilio Tridentino: vbique eſſe, vbique audiri, nunquam agnoſci, ſemper euadere, omnia tra-

ctare

ctare & miſcere: quem tamen paulò pòſt hominem nihil eſſe ais. Mirum verò, tibi tam occupato tantum eſſe otij, vt etiam tam procul obſeruare poſsis omnia eius veſtigia. Pedem ille mouere non poteſt, quin ſtatim reſciſcas. Conſilia etiam, quæ nondum cœpit, præuides. Tam vigilantem (credo) cautionem in caſtris didiciſti. Fieri vix poteſt, vt tam confuſæ, quàm eſt tua, Satyræ, aliquo ordine reſpondeatur. Sed quia peregrinationis tuæ mentionem feciſti, & quandã Balduini peregrinationem obiter notaſti, hinc exordium nouum repetamus. Nam & in ea paulò diligentius exponenda, vt tibi ſatisfiat, pluribus fortaſſe verbis opus erit: neq; eſt quicquam quòd in tuam gratiã faciamus lubentius. Nihil (quòd non diſsimulas) magis te torquet, quàm quòd Balduinus, te per Galliã Germaniamq; diſcurrente, ſuperarit Alpes Tridentinas, & (vt ais) in eo itinere Cardinaliũ fuit aſſecla. Bono animo eſto Theodore. Ille, cum, ne diutiùs ſpectator eſſet tuarum tragædiarum, non recuſauit & in Italiam & Tridẽtum proficiſci, Regis Nauarri Legatus fuit: quo Principe abs tuis paulò pòſt confoſſo, cum acerbum vulnus accepiſſet, neque hybernis præruptorum

itinerum,

itinerum, neque Alpinarum niuium vllis difficultatibus retardari potuit, quin domum ſtatim properaret, ſi fortè ſeruare attonitam familiam ſuam poſſet, cui in ſuburbijs incluſæ, abs tuis cohortibus non temerè metuebat, cùm tu ad vrbem obſidendam eas euocaſſes, vt quã peſtis paulo antè afflixerat, tu hanc Metropolim, ô ingrate alumne, euerteres, vel vt Nero ſuam Romam, incenderes, ſæpius etiam tyrannicis verbis precatus, (vt citius totam cõficeres) *vtinam populoſa Lutetia vnam ceruicem haberet.* Equidem in toto illo, difficili certè & longo itinere, perpetuus aſsiduuſque Balduini comes fui, vt tibi itinerarium, quod vis, etiam deſcribere poſsim: & vero cupiam, quia, vt video, multa de eo & falſa & inepta tibi alius narrauit: & vitæ noſtræ ſcrupuloſa etiam reddenda tibi ratio ſit. Illud autem in primis ſcito, non paulo meliorem & nobiliorem, quàm tua fuerit interea, fuiſſe peregrinationem illam noſtram, neque tamen ſine tui memoria ſæpius renouata, neque ſine vario metu, multiſque periculis fuiſſe. Tu interea dum hac narratione te recreabimus, arrectis auribus aſta.

Superiori anno, Nonis Octob. Lutetia Pariſiorum, non ſine magno mœrore, tandem

dem egreſsi, venimus in vrbem Trecaſsiũ, paulò antè abs tuis fruſtra tentatam, ſed etiámnum trepidãtem: vbi Lupi illius egregij Antiſtitis, qui Attilam excæcatum circumagendo olim auertit, vt vrbem ſeruaret, ſucceſſorem aliquem ciues requirebãt. Altero inde quatriduo per medias tuorum inſidias penetrauimus Diuiodunum, tuæ Burgundiæ metropolim, ſad minimè adhuc tui iuris. Ibi primum vidimus Cardinalem illum, cuius purpura mirificè te torquet. cùm autem progrediendum eſſet, nõ nihil attoniti ſubſtitimus, cùm audiremus Cabilonenſem Epiſcopum, qui nos ſequebatur, abs tuis interceptum, ſpoliatum, abductum. Perreximus tamen Cabilonem vſque, vrbem paulò ante à vobis direptã, atque deformatam. vbi primum in Templo vidimus lituras & lineamenta veſtræ reformationis, & audiuimus paulò antè cum illic regnaretis, veſtrorum fratrum Synodum coijſſe, in qua, cum alia præclarè multa fuerant decreta, tum Canon neſcio quis informatus de exterminando Nobilitatis ordine, poſteaquam eius armis exterminati Sacerdotes eſſent. Ibi ſanè nobis occurrit, & Balduinum amiciſsimè complexus eſt doctiſsimus ille Epiſcopus, acerrimi iudi-

mi iudicij vir, quem neſcio cùr mutatum Epiſcopum vocas. Nam quòd illi adulatus es, vt ambiendo præriperes quòd iam olim Balduino fuerat oblatum: nihil egiſti. Nam cui cũ tua mutatione nocere putaſti, valde profuiſti, neque adhuc Balduinus obſtat, quin illud obtrudas, negocium affectanti Hotmanno tuo iampridem ocioſo, eamque offam obijcias famelico, quia alioqui tecum cantare recuſat. Quid autem illic nobis narrarit ille, cui & nos credere experto debuimus, & vos nunc fidem derogare nõ auderetis, Epiſcopus, de veſtris carceribus, imperio mero, conſiſtorio veſtro, & de reliqua audacia, ex alijs aliàs audies. Nobis certè vrbem illam vobis ereptam, Regique reſtitutam ſpectantibus venit in mentem, ſapientiſsimum fuiſſe veſtrum conſilium, cùm illam occuparetis, quam olim Iulius Cæſar parãdo commeatui delegerat, cum Galliam ſubigeret. Quo propius ad veſtrum Iuram, traiecto Arari, accedebamus, tanto magis cùm metu periculum creſcebat. Ac quidem Dux Allobrogum, amicus ille veſter, de quo tã præclarè eſtis meriti, ſuis præſidijs tectos nos bono animo eſſe iubebat. Sed cùm procul è quodam monte timidè proſpiciebamus

mus ſumũ Lugdunenſis arcis tunc veſtræ, olim Irenæi domicilij, quàm multa putas, nobis in mentem venere, & de vobis, & de antiquiſsimæ vrbis fortuna. Exclamauit quidam ex noſtris Comitibus illud vetus, *O domus Anci, Quàm nunc diſpari domino dominaris?* Cumque plura vellat addere, expalluit, *vt Lugdunenſem Rhetor dicturus ad aram*. Metuebantur enim excurſores. Nos vrbi bene precati, optauimus, vt ſi ſui oblita iam aliquot ſeculis amiſiſſet partam, retentamque tot ante annis veterẽ gloriam religionis, eam aliquando cum reformatione recuperaret: dico eam, quam, cũ propè Diuiodunum cunas Bernardi ſpectaremus, in quadam eius epiſtola relegeramus. Inter Eccleſias Galliæ (inquit) conſtat profectò Lugdunenſem anteire, ſicut dignitate ſedis, ſic honeſtis ſtudijs & laudabilibus inſtitutis. Vbi enim æquè viguit diſciplinæ cenſura? morum grauitas? maturitas cõſiliorum? auctoritatis pondus? antiquitatis inſigne? præſertim in officiis Eccleſiaſticis haud facilè vnquam viſa eſt repentinis nouitatibus acquieſcere, nec ſe aliquando iuuenili paſſa eſt decolorari leuitate. Hæc ille. Quæ cũ tibi tam diligenter recitamus, fortaſſe ocioſos eſſe nos putabis. Minimè profe-

profectò ſumus Theodore, ſed paulo iam ſumus tranquilliori animo, quàm cũ Rhodanus veſter tunc traijciendus nobis eſſet, non procul ab altera veſtra metropoli. Nã plerique ſomniabant in illo veſtro lacu eſſe tetrum carcerem, & in eodem comitatu erant Theologi Pariſienſes, valde etiam ſenes, qui cum nobiſcum per auios montes profunda iam nocte perreptarent, propè inciderant in Scyllam, cùm vellent euitare Charibdim: *Ignarique viæ Cyclopum allabimur orũ*, vnus exclamat. Credo equidem vel tu miſertus fuiſſes miſerorum, ſi eos tã miſerè iactatos & perculſos vidiſſes. Iam quidem ſcribis, eum, qui iſtic tecũ regnat, paſtorem celebrem, ineptè dici Polyphemum, cùm exiguus homuncio ſit. Sed ô bone, reformidabantur *Ætnæi fratres capita alta ferentes* & quos emittere ille poſſet, quidam cogitabant. *An neſcis longas Regibus eſſe manus?* Patere doctiſsime poëta, nos iam præteritorum malorum iucunda recordatione recreatos tecum ludere poëticis floſculis. Cùm ventum eſt Cameriacum, non modo occurrerunt decrepiti illi Garthuſiani Grationopolitanis ſuis, Mãdris, veſtro beneficio, liberati pulſique ſed & clariſsimus Iuriſconſultus Goueanus,

nũs, non multò humanius abs tua factione tunc vexatus: cuius profectò ſi Iuriſprudentiam, contemnis, at muſam cur cohorreſcere debeas, nõ neſcis. Quid multis deinde diebus in medijs Alpibus egerimus, ſi quæras: fatigati aſſimus. Sed ne quidem cùm ſuperato monte Sina, Suſas veniremus, extra iactum telorum veſtrorum eſſe nos etiámnum attoniti audiebamus. Non faciam illam Galliæ noſtræ iniuriam, vt exclamem:

Iuuat euaſiſſe tot vrbes
Argolicas, medioſque viam tenuiſſe per hoſtes.

Sed verè tamen dicere poſſum, nos demum reſpirare cepiſſe, cùm ſuperatis Alpibus, Taurinum appulimus: & domeſticorum malorum propè oblitos, de rebus Eccleſiaſticis, quarum memoriam peregrinatio ipſa in re præſenti ſuggerebat, cepiſſe animo magis ſedato inquirere. Nõ narrabo tibi res alias, quæ min⁹ fortaſſe te oblectarẽt. Taurini inquiſiuimus de ſcriptis illius Maximi; qui ante annos centum ſupra mille, illic magni nominis antiſtes fuit: Sed ignotus is erat præſidiarijs militibus: Quia autẽ eum memineramus deſcripſiſſe vitam Euſebij Vercellenſis: cùm Vercellas ingreſsi ſumus, tanto magis quæſtio fuit

de illo tã celebri Euſebio, cuius imprimis laudata fuit in Mediolanenſi quadam Synodo Arriana, ſingularis conſtantia recuſantis ſubſcribere iniquis iudicibus Athanaſij. Cùm eius hiſtoriæ recordatione venimus paulò poſt Mediolanum, vbi Ambroſij ſedem & Baſilicam & propè veſtigia recognoſcentes, ingreſsi ſumus in ampliſsimam rerum Ambroſianarum hiſtoriam, ſed non ſine noſtrorum temporũ deteſtatione, quæ ſi aliquot Ambroſios protuliſſent, næ tu cum tuis tanto ſupercilio criſtas nõ attolleres. Fuit de Ambroſio ſermo donec Brixiã peruenimus, vbi ad Philaſtrium Brixienſem, Ambroſij auditorem, cuius egregium volumẽ de hæreſibus oblatum nobis fuit, conuerſus eſt. Incidimus & in veteres libros Gaudentij Brixiẽſis ad Beneuolum Ambroſio amiciſsimũ. Eos nondum vidiſti. Vbi legeris, non minus in ijs, quàm in Philaſtrij commentario de hæreſibus, ſenties eſſe multa, quę te pungant. Non dico, quantum vel Mediolani Gubernator, vel Brixiæ, Senatus Venetus, profuſę humanitatis erga nos Comitatúq́; noſtrum oſtẽderit. Nam ea, vt profana, reſpues barbaro faſtidio. Itaque etiã tibi non narrabo, quid Veronę viderimus: quia Ro

manaq́

manas antiquitates, quarum ibi nobiliſsi-
mæ reliquiæ ſunt, odio Vrbis , nunc contemnis. Sed non diſsimulabo, cùm Amphitheatrum ſpectaremus, quędam ex noſtris, domeſticorum malorum memorem ingemiſcendo exclamaſſe. Hic olim ludi gladiatorij, nunc in Francia eduntur: & cum antiqua inſcriptio legeretur *Generoſo Retiario inuicto pugnarum xxvij. &c.* neſcio quomodo quibuſdam in mentem venit rete tuum, non illud Apoſtolicum, ſed gladiatorium: cuius præſidio ex concionatore factus eras laniſta. Adeò in noſtrorum comitum ore frequens, tametſi abſens eras. Quid, cum ventum eſt Patauium? Narrabo tantum, quòd tu homo elegans lubenter audies. Neſcio qui factum ſit, vt cum ibi primum cùm literato viro colloqueremur de libris (vt fit) Ciceronis, atq; adeo de Philippicis, inciderimus in locum, qui dicebatur corruptus, ſic autem reſtituendum eſſe audiebamus: *cùm tua quid intereſt, nulla auſpicia ſunt, &c.* vbi Cicero M. Antonium in alienis rebus, ſcilicet religioſum eſſe, in ſuis non eſſe, ſignificat. An putas habitum eſſe hunc ſermonem ſine memoria tui tuorumque? Nihil magis deſideraſſemus quàm in ea Academia hibernare, cùm in vrbis porta le-

giſſemus eſſe aſylum literarum. Nam magnum fuiſſet lenimē noſtrorum dolorum, illic in ſtudijs literarum & legum acquieſcere, interea dum tu in Gallia, cælum terræ miſcebas. Sed mādata, quæ ſuſceperat Balduinus, coēgerūt eum Venetias proficiſci. Quid ibi egerimus vt es mirificè curioſus, fortaſſe etiam quæres. Nihil eſt quòd te offendere valde poſsit, hære, niſi ſi fortè ſuccenſeas, nos illic vidiſſe ſimul & audijſſe (curioſitatis ergo) prolixam Græcorum liturgiam: miſſam, cùm te alloquimur, dicere non audemus. Vt autem feria, quæ ſcire nō debes, prætereamus: concionantem in foro quendam (vt vocant) Charlatanum, niſi ſi Ceretanum malis, cum ex noſtris comitibus quidam audiuiſſet, neſcio quid in Gallia, cùm te ſub dio declamantem audiret, ſimile vidiſſe ſe (vt erat homo rerū imperitus) narrabat. Ignoſce ſimplicitati hominum imperitorum. Venetijs Romā (noli, obſecro, cohorreſcere) proficiſci inſtitueramus: quàm ſi inuiſiſſemus, multa nūc tibi narraremus. Sed negociorum tempeſtates nos ab eo itinere reuocarunt. Ergo (ô alterum nūcium, qui te perculit) diuertimus Tridentum. Cur, priuſquam nos audias, veſtes diſrumpis? Diceret alius, quòd

Iuſti.

Iuſtinus ex Trogo narrat, veteres Gallos, cùm inteſtinæ diſcordiæ & domeſticarum diſſenſionum tædio in Italiam veniſſent, Mediolanum, Brixiam, Veronam, Tridentum condidiſſe: proptereaque mirum non eſſe, ſi nos eodem rerum ſtatu inuiſeremus Maiorum noſtrorum ſedes. Sed ſuſpicaris aliud neſcio quid, quod te torquet, quia concilium illic conuenit. Atqui optima mandata Balduinum eo deducebant, ſi nó obſtitiſſes, hoc eſt, ſi cæde mandantis finita non eſſent. Vt te inanibus ſuſpicionibus, quæ te vexant, liberem, dicam ſimpliciter quòd non neſcire tua intereſt. Cùm Tridentum ingreſſuri, in porta ſcriptum legeremus votum *Concordiæ inſtauratoribus*, ſimiles in eodē limine, in quo ſubſtitimus, preces fudimus non ſine gemitu atque ſuſpirio. Vrbem Ingreſsi, priuſquam Gallos, qui plurimi illic erant, ſalutaremus, neſcio quomodo relegimus libros Vigilii Tridētini olim epiſcopi, & imprimis obſeruauimus quod ſcripſit libro quarto & quinto contra Eutyochen, Vidimus deinde quid illic ageretur, & doctiſsimos profectò viros multos de Eccleſia & religione ſolicitos conuenimus: de te etiam ſciſcitantes, ecquando illuc venires. Nam alibi occu-

patum eſſe neſciebat. Si dicam minus nos illic tunc effeciſſe, quàm tu interea in tua armata Synodo (λῃστρικὴν propè dixi) fortaſſe non mentiar. Sed hoc illud eſt quod triumphas, nondum ſatis exauditos eſſe piorum hominum religioſos gemitus, vt etiámnum habeas quòd reprehendas. Quā nolles, illuc Iuriſconſultus aliquis Nectarius cum aliquo Theodoſio iret, curaturus facturuſq́;, quod illi olim in Conſtantinopolitano Concilio. Sed ne multa nūc à nobis, quæ tibi de Tridento narrantur, expectes. Feciſti enim per tuos interea piſtolicos, vt cōfoſſo Nauarro, Balduinus ſtatim reuocatus in Galliam properarit. Itaq; valde te fefellit, qui te irridens tibi perſuaſit quod narrares de longiori eius mora Tridentina, & neſcio quo (vt ais) vento. Nos alium illic non ſenſimus, niſi Boream, qui facilius nobis calamum, quam tibi haſtam excuſsit. Certè reditus noſter propter multa, quæ de tuis in Gallia furoribus interea narrabantur, tam triſtis tota via fuit, vt dolore non minus quam frigore, quod tunc erat acerrimum, nos propè in niuibus ſepultos nō obtorpuiſſe atque diriguiſſe mirari debeas. Nunquam profectò magis intelleximus, quale fuerit ſupplicium illorū quadra-

quadraginta martyrum, de quibus ſcribit Baſilius: vt te noſtrorum laborum etiam miſereat. Iam decem diebus in tali arena luctati eramus, cum peruenimus ad glacialem lacum Vezam, quem propter tui nominis malum omen non temere exhorruimus. Traiecimus tamen. Nobiſcum erat Legatus Heluetiorum, & nos iam inde abs Tridentino comitabatur. Narrabat autem de altero vicino & propè tartareo lacu Lucernano: in quem ſi qui ſciens vel lapillum inijciat, horrendas tempeſtates cum terribili fremitu, mugituq; ſtatim cieri: ſi quid caſu incidat, nihil eum commoueri, narrabat. Sed & in vicinis ſuo pago, quem vocábat Abbatis cellam, alpibus eſſe ſpecũ non diſsimilem illi Dalmatico, in quẽ deiecto leui pondere, quãuis tranquillo die, protinus procellã turbini ſimilem emicare ſcribit Plinius. Quorſum hæc? inquies, Te neſcio quid habere ſimile cum illo lacu atque ſpecu aiunt. Nam ſi quis vel verbulo vno te attingat, eos fargores, tamque terrificos turbines & procellas cies ediſque, vt tota vicinia cohorreſcat. Age, progrediamur. Tandèm ſingulari Dei beneficio tecti atque incolumes venimus Tigurũ, vbi Bullingerum minimè inuenimus qualem

ex tuo ingenio tu deſcribis barbarum & inhoſpitalem. Nam tametſi ſeſe humaniſſimè excuſarit, Gualtherum ſuum, qui nobis eſſet conuiua, miſit. Illic cùm multas audiremus querimonias de tua inſania, Euangelij cauſam apud omnes bonos vehementer affligente atque infamãte, tum verò neſcio quis ſubiecit, te ibi aliquãdo cõuictũ falſi καὶ παραπρεσβείας, ignominioſe ceciniſſe palinodiã ſacramentariã: ſed iam longè aliam eſſe tuam modo in Gallia, modo in Heluetia, modo in Germania παραπρεσβεῖαν. Cupiebamus ea de re referre ad Petrum Martyrem, quẽ cùm in Galliam primum redires, ducẽ habueras. Cùm eum iam ſepultum eſſe intelligeremus, conuenimus eius ſocium, ſenem illum octogenarium, cuius integritatem non potuit nõ aliquando laudare veſter Commentarius de ſcandalis. Tum verò cum noua, & horrenda veſtra ſcandala ex literis Lutetia allatis recitarentur, bonus ille ſenex cum lachrymis deteſtatus eſt veſtram immanẽ rabiem, & nouos Antichriſtos eſſe exclamauit, qui tam indignè abuterentur Chriſti & Euangelij nomine: vixque in Apocalypſi inueniri deſcriptionem tetrioris monſtri: mirari tamen nos non debere, ſi, vt vetus

tus habet prouerbium, mali corui malum ouũ ſit. Cùm ille porrò pluribus, nos verbis cõſolatus eſſet, properauimus Baſileã: vbi rurſus triſtiores de tę tuiſque polypragmonicis diſcurſationibus (nã & illac paulò antè tranſieras) querimonias audiuimus, Oporinũ ſalutauimus: cuius & Balduini querelæ communes fuerunt de iniuria cuiuſdã diuitis, qui in tuo ſinu eſt, Oporinũ exugentis. Balduinũ mille ducentis aureis, nimiũ bona fide creditis, etiámnum fraudãtis, quia iſtic locum nõ habeat lex *Si caluitur*, & tu iure nouo nouas tabulas debitorib' malę fidei in iſto aſylo venꝰdas. Quod obiter dictũ eſto, quia tuo more, hoc eſt, improbiſsimè ſimul & impudentiſsimè alium accuſes, qui Oporinum ſcilicet fœnoribus oppreſſerit. Fœnorum vix mentionẽ (credo) feciſſes, niſi ſi abs altero veſtro argentario & chorago hanc artẽ cum aliorum magno malo damnoq; didiciſſes. Sed ſint hæ ſanè rationes veſtræ æquiſsimæ, quę in alijs eſſent iniquiſsimę. Cæterùm cùm Baſileæ & alios viros optimos, & peſsimũ illum Sebaſtianum tuum, quẽ tu deperis, noſq; antea nunquã vituperamus, obiter conueniſſemus: Deus bone, quę nã recitata ſunt teſtimonia Bezanæ au-

næ audaciæ ſimul & veſaniæ. Ac Sebaſtia-
nus quidé ille, quem iampridem confixū
confeciſſe atque iugulaſſe te putabas, non
de tuo æquitatu, quem reformidabat, ſed
de ſingulari æquitate tua, quàm admiraba
tur, neſcio quid narrabat, cùm te diceret
miris artibus efficere, vt illi, quem impo-
tentiſsimè laceſſebas, nū liceret, aut reſpon
dere aut reſponſionē edere: proptereaque
tuæ clementiæ gratias ageret, qua eū hoc
labore liberabas. Sed non nihil mirari ſe
dicebat tuorum ingenuitatem, qui cū ſub
tilem effigiem Templi apud Ezechielem,
in qua vna exprimenda primus potiſsimū
elaborauerat, ſurripuiſſent, non modo in
ſuis Biblijs, quibus eā inſerebāt, nō lauda-
runt auctorē, cuius labore ſuas merces or
nabant, ſed etiam eum infinitis conuitijs
onerarunt. Eſſe tamen hæc leuiſsima pec-
cata Allobrogicę regenerationis. Verùm
reformidare ſe magis ingratam tuam pro-
teruiam. Editum recens tunc illic erat con
ſilium quoddam ad Galliam pacandam.
Eo vſurum eſſe te non dubitabat: ſed nihi
lominus auctori malam gratiam (vt es in-
gratus) relaturum eſſe nō temere prædice-
bat, vt euentus oſtēdit. Nam niſi illud con
ſilium tandem placuiſſet, non viueres: & ta

mea

men(vt audio)tu nunc illud, cuius benefi cio etiam regnas,miris conuicijs proſcindis.Cęlium Secundum,alterum academiæ Baſilienſis doctorem, ſingularem rurſus amicum ſcilicet tuum, non potuimus conuenire, à quo plura dę veſtris virtutibus audijſſemus:Sed neque bonũ Sulcerũ concionatorem,iampridem minus,quã velletis,vobis addictum.Cur non potuerimus, dicam. In noſtro hoſpitio occurrit quidã gladiator tuę factionis:qui licet te tuumq; magiſtrum deteſtaretur, tamẽ quia vobis merebat,nobis dira minitabatur. Ergo viſum eſt,ſtatim eſſe cedendum. Balduinus neſcio quomodo ſui & comitum oblitus, volebat rectà per lacũ veſtrum proficiſci, vt multa dę vobis, quę neſcit, reſciret, & vt veterȩs amicos conuęniret:(& quã multa nunc narrare potuiſſemus,ſi tutò licuiſſet ſalutare veſtram hierapolim!) Sed audiuit in ſomnis diuinam vocem *Heu fuge crudeles terras*. & horrenda quędam narrabantur de noua inhoſpitalitate veſtri ponti Euxini. Ergo diuertimus Montbelgardum vbi nouam Eccleſiam Gallicam, & prius & magis quàm ſit tua,(vt loquimini)reformatam, tuo licet Patriarchę non pareat, vidimus, & eius primarium Mini-

ſtrum

ſtrum, ſenem magnæ grauitatis & mode-ſtiæ rurſus audiuimus querenté de veſtris ſtratagematibus ſanguinarijs magis quàm ſanctis, & multa præterea narrantem de veſtræ factionis indole, cuius iampridem ingenium nouerat. Nihil autem nos magis commouit, quàm quòd bonus ille ſenex propè orbus cùm lachrymis exponebat, vos nouo quodam plagio, filium veſtris caſtris adiunxiſſe, inq; veſtras partes imprudétem pertraxiſſe, vt cum patris ſenectuté ea ratione affligeretis, filij ſocietate interea abuteremini, & Gallis perſuaderetis in rem veſtrã, nihil vos moliri ſine conſenſu aliarũ nationũ. Sic enim & de Germania ſoletis in Gallia loqui apud eos, quibus facilè verba datis. Hæc cùm attoniti audiremus, vbique triſtia de vobis narrari doluimus. Cùm autem in quodam veluti limite Germaniæ Galliæque verſaremur, quibuſdam noſtris comitibus placuit, interea dum Balduinus rectà in Galliã reuerteretur, per Germaniam redire, vt magis atq; magis intelligerent, an eius de vobis iudiciũ eſſet, quòd Italiæ, Rhetiæ, & Heluetię, eſſe intellexerant. Nó excurrerunt in Sueuiam, vt Brentium ea de re teſtificanté audirent: neque aut Auguſtam, aut Norem-

ber-

bergam, aut Vlmam, aut Danubianas ciuitates inuiſerunt: in quibus, tametſi Proteſtantibus, audiuiſſent horribiles aduerſus veſtram coniurationem anathematiſmos: ſed ſecũdo Rheno deſcẽdentes in illo longo limite Germaniæ ea de vobis audierunt, vt plura audire nollent. Quia paulò antè cùm cohortibus ex Germania in Galliam immigraras reformationis ergò: veſtigia etiámnum extabãt tuæ in patriam pietatis propè Furianæ. Sed quia maius illa ſupprimi, iam non notabuntur. Noſtris ſatis ſuperque fuit, te digreſſo cùm tali flore Equæſtris regenerationis, ſeſe & tutiores & liberiores eſſe. Ac imprimis quidem Argentoratum adierunt, & vbi iactare ſolebas fortiſsimum eſſe aſylum tuum, inuenerunt iuſtiſsimum tribunal, quod ne quidem lambere infelix reus auderes. Saltem illic iam tum audiebant fore, quod factũ eſt paulò poſt, vt peregrinorũ cœtus, qui iampridẽ in ea vrbe coaluerat, niſi ſi tuæ prædeſtinationi fatali tuóque ſacramento militari valediceret (quàm tu Apoſtaſiam eſſe interpretaris.) ſi minus eijceret (quod graue fuiſſet) at certè ſeparatam, vt antea, Eccleſiam veſtræ informationis non haberet: ſicuti & paucis annis Francofordiæ

decre

decretum fuerat. Noſtri clariſsimam hanc Vrbem ingreſsi, quid de te putas tuisque ſymmyſtis audierũt? Auditæ ſunt Germanorum illic concionatorum de veſtra ludificatione querelę, & graues ab ijs cauſę expoſitę ſunt, cur eam diutius perferre in ſinu ſuo non poſſent. Agebatur tunc cauſa Zanchi Theologi peregrini ſemiueſtri, qui niſi ſi veſtris quibuſdam dogmatibus prę ſertim de prædeſtinatione, renũciaret, alias ſedes quærere iuſſus eſſet ex ſententia aliorum etiam Concionatorum, qui ex alijs vrbibus propterea conuenerant. Recitata tunc quoq; noſtris fuit cauſa tui Hotmanni, nempe propter quod facinus illic aliquando primum fuiſſet excommunicatus abs ſuo Gallo Concionatore Petro Alexandro, te quidem propter antiquã ſocietatem, ſubmurmurante, ſed aſſentiente tamen tuo, ſi minus parente, at certè auo Gulielmo Farello, ſępius illum iuriſperditum appellante. Addebant & complura eiuſdẽ geners, quę peruulgata erant per Ioannem Infantium, teſtem valde idoneum, & cuius non ſolùm opera; ſed & opibus; quandiu opus habuiſti, tam liberaliter es abuſus, vt fidẽ ei detrahere vix audeas. Altera cauſa fuit expoſita, cur tuus ille Hotman-

mannus(cuius cauſa non eſt abs te ſeiun-ꝺta,)vt antea Eccleſia, ſic deinde & ſchola & ſuo Canonicatu pulſus eſſet: tandemq́; quid in eo Sturmius ipſe grauiſsimè accu-ſaret, narratũ eſt. & perlecta Sturmiana ad uerſus eũ terribilis expoſtulatio:quę pro-fecto non modo de illius flagitijs, ſed & de veſtræ coniurationis myſterijs narra-bat nimis multa. Noſtri cùm hęc audirent, attoniti obſtupuerunt:ac, ne plura fortè audirent, Spiram proficiſcuntur:audiunt-q́ue in vicinia eſſe Nicrinum quoddam op pidum in montibus abditum, in quod mi ris artibus atq; cuniculis immiſeras tuos e-miſſarios. Sed de ijs tam multa rurſus nar-rabantur, vt ne viceſimam quidem eorum partem poſtea noſtri nobis recitare potue-rint. Sed fortaſſe quidam, qui illic agunt, hiſtoriam aliquando pertexent, & ipſe, cũ volet & audebit, Bouquinus, idoneus te-ſtis erit: quẽ vos, quia vos fugiens, Gallus Germanis initio ſe dabat, tum crudeliter perſecuti eſtis, vt niſi ſi ſubueniſſet libera lis miſericordia Balduini, qui miſerũ ale-ret, veſtra clementia hoĩem famę & frigo re enectũ iugulaſſet. Atq; is tamen diceba-tur paulò pòſt mortuo Principe Otthone Henrico abs vobis corruptus obiecta ſpe

offæ

offæ nouæ, & vbi vobis turpiter ſeruirè cœpit repentè, veſtro iudicio, ex fætido hirco(ſicuti paulò antè loquebamini, ad hominis nomen alludētes) factus catellus Meliteus, qui vobis eſſet in delicijs. Sed illa ſunt leuiſsima veſtræ παλιγγενεσίας καὶ μεταμορφώσεος miracula. Noſtri cū nullo modo abs recta via diuertere vellēt, venerūt Vuormaciam Vangionum, in qua de vobis audita ſunt acerbiora Concionatorem Germanorū iudicia, ſibi gratulantium, quod, toties licet rogati atque tētati, nunquam tuis ſedē apud ſe concedi paſsi eſſent, ne tandē, quòd Francofordiæ factum dicebant, facere cogerētur. Noſtri, vt quid iſtud tandem eſſet, magis intelligerēt, conſtituerunt, traiecto Rheno Menoque, illas veterum Francorum ſedes, nobili nūc emporio notas inuiſere. Sed prius de conuentu Wormacienſi, qui anno M. D. LVII. conuenit, & in quo viſus fortè fuiſti, audierunt, quæ tibi minimè glorioſa ſunt. Non Iubet omnia narrare, quæ te nimis onerāt. Sed quia fingis te nō intelligere, quòd Balduinus verecūdè ſcripſerat te illic abs Melanthone audiiſſe, dicā apertius, ſicuti inde noſtri ad nos retulerunt. Non enim pateris nos omnia ſupprimere. Capto Galliæ

lan-

ſanquintino,trepidãte regno, rege attoni to,veniſti ad illum conuentum ſollicitãtu rus,qui Regem potentiſsimum terrere ſci licet poſſent,ni faceret quòd volebas. Cũ Melanthoni narrares indignum facinus: captos Lutetiæ eſſe multos,qui nocturnos conuentus religionis agebant: dicebat il-le,tali tempore in ea Vrbe nõ temerè ſu-ſpectos eſſe Regi,& vos debere vobis tẽpe rare. Reſpondiſti, Nihil vos agere quod nõ fecerint Apoſtoli. Tum ille, Ergo (in-quit) ęquo animo patiamini,quod illi lu-benter paſsi ſunt. Atqui ſcribis nihilomi-nus impetraſſe te honorificum teſtimoni-um à quibuſdã,qui illic cõuenerant, ſub-ſcriptum etiam à Brentio, à Marpachio,à Ioãne Andreã. Credo viros humaniſsimos ad omnia humanitatis officia paratos fuiſ-ſe. Sed quo ore nunc audes tres illos viros, à quibus toties damnatum eſt dogma tuũ, tuque toties cum tuis tentationibus repul ſus, nunc nominare? Imò verò, qua fronte illius conuentus Wormacienſis mentionẽ facis, in quo illud ab omnibus ſubſignatũ decretum aduerſus vos eſt, & his verbis que Melanthon ipſe aſcripſit editum: *Dam namus dogma Zuinglianum*. Adijciendum nũc eſt, quod trib⁹ aut quatuor pòſt men-

ſibus accidit:vt noſtri Francofordiæ intel
lexerunt.Coierunt Francofordiæ impera
toria Comitia. Eo cùm multis mandatis
venerat nobilis vir Gaſpar de Hu, à Galli-
cis (vt vocas) Eccleſijs nouis miſſus, cum
ſupplicibus etiam earum literis ad Bal-
duinum ſcriptis, quas cum voles profere-
mus. Tu dolens ſine tuo conſilio vel au-
ctoritate aliquid agi, relicta tua Geneua
properas Francofordiam, neque vocatus,
neque miſſus, neque vllum etiam adfe-
rens mandatum: & iratus ſtatim obtur-
bas quod Caſpar ille ſatagebat. Memini-
ſti, te propterea in cubiculo ipſius Bald
ni propterea reum ab illo Caſpare graui-
ter accuſatum eſſe multarum fraudum,
multiplicis πολυπραγμοσύνης, inuidiæ, am
bitionis, nequitiæ multiplicis. Meminiſti,
illum tibi prædixiſſe, fore vt ſtatim atque
in Galliam redijſſet, te depingeret, ne bo-
nos credulosque Gallos diutius ignotus
falleres: ſe ſuo ſumptu eorum negocia cu-
rare: te miſerorum pecunia emuncta abu-
ti ad ea perturbanda. Meminiſti, te non ſi-
ne comminatione reſpondiſſe, faceret
quod vellet, te operam daturum, vt ante-
uerteres. Itaque multi exiſtimant, indicio
tuo tuaque opera factum eſſe, vt Gaſpar
ille

ille ſtatim atque reuerſus eſſet, necatus ſit. Hæc & eius generis plura noſtri comites de te Francofordiæ audiebant abs Gallis ipſis. Germanos verò vbi conueniebant, audiebant multò atrociora: & imprimis cur cum tu illic clam turbas excitares, duobus Gallis concionatoribus inter ſe commiſsis, quorum alterum, qui tibi in Gallia collega deinde fuit, miſerè vexabas, & abs tuis ſiue opinionibus, ſiue ceremonijs neutrum ad Germanicas accedere patereris, cætus peregrinorum diſſolutus ſit. Noſtri reſponderunt ſeſe ea de re multa iam antea in Gallia cognouiſſe ex libello diſſenſionem illam delibante. Et nondum pudebit, te nobis imponere velle, quaſi conſentientes Germanos & ſubſcriptores haberes. Fortaſſe dices, te, etſi cũ Germaniæ cõcionatoribus minime conuenias, cum Equitibus tamen optimè conuenire. O præſidium patrociniumque potens & magnum, & te dignum. Noſtri in illa ſua profectione nullos Equites conuenerunt, vt ſcirent quo modo cum illis tuis συμμάχαις tranſigas. Sed quod in Gallia iactare ſoles tot etiam habere te ſymmyſtas, illud verò non eſſe hominis ingenui & pudentis facilè intellexerũt: & intellexiſſent

multo magis,ſi diuertiſſent in Saxoniam: quam tamen abs tuo paréte & præſule fruſtra tentatã fuiſſe ſatis ſuperque audierũt. Quid Saxoniæ miniſtri ſexcenti, cum ille vnum Hamburgenſem oppugnans, eorũ iudicia temerè appellaſſet, reſponderint, vix quiſquam ignorare poteſt, qui libros ea de re peruulgatos inſpexerit. Mirabilis verò rei appellantis æquitas. Iudices illos prouocans demulcent blandis appellationibus. Vocat patres, fratres, ſymmyſtas, viros, honorandos & fideliſsimos Chriſti ſeruos. Statim verò atque audit eos aliter pronunciaſſe, quam putabat: clamat eſſe aſinos, nebulões, pecudes, Gigantes, Diabolos. Cum autem & tu coniunctis cum hoc patre tuo clamoribus, vt illum Hamburgenſem intemperãtius proſcidiſti, ſic & in eadem ſacramentaria diſputatione in alterum magni nominis minſtrum, Magdeburgenſem dico, ſcurrilius incurriſti, vt per vtriuſque latus, Germaniæ concionatores omnes, qui (vt loqueris) eſſent Luterani, confoderes, magis atque magis orbi terrarum expoſuiſti, quàm pulchrè tibi cum ijs conueniret. Cæterum illud verecundè feciſti, vt cum Magdeburgenſis ille tuis aſinis atque cyclopicis ſarcophagicis.

gicisque(ſic enim loqueris) conuicijs reſpondendo, qualis tu Angelus eſſes, indicaſſet, neſcio quo pudore confuſus obmutueris. Saxoniæ etiam Duces aliquando blandè appellare auſus eſt magiſter tuus cum munere bene polito. Quid reſponſi acceperit, ſi ſupprimas & diſsimules, cautè facis. Sed eorum Edicta & Proſcriptiones non patiuntur nos ignorare quid de vobis ſentiant. Vt igitur Rhenus in Oceanum, Danubius in Pontum, ſic Albis in mare Balticum, cum ſuo fluctu multas de vobis querelas veſtrorum (vt videri vultis) ſociorum voluitque vehitque, non vt aquis obrutæ ſepeliantur, ſed vt vocem longius mittant. Sed quia procul à Gallia eæ ſcilicet vagantur, vos illum fremitum ſecurè contemnitis. Noſtri, Saxonicas illas Baltici littoris ciuitates, & ipſam imprimis Magdeburgam, (Cuius miniſtros Caluinus paulò iracundius vexauit, quàm eius mænia Cæſaris exercitus antea concuſſerat) magnopere inuiſere cupiebant. Multa audiuerant antea de Eccleſiaſtica Magdenburgenſium hiſtoria: quæ Geneuæ minime bona fide conuerſa in linguam Gallicam eſſet non ſine turpi crimine falſi, neque minus infi-

deliter, quàm commentarius Lutheri ad Galatas, in illa officina veritatis atque fidelitatis, factus antea Gallicus fuit. Sed maiores cauſæ ſuberant, cur cum Saxonibus illis noſtri colloqui vellent. Nam & meminerant Caluinum, cum in eos detonaret, ita ſcripſiſſe: *Animaduerto in eorum ſcriptis veriſſimum eſſe quod mihi amicus quidam celebris doctrinæ & facundiæ ſcripſit, mirabiliter in illo maritimo tractu ſapere quoſdam homines, vt ſi hodie viuat Sybilla Cumana, ad eos mittenda ſit, quò ſagire diſceret.* Sed quia ſatis ſuperque ex eorum libris, ecquid de vobis iudicarent, intelligi poteſt, noſtri longius non excurrerunt. Alioqui etiam in Danica, Gothica, Suecica Regna traieciſſent. Quid enim? Idem Caluinus ſcripſit in ijs Spiritale Chriſti regnum altero vindice ſuffultum eſſe: in ijs eſſe ſacrarium cæleſtis philoſophiæ. Non enim probabile eſt, eum hæc ſcripſiſſe, vt ex illorum Regum argentifodinis aliquid emulgeret. Et tamen multa erant, cur multi crederent, eum neque ex animo neque ſerio ita locutum eſſe. Maior erat ratio, cur in Britanniam noſtram nauigare vellent, vobis tam amicam, vt etiámnum prædices ſereniſsimam eius Reginã, cuius ſcilicet præſidio domueris Galliam rebellan-

rebellantem. Sed aut valde fallimur, aut ſi illius ſerenitas nunc te conſtrictum teneret, curaret, pęnas vt turbarum dares, quas excitaſti, vtroque regno ex ſereniſsima tranquillitate in bellorum tumultus coniecto ac veluti commiſſo. Certè quam vobis cum Anglia bene conueniat in ceremonijs Eccleſiaſticis, dictum aliàs eſt. Vellemus nunc, ne dubitatio aliam ſuſpicionem gignat, alijs narrares, cur illinc nuper diſceſſerit Saulus tuus relicta ſua Eccleſia noua: & quo nihilominus iure, qua arte vos in illam inſulam plus iuris vobis arrogaſtis, (dico cognitionem tranſmarinarũ appellationum) quàm vlli vnquam in Europa patriarchæ conceſſum fuiſſe contenditis. De Scotia ſtatuere quoque pro veſtro arbitrio (vt audimus) voluiſtis immiſſo in eam Arano Comite & Cnoxo concionatore. Sed ſereniſsima Scotiæ regina vos magis nouit, & in tumultu Amboſiano, quantum audeatis, non ſine ſuo & regis maritique ſui & ſuorum parentum periculo magis experta eſt, quàm vt illi os facile ſublinere deinceps poſsitis. Denique vtraque eius Inſulæ Regina, cũ iſtinc eò miſſus eſt ſeditioſiſsimus veſter libellus aduerſus Imperium regnumq; fœmina

rum,vix ignorare poteſt,quò tēdatis præ-
textu religióis.Si eó noſtri traieciſſent,plu
ra retuliſſent.Sed ſecundo Rheno deſcen-
derũt Coloniam, vbi cum alios quoſdam,
doctiſsimos viros,tum verò Georgiũ Caſ
ſandrum ſalutarunt,hominem propè ſenē
morbis confectũ,& in lectulo decumben-
tem,ſed tam peritum rerum, atque anti-
quitatum Eccleſiaſticarum, tamque ſeda-
tum religioſæ moderationis ſuaſorem, vt
non temerè vos ab illo vobis metuatis.
Dices magiſtrum tuum ſcripſiſſe, eum ni-
hil niſi Lamiam eſſe in ſterquilinio ſeden-
tem:Bona verba, mi homo. Tales Lamiæ
ſunt, quæ vos terrefaciant.Neque verò ve
ſtra immanis rabies non eſſet nota ſatis,
ſi vel in hoc ſolo viro vexando tantum
ſeſe effudiſſet.Nempe,quia Nero AElium
Lamiam innocentem crudeliter occidit,
vos Neronianũ veſtrum ſtylum nobilita
re ſimili aliquo exemplo voluiſtis. Sed
cogita, quid nocuit Lamiarum cæde ma-
denti: vt vetus tibique familiaris poëta
monet.

Tandem noſtri peruenerunt Antuer-
piam,vbi vulgarem quādam, & veſtra ſci-
licet regeneratione dignam cauſam audie-
runt,cur non vnum Caſſandrum, ſed om-
nes

nes Belgas oderitis magis quàm vicinos veſtros Vulgas:& ſimul cognouerunt, quibus tamen inſidijs atque artibus efficere vultis, vt illi ſe veſtræ fidei credant, neque ſuas modo animas, ſed & fortunas. Ergo fidei ſcilicet tuæ confeſsionem etiam Flandrica lingua conſcriptam: ergo Apoſtolos veſtræ coniurationis, ad illam gentem ſubinde iſtinc emitti narrabant, neque non quoſdam, quos infatuaſtis, lactare atque ineſcare potuiſtis. Nam & ingenioſos negociatores & ſubtiles æruſcatores eſſe vos aiunt. Sed non omnes illic eſſe Midas audiebamus. Soletis eorum ſimplicitatem irridendo dicere, *Omnes eſſe Batauos*. Sed erratis: acutius pleriq; vident, quàm vobis expediat. Illic ergo noſtri audierunt veſtræ in multos eorum, ingratæ impietatis indigna exempla. Ipſum, ipſum Eraſmum, paulò antè quam iſtuc migrares, Beza, prædicabas talem tantumq́ue virum, vt fuit, fuiſſe, vt nec ipſa terra totum capere poſſet. Denique nil fuiſſe, nec futurum doctius. Statim verò atq; iſtic initiatus es, paſsim clamas fuiſſe illum impiũ & indoctũ: quia Batauus erat. Cæterum bene habet quod de eo ipſo tibi reſpondeamus, imprudens olim nobis dictaſti.

Latra, philæne, quandiu & quantum voles:
Hunc ſcire conſtat plura, quàm tu neſcias.

Vt non modo literatos de vobis literiſque etiam pręclarè olim meritos homines eius gentis, ſed & Nobiles, quos iſtinc euocaſtis vt exugeretis viros. Mecœnates veſtros, tandem indignè à vobis exceptos eſſe liquiret, allegabāt Dominum Faleſium, Burgundici ſanguinis principem: & quibus eum modis magiſter tuus lactaſſet, narrabant. Veſtris principio ſcriptis dedicationibus celebratum fuiſſe, vt decus & præſidium Eccleſiæ veſtræ. Tandem cum vobis obſequendo, & zonā perdidit & rē: ſenſit, ſed ſero, quàm boni & fideles fratres eſſetis. Quid verò tuus parens? Ne quidem eum domi ſuę decūbentem quieſcere paſſus eſt. Imò verò etiam ſepulto inſultauit, & mortuo maledixit. Atque hæc non poſtremò cauſa eſt propter quam primū Balduino ſuccenſuiſtis, qui hæc tam indigna, cum videret Argētinę, laudare nō poterat. Quid verò non faceretis, cùm etiam Valerandum Pollanum, eiuſdem gentis hominem doctum, induſtrium, Faleſij domo, multò antea veſtris inſidijs, eiectum, tandem quamuis & Miniſter eſſet veſtri ordinis, & multis annis, veſtris cōmodis in Anglia

glia & Germania ſeruijſſet, tamen incredi bili veſtra proditione atque neſanda colluſione circunuentum ita vexaſtis, vt non prius quàm Francofordiæ mortuum eſſe audieritis, arcanum odium veſtrum exſaturatum ſit. Recitabant præterea noſtri quod audierant, ecquam gratiam referatis Euſtathio Quercetano philoſopho grauiſsimo & medico doctiſsimo, qui Pollanum ad vos ex Belgica miſerat: qui antea apud Grynæum propè præceptor fuerat tui magiſtri qui denique tibi in ſchol Lauſanenſi collega fuit. Nēpe, quia iam olim vos in Belgica depinxerat, talem Cenſorē atque Catonem iampridem oderatis: ſed reconciliatis hoſtibus non eſſe fidendum, parum ille poſtea cogitauit: tu verò, vt ſentiret, effeciſti, ſed tam inſidioſe atque perfidioſe, vt vulnus, quòd clam inflixiſti, cū curare non poſsit, confiteri pudeat. Cæterum veterem eius amicū, & (vt tuo verbo vtar conterraneum, Petrū Alexandrum, tā magni nominis cōcionatorem, tam vobis poſtremo addictum, poſteaquam miſerū infatuaſtis, & eius lingua, & laterib. & gutture diu abuſi eſtis, qua mercede iam ſenē remuneraſtis? Cur tu, Beza, cum perſequeris,

reris, ſingularis cauſa erat. Nam Argentinæ propter adulterium excommunicarat ſodalem tuum Hotmannum. Sed cur Caluinus ſibi non eſſe ſatisfactum putauit, donec in Anglia vexatum à veſtro Saulo mortuum eſſe audiuit? Et miramur, ſi Zebedæum, quem eadem terra procreauit, veſter autem lacus pluſquam viginti annis Miniſtrum habuit, tandem miſerum egere triumphes, & exultans nunc ſcribas? Nunquam finem fecerimus, ſi omnia quæ ex omnibus regionibus relata ad nos ſunt de vobis ſciſcitantes, referre nunc velimus. Ergo abrumpamus narrationem. Habes Theodore, quæ vt audires, à nobis impetraſti, dum imperioſe Balduinum ſollicitas, tibi vt rationem reddat ſuæ ad Tridentinam ſynodum profectionis atq; reditus. Habes & hiſtoriam, quã expetebas, ſed qualem fortaſſe non expectabas, itinerarij noſtri: habes fructum noſtræ peregrinationis: fructũ dico, quem percipere potuimus in cognoſcendis apud exteras gentes veſtris tropheis, apud quas eſſe vos propè ſemideos iactatis in Gallia: quia ſcilicet hanc tam pecudem eſſe exiſtimatis, vt & nihil ſciat rerum exterarum, & quicquid fingitis, ſtatim credat. Si in tumultuaria nar-

ratione

ratione noſtra fortè per errorem peccauimus, aut interdum relatio minus vera eſſet, quam tamen putamus eſſe veriſsimam: tuum erit redarguere, non tamen ſolo (vt ſoles) verbo aut ſibilo, ſed certo liquidóque teſtimonio. Equidem ſcio & fateor, te quæ ad te tuoſque pertinent, ſcire optimè, & narrare eleganter poſſe, ſi verum dicere etiam tam velles, quàm poſſes. Nos, quia minus curioſi ſumus, præſertim his in rebus, quas non magnopere ſcire laboramus, vix centeſimam partem actorum tuorum tenemus: & eorum quæ ſcimus, ne decimam quidem partem (adeo infantes ſumus) ſatis eloqui poſſemus. Nam & eorum quoque maxima copia eſt. Nuſquam in tota noſtra peregrinatione, pedem ponere potuimus, quin occurreret cum præclara fama tuorum actorum, aliquod eorum veſtigium. Quid dico veſtigium? Imò verò magnus latuſque campus: quem in tanta præſertim feſtinatione perluſtrare, vel nunc recordatione complecti minimè potuimus. Sed (vt dixi) tuum eſt, nos hoc labore ſubleuare: præſtes modo bona fide, quod potes, neque vllo affectu abs veri ſtudio abduci te (quòd minimè tamen ſperamus) patiaris. Multa

Slei-

Sleidanus neſciuit, præſertim de rebus Gallicis myſterijſque veſtris: & quæ poſt eius mortem acciderunt, maius volumen requirunt. Sed cùm tu hanc hiſtoriam deſcribere inſtitues, iterũ tibi prædicimus, vt ſcribas aliter quàm ſoles, hoc eſt, vt verè rem totam & integram, & optima fide deſcribas, ne alius vel paralipomena ſupplere, vel mendacia expungere cogatur. Nos vt ad rem propoſitam reuertamur: certè iam nihil eſt quod domum reuerſi magis admiremur, quàm vos illa, quæ dixi, omnia, nunc diſsimulantes, in vnum Balduinum, qui vos iampridem miſſos fecit, tela veſtra certatim dirigere: quem ſi non diligitis, ac certè cur eum vnum tam valde oderitis, nulla probabilis cauſa eſt. Nam quaſcunque tandem huius tam rabidi odij cauſas fingatis aut prætexatis, tamen non niſi duas verè poteſtis obtendere. Prior eſt, quòd iam inde ab initio veſtræ Amboſianæ coniurationis, non potuit non damnare tam impia (liberè dicendum eſt) conſilia, & Ieſaiam prophetam potius audiuit, qui pronunciat, hominum verè piorum atque religioſorum eſſe, obturare aures ſuas, ne audiant ſanguines. Altera cauſa eſt, quòd non modo mi-

ratus

ratus eſt vos cum tam ſaguinarijs conſilijs moliri, quam iactabatis, Eccleſiæ reformationem, ſed & doluit eo prætextu velle vos tanquam vna litura delere vniuerſam non modo formam, ſed & memoriam veteris Eccleſiæ, eamque totam vno tanquam chaſmate abſorptam ignominioſe ſepelire, vt ſoli emineatis. Poſſent, ſcio, hæc dici verbis lenioribus. Sed ſi ingenuè & apertè loquendum eſt, ſimpliciter dicimus quòd res poſtulat. Cæterùm cum tam multi toto orbe viri præſtantes, in eo, quod dixi, cum Balduino ſentiant, à vobis diſſentiant, hoc eſt, abhorreant abs veſtra intemperie, (dico omnes quotquot vſquam boni & intelligentes ſunt) mirum videri poſſet, cur in eum potiſſimum vnum irruatis, niſi ſi manifeſta eſſet tacita quædam impulſio, quæ vos agit præcipites, vt ab eo tandem aliquando, qui vos propius nouit, quod meriti iampridem eſtis, audiatis. Ergo cũ in eo vexando vos neq; fatigari neq; ſatiari poteſtis, etiã eo tacẽte, cordati homines ſatis intelligũt, ecquæ vos rabies impellat: in iſtoq; veſtro furore magis atque magis agnoſcunt iuſtũ quoddam Dei iudiciũ, qui in vobis veluti excæcandis atque indurãdis ſuam vltionem

nem exerit. Quid enim? Dicendum ſæpius eſt, quod eſt verum & mirabile. Vnũ, alijs in Gallia præteritis, Balduinum exagitare nõdum deſinitis. Atqui is vnus erat, quem minime omnium impetere, cuíue maximè omnium parcere debebatis, ſiue quod honeſtum, ſiue quod iuſtum, ſiue quod vtile vobis ſit, conſideretis. Ille Iuriſconſultus eſt, non riualis veſter. Contentus eſt ſua vocatione atque profeſsione, quæ vobis nihil detrahit. Non tractat ea, in quibus regnare ſoli vultis. Vita eius priuata, caſta, quieta, modeſta, officioſa vos offendere nõ poteſt, ſi viri boni eſtis. Si quis eſt, qui domi ſuæ ita viuat, vt proſit, quib' poteſt, noceat nemini: ac ne nunc quidẽ deſinat benemereri etiam de ingratis quibuſdam Bezanis: ſi quis eſt, qui iam inde à pueritia deploret corruptelas deprauatæ religionis, maculaſque Eccleſiæ deformatæ: ſi quis eſt, qui iá inde à primis annis legitimam reformationem deſideret, & ad eam cõferat, quod poteſt: ſi quis eſt, qui nihil vnquam quicquã delibauerit de Eccleſiæ ſpolijs, neque de ijs, quæ idolothyta appellatis: ſi quis eſt, qui in ſua mediocritate ita ſeſe cõtinuerit, vt integra ingenuaque libertate conſcientiam bonam retinuerit, nulli partium intéperana

perantiæ addictus: ſi quis etiam qui etiámnum ſequatur vitæ ſtudioſæ, tranquillæ, innoxiæ genus, quod ne vos quidem acutiſsimi atque moroſiſsimi Momi, merito & iure reprehendere poſsitis: hunc certè in numero eorum eſſe, qui ita viuunt, etiamſi diſrumpamini, inficiari non poteſtis. Denique ſi quis eſt, qui omnem occaſionem ſui amicè dimittendi vobis dederit, nullam rabioſe perſequendi, is certè vnus eſt. Quid igitur tandem vobis vultis, dum in eum vnum tandiu debacchamini? An non iuſto Dei iudicio præcipites ruitis in veſtrum exitium, dum in illum incurritis, qui vos & nouit, & detegere poteſt, vt quales ſitis, tales etiam habeamini. Si ſaperetis, hunc vnum potius refugere, vel etiam, ſi vos prior prouocaſſet, diſsimulatione quadam placare debuiſſetis. Sed ſi fatale hoc malum eſt, quod vobis accerſitis, nulla vos ſanare poſſet admonitio noſtra. Ergo quod vobis intriſtis, exedite. Tantũ certè abeſt, vt ille vitam ſuam totã, & minima etiam quæque eius momenta retegi recuſet, nihil vt optet magis, ſi modo tam verè id fiat, quàm tu id falſo facere voluiſti: Scit enim, ſi vera narratio ſit, ſibi aliam nõ fore neceſſariam defenſionem. Itaque ſim-

litus,ſuo etiam ſumptu procurabat negocia Gallaſij Sauli nunc tui:quem ſi nũc teſté tibi opponam,ecquo teuertes?Nam etſi tu illi poſtea factus collega ſis,tamen nõdum(credo)tam eum tua conſuetudo,deprauauit,ſed neq; tam eum ingratum eſſe exiſtimamus, quin etiámnum agnoſcat, quantum Balduino debeat:ac,ſi fortè inficiaretur,tot eius epiſtolas iſtinc miſſas edere poſſemus, vt alijs aut ſyngraphis aut chirographis opus non eſſe,omnes eſſe dicturos, minimè dubitemus. Eſt autem in ea familia natus Balduinus, vt patrimonio etiam ſuo ſpoliatus, egere non poſſet: ne mireris tantum illi ſuperfuiſſe,quòd ipſius Gallaſij parentibus, cum quibus viuebat,rem illius iſtic minimè abundantis curaturus, tantum perſolueret. Nunc quid tu,eius temporis mentionem faciens? *Memini(inquis)illum aliquando in illa partim ocioſiſſimorum,partim in alijs fallendis occupatiſſimorum hominum turba*(hac enim honeſta periphraſi deſcribis Curiam Palatinam) *contractis manibus prandia & cænas odorari,&c.* Tuáſne maleolentes,ſiue Sardanapalicas, ſiue Heliogabalicas cœnas, impurè ganeo:tuáne prandia,inceſte conuiuator, ex ſacrilegijs quidé condita,ſed tetris ſtupris cõſpurca-

ta, quiſquam vir honeſtus odorari poterat? Quiſquámne, flagitioſiſsime leno, vel limen tuum adire, quin nares contraheret & oculos auerteret, cum in eo fœtidum lupanar, quod nocturnas tuas commeſſationes exhalabat, ſtatim ſentiret? Quiſquámne tuam tenebricoſam popinam ingredi voluiſſet, qui tibi ſimilis non eſſet? Quiſquámne eius vel nidorem vel odorem ferre potuiſſet? Age: non poſſumus, cum tecum loquimur, & caſto ſemper vti ſermone, & caſtis aliorum auribus & pudori ſamper parcere. Tu enim etiam ab inuitis extorques aliquod tuum verbum, quod audias.

Ignoſcant honeſti viri ſemel noſtræ, fortaſſe minus honeſtæ, orationi, qua nunc vtemur coacti. Cùm tu, ô temulente Satyre, cum tua Pallade diſcumbebas, ecquibus ſermonibus Platonicas cænas tuas condiebas, vt ſe beatum exiſtimare debuerit Balduinus, ſi cum vmbris ſedere ibi poſſet, odoraturus tales delicias, tale nectar, talem ambroſiam? Ex multis vnum, in quo cantillando, in medijs epulis complexus tuam Deam, ſertiſq; coronatus maxime tibi placuiſti, dicam. Tu illam, corculum tuum, illa te, mentulam ſuam (amabo) vocitabat.

Tum

Tum verò amens exclamabas,

O docto bene fœminam cerebro?
Nam ſi dicere, Corculum, ſolemus,
Cur non dicere, mentulam, licebit?

Si hæc mens tua fuit, quam iſtuc tecum abſtuliſti: ſi hæc fuit ſuauis doctaque dementia, qua tuos conuiuas exhilarabas: ſi hæc bellaria, quibus tuam concludebas comeſſationem, an vllum Platonis ſympoſium tuo præferendum fuit? O religioſum conuiuium ô ἀγάπην, ô cænam eruditam, quàm Balduinus & ſubruſticus & talis elegantiæ imperitus, & talium myſteriorum ignarus, atque etiam ab ijs natura abhorrens, appeteret. Quid multis opus eſt? Nihil erat magis vulgatum, quàm eo tempore eſſe Lutetię quendam nouum Theodorum ἄθεον, qui audiens quendam adoleſcentem Balduinum neſcio quid de religione cogitare, & eo nomine à Caluino literas accipere, ſuauiter vtrunque irrideret, hunc, vt fatuum & ineptum puerum, illum, vt inſignem impoſtorem καὶ εἴρωνα. Sed alioqui Balduinus non putat ſibi te viſum eſſe, aut ſe de te vnquam ſomniaſſe eo tempore. Prælegebat tunc fortaſſe publicè, maximo auditorum concurſu, Leges publicorum iudiciorum. Quo die inter-

fratris, qui Lugduni grauiter decũbebat, inuiſendi. Tu illic eum tanquam Gryphij mácipium verſaſſe prælum, ſignificas. Sed bene habet: Extant quædam eius ſcripta tunc excuſa, annotationes dico ad Nouellas Iuſtiniani & ad Aediliciũ Edictum: ex quibus impudẽtia tua refelli, etiam nobis tacẽtibus, poſsit. certè tam habitus iã tunc fuit pro Iuriſconſulto minime vulgari, vt non ſolum Gratianopolitani talem profeſſorem requirerent (tametſi quia iſtic vixerat, exiſtimationem ſuam minuiſſet) ſed & Bituriges eum accerſerẽt, vt Duareno, qui tunc abdicarat, ſuccederet. Acceſsit liberalis fauor & ampliſsima voluntas ipſius Biturigum Ducis, Margaritæ Valeſiæ Nauarræ, Heroinæ optimæ maximę: cuius nomẽ quoties auditis (quod infamare magiſter tuus ſuo de Libertinis libello famoſo conatus eſt) metuere debetis, ne filia & hæres, cuius bonitate abutimini, aliquando maternæ iniuriæ vindex ſit. Margaritam illã ſalutauerat Balduinus eo ipſo die, quo filia nubebat Antonio Borbonio Duci Vindocinẽſi, atque huic etiã ab illa iam tum fuit commẽdatus. Quod obiter dicimus, quia impudenter mẽtiris ne duodecim quidem poſt annis notũ huic Duci ac principi fuiſ-

ſe, quem Nauarrenum appellas, an ille natus eſſet. Sic itaque in doctiſsimum collegium iuris Anteceſſorum cooptatus, ſex aut ſeptem annis illic docuit ius ciuile, & ita docuit, vt noſtro præconio non egeat: ſimulque ita vixit, vt priuatim non minus exemplo bono, quàm publicè, doctrina ſana, prodeſſet ſtudioſis: neque tamen veterem, cum ijs, quos Geneuæ reliquerat, amicitiam violaret. Exprobrare beneficia, quę tunc ijs etiam ingratis contulit, poſſet. Verùm exprobrare nondum didicit. At (inquis) *in vrbe Biturigium interfuit miſſæ noſtræ.*

Si ita ſit magnũ profectò crimen, quod te quidem miſſante, idololatriæ etiam accuſari poſsit. Sed ignoſce iuſto errori. Nũquam ille antea audierat te Biturigibus fuiſſe ſacrificũ: illic licet in adoleſcentia fuiſſe te, quod poſtea Aureliæ, & deinde Lutetiæ fuiſti, hoc eſt, eruditum ganeonem, ſæpe audierit. Sed neque cum illic miſſam (vt ais) veſtram caneres, te agnoſcere potuit, cum eo tempore Geneuę longè aliud agere te audiret: & verò oportet, valde tectus & ſubtilis explorator ad Biturigum altare acceſſeris, qui tunc à nemine ſis agnitus. Illud verè dicere poſſum, Balduinũ in ea vrbe ſæpe veſtro nomine in periculum veniſſe,

niſſe, dum vobis amicior eſſe credebatur, & erat fortaſſe quàm eſſe debebat: neque certè aliud habebant illi, quos laudas, inimici, quod huic odioſe obiectarent, tametſi quod de inimicis atq; adeo (vt ais) inimiciſsimis Barone & Duareno fingis, rurſus cõuincit te eſſe hominẽ deploratæ partim impudentiæ, partim inſaniȩ. Cũ Barone coniunctiſsimus quandiu is deinde vixit, hoc eſt, trienniũ docuit totũ Ius Ciuile Balduinus. Si dignaris legere epiſtolam præfixam Operibus Baronis hic editis, intelliges quàm importuna ſit in hoc genere maledicẽtia tua. Mortuo Barone auctor fuit, vt Duarenus reuocaretur, atq; vt illi redeunti vltro conceſsit priorem, in quo conſiſtere poterat, locum, ſic habuit toto quadriennio ſine vlla vllius ſimultatis ſignificatiõe bonũ collegã. Quid poſteaquã diſceſsiſſet, Duareno à quibuſdam veſtræ factionis nebulonibus incitato exciderit: & cuius contentionis, ea res, cauſa fuerit, paulò pòſt ſuo loco & tempore dicam: & in ea ipſa veſtram malã (vt ille ait) malitiã patefaciam. Sed illud nunc dicendum eſt, quod negare non poteris: cum, Balduino ſponte abdicante, ſucceſſorem ille cooptaret doctiſsimum Iuriſconſultum Iac. Cuia-

pro ſua fide & integritate dicturus etiam plura ſit, quã nunc dicamus, neque nõ vos illi doctiſsimo Iuris antiſtiti, vt alijs in rebus feciſtis, ſic hac in contentione facitis iniuriã intolerabilẽ. Sed ita ſoletis magnorum iuriſconſultorum nomina celebrare. Cæterum vt quicquid de Buturingẽſi profeſsione & vita cauillaris paucioribus teſtibus, ſed magnis, & quos reuereri cogeris, refellam, en duos tibi cito viros ampliſſimos Mich. Hoſpitalium Cancellarium, & Fr. Laubeſpinium Prçſidem, vtrunque eo tẽpore & academię curatorem, & Balduini iudicem non minus quã patronum.

Cùm iam ſeptem annis in ea ſchola Balduinus magna cum laude feciſſet officium ſuum, tandem, qui fuit annus M. D. LV. dare ſe cœpit quibuſdam eum in Germaniam ad excitanda purioris iuriſprudẽtiæ ſtudia vocantibus. Nam & neſcio quomodo de veſtris, qui modo Geneuæ non habitarẽt, indicabat etiámnũ ac ſperabat, quod optabat. Si tam aſtutus, quàm eum eſſe fingis, fuiſſet: vel non niſi ſua commoda, vt mentiris, eſſet ſecutus, pedẽ non mouiſſet, Sed fatali quodã impetu trahebatur. Neq; tamen tam aberrare rurſus voluit, vt iſtac trãſiret: quod vos eum facere noluiſſe indignè

dignè tuliſtis,(magna enim erat hæc ſcilicet iniuria)ſed ipſe cur à recto itinere diuerteret,nullam eſſe cauſam vidit.Comitẽ &(vt loqueris)aſſeclam habuit Bouquinũ nunc veſtrum Doctorem Theologię. Eũ non recuſamus teſtem totius profectiõis. Ergo Balduinus nullo neque diſpendio, neque periculo,neq; labore retardari potuit,quin Germaniam inuiſeret. Cùm autem rectà iturus eſſet Tibingam,vt erat inuitatus:tamen in medio itinere intelligẽs Molinæum eo redire velle, neque volens huic obſtare,diuertit Argentoratũ: cumque ibi quieſceret,rogatur, vt Iuris Ciuilis ſcholã,quæ iam toto biennio iacuerat, excitaret. Ne ad eius quidem fundamenta iacienda demittere ſe recuſauit. Sed cũ hoc agit non ſine bono ſucceſſu, neſcio quo errore duo commiſit,iſtuc reſpectãs, quorum & paulò pòſt eum pœnituit, & pœnitebit ſemper. Primum enim amiciſſimas de ſtudijs bonis literas ad te dedit. Nam & ſi te Lutetiæ talem fuiſſe audijſſet, vt ſibi tecum nihil negotij eſſe optaret,tamen homo ineptus exiſtimabat te poſtea Geneuę,aut Lauſanæ ita regeneratum, ita reformatum eſſe,vt tanquam alium compellare poſſet,oblitus veteris verſiculi, *Cœ-*

lum

lum,non animum,&c. & neſcio quomodo il-
lud ſomnians *Saul inter prophetas.* Tu nunc
Balduino tales literas obiectas. Rectè fa-
cis. Sunt enim te indignæ. Nam & ſi is mi-
nus iam meminerit, quid ad te tunc ſcripſe
rit, tamē ſuſpicatur honeſtius ac liberalius
ſcriptas fuiſſe, quàm merebaris. Et verò fe
ciſti, vt hoc ſtatim intelligeret, cum nullū
reſponſum reddidiſti pro ſingulari tua ci
uilitate, comitate, humanitate: quā ſuper-
biam & barbariem tuam ipſe Petrus Mar-
tyr tanto magis deteſtabatur, quòd auctor
fuiſſet, vt ad te ſcriberetur, & in eius do-
mo ſcripta epiſtola fuiſſet. Alterum Baldui
ni ex non diſsimili errore peccatum fuit,
quòd Hotmanni tui, Lauſannæ languētis,
& in cędendis, quos in tuo ludo Gramma
ticam docebat, pueris fatigati, & ex eo car-
cere liberari miſerè cupientis, & commen
datione Balduini, ad aliquam iuris profeſ-
ſionē rediret, literis temere crediderit. Li-
teras, ſi vis, & licet, edemus. Nouerat eum
Lutetiæ, ſui & literarum imprimis ſtudio-
ſum. Dum meliorem effici optaret, Lacū
Lemanicū vt inuiſat, auctor fuit eo & tem
pore & errore, quo & ipſe ad eum eſt pro-
fectus. Sed pdidit, perdidit ingeniū bonæ
ſpei, qui auctor fuit, vt eo iret, vbi in tuam
diſci-

nentur etiámnum eius literæ, quæ teſtantur eum ex tuo ludo & cõſuetudine nihil in Germaniá attuliſſe niſi nequitiam Bezanam. Proferentur, cũ voles, Sed vt id nunc tãtum agamus, quod quæritur, & teſtimonio, quod tu repudiare non auſis, explicetur, & multa alia prætereãtur, ſolum aſcribam principiũ Sturmianæ ad eum ipſum tuum fraterculũ expoſtulationis. Nã Sturmium etiámnum ais eſſe tuum, & fide dignũ eſſe profiteris. Grauiora ſunt eius expoſtulationis reliqua, quæ aliàs proferentur, cum erit neceſſe. Poſteaquã ille expoſuit, qua arte cũ literis Caluini, qua diſſimulatione, qua calliditate, qua inſinuatione bonus ille tuus frater irrepſerit, vt Argentinenſis falleret, vt ciuis fieret & aliquem in priuata ſchola humilem locum cum neſcio qua ſtipe impetraret, ſic ſcribit ad eum.

Sturmius Hotomanno.

Cùm tibi tua profeßio non videretur ſatis honorifica, & Doctor Balduinus anteferretur propter profeßionem iuris: à Balduino Doctore impetraſti, vt pro ipſo aliquando doceres. Non inuitus ille id tibi conceßit, neque quicquam minus metuebat, quã vt tu illius inſidiareris aliquando vel fortunæ, vel exiſtimationi. Sed tu ſubitò & Duarenum contra

tum

eum concitaſti: & Balduinum apud me accuſaſti, & non aperta ſed occulta criminatione, cùm diceres, vt mihi ab eo cauerem, nihil ei clauſum eſſe, obſeruare omnes tabellarios. Aduerſarium eum eſſe Doctori Duareno, doctiſſimo viro, & religionis noſtræ ſtudioſiſſimo. Inimicum verò eſſe Caluini. Hac tu accuſatione effeciſti, vt ego alienarer à Balduino, & propter me alij etiam ab illius abſtinerent familiaritate: vſqueadeo vt Balduinus, Heydelbergæ quàm nobiſcum, eſſe maluerit, & ibi à Principe & ſchola ſtipendium acceperit. Atque hic etiam, quid veri in altera parte fuerit, facilè apparet. Falſum enim erat, quòd de Duareno dicebas. Nam moriturus contra religionem noſtram, pro Pontificia eſt teſtificatus. Balduinus innocẽs omnino: niſi abs te in tenebris accuſatus eſſet, comparatis per te literis accuſatricibus, ſparſis etiam per te criminibus: quibus calumnijs bono Principe abutereris contra innocentes. Sed ſuo tempore omnia reuelabuntur, quæ nunc ſunt abſcondita. Sed tamen ne tunc quidẽ obſeruabã tuas inſinuationes, & tuorum conſiliorũ exitus. Et poſtquã Balduinus à nobis Heydelbergã diſceßit, & antequã diſceßit: conſtaret autẽ eum diſceſſurum: in illius poſtulaſti locum ſuccedere, & per me illud procurabas, & ego impetraui, tacitè nonnullis improbãtibus, qui tuam ſimulatã ſimplicitatẽ obſeruabant diligentius. impetraſti tamen et qua methodo ante aliquando apud me vſus eras;

eadem

eadem etiam eo tempore vtebaris: & dicebas turpè eſſe in Balduini locum ſuccedere laborum, & non ſtipendij, & cæt.

Hæc ab ipſo, ipſo Sturmio veſtro ſcripta & euulgata eſſe cũ ſcias, & ſcias quoq; eſſe veriſsima, & ab omnibus legi eadem fide non ignores: nunc quo ore declamas, qua manu ſcribis, ab hoc Hotmanno Argentinæ Balduinum conuictum eſſe ſceleris? Rectè tamen addis: *neſcio cuius*. Sciebas enim nullum fuiſſe: ſciebas verò cuius ipſe Hotmannus conuictus damnatusq́ue ſit. Neque verò tua impudentia contenta eſt hac vna ſcelerata calumnia. Paſsim etiam ſcribis, Balduinum modo Argentina eſſe eiectum, modo ab Argentinenſibus aufugiſſe. Velles enim perſuadere, eum illinc diſceſsiſſe, vt tu ex Gallia, vel etiam ex tua Lauſana. Sed nihil agis ô bone. Balduinus cum Argentinæ, inter peregrinos, quibus clam leges dabatis, eas per vos excitatas eſſe turbas, quæ illic deinde perpetuæ fuerũt, & veſtros illic eſſe, quales ſunt iſtic, intelligeret, lubẽter audiuit euocari ſe ab optimo principe, Friderico ſeniore Palatino, ad Heydelbergenſem academiam, hoc eſt, ad iuris ſcholam celebriorem, & vitã tranquilliorem: vt & ſimul tuo illi fraterculo

ꝛulo iampridem hianti & famelico vltrò cederet, quod miſer candidatus tot iam menſibus anhelans fruſtra ambierat. Extant literę Palatini Electoris ad Senatum Argentinenſem, honorifica rogatione Balduinum requirentis: extant & eius Senatus ad Palatinum, honeſtiſsimè dimittentis Balduinum cum pręclaro elogio. Quid igitur laboras, vt aliud perſuadeas? Te, te, tametſi fruſtra id faciam Theodore, per tuam, ſi minus ingeneratam, at certè regeneratam ingenuitatem obteſtor: ſi qua in te conſcientia, ſi qua frons eſt, qua vel conſcientia vel fronte agis, vt agis? Nam neque hic locutus eſt, in quo dicas poëtis mentiri licere, quibus quidlibet audēdi poteſtas data ſit. De tota Balduini vita & profeſsione Argentinenſi, quæ vnius forte anni fuit, cum non modo res ipſa, & ciuitas tota præclarè teſtificetur, ſed & clariſsimi auditores tota Europa ſparſi (è quibus nunc vnum, honoris cauſa, nominabo, principē Naſſouium, qui nuper Balduinum in Belgica tam eſt amicè cōplexus) quid Beza, tua miſera inuidia, & ſe & te fruſtra torquet, vt illius temporis laudem gloriamq; imminuat, & Solis luminibus officiat? Et verò ſentiēs, aliud, quod latrando arrodas, alibi

alibi quærendum eſſe, Balduinum vos fugientem, Heydelbergam vſque perſequeris. Sed inueſtiga curioſe ſingula: quid tandem proficies? in illa Germaniæ academia Palatina Balduinus Ius ciuile docuit prope quinque annis, & ita docuit, vt ſi maledicentia in hoc quoq; genere tua ſit retundenda, non modo doctiſsimi auditores inſurgent, ſed ipſi, ipſi, qui Scholam circunſtant, montes, ipſi parietes auditorij etiámnum doctorem illum ſuum requirentis, clamabũt te eſſe, quod es, hoc eſt, omnium hominum (non occurrit nunc verbum te dignius) nequiſsimum. Cum primùm eò Balduinus veniret, ſcis quàm florentẽ inuenerit eam ſcholam? Inuenit vireſcentẽ. Nam & ipſum, quò ad auditorium ibatur, iter tam erat tritum, vt muſco tectum eſſet, non minus quàm auditorij ſubſellia enatis graminibus conſtrata. Tanta ſolitudo, tantus ſitus, ſquallor tãtus erat: credo, quod paulò antè peſtis vrbem afflixiſſet. Tam triſtis tamen facies Balduinũ minime deterruit. ſed nec reliquæ difficultates multæ & graues, quæ molientẽ, quod moliebatur Iuriſprudentiæ cauſa, circunſtabant, eum debilitatum perculerunt. Quid aſsiduo tandem labore & diligentia effecẽ

 rit;

rit, ex re ipſa iudicium fiat. Tu, qui in rem præſentem ſępius eò profectus es, & meliorem doctioremq́ue ſcholam Iuris, anteceſſore Balduino, quàm velles, etiam inuitus vidiſti, quid fruſtra reclamas? Ipſi etiã, ipſi Commẽtarij, qui eo tẽpore editi ſunt, & abs ſtudioſis etiámnum leguntur, idonei ſunt teſtes ad refellendam tuam obtrectationem. Et verò eã proſpiciens Balduinus, ſuorum ſtudiorum laborumq́ue monumenta, quæ obruere non poſſes, relinquere voluit: & quamuis præter ordinariam Iuris profeſsionem, vltro alterã hiſtoriæ vniuerſæ prælectionẽ ſuſcepiſſet, tamẽ eodem tempore ſtudioſis etiam ſcribendo prodeſſe conabatur. Quid igitur tunc & ageret & doceret, ſaltem ex libris, quos illic emiſit; diſcito. Tituli eorum ſunt hi, ſi fortè requiris.

Catecheſis Iuris Ciuilis

De Legibus XII. Tabularum.

De Pignoribus & Hypothecis.

De Conditionibus.

Ad Paulum de diuiſione ſtipulationum.

Ad eundem de Cautione lecta in auditorio Papiniani.

Ad Papinianum de Euictione & duplæ ſtipulatione.

Ad Re

Ad regulam Catonianam.
De Iuriſprudentia Muciana.
Ad legem Voconiã, Falcidiam, Iuliam Papiam. Poppæam, Rhodiam, Aquiliam.
Iuſtinianus, ſiue de iure nouo libri quatuor.
Notæ ad lib. I. & II. Digeſt.
Diſputationes duæ ex Papiniano.
Ad Edicta veterum Principum Rom. de Chriſtianis.
Minutii Octauius reſtitutus.

Hæc omnia Balduinus Heydelbergæ edidit, excuſa ab Oporino, quæ vt ſpero, ſola ſufficient, vt eius diligentiam aliquã indicent, & tuam ſimul maledicentiam reprimant. Interea Balduini domum Heydelbergæ fuiſſe veluti liberale quoddam pandocheum, præſertim peregrinorum Anglorum atque Gallorum, quibus humaniſsimè ſemper patuit, neque ignorare, neque negare potes. Si dubitas, ſaltem interrogato duos, tuæ nuper militiæ duces fortiſsimos, quos familiariter notos habes. Sechellium & Luzium. Speramus enim tantum in ijs etiámnum ſupereſſe & generoſæ ingenuitatis, & grati animi, & bonæ fidei, vt dictari, etiam inuito te, ſint, quod verum eſt.

Sed de diſceſſu Balduini Heydelbergã

relinquentis conquereris. Cur ita? Non eſt, Theodore, Iuriſconſultorum, quæ veſtra eſt conditio. Vos, ſi Eccleſię (vt iactatis miniſtri eſtis, & vllis legibus canonibusque Eccleſiaſticis tenemini, non poteſtis ab Eccleſia, cui mancipati ſemel & aſcripti eſtis, diſcedere. De te non loquor, quem nullæ tenent leges. Loquor de ijs, qui minus diſſoluti ſunt. At Iuris interpres non ita eſt vni alicui loco vel in perpetuum aſtrictus vel alligatus. Imò verò Papinianum ſuum audit negantem tali conditione poſſe infringi libertatem ingenui hominis. Quid igitur? Cum Balduinus iam præſtitiſſet, quod ſuſceperat, & tempus, quo ſeſe Heydelbergæ ius interpretaturum eſſe ſpoponderat, effluxiſſet, petijt miſsionem. Non potuit impetrare. Nam non ſolum Academia tota, ſed & illuſtriſsimus princeps Elector, non ſolùm ſponte aucto honorario, ſed & ſuæ erga literas bonas beneuolentiæ teſtificatione maiori potius impetrauit, vt Balduinus vno aut altero etiámnum anno perpoliret, quod inchoauerat: huic tametſi princeps ille veſtræ coniuratiõis ſacramẽtarię hoſtis acerrimus, aliquãdo minus deditus fuiſſet propter ſuſpicionem veſtræ contagionis.

gionis. Adeo nunquam niſi propter vos Balduinus periclitatus eſt. Nam etſi minimè omnia veſtra probaret, tamen quia de multis veſtris hominibus bene mereri nõ deſinebat, probare credebatur.

Mortuo illo principe, cum ſentiret miris cuniculis ſeſe inſinuantẽ magis atque magis illic inualeſcere veſtram factionem, an miraris, ſi de diſceſſu aliquando cogitarit? Certè optabat aliquem iã tranquilliorẽ ſeceſſum, vt ludos veſtros neq; audiret, neque videret. Tu tuo more, quicquid tandem voles, malicioſe fingas. Sed ita ſe rem habere liquet, vt dicam: ſi modo rurſus lectores obteſtatus fuero, mihi vt veniam dẽt, ſi diutius leuiculis iſtis & exilibus narratiunculis rerum propè inanium eos obtundam. Aduerſarij curioſa & impudens calumnia ad hanc nos defenſionem cogit. Quam fabulam hic narret, legant qui volent. Ego notam & ſimplicem veritatem opponam. Mittebat illuſtriſs. princeps Fridericus Palatinus filium ſuum Caſimirum in Lotharingiam. Eum ex ſententia patris comitatus eſt Balduinus, qui inde in Galliam rei priuatæ cauſa cupere ſe proficiſci non diſsimulabat. Sed de migratione alioqui tam nihil ſtatuerat, vt Heydelbergę re

 licta

licta tota familia ſua, vxore, & liberis, ſo-
lus ſit profectus. Caſimiro principi comes
tam gratus fuit, vt non alia quàm eius men
ſa vteretur, cuius & ſumptu, ex ſententia
quoque patris, iter vnà peragebat. Cũ ven
tum eſt ad oppidum Barrenſe, in eo ſubſti
tit Caſimirus, Ducem Lotharingiæ, qui in
Gallia erat, expectaturus: cum optima au-
tem eius gratia Balduinus inſtitutum iter
perſequitur: &, vt fit, in medio itinere in-
cidit in aulam Regiam: in qua cum ſe igno
tum eſſe putaret, agnoſcitur atque ſaluta-
tur à pluribus quàm vellet. Vnum nunc,
honoris cauſa, nominabo virum ampliſsi-
mum, Paulum Foxium Senatorem nobi-
lem, Reginę Francæ & Nauarræ cognatũ,
& Regis poſtea in Anglia legatum: qui v-
nus rem totam tenet, & tam poteſt grauiſ-
ſimo ſuo teſtimonio omnes Bezanas ca-
lumnias refellere, quã liberali patrocinio
hactenus Balduinũ defendit. Is cum hunc
nunquã antea vidiſſet, occurrentem fortè
interrogat, num ipſus eſſet, cuius in Minu
cium fortè præfationẽ tunc legerat. Agni-
tum & propè reſtitantem ducit ad Nauar-
rum. Nauarrus, pro ſua incredibili humani
tate cum intellexiſſet eum eſſe, quẽ ſua ſo-
crus in academia Biturigũ olim aluerat, &
Ger-

Germania poſtea euocarat, iubet, Lute-
tiæ Pariſiorum vt ad ſe redeat. Se enim de
Republ. & controuerſijs, quæ tum agita-
bantur, colloqui velle. Non potuit id re-
cuſare Balduinus, tametſi nihil vnquam
quicquam magis illi præter opinionem
accidiſſet.

Lutetię à Nauarro ducitur ad Reginam.
Inde mittitur ad Cardinalem Lotharingũ.
Si quanam commendatione tam repente
principibus innotuerit, rogas, quære abs
ijs, qui commendarunt. Sunt enim ij & fa-
miliariter tibi noti, & tuo quoq; e iudicio
fideles. Si qualia fuerint colloquia, etiã ro
gas: de religioſa conciliatione controuer-
ſiarum fuiſſe, velis nolis, intellexiſti. Inter-
ea Miniſtellos quoſdam, neſcio quo veluti
terrore panico perculſos fruſtra trepidaſſe
Lutetiæ, & cæca inuidia incitatos multa
aduerſus Balduinum molitos eſſe, non ne-
ſcimus. Sed ille bona cõſcientia ſubnixus,
tam eorum fatuas ventoſasque calumnias
ſecurè contempſit quàm nunc contemnit
tuas. Et interea dum retinetur à Nauarro,
tam abs ſuis prioribus ſtudijs alienus non
fuit, vt etiam tũc ediderit libros duos πρo
λεγομένων, De inſtitutione hiſtorię vniuer-
ſæ, & eius cum iuriſprudentia coniunctio-

 ne. Ir-

ne. Irrideas nunc eos, vt voles, naſute Zoile. Vt riſu inepto nihil eſſe ineptius, ſic Sardonio nihil eſſe flebilius quidam olim rectè dixit. Ergo (vt tuus Martialis ait) *naſutus ſis vſque licet, ſis denique naſus:* tuas ſannas nihil moramur. Tandem Nauarrus Balduinum remittit cum optimis mandatis in Germaniam, cumque honeſtiſsimis literis ad Palatinum, vt bona eius gratia, Balduinus cum familia ſua totus in Galliam reuertatur, huic Reipubl. operam daturus. Hic cum Palatinum alloquitur, intelligit vos interea non ceſſaſſe, dum abſenti ſtruitis inſidias, & nullá non propterea fingitis ſpargitiſque portenta calumniarum. Sed optimum principem fruſtra à vobis eſſe tentatum. Sic optima eius gratia, diſcedit, & ſuam iuris ſcholam cõmendat duobus optimis atq; doctiſsimis ſuis collegis, Nicolao Ciſnero atque Caſpari Argricolæ. Illum in Gallia, hunc in Germania diſcipulum atque auditorem habuerat. Sed tanto lubentius vtrunque deinde habuit collegam. Et nos nunc eos honoris cauſa lubenter appellamus, quos tu, cum enumerares collegas Balduini, improbè præteriiſti, vt alios duos indignos ſubſtitueres, q, vt dictum eſt, nunquam Balduino collegæ

fuerunt.

fuerunt. In Galliam reuerſus ſtatim ſenſit vos in aula multomagis mouiſſe omnem lapidem, vt Nauarro abalienato, nouus hoſpes cum familia, nouo exilio iactaretur. ſic enim hi chariſsimi fratres, multis iam annis, hominem de ipſis nimium bene meritum incredibili rabie & inſatiabili odio perſequuntur, vbique intenti, vt ei inſidiētur, vt noceant: vt eum nuſquam quieſcere, reſpirare nuſquã patiantur. Quod quoties mecum reputo, propè attonitus exclamo illud. *Muſa mihi cauſas memora, &c.* Ergo vt in Germania nihil prætermiſerant, ſi quid fortè nocere illi poſſent, ſic in Gallia multomagis, cum & Nauarrũ tunc in ſua poteſtate habere ſibi videbantur. Sed gratię agẽdæ ſunt clariſsimo viro Paulo Foxio, qui ſuæ fidei memor, neque veritati defuit, neque innocentiæ. Is cum tibi familiaris alioqui in aula eſſet, & ſit vir ea virtute, ſapientia, dignitate, familia, vt talis viri verbum vnum debuerit te comprimere, tamen maluiſti morẽ gerere inſano tuo in Balduinũ odio, ſentires licet, te nihil agere. Sed cur hoc miraremur? Eodẽ tẽpore, ipſe tuus Perrucellus, qui abs Principe Cõdenſi euocatus ex Germania reuerſus fuerat, qua & calumnia, & perfidia abs

te exceptus eſt ? Iampridem enim hominem peſſundare conabaris. Meminiſti, quàm turpiter tuam in eo exagitando, in ipſa tunc aula, inſaniam oſtenderis: & quo tamen iudicio, cum ſumma ignominia tua, calumniæ damnatus ſis. An Balduinũ vel eijcere, vel deijcere facilius te poſſe putabas? Sed magnam tuæ maleuolentiæ cauſam allegas, quia in eo conuentu ſiue aulico ſiue Poſiaco, ille te non ſalutaſſet, honoris cauſa, neque ad te ſua conſilia retuliſſet. At cur tu potius ad eum non veniebas? Nam ſiue perſonam, ſiue dignitatem ſpectemus, cur ille potius ad te, quam tu ad illum? Imò verò (inquies) eram propè quod Paulus de ſe ait, κλητὸς ἀπόστολος. Vnde hoc probas? Vocatus (inquis) eram abs Nauarro, & eius eram Apoſtolus. Quomodo, cum te obtruſiſſes, vocatus ſis, & cũ antea ad eũ excurriſſes ad Pyrenæos vſque montes, quomodo te inſinuaueris, & quid tunc captaris, aliàs dicam. Sed fueris ſanè vocatus: quomodo te Apoſtolum probas? Quónam tãdem ab eo es miſſus? Dimiſſus potiùs ſtatim ignominioſe fuiſti, & iuſſus redire, vnde veneras. Cur ita dimittenti, vt antea vocanti, ô noſter apoſtole, non paruiſti? Imò verò cur ne Neuarri quidem

baculo

baculo & armis abigi potuiſti? Dices, quia non ſit Apoſtolicum fugere. Vah, quid cum iſto irriſore agimus? Sed nihil hæc ad Balduinum. Cur autem hic te non adorarit, ſi quæris, hoc ſcito: Cum obſtupeſceret eam eſſe impudentiam tuam, vt frontem tot infamiæ notis inuſtam etiam auderes oſtentare in tam nobili conuentu Regum, principum, antiſtitum, & clariſsimorum virorum: tum verò quò tenderes, quid captares, & quíſnam eſſes, iampridem tam valde ſciebat, vt nihil ſibi tecum negocij eſſe optaret.

Neque tamen nulla fortaſſe cauſa fuit, cur eum, quem cõtemnere te fingis, reformidares. Sed tantò magis ingratus es, cum illi gratias non agis, quòd ceſſerit, quòd tibi non occurrerit, quòd ſe non oppoſuerit: denique tibi pepercerit, quem occupatum ſatis ſuperq́ue eſſe videbat. Quis verò iam non miretur, audere etiámnum te mẽtionem facere Poſiaci (vt vocas) Concilij, in quo tam glorioſe ſcilicet triumpharis, cum iuſſus tuę vocationis & miniſterij extraordinarij rationem reddere, tam vel turpiter obmutueris, vel impudẽter eluſeris? Nempe, qua confidentia illius ſiue Collationis, ſiue diſputationis acta falſa euulgaſti, ea-

ſti, ea-

ſti, eadé putaſti poſſe te totius hiſtoriæ veram memoriam delere. Sed (quòd ſæpe facis) iterum erras, confidẽtiſsime magiſter. Acta & vera & integra, benè cõſignata ſuperſunt, quæ, cùm erit neceſſe, proferẽtur cum ſempiterna nominis tui infamia: ſi qua modo infamia maior, aut cumulatior eſſe poſſet, quàm ſit ea, quæ iampridem te vrget. Quid verò, quid ſi etiam aliquando in lucem prodant illa cõſiliorum tuorum myſteria, in nemore Poſiaco & opacis eius ſpacijs vel vmbraculis eo tempore iactata, & quicquid in eo genere lucus ille Sangermanus (vos Coryli teſtes) audiuit & texit: an nihil erit, cur glorioſæ tuæ iactationis te pudeat?

Spectabat illas tuas ſtrophas atque antiſtrophas Balduinus, neque non in quam cataſtrophen erumperẽt, proſpiciebat: Sed nũquam os aperuit, vt ijs intercederet. Ingemuit quidem, bonã Galliam tãto ſtudio res bonas quærentem, quodam errore (ô miſeram) incidiſſe in talem magiſtrum τῆς ἀκαταστασίας in talẽ miniſtrum confuſionis, in talem ſtellionem, talem pſeudolum, talem impoſtorem. Sed nihil aliud, quàm in tacito ſinu defleuit talem indignitatem: tibi alioqui non fuit moleſtus. Nam

neq;

neq; eſt tam (vt ais) πολυπράγμων, vt rebus alioqui ad ſe nō pertinentibus vltro ſe aut ingerat aut immiſceat. Itaque te facilè paſſus eſt tuo arbitrio inſanire, dum hominibus rerum imperitis illudis, & tanquā offuſa quadā nocte cæca, miſeræ Galliæ te venditas. Verùm tu illius quoque ſilentium ſuſpectum habebas, & neſcio quo modò tibi ab illo metuens, ſecuro & tranquillò animo eſſe non poteras. Ergo ad eum opprimendum, quia vna non ſucceſſerat, alia aggrederis via. Ex tuo Acheronte Lemannico euocas nouum fulmen, quo eum, & vehementius percelleres & longius abigeres. Incitas enim Iouem tuum, vt exagitās quendam Caſſandri libellum, qui tūc forte prodierat, & erat tuis actionibus moleſtus. Balduinum famoſiſsima aliqua declamatione vexaret. Concurrebant omnes eò tēpore terrores, quibus Balduinus propè exanimari poſſet. Proſpiciebat enim quid ageretur. Sed ſeipſum bona cōſcientia obfirmauit, & terribili aduerſario ſtatim obiecit Leges de famoſis libellis deque calūniatoribus, ſi quid illę fortè poſſent in iure aduerſus vim. Tu iam eū commentariū clamas eſſe peſsimum. Sit ſanè tibi & tuis

peſsi-

peſsimus, qui ſententiam de vobis capitalem optimo iure dicit. Sed multo fuiſſet melior, ſi iuſtus legum executor fortiſque & acer vindex acceſsiſſet, qui te docuiſſet, quid ſit illud *Si caluitur, manum endo iacito*. Qualiſcunque autem ſit commentarius ille, rogamus, vt ab ijs, qui de hac tota cauſa iudicare volent, relegatur, ne ex eo plura, quæ hoc alioqui loco repetẽda eſſent, nũc ocioſe deſcribere cogamur. Debueras autem, Beza, ſi quid in eo reprehendere poſſes. illud nũc exponere, potiuſquam hæreres in ieiuna, & inepta, & fatua, & puerili quæſtione de illius priuilegio. Non enim res ea digna eſt, quæ te maceret. Iam magiſter tuus in ea cauillatione iudicatus erat tam valde ineptijſſe, vt pudore quadam eam abiecerit. Tu, qui quiduis fingendum eſſe putas, potiuſquam vllam vel leuiſsimam culpam agnoſcas, in ea quoque ridicula ſtultitia perſtas, & ais millies te abs ipſo typographo Vechelo audijſſe, quod es cõmentus. Atqui, ne ſi velimus quidem, id euinces: & ipſe hodie interrogatus reſpondit, nunquam ſe tecum, nec te cum illo ea de re eſſe locutum. Itaque ſemel mentiendo, millies mentitum eſſe te ſignificas. Verùm leuiſsimum hoc tuæ vanitatis &

fidei

fidei peccatum ſit. Non minus phreneticum eſt mendacium ſomniumq́ue tuum. quòd eodem tempore, quo Balduinus Lutetiæ habitabat, & illi commentario dabat operam, affirmas, ſecutum eſſe Cardinalem, Rhenum verſus proficiſcentem ad ſalutandum Ducem Wirtembergenſem. Si ita eſſet, lubenter id confiterentur, neque in veritatis confeſsione, inuidiæ inſidias extimeſceret. Sed impudens eſſet ambitio, ſi agnoſceret quòd obijcis. Quid verò tu, cum tam valde eo tempore negaſſes Chriſti corpus duobus in locis vllo modo eſſe poſſe, nunc fingis, eum, qui erat Lutetiæ, eſſe prope Rhenum? Nimis enim longum interuallum eſt. Narrare potius debueras, Argentorato Sturmium & Zanchum tunc veniſſe ad ſalutandum in eo Colloquio Cardinalem. quod quidem in veſtris hominibus, qua patientia toleraris, qua gratia diſsimulaueris, (erat enim ea, tuo iudicio, certiſsima profeſsio apoſtaſię) fortaſſe mirarer: ſed abs vobis vel antea, vel poſtea impetraſſe diſpenſationem (vt vocant) dices. Itaque cedo.

Vt in tota tua fabula ſæpius, elegantia quadam poëtica, videris amaſſe ὕστερον πρότερον, ſic & hac rurſus figura vſus es, cùm

non modo cōmentarium de famoſis libel-
lis notare voluiſti, ſed & quas deinde Bal-
duinus Lutetiæ exorſus eſt coniunctas
prelectiones Iuris Ciuilis atque hiſtoriæ
vniuerſæ. Quid autem in ijs, quibus neſ-
cio an interfueris, & de quibus, ſi interfu-
iſſes, iudicare non poteras, reprehendere
nunc velis, quas admirari fortaſſe magis
deberes, quàm imitari poſſes, equidem
non intelligo. Principiò confiteris te non
eſſe earum rerum idoneum iudicem. Po-
ſtea (credo, vt id verè dicere te probares)
ais non modo quendam, qui Lauſanæ in
docenda grammatica tibi hypodidaſcalus
fuit, ſed & chalcographum tuum, in Iure
ciuili poſſe Balduini præceptorem eſſe.
Ne nimium commouearis Theodore. Nul
lus eſt, à quo Balduinus recuſet diſcere.
Eſt enim φιλομαθὴς. Quid verò librarius
ille tuus, qui dum pus tuus exprimit, ius
nouum ſuxit, præſtare in hac arte poſsit,
optaremus, alio, quàm de ſuis Apoſtatis
commentario, expreſsiſſet. Tu quidem
eum melius doceres, quid ſit vis, quàm
quid ſit ius. Et nos paulopoſt ſingulare ex-
emplum tuæ iuriſprudentiæ fidelisſimæ
proferemus. Sanè ſi tam præclarus iuris do
ctor eſt typographus quoque tuus: tu tan-
to in-

to iniuſtior es, qui eum prælo mancipas, tanquam piſtrino. Quid autē, quid ſi Balduinus coquum ſuum tibi religionis magiſtrum eſſe poſſe viciſsim dicat? Si ea conſiſtit in conſcientia bona, potiuſquā in ſcientia magna, nę ille pręceptor tibi eſſe profectò poſſet. Verū tù, in miſcendo iure lèpidior coquus videris, & ebulliēte olla fumantis & efferueſcentis iracundiæ tuæ, facetus etiam eſſe voluiſti, dum non ſolum Balduini iura cruda, recocta, rancida, dicacitate minime ſcilicet inſulſa, ſæpius appellas, ſed & eius auditores, doctiſsimos viros, miris ſannis conſpuis, deſpumans eſſe recoctos cauſidicos, rabulas, fori mācipia. Scim⁹ ſanè, vos iampridē incredibili quodam odio Iuriſconſultorum flagrare, neque cauſam neſcimus, cur eos, qui in eo ordine excellūt, peſſundare velitis: vt iam minus miremur, quod multi mirantur, vos etiam nuper Lugduni, Molinæum, magni hominis Iuriſperitum iam ſenem, qui veſtra cauſa pertulit tam acerba multa, in periculum capitis vocaſſe, cùm fortè leuiter abs neſcio quo veſtro paradoxo diſſentire diceretur. Scimus iampridem hoc agere vos, vt Epiſcopis exterminatis, ordinē togatorum, non minus quàm Nobiliū, euer-

tatis atque peſſundetis. Verùm, mi Beza, etiámnũ diſsimulare, quod tentas, debueras. Certè neſcio, an tibi ſatis caueas conſulaſq́; vir cõſultiſsime, dũ ita inſanis. Cæterùm iuriſconſulti tunc tibi reſpondebũt, cum eorum, quę perpetraſti, facinorũ reus attonitus implorabis eorum non patrocinium, ſed deprecationẽ, & pręſens ſtatuſq́; ſenties quale ſit Iuſtitiæ tribunal, ſcopulus tuus: & quã iuſti ac ſeueri tibi immineant iudices ſimul & vindices tuorum ſcelerũ. Interea in iſto tuo antro & arce impunitatis, quid miramur, ſi tu clariſsimis Iuriſcõſultis, ventoſa & inani tua garrulitate, inſultes, cum etiam ampliſsimos Senatores, & maximos iudices ſupremæ Curiæ, appellare latrones, cum iſtic latitas, nunc auſus ſis. Nempe, vt iſtis togatis longè anteferres ſagatos neſcio quos tuos miſeros Syndicos Allobrogas: quorũ collegium paulò pòſt ampliſsimum Senatum appellas. Fateor, ô mi Miniſter Pręedicanſque, cautè fec ris ſi eos demum iudices ſemper habęas, quibus tu præſcribes, quid de te pronuciari velis. Nam coram alijs male tecum ageretur. Sed ſi imitari volebas illum P. Sulpitium. Tribunumpl. ſeditioſiſsimum, qui Romæ habuit ſuum Contraſenatum, debebat

bat paulo ſplendidius præſidiū] cōparare. Neque verò neſcimus, cur illi foro palatino, quo nihil habet Gallia illuſtrius, tā ſis & iniquus & inimicus. Sed ne propterea Balduino tam valde infeſtus quoque ſis, cauſa nulla eſt. Nam vt tibi gratificetur, raro marmor vtrunque terit.

Vt iuriſprudentiam, ſic hiſtorica ſtudia Balduini, eadē dexteritate ſubſannas: neque dubium eſt, quin eundem Chalcographum tuum in ijs rurſus doctorē noſtrū eſſe velis, qui nō ſolùm Sleidanum ſæpius excudit, ſed & quandam de ſtatu vniuerſæ Eccleſiæ hiſtoriam compendioſam: quam quidem te vehementer laudare, atque admirari nunc demum intelligimus, quia cōfirmas, nullos eum libros, niſi optimos maximos, excudere. Non poſſumus diutius diſsimulare tantam indignitatem. Si qua vnquam fuit putida & inſulſa farrago vanitatis atque falſitatis, ſi qua impura ſentina fabularum atque τῆς ἀνιστορησίας, illam profectò, eſſe, altiſsima voce profiteri cogimur: idq́ue tanto magis, quòd in rebus Eccleſiaſticis multò ſit q̃ in Ciuilib⁹ periculoſior impoſtura. En cur Ioſepho ac Nicephoro preferre debueris illam veſtram nouam rapſodiam. Equidem iam etiam mi-

 rabar,

terpretatione prolata, Lucæ locum ad hi-ſtoriæ fidem & ordinem alium reuocaſti. Et nondum confiteberis te tui oblitũ iam nõ curare quid dicas vel non dicas, modo cauſæ malæ ſeruias? Denique ne in hiſtoria quidem illius iudicij, quo Cæcilianus & Donatus olim cõflictati ſunt, quam magiſter tuus minimè bona fide expoſuit, & tu (vt etiam eius ſputa lingere ſoles) eadẽ fide contorſiſti in tuæ ſcilicet fidei confeſſione, agnoſcere vis vllum peccatum veſtrum. At neſciebas, ô miſer, cùm ea de re ſcriberes, eodem tẽpore hîc excudi libros Optati Mileuitani, & ad eos præfationem quandam Balduini, in qua liquidò refellitur tota illa veſtra huius rei inſcitia. Quia ſpero ſaltem iam abs te lectam illam præfationem eſſe, nihil adijcio. Nam & in ea ſenties alios aculeos, qui veſtram pungent ἀνιστορησίαν Eccleſiaſticam, qui ſi vos nõdum excitant ſatis, aut ad aliquam correctionem non reuocant, ſpondeo, fore, vt ſi in hanc arenam deſcendere velitis, Balduinus palàm exponat, & conuincat, vos, in compluribus alijs capitibus, eadẽ ſiue culpa, ſiue fraude, hiſtorias Eccleſiaſticas, quibus abutimini, deprauare, & quale quantumque hoc falſi crimen ſit, liquidò pate-

 faciat.

faciat. Interea fruſtra hoc agis & tentas, vt illi excutias talium literarum ſtudia, quib. ſe ſolis conſolatur in hac temporum cõfuſione, & in quibus videt factum iam olim eſſe, quòd nunc fit, & ex quibus denique proſpicit, quid tãdem ſit futurum, hoc eſt, quis futurus ſit exitus tragœdiæ veſtræ.

Nunc reliquas perſequamur tuas criminationes. Interea dum Balduinus, te longum valere iuſſo, dat operam Iuriſprudentiæ ſimul & hiſtoriæ, Rex Nauarrus, vt ſe tuis calumnijs nihil moueri oſtenderet, voluit filium ſuum naturalem, Carolum Borbonium, quem vnicè diligebat, apud Balduinum educari. Ne id quidem præterire potuiſti, quin reprehenderes. Quid ita? Quia (inquis) eſt puer epiſcopus. Non eſt ita Mome. Non eſt (inquam) ille epiſcopus: vbi erit, tu vt vicarius, aut (vt loquuntur) ſuffraganeus illi ſis, accerſeris. Sed neque tã puer eſt, quin & ſentiat iniuriam necis paternæ, & intelligat, quàm tu nomini & ſanguini Borbonio iniuriã facere nondum deſinas, & eius vltor aliquando eſſe poſsit. Interea quid eſt, quòd toties increpas παιδαγωγίαν, tu, qui tam famoſus es, non ſolùm δημαγωγος, (ſed etiam vt noſter Ioſephus tuum Apionem, cymbalum mũdi, vo

di, vocat) ὀχλαγωγὸς. Ventum eſt ad tempus belli (vt vocas) ciuilis: in quo cur tuã cauſam agere velis, ſi modo poſſes, magna cauſa eſt, ô Franciæ caput horum & cauſa malorum. Sed iam in ea quæſtione nõ immorabimur, quia nihil ea ad Balduinum, qui toto bello nihil aliud fecit, quã quòd domi ſuæ incluſus defleuit Reipub. calamitatem. Quid enim aliud faceret? Quid in hac vrbe etiam ageretur, cùm pleps à vobis irritata fureret, ipſe in ſuburbio dolẽs audiuit. Sed nihil eorum vidit quæ narras: non magis quàm ſi Venetijs perpetuò fuiſſet. Adeò in ſuburbano ſuo ſeceſſu abditus oculos auertit. Itaque (vt vno verbo dicam) quicquid de ſpectaculis tragicis illi obijcis, & de te & tibi dictum eſſe, & ad te potius pertinere ſcias, vt nõ intercidat quòd temere ſcripſiſti. Eodem tempore magiſter tuus Balduinũ vexauit, nõ quidem reſpondens legibus de famoſis libellis, deque calũniatoribus (non enim audebat neque poterat in manifeſto peccato deprehenſus) ſed ſpargens virulentam maledicentiæ farraginem ex plurium conuiciatorum rabie collectam atque conflatã. Huic Balduinus ſtatim obiecit alterã ſuã reſponſionem, quam nunc demum exagi-

tas,toto pòſt ſeſquianno.Cordati lectoris erit & iudicis, re & cauſa cognita, pronunciare quod æquum eſt. Sed profectò Balduinus,poſt illam ſuam reſponſionem non dubitauit vos tandé aliquando aliud quippiam certamen moturos eſſe. Interea quo modo Italiã atq; adeò Tridentum, & quo fructu profect' ſit, ſuperius expoſitũ tibi eſt,pluribus etiam fortaſſe verbis,quã volebas.Reuerſus,in gratiam ſcilicet tuam & tuorũ,ſuũ ad leges Maieſtatis atq; perduellionis Commentarium edi non recuſauit:qué,ſi nondum legiſti,legas, velim, vt plura,quæ te exerceãt,audias, & iam ex ijs nihil repetere cogar, quod alioqui fortaſſe repeterem.Et quoniam quam ſemel vitæ alienę rationé tibi reddere cœpi,pertexere debeo,de eo quòd reliquũ eſt, verbum vnum addam.Reuerſus (vt dixi) Balduinus,ſcis,quid fecerit,quod tibi doleat? Iuſſu & mandato Reginæ, inuiſit Principem Condenſem, qui tũc aliqua cuſtodia tenebatur:& cum eo familiariter(quid eſt enim illo principe humanius?)eſt collocutus de aliqua ratione conciliandarum controuerſiarum religionis: de qua & rurſus cum eodem iam liberato contulit: & niſi ſi vos obſtitiſſetis,fortaſſe fundaméta chri

ſtianæ

ſtianæ concordiæ iacta fuiſſent. Capita priuati eius colloquij, bello etiámnũ flagrante, iuſſus etiam eſt conſcribere. Quæ occupatio fecit (nihil enim iam tibi diſsimulamus) vt ſuam ad Ducem Guyſium, ad quẽ cum literis, quas ad eum habebat, iturus alioqui ſtatim erat, inſtitutam profectionẽ diſtulerit: intereaque omnem eius deinde ſalutandi occaſionem amiſerit. Ereptus enim (tuo, tuo, ô Beza, beneficio ex hac mortali vita eſt Dux ille magnus, qui tamen paulò antè humaniſsimas ad Balduinum literas dederat. Acerbum Balduino vulnus inflixiſti, cum tui Nauarrum confoderunt. Nunc plagam alteram addidiſti, neque minorem, neque leuiorem, cum alterum illum Principem trucidaſti. Et non dum ſatiata eſt crudelitas tua? Sed aliàs audies grauiorem & noſtram & Galliæ lugentis querimoniam. Nunc, quos quærebas, habes aliquot actus & ſcęnas non fabulæ, ſed vitæ eius viri, in quo falſis obtrectationibus vexando fruſtra teipſum partim oblectas, partim vexas: vt olim Aiax μαστιγόφορος arietem pro Vlyſſe furens corripuiſſe dicitur, vt in eo cedendo & ſe oblectaret & ſuam, ſi poſſet, vel vindictę cupiditatẽ expleręt, vel maniam exſatiaret.

Cauſidicos Curiæ Palatinæ, quorum artificio fieri dicis, vt mendacium pro veritate habeatur, neſcio, an plus etiam præſtare te poſſe confidas. Sed hic minimè potuiſſe te, liquet. Quid enim? Siue ea, quę alioqui leuia & nihili ſunt, ſiue ea, quę ſeria, hic tractes, nihil agis. Prima illa facti quæſtio, cuius ſit libellus de officio pij viri, iampridé ipſius Caſſandri teſtificatione, aſſertione, atque vindicatione: imò & Caluini, (tametſi culpam apertè non confiteatur, quia non ſolet,) tacita quadam confeſsione, definita eſt. Tu tamen ridiculè actum agis, & nihilominus, quod non credis, alijs perſuadere vis, libellum nempe eſſe Balduini: & vt id efficias, (quid enim non efficeret ars tua?) neſcio quas nebulas inanium coniecturarum colligis, oblitus, quod Iuriſconſulti aiunt, non eſſe coniecturis locum in re liquida. Non eſſet res hæc digna, in qua immoraremur. Sed vtile eſt, indomitam peruicatiam tui ingenij magis atque magis conſpici. Facilius quidem perſuaſeris niuem eſſe atram, quàm meum eſſe tuum, vel tuum eſſe meum, vbi nulla ne ſocietas quidem eſt aut communio. Vis tamen, vt quod Balduinus probauit nullo modo eſſe ſuum, & Caſſander ſuum in ſolidum eſſe pro-

ſe probant, etiámnum probare eſſe Bal-duini. Magna (ſcio) & admirabilis eſt tua πειθώ. Nulla enim tam obſtinata olim fuit in Gallia virgo, quàm illa nõ expugnarit, hoc eſt, cui nõ perſuaſerit, quicquid velles. Sed nobis perſuadere, quod iam vis, ne ſi ipſi quidem vellemus, núc poſſes. Interea nimis erga aduerſarium liberalis ac propè prodigus ac profuſus es. Alterũ præterea quendam libellũ, ſub Chriſtianorũ Iuriſconſultorum titulo Argentinę editũ, vno Balduino in ſolidum quoque adſcribere vis: niſi ſi captioſe id facias, vt deinde plagiarium eſſe clames, qui alienos libros pro ſuis agnoſcat: & ambitionem ei exprobres, quaſi ſe in Germania ſolum Chriſtianum Iuriſconſultum fuiſſe profiteatur.

Vbi vides in hoc diuerticulo vix te poſſe conſiſtere, confugis ad alterum. Balduinus in ſecunda ſua ad Caluinum reſponſione obiter quęſierat, an veſtrũ eſſet, de hæreticis (quos quidem hæreſeos iudicatis) leges capitales ferre? vltimũ ijs ſupplicĩu decernere? palũ defigere? rogũ incendere? Quæſierat etiam an veterum Chriſtianorum leges tã fuiſſent capitales? Quod ad priorem quæſtionem attinet, multa nõ modo ex Ambroſio & Auguſtino, ſed &

ex alijs

ex alijs minus ibi fortaſſe notis ſcriptoribus memorabilia protulit, quæ pudorem vobis(ſi erubeſcere poſſetis)incutere poſſent.Tu illa omnia vel peruulgata ſcilicet vel inania eſſe ais,Alij iudicabunt, qui vtriuſque partis libellos ſedato animo legēt.Sed vt Balduinum intelligas prætereà habere quippiam:iam tibi ſuggerit fuiſſe olim quendam Theodoſium, quem longè ſuperaſti, Epiſcopum Synadæ ciuitatis in Phrygia Pacatiana,qui, quia Macedonianos,non ſolum vrbibus,ſed & agris expelleret,dictus eſt feciſſe cōtra morem Eccleſiaſticum,& iudicatus eſt dignus, qui abdicaret. Hic fortaſſe trepidabis. Sed excipies,merito illũ Epiſcopum tibi eſſe ignotum,quia etiam nullam fuiſſe Phrygiã Pacatianam cōtendas, cum volens expūgere quandam epiſtolæ Paulinæ ſubſcriptionem,ſcripſiſti, non meminiſſe te vſquam hoc epithetō legi apud idoneos auctores. Verum quod aut non legiſti, aut non meminiſti,an nuſquam propterea eſt? Ipſe,ipſe Iuſtinianus noſter cēties eius meminit. Itaque rectè feceris,ſi cùm iam ſecundam editionem adornes,ineptam illam tuã adnotationem expungas, vt alias ſexcentas, de quarum vicio,cum voles,& erit otium, te ad-

reũ(quod ais)propterea peragas. Tu quidem aſtutè facis,ſi tam ſuauiter elabi poſſes,nobis nõ animaduertẽtibus. Sed fraus hæc tua & ſuppoſitio, quid aliud quàm falſi crimen tuum conduplicat? Imò verò in ea ipſa altera lege, cuius vmbra nunc demum te tueri putas,recitanda,rurſus apertè falſarius es.Lex illa loquitur de paganis eorumq́ue ſacrificijs:tu paganorum mentionem expungis, & hæreticorum ſubſtituis. Qua fide?Nam multum inter eos intereſſe,& magnum eorum diſcrimen in veteribus legibus eſſe,quod & ipſe Auguſtinus notauit, non ignoras. Quinetiam illa ipſa lex poſtea quã de Paganis egit,de hęreticis deinde loquitũ lõgè aliter, nec eos aliter puniri vult quã ex prioris illius,q̃ dixi, legis præſcripto.En quã fidelis mi Theologe nunc ſis Iuriſconſultus.Fortaſſe,quia ex obſcuro & apocrypho & obſoleto Nouellarum, quas dicis eſſe Theodoſij, cum potiùs ſint Valentiniani poſtremi, quodam libello(vt loquũtur)extrauagante,quem Alaricus Gothus collegiſſe dicitur,Iuſtinianus noſter nunquam agnouit; tu hodie primum, ſuggerente aliquo Curioſo vel Quæſitore capitali,fortè inſpexiſti; repetebas quod iam prætexis: fortaſ-

O ſe pu-

ſe putabas nos ſimplices, ſtupidos, credū-
losq; leguleios, qui fontes nō excutimus,
non animaduerſuros capitalem tuam frau
dem, dolumque malum. Sic enim & de i-
pſius Balduini, ſolos (vt ais) indices conſu
lentis ignorātia, magnifice Iudex, grauiter
ſcribis. Sed tua ignorantia errorque tuus,
vir ſcientiſsime, tam te refellit, dum alios
fallere vis, vt nemo non videat incredibi-
lem tuam, inſcitiā dicam an audaciā? Quid
hic ego aduocem legem Corneliam de fal-
ſis? quid tuam in recitandis legibus fidem
exagitem? Ite nunc, Principes, & arbitrio
huius noui Legiſlatoris, inflammate taurū
Phalaridis, & miſerorum gemitum habe-
te pro mugitu. Vis tamen aliquid in gra-
tiam tuam dicam, Beza? Accuſo (ſi vis) ve-
terum legum clementiam atque lenitatē,
cùm in acta tua intueor, & propè exclamo
debuiſſe aduerſus Donatiſtas eſſe acerbio-
res. Ignoſcat nunc meæ ſeueritati Augu-
ſtinus. Si viueret, & quorundam Bezano-
tum inſolētiam videret, ſuā & ipſe ſenten
tiā de coercitione, fortè iterū exacerbaret.
Cùm ne in hoc quidē diuerticulo, com-
mode, Beza, diutius hærere poſſes, queris
aliud: in quo tam te probes theologum fi-
delem, quàm in ſuperiori acrem Iuriſcon-
ſultum

ſultum eſſe te probaſti. Deligis autē quippiā, quod ad Satanā pertineat, quia de eo lubenter loqueris, & iure familiaritatis potes. Quid verò illud eſt? Balduinus obiter verbo vno Caluinū fortè admonuerat, temerè eū negare videri, exorciſtas, qui τοὺς ἐνεργουμένους liberabant, fuiſſe in Eccleſia veteri: neque alioqui in eam quęſtionem longius ingreſſus erat. Sed minimè hoc eſſe prætereundum iudicaſti. Quid igitur? Poſteaquā deſpumaſti neſcio quid, quod ſolent ἐνεργούμενοι: exclamas, negaſſe caluinum non rem, ſed ordinem, hoc eſt, ſenſiſſe olim quidem fuiſſe Exorciſtas, ſed certum eorum ordinem in Eccleſia non fuiſſe. Egregia ſcilicet defenſio. Profers quædam verba Caluini, quæ ſic interpretaris. Sed vt nihil agis bona fide, ea non profers, de quibus potius quęſtio eſt. Ait Caluinus, Iudæis quidem fuiſſe ſuos exorciſtas: ſed Chriſtianorum exorciſtas ementitos appellat. Quid hæc verba ſibi velint, exponere potius debueras. Imò verò Caluinus ſuę oblitus Inſtitutionis, in Actis Apoſtolorū ait, apud Iudæos fuiſſe quoddam Exorciſtarū munus, quod Chriſtiani imitati ſint: deinde verò Papam voluiſſe hoc eſſe commune omnibus ſuis clericis. Nónne hic,

Epiſcopos, presbyteros, diaconos, lectores, nominat Eporciſtas: quos credo non negabis fuiſſe Exorciſtas. Adde Conſtitutionem Valentini & Gratiani. L. vj. C. de Epiſcopo. & Cleric. vbi eadem eſt enumeratio. Vide quantum proficias tumultuando, & id, de quo non erat alioqui inſtituta diſputatio, temere & impotenter exagitando. Interea fruſtra Balduinum, Caſſandrum, & (vt ais) quoſcunque, prouocas, veluti ſponſione facta, velle te pro hæretico cenſeri, atque etiam (ô duram conditionem) cremari, niſi probes ex ipſis Inferis emerſiſſe omnes illas functiones Eccleſiaſticas, quæ numerantur in Romana Eccleſia. Nihil hæc quæſtio mi vir ad tuum Balduinum. Cæterum ſi quis Inferorum Angelus ad te retulit, quod affirmas: profer, quas inde accepiſti literas, teſtes tuæ affirmationis. Interea ſi tam es inferis & eorum antiſtitibus familiaris, cautè facis, qui exorciſtas abigas alio exorciſmo. Neque tamen minus propterea & eris, & diceris διάβολος, quandiu non deſinis, calumniando veritati aduerſari: minus vt iam cõqueraris, ſi aliquis te Satanam, vt tuo tam tibi iam familiari verbo vtatur, etiam honoris cauſa, vocet. Ipſe etiã cauſam reddis. Audi-

uit(inquis)Satanæ nomē ex ipſius chriſti ore Petrus,cum dūtaxat immodico pręceptoris amore extra metas fuiſſet abreptus: & nefas erit,eum Satanam dicere, qui tam valde imitatur eum, qui mendacij & homicidij ab initio parens magiſterque fuit? Quid verò,cum proditorem illum Iudam idem Chriſtus Diabolum vocaret, an non tuum veluti nomen nobis dictauit? Acne quæri poſsis tibi iniuriam fieri, ecce tibi auriculam vello, *& licet anteſtari?* En quam nos efficis eloquentes, dum nobis ſuggeris & dictas,quod & Theologicè & ciuiliter tibi reſpondeamus. Nullum finem inueniemus, ſi omnes iſtius nugatoris quiſquilias excutere velimus. Sed en ſeſe offert alterū Bezanæ fidei atq; matheologię trophęū. Cū Balduinus miraretur Caluinum etiam veteres formulas ſtipulationū, ſponſionum, abrenunciationum in Baptiſmo ſuſtuliſſe,oſtenderat eas olim fuiſſe tā vſitatas in puerorum Baptiſmo, vt auguſtinus,cum non dubitaret legitimas eſſe, inde potiſsimum oppugnet Pelagianos. Quid Beza? Id non negat, quia non poteſt, Sed factum concedens,de iure diſputat,& tales ſtipulationes,quæ in adultis catechumenis tolerabiles erant, nulla cauſa ſatis i-

idonea

donea tranſlatas eſſe ait ad infantium baptiſmum: mirumque eſſe, tantam fuiſſe Epiſcoporum negligentiam, vt hunc abuſum ferre maluerint, quàm emēdare. Hic igitur non cum Balduino ſed cum Eccleſia veteri litigat. Imò verò ſecum pugnat. Nam alibi cum quendam Germaniæ concionatorem magnum vexat, laudat veteres illas formulas: *Credis? Credo. abrenuncias diabolo? abrenuncio.* & triumphat, non minus in infantum quàm Catechumenorum adultorum baptiſmo vſitatas fuiſſe. Sic bonus & ingenioſus Rhetor, vt cauſæ ſeruiat, modo aliquid laudat, modo reprehendit. Addit autem, in ſuæ Eccleſiæ Baptiſmo retineri etiámnum à quibuſdá ſtipulationes atque ſponſiones, ſed alijs formulis, verbisque cóceptas. Atqui hoc rurſus eſt, quod in vobis reprehenditur Theodore, nempe quod cum res retineatis, verba tamen mutatis cũ aliqua veteris Eccleſiæ ignominia, & aliorum fraude, qui ex verbis formulisq; nouis eſtimant res quoque nouas eſſe. Interea tamen in Caſtellionem atrociſsimè inueheris, qui nihil referre dixit, quo verbo res dicatur, modo res ſit eadem. Tu (inquam) tunc contrà cōtendis, verba Eccleſiæ vſitata eſſe retinēda. &

lianus in lib. de baptiſmo, *Perungimur* (inquit) *ex veteri diſciplina.* Quid tu contra nunc obijcis? Iuſtinum in ſua ad Antoninum Imp. apologia non meminiſſe huius vnctionis. Credo: ſicuti nec reliquarũ ceremoniarum, de quibus tunc non quærebatur. Sed alij non minus & boni & antiqui teſtes meminerunt. Ipſe Tertulianus in ſuo Apologetico, etſi de cœna Chriſtianorum quæreretur, tamen ἀγάπην potius deſcribit. de myſterio cœnæ nullum verbum. Non enim tunc volebat profanis hominibus exponere, quod illi fortaſſe irriſiſſent. An propterea dices Cœnam Chriſtianorum nihil aliud fuiſſe quàm ἀγάπην? Imo vt ex Iuſtino tunc repetis, quod Tertullianus præterijt, cur ſimiliter, vbi de baptiſmo quæſtio eſt, non pateris ex Tertuliano & alijs repeti, quod in Iuſtino deſideratur? Conſiſtimus etiámnum in quæſtione facti. De hoc vbi conſtat, ſi agere velis de iure, contendas non rectè, rite religioſe factum: age cum veteri Eccleſia, quã habes aduerſariam, & ream facis: nos miſſos facito. Sic & cum de Liturgia, quam Latini noſtri olim Miſſam vocarunt, quæris, te contineto, & ſcito eum, qui res integras tuetur, corruptas non tueri. Quàm vel-

les,vitia ille defenderet,vt quod declamares, haberes? Sed non impetrabis. Vis de rebus tantis tecum agi? Patere vt agatur ſedate,diſtinctè, liquidò? Rogatus erat magiſter tuus, vt ſi vellet ſtatum cauſę cernere, ad ætatem Ambroſij oculos placidè reflecteret. Tu perinde tumultuaris,ac ſi in Acherontem præcipitatus eſſes. Si ad Auguſtini Eccleſiam reuoceris, fremis nihilominus:& à Papana defeciſſe iampridem te narras, valdè ſcilicet πρὸς ἔπος. Semel quidem tibi excidit, ipſo etiam Auguſtino ſedente iudice velle te agere cauſam tuam.Sed cum ad rem ventum eſt, tale tribunal tanquam ſcopulum,fugis.Quid tergiuerſaris,& terrifica verba fundendo perturbas τὸ κρινόμενον? Quęritur an illam,quę fuit Ambroſij & Auguſtini, & Chryſoſtomi ſeculo, Eccleſiam (vtar verbo, quod ferre non potes)catholicam,ſtatuas eſſe apoſtaticam, Satanicam, Antichriſtianam: aut ſi modeſtius,quàm tu loquaris,loquēdum ſit, an cum ea communicare, eius doctrinam ſequi, & ceremonijs formulisque vti liceat. Dic apertè,quid ſentias.Non audes:quia ſi de ea confitearis, quod cogitas deploratam tuā impietatem prodes: ſin eā Chriſti Eccleſiam veram agnoſcas,non mi

nus

nus inſanum apoſtatam te eſſe probabis. Quid igitur? Incurris vlulãs in Papas poſteriores, & in eos euomis, quicquid in illã, ſi auderes, velles. Atqui neque ijs, vt auctoribus, acceptum ferre potes, quod eſt in quæſtione, neque de ijs, quod deſpumans perpetuò crepas, fuit inſtituta diſputatio. Cùm de antiquitate rerum cõtrouerſarũ, deq́ue eius antiquitatis iure quæreretur: longè altiùs ad inquirendam originẽ cauſa reuocata eſt. Cur non audes eo nobiſcũ oculos attollere? De poſteritatis abuſu poſtea viderimus. De primo rectoq́; vſu prius inter nos conſtet. Tu iam, vt ſtatim & breuiter totam (cuius obliuiſci nõ potes) Miſſam conficias, obijcis neſcio quam malè ſubactam maſſam confuſę & crudæ maledicentiæ. Tu eam, ſi potes, concoque, atq; etiam, ſi vis, in tuo ſacrificio, profano more, molam ſalſam offer. Quid hæc tandem ad nos? Et quí poſſet his de rebus ſeriò & grauiter tecum agi, quamdiu ſic agis? Et quomodo tam permixtæ perturbatæq́ue ſatyrę tuę reſpondere poſſemus, cum nihil diſcernas, nihil diſtinguas: neq; quam partem potiſsimum petas, indices? Imo verò quicquid dixerimus, vel aſtutè miſcebis, vel ocioſe detorquebis. Adeò nulla eſt ingenui-

gnes:Sed ſi quid haberes, Theodore, non iam dico frontis, qua iampridem cares, ſed ſaltem mẽtis, nunquam profectò renouares memoriã huius certaminis, in quo hactenus tam indignè verſatus es. Age, mecũ recordare, quiſnam primum in Germania fuerit triumphus tuus. Tu cum Electorẽ Palatinum Otthonem Henricũ, qui accerrimè obſtabat veſtris inſidijs, primum tentare velles, veniſti ad eum, quo tempore in thermis erat, & vt ei illuderes, magna cum ſimulatione nouæ pietatis, obtuliſti cõfeſſionem, quam dicebas non modo tuorum Allobrogum, ſed & Heluetiorum eſſe. In ea tam tuo quàm eorum nomine profitebaris, collecta verborum ἐμφατικωττάτων quæ Germanis grata eſſe putabas, cõgerie, vos in hoc ſacramento credere, verum & reale & ſubſtantiale corpus & ſanguinem Chriſti verè, realiter, ſubſtantialiter (& quid non) adeſſe & ſumi, offerrique etiam tam indignis quam dignis. Denique ita loquebaris, vt ipſum in hoc genere Lutherũ ſuperare videreris. Qui aderant, obſtupuerant vos tam repẽte ex Zuinglianis factos eſſe (ſic enim putabant & loquebantur) pluſquam Lutheranos. Aderat ipſe Marpachius Argentinenſis concionator, qui

quia

quia veſtras ſtrophas magis nouerat, ſuſpi-
cabatur dolum aliquem ſubtilem ſubeſſe.
Sed noluerunt viri boni moroſius inqui-
rere, an, ſicuti loquebamini, ita ſentiretis.
Amplectuntur ergo tuam illam confeſsio-
nem, deque ea triumphant & Chriſto gra-
tias agunt: & communis gratulationis er-
gò mittunt eam Duci Vvirtembergenſi.
Hic veſtram conuerſionem non minùs ad
miratus eſt, laudauitque. Cùm autem audi
rent Tigurini ptopterea de ſe in Germa-
nia triumphari, noluerunt tuam impoſtu-
ram tolerare. Itaque non modo non agno
uerunt confeſsionem, quam eorum quo-
que nomine obtuleras: ſed & acerrimè
oppugnarent: teque, qui eorum mandatū
ementitus eras, nō modo falſi reum pera-
gunt, ſed & παραπρεσβείας. Tu quidem
vt eos placares, ſcilicet allegabas dolum a-
liquando bonum eſſe, aliud agere & aliud
ſimulare. Sed illi nondum hanc artem ve-
ſtram didicerant. Ergo cum ijs aliter re-
conciliari non potuiſti, quam confeſsione
tui peccati, & (quæ tibi ignominioſa pro-
fectò fuit) exomologeſi. Hæc prima fuit
in hoc myſterio tractando religio fidesq́;
tua. Paulò pòſt domum reuerſus, vt ma-
gis oſtēderes te anteà Germanis illuſiſſe,
Ioachi-

Ioachinum Hamburgenſem concionatorem, quem omnes (vt vocãt) Saxonicæ Eccleſiæ & ſexcenti earum miniſtri, quos Caluinus iudices appellarat, acerrimè defendebãt in hac quæſtione, tu (vt Caluino ſuccẽturieris) apertè oppugnas, & palàm profiteris aliam in cœna Domini non eſſe corporis & ſanguinis Domini communicationem, quàm in baptiſmo, in concione, in lectione ſacrę ſcripturę, & deinde in priuata meditatione, quoties mens fidelis ad Chriſtum aſſurgit. Nunquam non modo Caluinus, ſed ne Zuinglius quidem tã vulgariter de hoc myſterio locutus erat. Sed tu tuam audaciam vis eminere. Paulò pòſt Tilemannus Heshuſius, quo tempore Palatini concionator erat, ſcripſit aduerſus Caluinum hac de re libellum. Tu qui nominatus tamen non eras, mox inſurgis, & ſcurrilib⁹ Dialogis eũ proſcindis. Quadruplex erat libelli tui inſcriptio: *κρεωφαγία*, *Cyclops, Onos, Sophiſta.* Metuebas enim, ne nõ ſtatim omnes intelligerẽt, quàm religioſe ageres de hoc myſterio. Ibi ergo non modo inaudita ſcurrilitate, neſcio quẽ aſinũ molitoris, Apuleano ludo, fuſtibus cedis, ſed & quaſi apud anthropophagos Canibales educatus eſſe, deſpumans crepas ſarcopha-

tibi audientia. Tum verò exclamaſti, tam diſtare corpus Chriſti ab Euchariſtia, quā cœlum à terra. Multis frementibus (quorum ſibilus te propè exanimatum repente perculit) quidam ex tuis quondam ſodalibus ſubridens inſuſurrauit: An crederet in Euchariſtia eſſe CHRISTI corpus, qui vix in cœlo credit vllum eſſe Deum? Princeps Cardinalis, cum vt tibi reſpóderet mandatū accepiſſet, multa de re ſacramentaria, dixit, quæ ad te refellendū pertinere putabat. Aliquot poſt diebus in Collatione rogaris, ecquid velis. ac ne rurſus fingeres vos cum Proteſtantibus conuenire, prolatum eſt quod ex Germania miſſum erat, recens ſcriptum, quod talem laruam vobis detraheret. Petijſti tempus ad deliberandum. Data eſt tibi, vt commodius deliberares, breuiſsima formula, vt ex tempore tunc conſcripta fuit abs illo Cardinali. Aliquot pòſt diebus, priuatim exhibes, quam cum tuo Saulo ex Anglia aducto, conſignare paratus ſis, formulam, quæ proximè (vt videbatur) accedebat ad alteram: & ab epiſcopis ipſis tolerari poſſe videbatur. Adeo liberaliter ingeminabat hæc, *Verè, realiter, ſubſtantialiter eſſe corpus Chriſti in Euchariſtia.* Reditur

die condicto ad collationem, vt de formula vtraque agatur. Tum verò ex ſcripto (nam memoriam conſcientia mala perturbabat) recitas lõgè aliam proteſtationem, atque adeo deprecationem, ne in hanc diſputationem deſcendere cogaris, adijciſque, malle te, hac de re audiri veterum Eccleſiæ doctorum orationem quàm tuam, & interea, vt terreas auditoriũ, quod erat ampliſsimum atque nobiliſsimum, impudentiſsimè iactas, te in eo ſtare, nomine Heluetiorum, Germanorum, Polonorum, &c. quamuis non neſcires in eo ipſo conuentu recitatas eſſe literas ex Germania miſſas, quæ te refellerent, & præſens ex altera parte adeſſet Petrus Martyr tuus aſſeſſor, qui palam tibi reclamabat, cum ſimpliciter defenderet Tigurinorum dogma. Denique expectare te dicebas, vt erudiaris ex ſententia Eccleſiaſticorum Doctorum, qui floruerunt vſque ad ſexcenteſimum Chriſti annum. Allata erant volumina pluſquam quinquaginta, & notati in ijs loci, vt quærendi labor abeſſet. Sed longè aliud quærere te apparuit, cum aſtuta recriminatione vſus, auditorium traduxiſti ad aliam altercationem, tametſi cum id ironicè ageres, imprudens incurreris in

eum,

eum,qui te ita excepit, vt pedem referres? Certè tunc eum præſentem tam reuerenter deinde es allocutus, quàm nunc abſentē petulanter proſcindis: & quidē magna ſimulatione nouæ modeſtiæ, obſtipo capite, demiſsis auriculis, oculis in terram defixis, tremula voce ꝓteſtatus es, nolle te perturbare Concordata inter Papam & Regē &c. Redeo ad tuam diſputationem ſacramentariam: quam tu rurſus poſteà aggreſſus, ecquid in altera magis priuata collatiōe miſcueris, liquet ex epiſtola eiꝰ Theologi magni, qui te potiſsimum exercebat, quæ epiſtola edita eſt, vt etiā refelleret falſitatem Actorū à veſtris editorum. Quid enim agitis bona fide? Prætereó reliquos tuos ludos, variaſque ſtrophas & antiſtrophas: ſed quis nō exhorreſcat tragicā cataſtrophem, cū tādem effeciſti, vt tua illa cœna eſſet cœna Lapitharū. Ergo nunc triūphās, & quaſi rebus hactenus præclarè geſtis, prouocas Balduinum ad hoc certamē: & quia obiter ſcripſit ſeſe tale tantumquè myſterium non exinanire: magni autem facere perpetuam veteris Eccleſiæ ſententiam: exclamas, eum iàm tranſijſſe ad metuſiaſtas. Neſcio an tali verbo veteres orthodoxos iridēs notare velis, vt olim eos

 Arriani

Arriani vocabant Homuſianos. Sed profectò vel ſi cum hoc vno Iuriſconſulto tibi res eſſet: neque maior victoria, neque offenſi minor eſſet tua, quàm hactenus fuit, cum es congreſſus cum Theologis: & fortaſsè audires aliquid, quod acrius retunderet hac tuam effrenatam, ſiue proteruiam, ſiue procacitatem neque non aliquando dies fortaſſe veniet, quo & hac plagam accipies. Interea hoc tibi quoque reſpondemus, cum Balduinum laceſsis & prouocas ad diſputationem περὶ ἀναγκης, ſiue de prædeſtinatione: in qua quæſtione ſudabis, vt nobis exponas, quænam fuerit olim illa Prædeſtinatorum hæreſis, quam fuiſſe tempore Honorij Imper. narrat Sigibertus Gallus hiſtoricus bonæ fidei: & laborabis, vt explices tuam dictionem, qua adeludendum vteris, ſcribens, (Deum quidem velle & facere omnia quæ fiunt, non tamen ita, vt fiunt. Atqui eo inuito ita fieri, dicere nolles: & permittẽtis verbum repudias. Interea nihil quicquam impudentius dici aut fingi poteſt, quàm quod iam contendis, hac tota in re, Philippum idem quod vos, & vos idem quod Philippus, ſentire. Nam etſi non niſi poſtremis eius libris & ſententijs ſtandum eſſe dicas, tamẽ

quod

quod poſtremò ad Articulos Bauaricos ſcripſit,an cum doctrina in hoc genere veſtra planè conſentit?Quid de hac quæſtione obiter annotarit Balduinus ad Mincicium,non ignoras. Nunc nihil addit. Sed cum ſciret vos diſputando nihil aliud efficere velle, quàm olim Arriani:non temere nuper vobis oppoſuit illã veterũ Chriſtianorum Principũ legem, quæ curioſas, audaces,infinitas,publicas priuatorum hominũ de myſterijs diſputationes, & de talibus rebus rectè iudicatis nouos atque irreligioſas contentiones, ex quibus tãtum malorum redundauit,inhibet. Beza,natus ſcilicet ad diſputandum non minus quam ad bellãdum, propterea exclamat, illum iã ad eos tranſijſſe, qui Chriſtianam religionem transformarunt in Cereris myſteria. Atqui lex illa eſt non modo Theodoſii atque Martiani,ſed & Concilij Calchedonenſis:& quidem ſanctiſsimis cauſis & iuſtiſsimis rationibus cõmunita,quas & magis atque magis poſteriorum temporũ exitus camprobauit. Adderem quod nõ modo Nazianzenus,ſed ipſe imprimis Auguſtinus ſcribit epiſt. cxj. cxxj. & in Enchirid.ca.lix & lib.11.de peccat.remiſſ. c. vlti. & li.11.de ciuit.Dei.c.j.Sed mox inſurget

Eleuſini⁹noſter ſacerdos,&talia dici finget de ſuis initijs,quibus propè eſt vt cōparet religionē Chriſtianorū.En cum quo myſtagogo nobis futura res ſit,ſi cū iſto Diagora ſit certandū. Quid plures horas perderem in hoc tam lubrico ſerpēte comprimendo?Etſi deprehenſus teneatur,arctiſsimeque conſtringatur, tamen ſibilabit,ac ſinuoſos gyros implicans,ſeſe euoluet, vt elabatur:& ſimul incātando probabit nos ipſos teneri, & quicquid tandem dixerimus,non ſolum eludet, ſed etiam auertet.

Nam & mirabilis eſt eius (vt dixi) πειθω. Docuit Lauſanę multis annis Rhetoricam coniunctam cum poëſi Græcorum. Etſi illinc turpiter atque ignominioſe pulſus ſit,quia ſcilicet ſuorum Bernēſium mores, quos tot annis pertulerat,per ſuam conſcientiam ferre non potuit: tamē factus propterea præco Geneuēſium,illam verſutiæ ſcientiā callet & exercet magis quàm vnquam. Deus male perdat artem perditiſsimorum Sophiſtarum. Nunquam antea ſatis intellexeram,quod de ea Plato ſcripſit. Audieram puer aliquando illud in Schola ex Comœdia, Nihil tam bene dici poteſt,quin male interpretando poſsit deprauarier. At nunc nobis res eſt cum deprauatiſsimo

tiſsimo interprete & maledicentiſsimo calumniatore, qui nullum non verbum miro artificio captat, vt corrumpat. Quot in eius inuectiua declamatiône periodi ſunt, tot ſunt exempla & figuræ huius artis. Et nódum confitebitur ſeſe ex theologia nó modo efficere technologiam, vt illic olim Aetius hæreſiarcha, ſed & malicioſam matæologiam? Cum Balduinus videret tanto hos faſtu inflatos criſtas cum ſupercilio attollere propter gloriam ſuarum ſcriptionum, admonuit Caluinũ, nihil eſſe cur de ſuo ingenio tantopere glorietur alijſque tam ſuperbè inſultet, cum nihil fecerit ingenioſius, quàm quod commentarios Buceri vel Oecolampadij interpolarit. Theodorus propterea exclamat iniuriam fieri Deo & Apoſtolis, quia non ijs, ſed nouis hominibus accepto feratur doctrina religionis: & interea aduerſarium confiteri, non modò Heluetiam, ſed Germaniam totam ſubſcribere doctrinæ Caluinianæ. Et quiſquam negabit admirabilem Dialecticũ eſſe Bezam? Et miramur interea, ſi Balduinus, ne diutius cum ingenijs confligetur eiuſmodi, facere malit, quod cũ poſtremo mones Theodore. Mones, vt Spartam, quam nactus eſt, exornet, potius quàm cũ

hominibus,tam,vt ais,rixoſis & ſeditioſis, hoc eſt, vt ipſemet interpretaris, vobiſcũ fruſtra contendat. Itaque per Balduinum licet,vt in iſta paleſtra,tanquam Dares,ſolus glorioſe te & brachia tua oſtentes. Nã & dum furioſè declamas, & mentiendo te fatigas,placidè ille in bona conſcientia acquieſcit, & ad Deum conuerſus illud ex Pſalmo ingeminat, *Illi maledicent, tu autem Domine benedices.* Age ergo diſcurſa, tumultuare,vociferare: & flectere ſi nequeas ſuperos, Acheronta moueto: ille quietus expectabit,vt (quod ais) pijs & doctis ſcriptoribus, qui tuorum actorum hiſtoriam colligunt,nouum argumẽtum prębeas ad eam quoque hiſtoriã locupletandã,quam de horrendis Dei iudicijs cõſcribunt. Nõ enim dubitamus,quin in te aliquando Deus editurus ſit terribile exemplũ ſuæ vltionis,quo totus orbis attonitus erudiatur. Interea nihil eſt,quod tibi nõ liceat. Frue re vſura modici temporis:ac, ſi infamis & familiaris neſcio quis tuus morbus,nondũ tuum planè fregerit latus,& raucedo, nõdum faucibus occupatis vocẽ interceperit tuam,declama,quãtum voles,valesque, & potes,præſertim in apoſtatas, qui nulla de re magis ſibi gratulantur, quàm quod

tuam

tuam factionem, opprobriũ nominis Chriſtiani tempeſtiuè fugerint. Exclamas, *etiã ſi quibuſuis Iudæis vel Paganis deteriores eſſemus, & tam crudeles, immaneſque eſſemus, quàm tu eſſe vis, an tu apoſtata eſſe deſines?* Sed ſi qui ꝓpterea à vobis deficit, eſt apoſtata, quid ſupereſt, quàm vt omnes intelligãt vos etiam hoc nomine inceſſere illam ἀποστασίαν ἀπὸ Νέρωνος, cuius meminit Plutarchus, & ipſe in altera ſua reſponſione Balduinus? Ergo quandiu ita agis, nihil aliud efficies apud homines cordatos, quã quod inſanabilem ijs morbum animi tui magis atque magis patefacies: vt ſi minus quidã hactenus te norint, iam videant eſſe te, qui es. quanquam ita iam tu teipſum omnibus prodideris, vt pauciores deinceps deceptu rus ſis. Itaque & quotidie hic audimus primarios Galliæ Nobiles, qui te aliquando, cum non noſſent, fortaſſe ſecuti ſunt, nũc deteſtari tuos impuriſsimos mores, ingenium turbulẽtum, ambitionem irrequietam, ſanguinariam crudelitatem, inſanam maledicentiam, arrogantiam intolerabilẽ, verſutiam incredibilem, & nocendi cupiditatem inſatiabilem. Ergo valde erras, cũ eos, quibus aliquando fortè impoſuiſti, nimium hebetes etiãmnũ, & cæcos eſſe exi-

ſtimans, iactas patronos & defenſores, & Mecænates eſſe tuos. Spero equidem breui fore, vt & ipſe ſentias eos potius eſſe ſeuerißimos iudices atque vltores tuæ improbitatis. Non deſinent & optare & amare res bonas: vt qui abs te diſceſſerunt, eas & amant, & optant magis atque magis. Sed cū ſub earū vmbra & inani titulo nequitiam tuam & fraudem celare vis, ſcito diutiꝰ id paſſuros nō eſſe viros bonos, qui te norunt.

Itaque etſi credulam aliquam multitudinem alias ob cauſas fortaſſe irritatam atque offenſam infatuaueris, multosq; veſanos incantaris, tamen vbi ad ſe redierint, qui ad te præcipiti quadā vertigine & vanitate adacti trāſierunt, ſenties, quàm eos pudebit ſuæ leuitatis atq; cęcitatis. Nunc cū ijs illudēdo verba dare impune potes, per nos quidē certè licet, vt coaxes, crocites, grunnias, mugias, hinnias, gannias, barrias, rudas, fremas, frēdas, latres, vlules: & quaſcunq; voſes belluas tuo rictu & gutture ſuperes. Nos contenti nunc erimus ea reſponſione, quam primæ pagellæ caninæ tuæ declamationis, præfixiſti, vt magiſtri tui, tanquam phonaſci noſtri, proēmijs noſtram infantiam adiuuares, & alio compa-

randæ

randæ reſponſionis labore ſubleuares. Neque verò miramur, te poëticas Metamorphoſeων fabulas, quibus cerebrũ tuũ tua Circe referſit, ſuggeſsiſſe magiſtro reformationis. Sed incautè feciſti, quod qualis veſtra non reformatio, ſed transformatio ſit, per imprudentem tuũ ὑποφήτην ſtatim indicari non ſenſeris, dictantem non tibi, ſed nobis, quod reſponderemus. Hecubã (inquit ille) fingunt poëtæ, quum Troia euerſa paſsim maledicta in hoſtes ingerendo, intemperanter dolori indulgeret, tandem fuiſſe in canẽ conuerſam: nẽpe quòd immodicus ille conuiciandi impetus nihilo pluris, quàm canis rictus, fieret. Si hoc de nobiliſsima Regina dictum fuit, quàm ſi tot tamque acerbæ clades in rabiem adigerent, aliqua tamen excuſatione dignus erat muliebris luctus: quid de homine nihili dicendum, qui cæco magis furore quã iracundia percitus non tantum in obuios quosque probra temere conficta euomit, ſed optimos cupidè appetit, quibus proteruè maledicat? Sic nos tibi reſpondere (credo) voluiſti pro tuo candidato candore Theodore; & talia ſunt pleraque veſtra, vt à vobis non in alios, ſed in voſipſos ſcripta, & nobis in vos dictata eſſe videantur;

quod

quod diuini iudicij genus in Donatiſtis olim etiam Optatus & Auguſtinus agnouerunt. Itaq; retortis in vos veſtris conuicijs nihil aliud addam, quam quod Auguſtinus ad Parmenianũ Donatiſtam, Quæ (inquit) tandem vis, niſi cęcitas & vanitas animi, cogit hominem, clauſis (vt dicitur) oculis, in alterum iacere, quod in eum, qui iecerit, continuo redeat, eumque ictu reciproco affligat, intacto illo. Sic ille. Nunc cogita, ſi per tuam efferatam maniam potes Theodore, quid dicere poſsimus, cum ipſe, ipſe Bucerus (cuius dicta pro oraculis habes) Caluinum iam olim appellarit non modo canem, ſed etiam rabidum canem: idque ipſius Caluini manu cõſignatum etiámnum teneamus? Quid ille veſter nunc diceret, ſi in quam poſtremo rabiẽ degeneraſtis, hodie videret? Delectat nihil ominus vos veſtra canina facundia. Sed quoties ingeminas iſtud *Quid latras?* ſaltem cogita vetus reſponſum, *Quia furem video*. Atque vtinam, ô Cerbere, plures eſſent canes, qui ſuo latratu veſtra ſacrilegia terrerent. Ais eum, quem impetis & proſcindis, latrare poſſe, mordere non poſſe. Cur igitur tu tam mordax & aculeate & dentate Satyrice, hominem tam edentulum, & obtuſum,

tuſum,& imbellem reformidare videris? Vel cur Cerberæus moloſſus agnú bidentem & mutum,vel ouiculam balantẽ procul laceſſere dignatur?Cur nõ potiùs prouocas & excitas & irritas quoſdam nimiũ tibi blãdos Melitæos,qui apud Ieſaiam dicuntur canes muti. An quia horum ſilentio beat' es? An quia foues Cynalopecas? Neque tamẽ temerè infelicis Hecubę meminiſti,quæ quia Polymneſtoris ſicarij tyrannidem,vt potuit,vlta eſt, lapidibus indignè obruta eſt. Vos nempe vlulatum miſerorum veſtram immanitatem deplorantium, ſimili feritate comprimere velletis. Sed qui non modo Canes,ſed etiã Tigres vocare alios ſoletis, videte, ne domi alatis catulos,quales ex Tigre & cane, tertio coitu,naſci aiunt. Cæterùm, mirificè poëta, cum tuas metamorphoſes reuolueres, cur illius pueri,qui in Stellionem, vel Cerambi,qui in Scarabeum,vel Aſcalaphi, qui in Bubonem,vel Lyciorum, qui in ranas,memoria tuam Circen nõ recreaſti, vt veſtrã transformationem lubentius perpoliret? Cur non ſaltem illius veſtri Lycaonis Arcadis, qui cum puerum immolaſſet, & humanum cruorem ſparſiſſet,mox in Lupum cõuerſus eſſe dicitur?Deus Bone, ad

quæ monſtra deſcendendum eſt, cùm iſtis renatis angelis eſt reſpondendũ? Sed quid aliud audire debent, qui homines humanos, ingenuos, literatos, Chriſtianos, ex ſuo ingenio ferino ęſtimãt, & pro Cynocephalis habẽt? Cùm humaniſsimè & modeſtiſsimè reſponſum ijs fuit, clamant caninum eſſe latratum: vt & nunc Theodore Crocodilum tuum flebiliter ſcilicet eiulantem, ſibi reſpõſum eſſe paulò acerbius quam putabat, initio proponis, quaſi tam aridas minaceſque lachrymas, extra veſtra pomeria irrideri neſcias: & interea ex illius rurſus dictatis poſſe repeti, quod iterũ audiat. Meminiſti, quid in hominẽ, multo quam ſit ille, vel tuipſe ſis, Euãgelij vocaliorem præconem ſcripſerit. Hoc illud eſt, quod nunc quærulus conuiciator meliori iure debet refor bere, vt veſtris demũ vos verbis cõſtringi denuò ſentiatis. Quaſi verò (inquit) qui omnia humanitatis iura euertit, & data opera viſus eſt æquitati & modeſtię bellum indicere, ſibi nõ pręcidérit omnem expoſtulãdi rationem. Cur non potius attẽdit ad cæleſtis magiſtri ſententiã, Qua menſura vſi fueritis erga alios, eadem rependetur vobis? Ac ſi toto vitæ curſu, nihil pręter anathemata didicerit,

ſingu-

ſingulis propè verſibus in nos fulminat, & quum eum deficiant rationes, clamando & conuitiando, optimam cauſam obruit. Imò, ſicuti in comœdijs ſeruos nequã ad omnia turbanda impellit deſperatio, ita hic ſuis clamoribus, lucem tenebris permiſcet. Hanc ego inſaniam cur non ſuo nomine notarē? Imò quiá cum duro & pręfracto capite negotium erat, cur non liceret malum nodum duro cuneo retundere? Niſi fortè nouo quopiã priuilegio ſacro ſanctum ſe eſſe demonſtret, vt proteruè omnibus maledicendo, verbum aſperum nõ audiat. Hæc ſcilicet cauſa eſt, cur ambo iſti cenſores librum meum eſſe ſpinoſum & virulentum pronuncient, &c.

Ego verò tã indignè læſus, non iracundiæ feruore, ſicuti falſo exiſtimat, ſed cohibendæ ferociæ, qua nimium exultabat, ſtudio, acrius paulò quàm optarem, remediũ adhibui. Atque vtinam dolore punctus fuiſſet ad pœnitentiam. Sed quando tantum exacerbatus, nihil de peruicacia remiſit, imò in ea magis ac magis obduruit, altero fructu me conſolor (quod alij intelligent, quàm inſipidè errori ſuo contra claram lucem patrocinatus fuerit. Interim ſi animum meum, ipſe odio excęcatus, per-

ſpicer

ſpicere nõ poteſt, Chriſtus tamen commu nis iudex agnoſcet, & ſuo tempore palàm faciet, non ita priuatis iniurijs vlciſcendis eſſe me addictum, quin depoſita mox omni earum memoria, ſi qua ſpes ſanandi hominis appareat, paratus ſim omnes fraternæ pacificationis modos tentare.

Hoc repudians, violento ſcripto, ne dicã Cyclopico, nõ modo cœlũ terrę miſcere, ſed Acherõta mouere conatus eſt. Hic ego tam præfractam hominis intemperiẽ mediocribus remedijs nõ poſſe mitigari exiſtimãs, ſtylũ acuere mihi permiſi. Quid enim facerem? quia vel ſilentio prodenda fuiſſet alioqui veritas: vel placida molliq; actiõe dandũ timiditatis ac diffidentiæ ſignũ. Nã quaſi ex Dei manibus extorſiſſet omnia fulmina, quæ formidabili modo in capita noſtra torqueret, verborũ crepitu mẽtes omniũ percellere tentauit. quia grauior refutatio ridiculos anthematum eius terrores diſcuſsit: quicquid petulãtię vel furoris in nos vomuit, delitias eſſe fingẽs, me omnis humanitatis & modeſtiæ oblitũ eſſe cauſat̃. Ergo cũ intractabilis fuerit ei⁹ ferocia, q̃ tota eius declamatio friuola ſit & puerilis, facilè, apparet. Perinde em̃ ac ſi leões & vrſi, dũ rabioſe obuiũ quenq; impetunt,

petunt,cauſentur ſe non mulceri: ita deli-
catulus hic homo,pluſquā atrociter alios
proſcindens non agi fraternè ſecum, ma-
gni criminis loco cenſet.

Non poſſunt patientiſsime Theodore,
hæc te reſpōſa offendere. Nō enim noſtra
ſunt,ſed magiſtri tui verba,nobis iam ve-
luti prǫeundis in cōcipienda exceptione:
Male autem in eum eſſe retorta, qui nega-
re potes?Credo equidē iam te & ſatiatū &
fatigatū eſſe,non minus quā me,cū refellō
maledicā futilitatē,qua miſeros lectores
obtūdis. Quid igitur ſupereſt? Tu ſubin-
de Balduinū laceſſens occinis illud tuum,
Dic de tribus capellis.Sed hoc illud eſt, quod
tibi occini iampridē cupio: vt de re primū
propoſita,ex qua percipi aliquid vtilitatis
poſsit,dicas,hoc eſt,de ſcriptura, deq; tra-
ditiōe.Hęc ēm ſunt capita,in quib⁹ prima
conteſtatio verſata eſt. Ergo relinque tua
diuerticula fugitiue,& tandē aliquādo ad
principalē quæſtionē,quę huius cōtentio
nis origo fuit,redi,vt de re aliqua magna
ſeriò & ſedatè quęrat.En,ne diutius tergi
uerſeris,ad te refertur ipſius Georgij libel
lus cū ſua defenſiōe, ſi fortaſſe felicius ex
hac diſputatiōe eluctari potes, quā herus
cliensq; tuus. Tranſigito ergo cum Geor-
Q gio,

EX FR. BALDVINI COMMENTARIIS RERVM ECCLEſIAſTICARVM.

DE quibuſdam & dogmatibus & ritibus Eccleſiæ nunc quæſtio eſt. Eſt tamen (ſi res rectè æſtimetur) potius quæſtio facti, quàm iuris. Quæritur, an hoc aut illud Apoſtoli docuerint uel mandarint. Hoc ubi conſtat, non dubium eſt id eſſe bonum, iuſtum, pium, religioſum: proptereaq́; credendum & faciendum eſſe.

Conſtat in cauſa religionis, Deum, cuius ueluti I.
cauſa agitur, Iudicem eſſe debere: quia & quod uult,
credendum ſit, & is ſit colendus eo modo, quo uult.

Hanc DEI uoluntatem, hocq́; iudicium, ex eius II.
uerbo, quo ſuam ſententiam expoſuit, rectè repeti.

Eius uerbi præcones & teſtes, ut Prophetas, ſic III.
& Apoſtolos potiſſimum fuiſſe.

Eos, cum Eccleſiam Chriſti collegerunt & eru- IIII.
dierunt, fideliter illi annunciaſſe et expoſuiſſe, quicquid DEVS ijs mandarat, & cuius cognitio erat neceſſaria ad hominum ſalutem.

Præcipuos ex Apoſtolis ſumma & præcipua ca- V.

capita huius ſuæ prædicationis breuiter & ſparſim complexos eſſe epiſtolis ad uarios ſcriptis, ut occaſio fortè ferebat, & res poſtulabat.

VI. Scripta, quæ noui fœderis eſſe dicuntur, cum illis, quæ dicuntur eſſe ueteris teſtamenti, poſt Apoſtolos collecta eſſe, & in unum corpus coacta, & ueluti conſignata teſtimonio Eccleſiæ Chriſtianæ, edito etiam quodam eorum indice & catalogo, quem Canonem uocant.

VII. Sed & Apoſtolos ad conſeruationem illius ſuæ uiuæ & integræ doctrinæ, ſuperſtitem reliquiſſe aliquam Eccleſiam, teſtem fidelem & memorem, ſi fortè de intelligentia eorum ſcriptorum obſcurior & ſubtilior aliqua quæſtio eſſet.

VIII. Quod eo modo in Eccleſia traditum & teſtatum explicatumq; fuit, fuiſſe etiam plerunq; deinde cōſignatum eiuſdem Eccleſiæ monumentis: eáque propterea rectè conſuli, ut illi religioſæ antiquitati, ſi non ut auctori alicuius ſuæ opinionis et doctrinæ, at ſaltem ut teſti alienæ, hoc eſt, Apoſtolicæ ſententiæ, fidem habeamus.

IX. Hæretici, qui iam inde ab initio Eccleſiam oppugnarunt, aut omnino negarunt ueram eſſe ſcripturā, quam Eccleſia proferebat, aut ſubtilius negarūt eius ſcripturæ eam eſſe intilligentiam, quam Eccleſia defendebat. Sed in utroq; genere refutati & repreſſi etiam ſunt teſtimonijs Antiquitatis.

Ergo

Ergo quos teſtes cõſulimus, cum quæritur, quænam ſit illa ſcriptura ſancta: eoſdem etiam audimus, cum quæritur, quænam eius ſcripturæ ſententia ſit, præſertim in re dubia et obſcurioribus myſteriorum arcanis. X.

Sic exiſtimamus coniunctim rectè retineri & defendi dictum, ſcriptúmue, & utriuſq; ſenſum: ſicuti & in cauſis ciuilibus leges aiunt τὸ ῥητὸν καὶ τὴν διάνοιαν obſeruari debere. XI.

Quod ad ritus attinet, conſtat Apoſtolos multa (ut fit) & inſtituiſſe & obſeruaſſe, quæ pertinebant ad formandam regendamq; Eccleſiam: de, quibus tamen ipſi tunc nihil fortè ſcripſerunt, quia de ijs non quærebatur, & ea erant uſu recepta, neq; erant alioqui controuerſa. XII.

Conſtat tamen eorum quoq; rituum teſtimonia multa & uera & legitima ſupereſſe non modo in uſu, ſed & in ueteris Eccleſiæ monumẽtis, quæ ſuperſunt: tametſi pleraq; interciderint. XIII.

Porrò tres in hoc genere ſunt ueluti regulæ Auguſtini, quæ definire poſſunt, quod potiſſimum quæritur hoc tempore.

Prima eſt hæc: Si (inquit) diuinæ ſcripturæ auctoritas præſcribit quid ſit faciundum, non eſt dubitandum quin ita facere debeamus, ut legimus. XIIII.

Secunda eſt: Similiter ſi quid tota per orbem frequentat Eccleſia. Nam hoc quin ita faciundum ſit, XV.

diſputare inſolentiſſimæ inſaniæ eſt. Et *illa quæ non ſcripta, ſed tradita custodimus, quæ quidem toto orbe terrarum obſeruantur, dantur intelligi uel ab ipſis Apoſtolis uel plenarijs Concilijs, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima auctoritas, commendata atque ſtatuta retineri.*

Lib. 4. de bapt. c. 24 Hucq; etiam pertinet, quod de baptiſmo paruulorum loquens ait, *Quòd vniuerſa tenet Eccleſia, nec Concilijs inſtitutum, ſed ſemper retentum eſt, non niſi auctoritate Apoſtolica traditum rectiſſimè creditur.*

De gen. ad lit. lib. 10. ca. 23. Item alibi, ut probet conſuetudinem Eccleſiæ in baptiſandis paruulis eſſe Apoſtolicam traditionem, ait, *Habet enim & illa prima ætas magnum teſtimonium pondus, quæ prima pro Chriſto meruit ſanguinem fundere.*

Lib. 4. de bapt. ca. 6. Idem loquens de conſuetudine non rebaptizandi baptiſatos ab hæreticis, *Illa* (inquit) *conſuetudo quam etiam tunc homines ſurſum verſus inſpicientes non videbant abs poſterioribus inſtitutam, rectè ab Apoſtolis tradita creditur.*

Lib. 5. de bapt. c. 23. Idem in eadem quæſtione, *Sunt multa, quæ vniuerſa tenet Eccleſia, & ob hoc ab Apoſtolis præcepta bene creduntur, quanquam ſcripta non repetiantur.*

Idem

Idem in eodem argumento, Quamuis de ſcripturis Canonicis non proferatur exemplum, tamē earū etiā ſcripturarum à nobis tenetur ueritas, cum hoc facimus quod vniuerſæ iam placuit Eccleſiæ: quam ipſarum ſcripturarum commendat auctoritas. Lib. 1. contra Creſcon. ca. 33.

XVI. Tertia regula eſt: *In his quæ variè per diuerſa loca obſeruantur, vna ſaluberrima regula retinenda eſt, vt quæ non ſunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, vbicunque inſtitui videmus vel inſtituta cognoſcimus, non ſolùm non improbemus, ſed etiam laudando vel imitando ſectemur.* Epiſt. 119.

XVII. *Fatemur has regulas Auguſtini uerbis conceptas, ſimpliciter & bona fide accipiendas intelligendasq́; eſſe ex ſententia ſui auctoris, ut ijs rectè utamur, ſine dolo, ſine fraude, ſine calumnia.*

CVM ante biennium ex Germania in Galliam poſtremò reuerſus eſſem, & certis de cauſis in aulam uocatus fortè incidiſſem in conuentum non Epiſcoporũ modo, ſed & quorundam (ut uocantur) Miniſtrorum, qui Caluini partes ſequuntur, de Eccleſiaſticis huius temporis controuerſijs tractãtium, nihil magis præter opinionem accidit, quàm, quod Miniſtri illi, duce Beza, aduerſus Epiſcopos diſputabant, eodem tempore Caluinum aduerſus me illud ipſum diſputare edita terribili declamatione, qua uexabat non meum, ſed alienum quendam libellum De officio pij uiri, quem meum tamen eſſe fingebat. Ego uerò ita me continui, ut quemadmodum cũ Beza, cui tunc alij reſpondebant, cum quibus erat ille commiſſus, agendum mihi nõ eſſe iudicabam, ſic Caluino ea de re non reſponderem, cui non dubitabam reſponſurum eſſe ipſius libelli auctorem. Et meum magis eſſe uidebatur, de iure ciuili reſpondere, quam talibus me quæſtionibus implicare. Interea tamen facere non potui, quin, quibuſdam, quæ mea ſententia eſſet, rogantibus, eam breuiter & priuatim & familiariter exponerem incluſam ijs, quæ ſuperius recitaui, capitibus. Et memini uiſa mihi iam tum fuiſſe prope inania, quæ contrà obijciebantur, ſiue legerem quod Caluinus contrà ſcribebat, ſiue audi-

rem

rem quod Beza contrà dicebat,

Prima in hoc genere controuerſia eſt de Canone, ut uocatur, Scripturæ: de quo niſi ſi cōſtet, quid hic tandem agi poteſt? Cum autem de eo quæritur, etiam de Traditione quæritur. Nā hic index ſcripturæ repetitur ex ea Traditione, quæ alioqui initio ſcripta non fuit, ſed eſt nihilominus bene teſtata. Atque ut uno uerbo dicam: uelim omnes principio intelligere, cùm de Traditione hîc loquemur, nos loqui de teſtimonio ueteris Eccleſiæ, ea, quæ accipit, bona fide recitantis. Veniamus ad id, quod primum quæritur. Auguſtinus integrum illum ſiue canonem ſiue catalogum, qualem tandem abs ſui temporis Ecclesia editum, probatum, receptumq; eſſe ſentiebat, edit & laudat libro II. de Doctrina Chriſtiana: & in Concilio Laodiceno, Carthaginenſi, & Conſtantinopolitano laudatum eſſe conſtat. Quid igitur quæſtionis eſt? Caluinus non dubitat de ijs ueteris fœderis ſiue teſtamanti libris, quos Hebræi agnouerunt atq; enumerarunt. Sed Chriſtianorum poſtremum de ijs iudicium repudiat. Cur illis pluſquā his, habet fidei hac tota in re? Quis Hebræorum librorū catalogum ſiue indicem ediderit: ignorat, & fuiſſe hoc factum poſtremis temporibus Iudæorum, quibus Synagoga Prophetis carebat, liquet: quia in eo enumerentur etiam Pſalmi, tempore Antiochi Epiphanis conſcripti. Fuiſſe tamen opus magno iudicio

& diuino ſpiritu, non eſt dubium, cum non ſolum tam uarij diuerſiq; Pſalmi, ſed & Prophetarum diſperſæ et ſæpe abruptæ conciones eſſent colligendæ. Ac quidem Chriſtus & Apoſtoli pleroſq; auctores ſcriptoreſq; Hebræorum librorum, qui ſacroſancti ſunt, citando laudandoq;, certo eos teſtimonio communiunt. Non tamen omnes nominant: & quorundam non faciunt mentionem, de quorum auctoritate magis alioqui dubitari poſſe uideatur, ut Cantici canticorum. Nihilominus Caluinus meritò reprehendit eos, qui de ijs dubitant, cum ueteres Chriſtiani de ijs non dubitarint: & quendam Doctorem Baſilienſem, non ſolùm Caluinus, ſed & Beza, tanquam capitis reum, accuſat, quod dicatur illi Cantico minùs tribuiſſe. Rectè hactenus. Sed cum quis Eccleſiaſticum laudat, Caluinus exclamat ſeſe eum ſuo iure repudiare. Cur igitur Beza in eum, ut in epiſtolas Pauli, annotationes edidit? An (quod ſuſpicor) dicet, id ſe feciſſe, ut ſi Iſocratem aut Phocilidem interpretaretur, faceret? Sed cur Caluinus eum librum repudiat? Quia (inquit) non eſt in canone Hebræorũ. Atqui eſt in illo Chriſtianorum, quem Auguſtinus recenſet. Imò Caluinus exclamat non conſtare de Chriſtianorum canone. Si ita eſt, ecquid tandem ſtatuet de libris ſacris? Nam horum index certè ac Eccleſia Chriſtiana, potiùſquam abs Synagoga Iudaica repetendus eſſe uidetur. Vtinam diligẽtius animad-

uerteret

uerteret Caluinus, quorſum imprudens euadat, & quibus cuniculis labefactet fidem uniuerſæ ſcripturæ, cum & illius iudicium reuocat in dubium. At (inquit) eſt aliqua uarietas, cum Chriſtiani hunc canonem recitant. Fuit ſanè ab initio aliqua, cum inquiſitio & examen etiámnum ueluti penderet, & pauciores libri enumerarentur, intereà dum de alijs liqueret. Sed ſaltem tempore Auguſtini, iam re tota cognita & iudicata, ea erat concluſio, de qua deinceps inter omnes bene conuenerit. Quid? Ne ipſos quidem Hebræos de ſuo canone librorum ueteris teſtamenti ſtatim ſemperq; inter ſeſe plane cõſenſiſſe teſtis eſt Athanaſius in Synopſi. Et uerò ſi conferas Caluine, quod Ioſephus, Origenes, Hilarius, Athanaſius, Epiphanius, Hieronymus, de eo recitant, aliquam agnoſces ueritatem. An propterea aut nullum aut nihili eſſe dices? An totum repudiabis? Minimè. Cur itaq; Chriſtianis iniquior es ſimili in cauſa? De aliquot epiſtolis Apoſtolicis olim in Eccleſia dubitatum fuiſſe fateris, & propterea libros noui teſtamenti, non ab omnibus ſtatim ab initio ſempérque eoſdem enumeratos eſſe. An proptereà receptum deinde & definitum eorum canonem reijcis? Minimè. Cur igitur non idem pateris ſtatui de libris Veteris teſtamẽti? Cur in ijs uis Chriſtianos omninò pendere abs Iudæis? Quia, inquis, ipſi Chriſtiani hoc etiam uoluerunt. Neque hoc uerum eſt uir

optime

optime, neq; Chriſtiana Eccleſia, cum Iudæorum libros ſacros excepit, ſibi detraxit ius ſui teſtimonij. Ipſe Hieronymus, etſi Hebræis fortaßis addictior eſſet, & eius tempore, cum de noui teſtamenti libris potiùs quæreretur, de Hebræorum canone Veteris teſtamenti minùs laboraretur, tamen in Tobia non dißimulat ſeſè eorum canonem neglexiſſe, & Phariſæorum, ut ait, iudicio, Epiſcoporum iuſsiones prætuliſſe. Ipſe quoq; eodem tempore Epiphanius, qui & Hebræis tribuebat alioqui plurimum, tamen ubi diſputat aduerſus Anomæos, librum Sapientiæ annumerat literis ſacris, neglecto Hebræorum canone. quod & multo magis poſtea feciſſe Eccleſiam teſtatur Auguſtinus, tametſi tu nunc librum illum confidenter expungas prætextu Canonis Hebræi. Sed & cum ageretur de alijs quibuſdam eius generis libris, quos tu multò magis reijcis, Auguſtinus duobus locis non dubitat, ut eos recipiendos eſſe probet, opponere iudicium Eccleſiæ iudicio Iudæorum. Non Iudæi (inquit) ſed Eccleſia eos habet pro canonicis: quanquam & hoc mala fide ſcripſeris, quod ſcripſiſti eos ab Auguſtino non eſſe receptos certa fide. Certè quam Eccleſiæ Chriſtianæ cogeris deferre & defers auctoritatē iudicandæ ſaltē ſcripturæ ſacræ, & diſcernendorum librorum canonicorum ab adulterinis & apocryphis, eandem neceſſe eſt concedas Eccleſiæ Catholicæ, quæ tempore Auguſtini floreba-

bat:

bat: aut dicito nobis, quo tempore hoc ius teſtimonij amiſerit uetus Eccleſia. Vt Canonem, quem ex eius teſtimonio Auguſtinus recenſet et laudat, exagites, ais nullam eius factam eſſe mentionem in Niceno Cōcilio. Vnde hoc probas? An omnia eius Concilij acta tenes? Saltem meminiſſes, quod Hieronymus, librum (inquit) Iudith, Synodus Nicena in numero ſanctarum ſcripturarum legitur computaſſe. Verùm etſi probares hanc Synodum nullam huius Canonis feciſſe mentionem: quid hoc ad rem? An fecit mentionē alterius breuioris canonis, quem ſolum probas? Exclamans nos obmuteſcere debere, ſi roges in quo Concilio editus ſit canon ſcripturæ, qui nempe ab Auguſtino laudatur. Equidem, ut ipſe potiùs obmuteſcas, rogo ut ſaltem tua excellentia dignetur inſpicere acta Concilij Laodiceni, Carthaginenſis, & Conſtantinopolitani.

Beza in Conuentu Poſiaco, cum hac de re quæreretur, ſentiens quibus anguſtijs premeretur, neque habens quod diceret, uno aut altero uerbo eludere conatus eſt. Tantum dixit, quod & poſtea ſcripſit, inueniri hac de re Concilia contraria. Quid ergo conficere uoluit? Nullum certum ſcripturæ Canonem ſiue indicem eſſe. Et ubi hoc cōfecerit, ecquo recidet? Sed obſecro Beza, ubinam illa contraria Concilia inuenisti? Cur in Concilio rogatus ea non profers, ut alios labore quærendi, quod nunquam inuenient,

ſubleues? Si diceres diuerſos indices inueniri, hoc eſt, in quibuſdã plus librorum enumerari: diceres, quod iam ſum confeſſus: ſed facilè conciliari poſſe, iterum iterumq; dico. Cæterùm, nuſquam inuenies librum unum ritè probatum, poſteà reprobatum fuiſſe. Auctum illum indicem inuenies. Diminutum non inuenies.

Vt hæc diſputatio finiatur, & quanti in hoc genere fieri deberet tiſtimonium iudiciumq; Eccleſiæ, magis appareat, proferri ſolet tritum illud & uulgare dictum Auguſtini, ego Euangelio non crederẽ, niſi me Eccleſiæ auctoritas commoueret, &c.

Imò uerò ipſe Beza in Collatione Poſiaca, ut præoccuparet, illud ipſum allegauit. Quid uerò ut eluderet, dixit? Quod abs ſuo magiſtrô audierat. magiſter uerò ille quod abs uicino ſuo Muſculo. Ait Auguſtinum eo loco loqui ut Manichæum. Quid hoc eſt? Volunt boni iſti interpretes dictum Auguſtini perinde accipi ac ſi dixiſſet, *Ego cũ adhuc Manichæus eram, non credidiſſem Euangelio, niſi me commouiſſet auctoritas Eccleſiæ*. Sed quid rurſus ſibi uult hæc noua interpretatio, aut quid efficit? Cur dicit potius Manichæos commotos fuiſſe auctoritate Eccleſiæ, ut crederẽt Euangelio, cum quidẽ illi totã Eccleſiam contemnerent, & eius teſtimonio libriſq; ab ea laudatis fidem derogantes, àpocryphis potiùs quàm canonicis crederent, ut teſtis eſt Auguſt. lib. 11. cõtra

Felicem

Felicem Manichæum. Sed etſi diceremus Manichæos Eccleſiæ auctoritate potuiſſe commoueri, ut agnoſcerent Euangeliū: quantò magis alios dicemus? Aßidebat in eo cōuentu Petrus Martyr Bezæ, et naſum corrugabat, cum hanc Caluam fatuitatē audiret. Tacebat tamē: ſed nos memineramus lōgè aliā eius de illo dicto Auguſtini ſententiam fuiſſe, quam & in lib. Iudic. edidit. Scribit enim obſeruandum eſſe dictum commoueret, non autem moueret, quia illud minus quippiam ſit, quàm hoc, quod potiùs Spiritui ſancto conuenit. Sit ita. Addit autem quod quærimus, Auguſtinum rectè cōtra Fauſtum ſcripſiſſe, Manichæos ſic debere credere primū caput Matthæi, ab eo fuiſſe conſcriptum, quemadmodum credebant epiſtolam, quam appellabant Fundamentum, fuiſſe Manichæi: quod nimirum apud Maiores eorum ita fuerit cōſeruata & per manus tradita. Rectè. Sed hoc illud unū eſt, quod uolumus. Bullingerus, à quo pendebat Martyr, & ad quem referre ſolebat quod agebatur in illo conuentu, ſolet illud, quod recitaui, dictum interpretari ex ſententia Ioannis Gerſonis Theologi Pariſienſis, qui eo loco Eccleſiam dici illam (ut uocant) primitiuam, fideliſſimam teſtem rerum Euangelicarum, admonet. Sed utut uariè hoc dictum torqueatur, tamen omnium conſenſu hoc ſaltem tenemus, quod unum nunc urgemus, ueterem

Eccle-

Eccleſiam eſſe iudicem & teſtem ſacræ ſcripturæ: & illius teſtimonio iudicioq; fieri, ut libri ſacri agnoſcantur, atque ab adulterinis diſcernantur: ut ſi non credimus Paulinæ epiſtolæ, quia Eccleſia ei credendum eſſe monet, ſed quia Paulina & Apoſtolica ſit: at ſaltem confiteamur nos credere Epiſtolam illam uel illam eſſe Paulinam, quia Paulinam eſſe Eccleſia illa iudicet, teſtetur, affirmet. Vnde enim alioqui ſcimus eſſe Paulinam? Ipſe Beza cum urgeretur in conuentu, dicebat, quod & poſtea ſcripſit, cum de fide inſtrumenti quæritur, recurrēdum eſſe ad notarios. Sit ita. Sed obſcurè & captioſe neſcio quid cauillabatur, inſtrumentum non eſſe fundatum in teſtimonio notariorum. Nemo negat ſubſtantiám rei geſtæ non eſſe fundatam in ſcriptura notariorum. Sed agnitio et fides inſtrumenti ſiue ſcripturæ, quænam erit ſine aliqua ſubſcriptione aut notarijs aut teſtibus? Mira profectò fuit Bezæ hac in re tergiuerſatio: neq; non illi aduerſarius Theologus nobilis apertè et ingenuè reſpondit, fruſtra eum cauillari, cum, utut ſeſe torqueret, eò recideret, ut cogeretur confiteri quod quærebatur..

Martyrem certè, tametſi tunc taceret, rurſus meminerăm ſcripſiſſe in lib. Iudic. quod uolebamus. Inquit: *Eccleſiæ tria munera, eaque pulcherrima, circa uerbum Dei, tribuo. Primùm, vt eam confitear tanquam teſtem ſacros libros adſeruare. Secundò*

eius

eius eſſe non dubitamus, vt ſermones ſibi à DEO *commiſſos promulget ac prædicet. Poſtremò, vt cũ ſit prædita diuino Spiritu, ſinceros & germanos libros diuinarum literarum ab adulterinis & apocryphis diſcernat.* Hæc ille. Iam igitur euicimus quod uolebamus, eius Eccleſiæ teſtimonio ſtari, cum quæritur, quænam ſit ſcriptura ſacra. Non poteſt hoc in dubium reuocari, quin aperiatur feneſtra impoſtoribus atq; falſarijs, atq; adeo labefactetur in multorũ animis & ſcripturæ & religionis certitudo. Illo tamen conceſſo, quod negari non poteſt, non uidetur dubium eſſe poſſe aut debere de reliquo, quod nunc eſt in quæſtione, hoc eſt, an eius Eccleſiæ teſtimonio fides habenda ſit, ſi de intelligentia eius ſcripturæ & ſententia, quam quidem ab auctore traditam acceperit, uel de eius auctoris alio mandato nuncupato, quòd perinde ſcriptum fortaſſe non fuerit, teſtimonium dicat. Mirum uerò eſt Caluinum & Bezam tãtopere declamitare, Scripturæ iniuriam fieri, ſi quid tale dicatur audiatúrue cum optima etiam cautione. Certè quibus teſtibus credimus affirmantibus hanc uel illam Epiſtolam eſſe Paulinam, ijs quî poſſumus non credere, confirmantibus ſe hanc uel illam ſententiam aut intelligentiam eius epiſtolæ accepiſſe ab auctore? Si excipias, rara eſſe teſtimonia eius generis, quia ſcribendo ſatis ſuam ſententiam ſcriptores ipſi expoſuerint, neq; interpretationum commenta-

rios alioqui informarint: reſpondeo de ijs tantū uer-bis & de locis me loqui, quibus talis interpretatio acceßit, ſiue quia res erat obſcurior, ut in maximis religionis noſtræ myſterijs, ſiue quia uerba ab hære-ticis inſidioſe captabantur, & malè interpretando deprauabantur: ut cum prima illa uerba Ioannis ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος partim à Samoſateno, partim ab Ar rio impiè torquebantur: nonne de eorum uerborum ſignificatione et interpretatione audire oportuit au ditores Ioannis, uel eorum auditorum diſcipulos, qui ut teſtabantur ſcripta ea eſſe abs Ioanne, ſic etiam ex ponebant, quomodo intellecta & explicata ab eodē fuerint? Ergo ut olim Marcioniſtæ & Manichæi & ſimiles, cum repudiarent ſacras ſcripturas, & falſas eſſe clamitarent, & ijs fidem detraherent, refutati ſunt teſtimonio religioſæ antiquitatis: ſi & cum a-lij, ut Samoſateni, Arriani, Macedoniani, Donati-ſtæ, Neſtoriani, Eutychiani contrà clamitarent ſeſe omnino inhærere ſcripturis ſacris: quia id prætexe-bant, ut eluderent earum intelligentiam ab Apoſto-lis traditam, & ex ea repetitam doctrinam, quam Eccleſia retinebat, eiuſdem antiquitatis teſtimonio & conſenſu repreßi ſunt. Itaq; Hilarius ad Conſtan tium ſcribebat, neminem hæreticorum eſſe, qui non mentiatur ſe ſecundum ſcripturas ea prædicare, quæ blaſphemat. Sed (inquit) omnes loquuntur ſcriptu-ras ſine ſenſu. Scripturæ autem non in legendo ſunt.

ſed

ſed & in intelligendo, &c. Ergo & licet tales initio expoſitiones abs ſuis auctoribus omnino deſcriptæ nõ fuiſſent, ab auditoribus tamẽ, ut erãt abs magiſtro traditæ, non ſolum exceptæ, ſed & conſignatæ plerunq; fuerunt. Hicq; imprimis mihi in mentẽ uenit, quod Euſebius ſcribit de Ignatio Ioannis diſcipulo. Ait eum ſuos diligenter monuiſſe, ut fugerent nouas hæreſes, & Apoſtolorũ traditioni penitus κ ἀπρίξ *adhærerent. Iudicaſſe autem, debere ſe monumentis literarũ eam commendare cautionis cauſa, ut ſcriptã teſtationẽ poſteritati etiam relinqueret* ἐγγράφως μαρτυρόμενος. *Theodorus Bibliander (quem Theodorus Beza ſymmyſtam agnoſcit) ubi de Concilijs agit, cum locum ſiue prudens ſiue imprudens corrupit, cum id, quod de Ignatio dicitur, interpretatur dici de Apoſtolis, qui ita iudicarint, & propterea talem teſtationem reliquerint. Sed ipſa etiam Grãmatica Bibliandrum refellit. Interdicit egregius ille liber Ignatij. Sed ex alijs ſcriptoribus Eccleſiaſticis ſarciri hoc tale tantumq; damnum utcunque poteſt. Librum autem illum de Traditione Apoſtolica, fuiſſe de doctrina fidei, manifeſtum eſt. Eius enim licet præcipua & ſumma capita diligenter ab ipſis Apoſtolis deſcripta fuiſſent: tamẽ quæ ab ijs auditu acceperat & eodem pertinebant, rurſus abs ſe conſignanda eſſe iudicauit & ad poſteritatẽ tranſmittenda, ut impoſtoribus magis atq; magis occurreretur.*

Nam & fortaſſe ea continebant illuſtriorem aliquã expoſitionem. Iam uerò obſeruandum eſt, propterea factum eſſe ſtatim poſt mortem Apoſtolorum, ut quale de Scripturis, tale etiam de Traditionibus illis certamẽ exarſerit, cum quidem Eccleſia utriuſq; coniunctis & doctrinam ſuam tueretur & aduerſarios oppugnaret: aduerſarij uerò non diſsimilia arma effingerent, quibus fallerent. Sic enim Irenæus, qui ut Polycarpum, ſic & Ignatium audiuit, ſcribit, hæreticis primũ oppoſitas fuiſſe ſcripturas ſacras: cumq; hi uel earum auctoritati detraherent, uel aliam ſententiam excuderent, oppoſitum etiam fuiſſe Traditionis teſtimonium: traditionis (inquam) non fictæ aut falſæ aut dubiæ, (qualem iam tum ipſi quoque hæretici uiciſsim prætexebant) ſed traditionis ueræ certæ, ſinceræ, fidelis, hoc eſt, quam ab Apoſtolis illi acceperant, qui ab ijs gubernationem quoque Eccleſiæ, fidei ſuæ commiſſam ſimul ſuſceperant. Et uerò Irenæus tanti facit illius traditionis bene teſtatæ præſidium, ut etiam ſi fortè Apoſtoli nihil alioqui ſcripſiſſent, nihilominùs eam ſequendam eſſe pronunciet. Nam & tam recens tunc erat memoria traditæ per Apoſtolos & prædicatæ doctrinæ, ut ipſi etiam parietes etiámnum ſpirare eam uocem uiderentur. Prætereo, quod paulò pòſt Tertullianus in lib. de præſcript. hæretic. præfractè negat cum hæreticis certandum aut pugnandum eſſe ex ſcripturis.

Vereor

Vereor enim ne hic Afer & uehemens ſcriptor in ea re modum exceßiſſe dicatur. Et ipſe Marcionem oppugnans, ſcripturæ præſidium acerrimum minimè omnium neglexit. Sed illud dico, cum hoc principali patrocinio religionis, Veteres lubenter coniunxiſſe ſubſidium quod dixi. Non eſt dubium, Arrianos, tametſi multos Scripturæ locos ad pingendam ſuam hæreſim obtenderent, tamen teſtimonijs ipſius ſcripturæ refutatos eſſe. Verùm cum uerba captioſe aucuparentur, & uocem τοῦ ὁμουσίου, quia in ſacris literis expreſſa non ſit, repudiare ſe clamitarent: Orthodoxi teſtimonio & conſenſu ueteris Eccleſiæ ſeſe ea quoq; in re defendebant. Arriani noſtrorum confeßionem cauillantes clamabunt. ὅτι ἄγραφοί εἰσιν αἱ λέξεις: &c. ut narrat Athanaſius. Noſtri reſpondebant, ſeſe eas non finxiſſe, ſed abs Eccleſia Apoſtolica traditas accepiſſe: & licet non ſint expreſſæ in ſacris literis, tamen ex earum intelligentia ab idoneis ſcriptoribus teſtata eſſe expreſſas. Sanè Auguſtinus diſputans de ſacroſancta Trinitate fatetur, Scripturam non commemorare tres perſonas. Sed licuit (inquit) tres perſonas dicere, non quia Scriptura dicit, ſed quia ſcriptura non contradicit. Si hoc in re tanta ſatis eſſe uidetur Auguſtino, quanto magis nobis ſatis erit, non modo non contradicente ſcriptura, ſed etiam aſſentiente & confirmante aliquid dici, quod iiſdem alioqui uerbis illa fortè non

de cauſa Arrij olim ſcripſi in meo Conſtantino: & deinde conferri cum Caluini horribili calumnia, qua cum oppugnat libellum de Officio pij uiri, mihi id, quod deteſtor, impudentiſſimè aſcribit, cum tractat hunc locum, & latrando quærit quod arrodat. Iam uerò ut potiùs agamus quod inſtat, & cepta perſequamur, dico, ſi quæſtionem de Spiritu ſancto, quæ in ſecundo Concilio, hoc eſt, in Conſtantinopolitano definita eſt, cõſideremus, de ea actum eſſe uideri, ut de Chriſti æterna diuinaq; eſſentia actum fuerat in Niceno. Et uerò quod in eo ex ſententia Nectarij Theodoſius uolebat, magis atque magis oſtendit quod dico. Quia mihi res eſt cùm hominibus, qui non niſi ſuis ſodalibus credunt: en ipſe eorum Philippus in ſuo poſtremo Chronico, Cõſilium (inquit) *Theodoſij memoria dignum eſt, qui, cum hæretici eluderent teſtimonia Prophetica & Apoſtolica, iuſſit proferri teſtimonia ex pijs ſcriptoribus, qui ante diſſidia illa fuerant, vt conſenſu purioris antiquitatis conuicti cederent. Idem ſi nunc fieret, multæ diſſenſiones rectè tolli poſſent, &c. Et ſi fides nititur verbo DEI: & norma iudicij eſſe debent ſcripta Prophetica, Apoſtolica, & Symbola: tamen vocem purioris Eccleſiæ docentis & commonefacientis, audire pium eſt: iuxta dictum, Niſi araſſetis vitula mea, non inueniſſetis. Conſideremus autem ætates ſcriptorum, & fide di-*

gnos diſcernamus ab impuris. Ætas Theodoſij habuit laudatos ſcriptores, Baſilium, Ambroſium, Nazanzenum, Theodoretum. Viſum fuit hoc loco hæc Philippi uerba aſcribere, ut experiret, ecquid poterunt apud eos, qui ei uiro ſe fidem habere, ſaltē poſtremis eius iudicijs moueri ſe aiunt. Sed reuertamur ad Concilium Conſtantinopolitanum. Negabāt Macedoniani Spiritum ſanctum in ſcripturis omnino & apertè appellari DEVM, & propterea cauillabantur Orthodoxos fingere Deum ἄγραφον, ut Nazanzenus ait. Hic uerò ipſe Nazanzenus, qui eius Concilij pars magna fuit, reſpondet, In ſcripturis quaſdam res cum non ſint, dici tamen: quaſdam uerò cum ſint, tamen non dici. Prioris generis eſſe, cum dicitur DEVS dormire. Alterius, cum dicimis DEVM ingenitum, & Spiritum ſanctum eſſe Deum: quia etſi id totidem fortè uerbis in ſcriptura non exprimatur, tamen ex ſcripturæ ſententia perſpicuè colligatur. Sic aduerſariorum de ſcripto cauillationem refellit, ut & Macedonianis ſcitè obijcit, φιλίαν ἀυτοῦ γραμματος ἔνδυμα ἀυτοῖς εἶναι τῆς ἀσεβίας. Sed non minus propterea eos oppugnat ex ſcripturis: quarum quidem in hac quæſtione ſententiam ex ueteris quoq; Eccleſiæ teſtimonio & traditione illuſtrabant etiam patres illi Conſtantinopolitani. Ergo & cum Eunomius Macedonianorum deliria ſecutus, nollet agnoſcere Spiritus

ritus Sancti cum Patre & Filio, ut uocant, conſub-ſtantialem, & exagitaret illud in Eccleſia decantatũ Spiritu Sancto quaſi in Scripturis non expreſſum, Baſilius illi reſpondens non dubitat hoc largiri, ſcilicet non eſſe, quod quæritur, ab Apoſtolis omnino planeq; ſcriptum: Sed nihilominus ab iјs dictum, traditum, prædicatum ſatis eſſe probat ex ueteris Eccleſiæ teſtimonio & conſenſu: proptereaq; περὶ ἀγράφων παραδόσεων longiorem orationem adiungit: & in eas anguſtias aduerſarium attonitum redigit, ut ipſe Eunomius, cum iam negare nõ auderet, quod de Traditionum fide & teſtimonio Baſilius affirmabat, etiam conatus ſit tali aliquo præſidio ſeſe tueri: quod tamen ſtatim expertus eſt ſibi deeſſe. Sic ergo quod tempore Irenæi accidit, accidit Baſilij rurſus tempore, ut de Traditionibus, ſicuti alias de Scripturis, certamen eſſet, cum alij alias obtenderent. Cæterum hæc quæſtio, quæ facti erat, et falſi quæſtionem includebat, legitimis teſtimonijs ſtatim definita fuit: neque quia hæretici impoſtores, Traditionum nomine abutebantur, aut falſas affingebant, propterea Orthodoxi aut ueras certasq; abiecerunt, aut earum teſtimonio uti deſierunt. Scripturis ipſis non minus inſidiati etiam ſunt hæretici. Neq; tamen propterea noſtri eas deſeruerunt.

Veniamus ad tertium Concilium generale, quod Epheſi cõuenit. Neſtorius ex duabus naturis Chriſti

controuerſa non ſunt, & eorum Conciliorum ſymbola, ut Apoſtolica, agnoſcuntur: quæ & noſter Iuſtinianus olim non dubitauit annumerare literis ſacris. Ac Caluinus quidem aliquando ſymbolo Niceno, cum negaret eſſe Nicenum, & Battalogicum carmen eſſe diceret, multum detrahere conatus eſt in quadam diſputatione aduerſus collegam quendam ſuum Petrum Carolum. Sed ne ab ſuis quidem Miniſtris ea in re defendi poſſet. Deniq; Beza in cõuentu Poſiaco ſubſcripſit Symbolis illis. Verùm tãtò magis miratus ſum, eos, qui in re maiori crederent ueteris Eccleſiæ teſtimonio, in re leuiori fidẽ illi detrahere uelle. Age uerò. Bene rurſus habet, nihil etiam eos illi teſtimonio detrahere in primis de Baptiſmo quæſtionibus, nempe cum quæritur, an infantes rectè baptiſentur, uel an abs hæreticis adminiſtratus baptiſmus iterandus ſit. Prior quæſtio, (etſi teſtimonio ECCLESIAE, *traditionem Apoſtolorum proferentis, potiùs quam Apoſtolico ullo ſcripto, niteretur baptiſmus infantium) nihil olim habuit dubitationis. Nam & qui negabant ab hæreticis baptiſmũ rectè poſſe adminiſtrari, cõfitebãtur alioqui pueros rectè poſſe baptizari. Hodie quidam inuenti ſunt, qui hoc negent non minùs quàm illud. Sed cum ij, cum quibus nunc agitur, illos Anabaptiſtas, Euangelij uerba captantes, refellant religioſæ antiquitatis teſtimonio: rurſus mirari cogor, cur hoc teſtimo-*

ſtimonium in re minoris momenti repudient. Quid? Et ſi dubitare magis fortaſſe poſſent de baptiſmo hæreticorum, tamen ne in eo quidem teſtimonium ueteris Eccleſiæ, tametſi uarium uideatur, neq; omnino conſtanti conſenſu nitatur, reijcere audent. Non modo Donatiſtæ uel Arriani, ſed & pleriq; alioqui Orthodoxi, contendebant potius conuenire cum ſacris literis, ut talis baptiſmus pro nullo haberetur: & iã olim Concilium Carthaginenſe, cui ipſe Cyprianus præerat, multis (ut uidebantur) ex ſacra ſcriptura repetitis rationibus, cõſuetudinem non rebaptizandi eos, quos hæretici baptizauerant, reprobauerat: & ducentis deinde annis in Africa eius Concilij decretũ ſæpius laudatum fuit. Sed ut nihilominus tandem Auguſtinus defendit priorem conſuetudinem, & ex eorum, qui Cyprianum præceſſerunt, uſu Apoſtolicam uideri pronunciauit: Sic & hodie Caluinus Bezáue cum ſuis, non dubitat hac in re in teſtimonio Auguſtini acquieſcere. Sed quo fundamento? Dicebat Cyprianus: Ne quiſquam dicat, quod accepimus ab Apoſtolis, hoc ſequimur, quando Apoſtoli non niſi unam Eccleſiam tradiderunt, & baptiſma unũ, quod non niſi in eadem Eccleſia ſit conſtitutum. Reſpondet Auguſtinus. Quod ait Cyprianus, non me tantum mouet, quantum me mouet, fuiſſe quoſdam etiam Cypriani temporibus, qui conſuetudinem illam, contra quam fiebant Africana Concilia, dicerent

rent ab Apoſtolis traditam. Addit deinde: Non inuenimus ab Apoſtolis aliquem, cum apud hæreticos baptiſatus eſſet, in eodem baptiſmo admiſſum eſſe & communicaſſe. Sed neque hoc inuenimus, ab hæreticis aliquem venientem, qui apud illos fuerat baptiſatus, ab Apoſtolis denuò baptiſatum. Sed illa conſuetudo, quam etiam tunc homines ſurſum verſus reſpicientes, non videbant à poſterioribus inſtitutam, rectè ab Apoſtolis tradita creditur. Et talia multa ſunt, quæ longum eſt repetere: Hæc ille. Quæ qui legunt & probant, cur aliter ſtatuunt in ſimilibus quæſtionibus, rebusq́; multo leuioribus, maioriq́; etiam conſenſu teſtatis? De ceremonijs quibuſdam iam inde ab illa prima ætate, ad hanc uſq; ætatem perdurantibus, neque tam longo perpetuoq́; ſolum uſu, ſed & uniuerſæ uetuſtatis teſtimonio cõmunitis, hodie certamina acerbiſsima ſunt, non ſolũ cum de earum iure, ſed & cum de origine & auctore (quæ facti quæſtio eſt) agitur. Sed quamdiu teſtimonia quæ dixi, non refelluntur (& quomodo tandem refelli poſſent, quin falſi damnetur uniuerſa illa uetus ueraq́; Eccleſia?) quid aduerſarij reclamando tãdem efficere poſſunt? Ex libro Tertuliani de Corona militis, & Baſilij de Spiritu ſancto, liquet olim traditiones de ritibus, qui ſcriptura alioqui expreſsi nõ erant, tam fuiſſe tamen certas, ut nulla de ijs controuerſia eſſet, tametſi de alijs maiorum myſteriorum

tradi-

traditionibus eſſet maxima. Hodie præpoſtero quodam modo fit ediuerſo, ut de his nulla ſit, ſit autem de illis magna. Quid tergiuerſamur? Non poſſumus inficiari, ueteres Chriſtianos admirabili conſenſu, quod de iure non Romanorum modo, ſed & aliarum gentium, dictum olim fuit, partim eſſe ſcriptum, partim non ſcriptum, hoc eſt, ἔγγραφον καὶ ἄγραφον, id dixiſſe etiam de iure ſuorum ſacrorum. Græci illis ipſis uerbis utuntur, ut Clemens Alexandrinus, Baſilius, Epiphanius, Dionyſius. Latini ſuis utuntur, quibus eandem diſtinctionem exprimunt. Neq; ſanè quicquam olim fuit in uniuerſa Eccleſia magis decantatum[1]. Quid igitur quæſtionis fupereſt? Caluinus & Beza nihilominus reclamant: quibus nunc eſt reſpondendum. Nunquam de ſacris literis earumq; diuina auctoritate, dignitate, excellentia, luce, beneficio dices Caluine tam multa, quin plura dicere etiam uelimus. Tantum abeſt, ut lis aut controuerſia inter nos ea de re ulla ſit, tametſi mentiaris eſſe maximam. Sed aliud eſt, quod nunc quæritur. Quod ut minus perſpiciatur, tu declamando multas ſtrophas & tortuoſas ambages inuoluis de ſcriptura: ego ut illud magis intelligatur, has diſcutere uellē, ut & tandem certò ſciam, quis cauſæ ſtatus mihi tecum ſit. Quæſo itaq;, cum de ſcriptura tā uariè loqueris, num de ſcriptis tabulis, an uerò de reipſa, quæ iis cōtinetur, agas? Quæro etiā, an hîc dici poſſe fatearis,

quod

quod leges aiunt de fide inſtrumentorum: *Fiunt ſcripturæ, vt quod actum eſt per eas probetur faci- liùs. Et ſine his autem valet quod actum eſt, ſi ha- bet probationem, ſicut nuptiæ ſunt, licet teſtatio ſi- ne ſcriptis habita eſt.* Credo equidem te ſcripturam credere non ſubſtantiam rei, qua de agitur, eſſe, ſed teſtimonium & probationem. Sed quæro, num & hanc ex iure noſtro repetitam ſimilitudinem hic au- dias? Prætorem quidem olim non agnouiſſe teſtamē- tum niſi ſcriptum tabulis conſignatis, neq; ſubſcri- ptione modo, ſed & ſigillo teſtium communitis: be- nignè tamen datam eſſe bonorum poſſeſſionem ſe- cundum nuncupationem, ſicuti ſecundum tabulas: ut & iure Ciuili teſtamentum nuncupatiuum nec ſcri- ptū, ſed ut noſter quoq; Iuſtinianus uocat ἄγγραφον, utile fuit & ratum. Patere me (obſecro) aliquid nūc in hac comparatione, de noſtris ciuilibus literis deli- bare, præſertim cum ipſe Baſilius in hac quæſtione etiam ijs utatur. Et quia tantum mihi ſumpſi, ut te de tua ſententia, quam nondum intelligo ſatis, ciui- liter & familiariter rogare audeam, rogo prætereà, num ſcripturam, in qua manum, aut ſignum, aut ſi- gillum eius, quo de agitur, non agnoſcis, nullius eſſe fidei putes. Peto etiam, num præter eius ſcri- ptionem aliquam, aliquos etiam teſtes requiras? Nam teſtamentum etiam ὁλογραφὸν, tamen ſi- ne teſtibus non ualuiſſe Leges noſtræ aiunt.

Et

Et ſi ſuſpicer, quid de hiſce quæſtionibus ſentias, tamen iterum obſecro, patere me ita agere, ut res liquidior fiat. Sanè quod Leges ciuiles profitentur, teſtibus non teſtimonijs credendum eſſe, nolles (ut ſpero) ualere in ea, in qua nunc uerſamur, facti quæſtione. Scripta enim teſtimonia abſentium mortuorumq; teſtium, credo, recipies, ſi ſuſpectæ alioqui fidei non ſint. Iam ut ad rem propius ueniam: iterum quæro, an non fatearis maiorem partem Apoſtolorum nihil ſcripſiſſe, quod quidem nobis relictum ſit, & ſuo tamen eos officio prædicandi Euangelij uerbiq; diuini, bene perfunctos eſſe? Quæro, an ſolis Apoſtolis, quod ipſi docebant, ſcribere licuerit, an etiam eorum diſcipulis ſuorum magiſtrorum doctrinam, quam audierant, literis mandare fas fuerit? Tu Epiſtolam ad Hebræos, negas ſcriptam eſſe abs Paulo uel alio Apoſtolo, cum ab aliquo Pauli diſcipulo ſcriptam eſſe contendis: nihilominus tamen Apoſtolicã eſſe fateris: ſicuti & ſecundam illam epiſtolam, quæ Petro adſcribitur & eius nomen præ ſe fert, non ab eo, ſed ab alio ſcriptam eſſe ais: & tamen Apoſtolicam atque canonicam eſſe non negas. Hic ego rurſus quæro, an omnibus Apoſtolorum diſcipulis, tanquã notarijs & tabellionibus hoc licuiſſe putes, ut eorũ omnium teſtationibus & ſcriptis habeas fidem. Si non omnibus hoc tribuis: dicito, quibus tandem hoc potiſſimum concedis, quibus non concedis. Peto deniq;

niq; num alij deinde Apoſtolorum ſucceſſores nulli fuerint, quorum ita conceptis teſtationibus in eo genere fidem habeas? Si qui ſunt, tuo iudicio dicito: etiam quoſnam eſſe putes, & ad quod ſeculum hanc teſtandi poteſtatem reſtringas. Miraberis (uereor) me quærere abs te tam multa, & fortaſſe ſuſpicaberis id cautè me facere, ut te in hac diſputatione conſtringam, & euagandi, eludendi atq; effugiendi uiā homini uario & (ut tuo uerbo utar) uerſipelli obſtruam. Ita eſt profectò. Quid? Nuper auctore te princeps tuorum diſcipulorū Beza ſcribens in Pauli ad Timotheum epiſtolam, triumphās exultat, quippiam, quod ſuo fortè palato arridet, commemorari ab Epiphanio, tanquam abs Paulo in ea epiſtola ſcriptum, quod tamen nullo in exemplari eius epiſtolæ ſcriptum, & nuſquam alibi teſtatum inuenitur: neque tamē dubitat, unius Epiphanij teſtimonio qualicunque fretus, non modo illud fuiſſe abs Paulo ſcriptum, quod in eius alioqui ſcriptis non legit, ſed etiam illi epiſtolæ, quaſi māca ea in omnibus libris ſit, eſſe inſerendum. Atqui ſi ex eodem Epiphanio teſtimoniū multo liquidius magíſque teſtatū repetatur, teſtimonium (inquam) Apoſtolici alicuius dicti, aut mandati, aut inſtituti, quod auctor ſcribere non inſtituerat, & propterea in eius ſcriptis non extare, mirum non ſit: exclamabit idem Beza, te ſuccinente, totum illud teſtimonium eſſe nihili: & ſcripturam au-

ctoris in ſuo etiam edito libro præfractè requiret: neque, ſi eius rei multa alioqui ſcripta & bene conſignata teſtimonia ueterum planè conſentientium, quibus non minus, uel fortaſſe etiam magis, quàm uni Epiphanio credendum ſit, recitentur, curabit quicquam. Vide quam iniqua cõditione nobis tecum agẽdum eſſet, ſi ita tibi agere permittas. Equidẽ ſcio & fateor in tanta ueterum impoſtorum fraude, & teſtamẽtariorũ audacia, magnã nos adhibere debere cautionem, præſertim cum de te tanta quæſtio ſit: neque ignoro in teſtimonijs excutiendis grauem inquiſitionem magnumq; iudicium requiri: addo etiã, ſi uis, nobis in mentem uenire debere quod ſapientes olim dicebant, Non temerè eſſe credendum. Sed uelim aliquid apertè decernas & definias, in quo & tu conſiſtas, & ego te conſtantem uideam. En duæ ſunt Iuris noſtri regulæ, quibus an etiam teneri uelis quæro. Aiunt non poſſe te reprobare teſtem, quem in alia cauſa ſemel probaſti: & rurſus non poſſe cum probare, quem iam ſemel exceperis atq; refutaueris. De his quid ſentias, ingenuè liquidoq; dicere deberes, priuſquàm, anabatarum more, cæco & confuſo nos certamine inuoluas.

Age tamen, liceat tibi quicquid lubet: audiamus quid mihi obijcias, cum non meum, ſed alienum libellum exagitas: imò cum ueterem Eccleſiam, eiusq; teſtimo-

teſtimonia de traditionibus oppugnas. Magnum quippiam eſt quod ſuſcipis, ut eam ipſam iam multis, antequam quicquam dixerit, ſeculis, in hoc genere ſuorum teſtimoniorum, refutatam fuiſſe teſtimonio ſacrarum literarum, & Prophetarum Apoſtolorumq; iudicijs, probes. Quid igitur primum adfers, cum per meum latus illam corfodere uis? Cum (inquis) multiplici ſuperſtitionum labe vitiatus eſſe Dei cultus, & veritas mendacij obruta, Ieſaias, vt remedium adhibeat tantis malis, non niſi ad legem & teſtimonium ſuos reuocat. Priuſquam Caluine excuterem, quid inde conficere uelis, locum Ieſaiæ inſpexi. In Biblijs iſtic poſtremò excuſis cum priuilegio tuo, reperi eius loci quandam interpretationem: quæ ſi uera eſt, te refellit: ſi eſt falſa, cur eam non iubes expungi, præſertim cum eludat, quod pro fundamento huius diſputationis allegas, & imperitos poßit fallere? illam dico, quæ ita uertit locũ illum, *per legem & teſtimonium, ut ſint uerba iurantis.* Sed age: uerior ſit altera interpretatio: tamen ne ea quidem, quod uis, probat. Propheta ſuos ab oraculis ethnicis, ueluti Pythijs, rèuocat ad Moſaicam Legem, quam potiùs debeant conſulere: & quod ſæpe aliâs urget, hoc agit, ne populus Iudaicus conſulat Pythones aut ſimiles impoſtores. Itaq; meritò Hieronymus admonet, eo loco Prophetã dicere uelle quod Moſes ipſe Deute. XVIII. dixit:

aliæ gentes conſulunt ariolos & magos, vos autem non ſic, &c. Sed mi Caluine, an inde probabis quod uis, ueterem Eccleſiam Chriſtianam non eſſe audiendam, cum dicit teſtimonium in cauſa ſuæ religionis, de ea re, de qua quæritur? Si Legem Moſaicam conſulendam eſſe dicas: nemo negat, ſi quid ſit, de quo illa reſpondeat. Omnibus eam Chriſtianis quæſtionibus diſſoluendis ſolam ſufficere, credo, non dices, ne Apoſtolicas literas expungere uidearis. Ergo quære aliud quod nobis obijcias. Id uerò etiam facis: *Paulus (inquis) Eccleſiam ad omnes pugnas inſtruens, ſatis habet vocare Dei verbum, gladium ſpiritualem: Traditionis non ſcriptæ nulla mentio.*

Nunquam profectò ita loquereris, niſi ſi te tua bilis uel excæcaret, uel tranſuerſum ageret. Paulus Epheſios hortatur, ut fide pro ſcuto, & uerbo Dei pro gladio, ſeſe arment aduerſus Diaboli tentationes, illud ſolum ſignificans (quòd tu ipſe in tuis commentarijs ais) ſi in nobis uerbum Dei efficax per fidem erit, ſatis ſuperq; armatos fore nos ad repellendum profligandumq; talem hoſtem. Quid hoc, obſecro, ad id, quod nunc pugnando conficere uis? Quæritur, an cum hæretici oppugnant Eccleſiam, irridendo quæ docet uel agit, quia in ſacris literis ad uerbum deſcripta fortè omnia non ſint: illa rectè opponat aliud teſtimonium, quo probet ſe tamen nihil agere temerè, neq; ſine iuſta auctoritate? Quæritur (inquam)

quam) an antiquiſsima ſua uel dogmata, uel inſtituta bonis certiſq; auctoribus ac teſtibus communiens, non habeat fidelem ſiue clypeum, quo ſe defendat, ſiue gladium, quo ſuos hoſtes improboſq; cenſores profliget? Tu obijcis, uerbum Dei eſſe gladium ſpiritualem. Quis negat? Sed quorſum id inculcas? Vt probes non eſſe recipiendum, niſi quod ab ipſis Apoſtolis omnino ſcriptum ſit, quantumuis ab ijs alioqui traditum eſſe probetur. Quid igitur? an Paulus, cum illud, quod dixi, ad Epheſios ſcriberet, de ſacræ ſcripturæ corpore toto, quod nondum collectum erat, loquebatur? Certè tunc maior pars nondum ſcripta erat. Verùm etſi omnia & ſcripta & collecta fuiſſent, & de ijs ſermo eſſet: tamen nihil hoc pertineret ad probandam tuam ſiue collectionem, ſiue concluſionem. Atqui etiam cauſaris, Paulum ibi nullam facere mentionem Traditionis non ſcriptæ, ubi de ea non agitur. Næ tu & ineptè & putidè id obijcis, ubi ne ſcripti quidem ullius mentionem ullam facit Apoſtolus. Simul uerò peruerſe facis, quod nunc ignorare te fingas, alibi Apoſtolum meminiſſe talium traditionum. Dicerem factum id abs te eſſe obliuione quadam. Sed cum Paulum totum memoria teneas: quæ poteſt eſſe obliuio? Paulus ad Corinthios, Laudo (inquit) vos quod traditiones retinetis, quemadmodum vobis tradidi. Hic tu ipſe traditionum ſiue παραδωσεων uerbo ſignificari eas, quæ ſcriptæ

non ſunt, nõ negas in cõmentarijs. Quid igitur quæſtionis ſupereſt? Scribis eodẽ loco, nõ negare te, quin aliquæ fuerint Apoſtolorum Traditiones non ſcriptæ: ſed non concedere, fuiſſe doctrinæ partes, aut de rebus ad ſalutem neceſſarijs: ſed quæ pertinerent ad ordinem & politiam. Iam illud accipio, quòd concedis, ſaltem aliquas fuiſſe de ritibus, de ceremonijs, de forma & gubernatione Eccleſiæ. Quod negas fuiſſe de doctrina, diſtinctio noua tuaq; eſt, cuius abs te probatio requiritur. Certè ſine aliqua doctrina uix ac ne uix quidem ceremoniæ tradi poſſunt. Sed neq; in eo, quod negas, tibi ſatis conſtas. Nam cum aduerſus Pyghium de traditionibus litigas, à cõcedis quoq; ad doctrinã aliquas pertinuiſſe, nec aliud poſtulas, quàm ut eæ demonſtrentur ex certo & perpetuo orthodoxorum cõnſenſu, neq; ex priuato paucorum cõnſenſu, communis Eccleſiæ cõſenſus fiat. Iuſtum id eſt, quod poſtulas. Sed etſi hoc præſtetur, tu iam nihilominus contendis nullas fuiſſe traditiones, quæ ad doctrinam pertineant. Qua in inficiatione certè aduerſarios habebis omnes & fideliſsimos & optimos teſtes antiquitatis, quibus ignota fuit diſtinctio tua. Cum ijs itaque rem tibi eſſe ſcito, non mecum. Sed id poſtea uiderimus. Interea ſi iam tantùm confitearis traditiones quaſdã fuiſſe de ritibus, illud ipſum tenebo & urgebo, quod ſatis eſt ut tu cauſa cadas, & te conuincam, quod poſtremò

ſtremò & in uniuerſum negaſti, Paulum ullius Tra=
ditionis non ſcriptæ meminiſſe. Mira certè eſt hæc
tua contumacia quotidie cum ætate increſcens: dice=
rem eſſe inconſtantem. Sed eſt inconſtantia, quæ im=
pudentiam cumulat. Primùm non negaras traditio=
nes etiam ad doctrinam pertinentes admiſſurum eſſe
te, ſi legitima ſit probatio. Poſtea id ita negaſti, ut
tamen, confeſſus ſis ſaltem aliquas fuiſſe, quæ perti=
nebant ad ritus, quorum Apoſtolus meminiſſet.
Poſtremò & illud ipſum nunc mihi negare uideris.
Eodem ad Corinthios loco exclamas, locum Pauli
non pertinere ad Papiſtarum (ut loqueris) ſuperſti=
tiones, abominationes, pueriles ritus, & tyrannicas
leges. Quod & tuus Beza eodem loco totidem uer=
bis inculcat. Sed nunc ea de re non quæritur, ô bone.
Quæritur modo de Paulinis aut Apoſtolicis tradi=
tionibus. Itaq; nihil eſt, cùr fruſtra te fatiges extra
rem. Quia uerò in eo, quod ſuperiùs negaſti, urgen=
dus etiã es, en te premit Paulus ad Theſſalonicenſes:
State (inquit) & tenete παραδώσεις, quod accepi=
ſtis vel per ſermonem vel per epiſtolam noſtram.
Hic tu παραδώσεως uerbo ſignificari totã doctrinã
ſcribis in tuis cõment. Rectè. Sed nonne deinde ſcri=
ptæ & nõ ſcriptæ huius traditionis mentionẽ facit,
cũ addit vel per ſermonẽ vel per epiſt. Nã & tu ipſe
per ſermonẽ interpretaris, per conciones. Paulũ autẽ
non niſi epiſtolas ſcripſiſſe (credo) cõcedes. Cõciones

eius omnes etiam ſcriptas fuiſſe, quia tuæ ambitioſe ſcribuntur, an dices? Exclamas ridiculos eſſe, qui hoc loco abutuntur, ut fœtidam ſuarum ſuperſtitionum colluuiem uenditent: & totidem rurſus uerbis tua illa ſimia (ſeruum pecus) id inculcat. Rectè ſanè. Sed quid hoc, ad id, quod quærimus? Ego quidem certè non minus quam tu talem abuſum execror. Verum de eo aliàs uiderimus. Nunc quod quæritur, expediendum eſt. Vt autem magis tibi confirmem, duos, quos iam citaui, Pauli locos, omnino pertinere ad id, quod in quæſtione eſt, en magnos auctores, quos, ſi quid frontis habes, repudiare non audebis, tibi laudabo. Chryſoſtomus ex loco priori ſic colligit. *Ergo ſine literis multa tradiderat.* Ad locum poſteriorem ait, *Hinc patet quòd non omnia per epiſtolam tradiderit, ſed multa etiam ſine literis. Eadem verò fide digna ſunt tam illa quàm iſta. Itaque traditionem quoque Eccleſiæ fide dignam putauimus. Traditio eſt: nihil quæras amplius. Oſtendit hic multos à traditionibus iſtis fuiſſe dimotos.* Hoc Chryſoſtomi teſtimonium magnum eſt. quod, cùm Chryſoſtomo plurimum tribuere ſæpe ſoleas, quo ore reijcies? Sed ſi hoc tamen te non mouet, en alterum fulmen, quod etiam hominem ferreum perterrefaciat. Baſilius (quem cum nomino, Deus bone, qualem quantumcunque in Eccleſia uirum nomino?) in cauſa & diſputatione omnium

grauiſ-

grauiſsima, nempe de Spiritu Sancto, cum affirmaſſet etiam Apoſtolicum eſſe quibuſdam alioqui non ſcriptis traditionibus (ut ait) inhærere: ad id comprobandum, non niſi illum, quem iam citaui, locum Pauli ad Theſſalonicenſes allegat: & ex eo non dubitat ſeſe euiciſſe quod contendit. Quid Epiphanius? cùm aduerſus quoſdam, ut ſe uocabant, Apoſtolicos, qui uerius Apotactici appellabantur, idem principium teneret atque urgeret, ad id confirmandum, contentus eſt altero illo ad Corinthios loco, καθῶς παρέδωκα ὑμῖν. Ac licet alioqui Chryſoſtomum minimè omnium amaret ac ſequeretur, tamen hîc cum illo facile conuenit. Tantus fuit hac in re, quam exagitas, ueteris Eccleſiæ conſenſus. Adiungit Epiphanius alterum eiuſdem Apoſtoli ad eoſdem Corinthios locum, tanquam ſuæ aſſertionis argumentum alterum: quem quidem locum uererer ne non importunius contenderes ab Epiphanio torqueri, niſi ſi ſcirem tibi ſatis ſupérque negocij eſſe, ut tuam eius loci interpretationem defendas aduerſus tui Bezæ ſiue moroſiorem cenſuram, ſiue audaciorem tranſlationem. Vtut autem hic Beza tuus abs te ſæpe diſſentiat, cum de ſingulorum S. ſcripturæ locorum interpretatione agitur: tamen in theſi generali tibi ſubſcribere, tametſi ſæpe ſimulet, in uniuerſum ſolet. Sic itaq; & in hac, in qua iam uerſamur, quæſtione, idem, quod tu aſſerens, alias pro-

 bationes

bationes ex ſcriptura citat, ſed eadem fide. Nam in ſuæ ſcilicet fidei confeßione, nec dubitemus de hoc ueſtro axiomate, reijcit nos ad id, quod Paulus in quadam ad presbyteros Epheſios concione dixiſſe narrat Lucas: *Non ſubterfugi quo minus annunciarem uobis omne conſilium Dei*. At ſi iſtud annunciare omnino ſignificat ſcribere, mirum eſt hunc curioſum interpretem id in ſuis ſcholijs non annotaſſe. Sed cum hoc dicebat Paulus, quã pauca etiamnum ſcripſerat? Secundo loco Beza citat quod Paulus ad Galatas ait, *Etiamſi Angelus è cælo vobis Euangelizet præter id quod Euangelizauimus, anathema ſit*. Quid hoc, obſecro, ad id quod probandum de ſcriptione ſuſcepit? Imò uerò Auguſtinus inde probat planè contrarium. Nam, quia ſequenti uerſiculo Paulus repetens quod dixit, ingeminat iſtuc, *Si quis vobis prædicauerit Euangelium præter id, quod accepiſtis, anathema ſit*: Auguſtinus notat nõ *temere dixiſſe præter id quod &c.* non autem, *pluſquam id quod: Nam alioqui (inquit) Paulus ſibi ipſi contradiceret, qui cupiebat venire ad Theſſalonicenſes, vt ſuppleret, quæ eorum fidei deerant. Sed qui ſupplet: quod minus erat, addit, non, quod inerat tollit, &c.*

Vides mi uir, quàm tu cum tuis alienus hac in re ſis abs Veterum iudicio. Imò uerò, quod magis fortaſſe miraberis, nunc tibi ſuggeram. Athanaſius (quem uirum cum nomino & tibi iudicem fero, ne-

ceſſe

ceſſe eſt te cum tuis trepidare, ſi aduerſarium eſſe audias.) Athanaſius *(inquam) allegat illud, quod iam recitaui* Pauli *fulmen, ut eo fretus, anathema denunciare auſit, ſi quis præter hæc, quæ de diuinitate uel carne* Chriſti *rectè & religioſe tradita, ac definita ſunt in* Eccleſia, *aliud doceat, etiam ex diuinis (ut ait) literis. Sic enim loquitur, cum inanem colorem ſacrarum literarum, quem hæretici ementiuntur, notat. En quam ille in eodem* Pauli *loco citando diuerſus ſit abs tuo* Beza. *Et tamen ne exiſtimes illam* Athanaſij *ſententiam fortè diſplicuiße alijs* Eccleſiæ *fideliſsimis antiſtibus: eam ipſam* Cyrillus *laudat, probat, amplectitur.* Quid dicam, Chryſoſtomum *ipſum in illo ad* Galatas *loco, notaſſe,* Paulum *ita detonare aduerſus impoſtores, qui* Euangelij *nomen ſuis fraudibus prætexebant?* Ergo Beza *ſentiens quærendum eſſe aliud præſidium, in eadem confeßione, ad probandum ſuum thema, confidenter citat quod* Paulus *ait,* Epheſios *ſuperſtructos eſſe ſuper fundamentum* Prophetarum & Apoſtolorū. Id *equidem rurſus tam uerum eſſe fateor, quam ex eo non ſequitur, quòd inde omnino conſequi fingit hic interpres, etiam ſi accumulet, quod cum* Petrus *citaſſet illud* Ieſaiæ, *Verbum domini manet in æternū addidit: Hoc autem eſt verbum illud quod Euangeliſatum eſt verbis.* Sed *quo artificio efficiet* Beza, *ut inde eliciat, uerum eſſe, quod uult & affirmat?*

Si ita licet ratiocinari, cedo. Imò uerò, ſi hoc licet: quiduis euincam, conficiam, & colligam ex quolibet. Certè ſi hac conditione nihil non in ſacris literis inuentum ſe gloriatur, non miror. Sed miror hominem tam acutum, exiſtimaſſe nos tam ſtupidios eſſe, qui hoc illi concedamus. Meritò ſanè deteſtabiles ſunt, qui in eam blaſphemiam eruperunt, ut dicerent ſcripturam eſſe tanquam naſum cereum. Sed non minus exœrari debemus naſutos impoſtores, qui eam tanquam naſum cereum inflectunt, & quocunque uolunt, tanquam Leſbiam regulam, detorquent. Equidem *quoties ingenioſorum iſtorum myſteria propiùs intueor: credo, eos, cum uolunt ſolam nudam'que ſcripturam legi, intelligere ſolam & nudam, id eſt, cum eorum* Commentarijs *decuplo uerboſioribus coniunctam, cæterorum omnium, etiam ueteris* Eccleſiæ, *expoſitionibus expunctis. Sic enim facilè poſſent conſequi, quod uolunt. Sed rurſus eſſet neceſſe, ut ex ipſa ſcriptura probarent ſuos commentarios eſſe partim Scripturæ, & in hac illud de ijs prædictum fuiſſe: aliorum uerò ſcripta omnia faceſſere debere. En cur in hac cauſa de me triumphare tam inſolenter debeant. At fortaſſe* Beza *in conuentu* Poſiaco, *ubi tot ſocijs adiutoribus ſubnixus, tot auxilijs inſtructus, tot menſibus ſedulò meditatus erat quod hac tota de re diceret in nobiliſſima* Prin*cipum corona, cum ſibi rem eſſe diceret cum magnis*

aduer-

aduerſarijs, diligentius ſibi cauit, & hanc cauſam, quam antea male egerat, melius egit, Videamus. In eo (ut uocat) Concilio dixit, quod & poſtea ſcripſit, non dubitare ſe quaſdam non ſcriptas traditiones Apoſtolicas fuiſſe: ſed eas tantum ad ordinem & politiam pertinuiſſe. Rogatus eſt, quænam ea eſſent? & cur nullas ex ijs ipſe obſeruaret? Dixit, pleraſque fuiſſe ad infirmitatem Iudæorum accommodatas. Sed an eæ ad ordinem & politiam Eccleſiæ pertinebant? An ſublato Iudaiſmo ſublatæ ſunt? an non aliæ etiam fuerunt? Cum urgeretur, aulicus baſiliator allegauit morem, quo ſolebant ueteres Chriſtiani ſeſe inuicem oſculo excipere. Arriſerunt auditores. Sed apage nunc cum tuis baſijs ſuauiſſime Theodore. Longè alia de re, alijs de moribus, ritibus, ceremonijs quæritur? Quæritur etiam de quibuſdam muſterijs religionis Chriſtianæ. Dixiſti, Chriſtum dixiſſe, Scrutamini ſcripturas. Recte Et quidem de quibus tunc ſcripturis loqueretur, & qua de re conſulendas eas eſſe diceret, obſeruamus. Sed ut propterea non uetuit nos ſcrutari Apoſtolicas, quæ deinde editæ ſunt, literas, ſic neque prohibuit nos audire teſtimonia religioſa & uera de Apoſtolorum mandatis. Adiecit Beza, quod diuiti in Inferis demerſo Abraham reſpondiſſe narratur, nempe ut conſulatur Moſes & Prophetæ. Quis negat eos conſulẽdos, præſertim ea de re, de qua tunc quærebatur?

rebatur? Sed noſtra nunc alia quæſtio eſt, An ut nihilominus Apoſtolos etiam conſulimus, ſic audire debeamus fideliſsimos teſtes, qui ut eorum ſcripta nobis indicarunt, ſic & ſententiam illuſtrant & mandata referunt? Cogor ſepius aduerſarium fugitiuum reuocare ad ſtatum quæſtionis, ut intra eius metas, ſi poßim, hominem aliò excurrentem retineam. Inculcabat & alia quædam in ſui magiſtri phrontiſterio protrita huius generis ueluti carmina. Sed cum ſentiret nihil agere ſe, ſi nihil præterea adferret, quod ad rem magis pertineret, cepit in ea ipſa diſputatione, qua ſolis ſcripturis agendum eſſe contendebat, allegare quædam extra ſcripturas teſtimonia, quibus euinceret quod uolebat. Citauit Tertullianum, Baſilium, Hieronymum, Chryſoſtomum. Bene habet: incipit agere, ut agendum eſſe putamus. Sed hic rurſus tanta eſſe meritò uiſa eſt uentoſi hominis uanitas, inſcitia, impudentia, ut nunquam magis miratus ſim, non modo eum ſic agere, ſed pleróſque illi addictos tam nihil aut ſentire aut uidere. Credo eum exiſtimaſſe, quia in aula diſputabat, ſeſe auditores tanquam fungos contemnere poſſe, qui nihil intelligerent, nihil diſcernerent. Atqui alios, quàm aulicos, circumſtantes uidebat. Tertullianum De præſcript. Hæret. neſcio qua fronte allegauit. Certè aut nunquam eum inſpexerat, aut neminem inſpexiſſe exiſtimabat. Nullus enim liber

eſt

eſt, quem magis reformidare debebat, cum eum laudaret. Adeo confidenter abutebatur bonorum auditorum patientia. Adeo, quo loco, coram quibus, quid diceret, nihil penſi habebat. Reſponſum itaque illi eſt, eum librum eſſe, qui unus uehementiſsime contenderet non eſſe cum hæreticis agendum ex ſolis ſcripturis. Recitata ſunt uerba Tertulliani: & præterea quod idem ſcribit in libro de Corona militis. Attonitus obmutuit bonus Beza, & cum ſua acta orationéſque ſuas Poſiaci habitas ederet, diligenter ſibi cauit, ne rurſus Tertullianum, hoc eſt, aduerſarium laudaret. Speranda nunc ſcilicet ſunt meliora. Incipit Theodorus erubeſcere & propè reſipiſcere. Sed quomodo auſus eſt in hoc argumento teſtem laudare Baſilium? Si quis eſt inter ueteres, qui prædicet atque tueatur παραδώσεῖς ἀγράφους, neque ſimpliciter uelit ſolis nudíſque ſcripturis agi, is ille eſt. Teſtis eſt egregius eius liber de Spiritu Sancto, ut antea dixi. Beza, qui putabat ſeſe rem non habere niſi cum hominibus rerum imperitis & ualde credulis, quibus facile imponere ſe poſſe gloriatur, diſsimulat & ſupprimit librum quem dixi, & ex alio obſcuro & propè apocrypho, & qui, an Baſilij ſit, etiamnum dubitatur, repetit truncata quædam uerba, quæ nihil aliud dicunt, quàm quod omnes & lubenter & prolixè confitemur. Vis, te adiuuem, Theodore? Allegare potius debueras, quod

Baſilius

Baſilius in epiſtola 80. ſcribit. Perge. Abuti ſimiliter auſus es nomine Chryſoſtomi. Ex commentario, qui in illius ſit, dubitatur, repetiſti quædam uulgaria de laudibus ſcripturæ, quæ nullus non ultro agnoſcit. Intereà quod Chryſoſtomus in commentarijs uerè ſuis annotauit ad Epiſtolam ad Theſſalonicenſes, de eo, de quo nunc quæritur, improbè ſubticuiſti. Deniq; & cum non ignorares Hieronymum cōtra Luceferianos tam ualdè urgere quod dicimus, illud totum ſimili fide ſuppreßiſti: & ex alio eius loco iactas illud uulgare, Nos maiorum noſtrorum errorem ſequi non debere, ſed potiùs auctoritatem ſcripturæ. Atqui, Beza, quis hoc negat? quis de eo dubitat? Iam iam tum, cum te audiebam in tam nobili conuentu auditorioq́; tam non reſpondiſſe multorum expectationi, tamq́; ineptè egiſſe hanc cauſam, dubitabā, an ludere in re ſeria, an uerò præuaricari uelles, an potiùs Deus tibi mentē iuſto iudicio eripuiſſet, ut oēs uideremus extremā & pudendā et miſeram tuā nuditatē: ut qui eam nō uiderēt, oculis capti eſſe uiderentur. Sed quocunq; tandē modo accide rit, ut ſic ageres, certè te tuo iugulaſti gladio, cū laudaſti teſtes quatuor, quib. potißimùm refelli poßis, & quibus habere non poſſes acriores aduerſarios in cauſa, qua de agitur. Porrò meminiſti excitatum abs duobus theologis tunc ita fuiſſe te, ut nondum Dixi, dicere poſſes. Alter rogabat an proceßionem Spiri-

tus

tus ſancti quam Græci negant, tu nobiſcum confiteris, & pro articulo fieri habes, ſatis probare ex ſcripturis ſolis nudiſq; poſſes? Non auſus es id polliceri. Alter rogauit, ecquid diceres de perpetua Mariæ uirginitate poſt partum? Auſus es negare, eſſe articulū fidei. Atqui obiectum eſt, te in tua confeßione, articulis fidei annumeraſſe. Cum nutares iuſſus es legere librum Hieronymi aduerſus Heluidium. Rogatus es deniq; de baptiſmo infantum. Hic uerò exclamaſti, ſatis ſuperq; eſſe ſcripturæ, quia Moſes iuſſit octauo die infantes, circumcidi. At Chriſtiani ueteres potiùs allegant Apoſtolorum legem. Et Cyprianus, qui alioqui in cauſa baptiſmi erat ſeuerior, neque ſola conſuetudine contentus eſſe ſolebat, non tulit eos, qui exemplo circumciſionis contendebant infantes non eſſe baptizandos ante octauum diem. Nihilominus enim conſuetudinem Eccleſiæ, ut ſtatim baptiſentur, laudat Epiſt. 8. lib. 3. & Auguſtinus hoc Cypriani iudicium confirmat epiſt. 28. Neque uerò non citat etiam exemplum circumciſionis, cum probat infantes rectè baptizari. Sed quam in eo tamen ſolo non hæreat, quamq; potiùs teſtimonium Eccleſiæ Apoſtolos auctores laudantis obtendat, ut hunc morem baptiſandi licet literis ſacris non expreſſum, probet nihilominus eſſe Apoſtolicum, non non ignoras. Prætereo, quod in eodem Conuentu audijſti, uerendum eſſe, ne ſi ſolo circumciſionis

exemplo defendas baptiſmum puerorum, puellas nō eſſe baptiſandas, qui olim non circumdebantur, decernas. Meminiſti quinam arriſerint, cum hoc tibi diceretur, & te nihil reſpondente, quam tui, qui aderant, erubuerint. Sed tibi in aula, Ambroſiano ſcilicet more, diſputanti, aulicè illud fortaſſe obiectum fuit.

Dixi de teſtimonio Veterum, ubi de probatione facti quæritur. De eorum priuatis opinionibus, atq; adeò Scripturæ interpretationibus & expoſitionibus, altera quæſtio eſt. Ac ego quidem Caluine, cōcedo non plus ijs tribuendum eſſe, quàm uelit Auguſtinus. Itaque ne labora, lubenter & prolixè fateor obſeruandum hic eſſe, quod ille hac de re ſcripſit in Epiſt. 19. 111. 112. & lib. 2. contra Creſcon. cap. 31. ubi de ſcriptis Patrum loquitur. Sed nihil unquam magis miratus ſum, quàm quod in tua contra me declamatione, cum Traditonis ſubſidium oppugnares, non ſolum exclamaſti. *Quid iam ſiet præcipuis fidei noſtræ capitibus?* ſed & exempli cauſa addidiſti, *naturæ noſtræ corruptionem, & iuſtificationem, & Chriſti ſacerdotium, apud uetuſtißimos Scriptores ita obſcurè attingi, vt nulla inde certitudo poßit elici.* Qui fieri potuit, ut hoc tibi excideret, & tali cenſura Patres illos omnes iugulares? Cum in tua inſtitutione diſputares de ſeruo uel libero hominis arbitrio, ſemel quidem dicere auſus es, ueteres omnes,

omnes, excepto Auguſtino, ſic in hac re aut uariare, aut uacillare aut perplexè loqui, ut certi ferè nihil ex eorum ſcriptis referre liceat. Hoc tantum dixiſti *in illo uno capite, & tamen addidiſti uoculam ferè, & Auguſtinũ ſaltem excepiſti.* Nunc (*ut cum ætate creſcit audacia tua*) *in pluribus & præcipuis fidei capitibus ſine ulla exceptione cõfidentiſſimè omnes damnas cuiuſdam capitalis cæcitatis, erroris, ignorãtiæ, inſcitiæ. Cum tuam inſtitutionem ederes, Adeo (inquiebas) illos non contemnimus, vt nullo negotio mihi liceat meliorem eorum partem, quæ hodie à nobis dicuntur, ipſorum ſuffragijs comprobare. Nunc adeò illos non modò contemnis, ſed & proculcas, ut ex ijs nihil certi elici poſſe affirmes in præcipuis fidei noſtræ capitibus. Antea non modo Auguſtinum, quem fideliſſimum teſtem religioſæ antiquitatis uocabas, & in ſingulis propè capitibus laudabas, & collectam ex eius libris epitomen iſtic etiam editã confitebaris eſſe doctrinæ Chriſtianæ epitomẽ, ſed & alios eius ordinis ſcriptores* Eccleſiaſticos *ſemper in ore habebas: atq; etiam ex ipſo* Bernardo *repetebas, quod ex omnibus ſcriptoribus* Eccleſiæ *elici poſſe iam negas.* Quid? An nobis illuſiſti, *cum toties eos antea laudabas citabasq;?* Imò uerò, *ſi uerum ſit quod ais, nihil certi poſſe elici, fuerunt profectò illi aut impoſtores aut cæci.* Si ita ſit, Eccleſia, *quæ alios non habebat doctores, multo magis cæca & in-*

teris, ex quibus repetebant ſuam doctrinam, nihil certi elicere potuiſſe. Quæ conſequentia, ecquò tandem euadet, etiam atq; etiam cogita.

Spero equidem tibi imprudenti & irato temerè excidiſſe tantum illud nefas: quod iam fortaſſe dictũ nolles. Sed tantò magis opto, ne pudeat confiteri hoc peccatum: & ut reuoces quod incautè effutijſti. Ni feceris: dicent omnes boni, nullum unquam Lucianum contumelioſius atque indignius de ueteribus Chriſtianis locutum eſſe. Ego quidem certè, iniuriã tam intolerabilem eſſe ſentio, ut (licet ferre uel audire non poſsis apoſtrophem inuocantis appellantiſue ſanctos illos patres) tamen erumpentem cum indignatione uocem doloris mei diutius comprimere non poſsim.

Tune Irenæe (ex multis paucos qui magis excelluerunt, & quorum ſcripta maximè celebrantur, appellabo) tune Irenæe, qui inter uetuſtiſsimos illos, quos iſte cenſor nunc notat, ueluti princeps es, qui Polycarpum Ioannis Apoſtoli auditorem audijſſe te ſcripſiſti, nihilne certi aut retuliſti, aut nobis reliquiſti, de illis primis Chriſtianæ religionis capitibus, cũ tamen aduerſarios hæreticos acerrimè refutaueris? Tune, qui ex Oriente in Galliam attuliſti eam doctrinæ lucem, ut etiam dictus fueris ὁ φωστηρ τῶν ἑσπερίων γαλατῶν æquis nunc auribus audies, poſt tot ſecula, ab eius gentis Gallo uno te pro quodam

tenebrione haberi?Tune Cypriane qui in Africa fuiſti, quod Irenæus in Gallia: tu, qui Nouatum tam acriter refutaſti, ut doctrinam remiſsionis peccatorum, hoc eſt, Chriſti beneficium defenderes, nihil ea de re certi, uel habuiſti uel tradidiſti? An qui te olim Coprianum uocabat, maiori te affecit ignominia, quam qui hodie negat ex tuis libris cognoſci poſſe illud caput religionis noſtræ?

Tune maximè Athanaſi, qui olim dictus es Pater rectæ fidei, columna Eccleſiæ, oculus orbis, lampas Chriſti: (ut Nazanzenus, et Epiphanius teſtes ſunt) tune, qui Chriſti æternam diuinitatem & diuinam οὐσίαν aduerſus Arrianos unus conſtantiſsimè atq; fortiſsimè defendiſti, de eius officio & beneficio, nihil certi docuiſti?

Tune Magne Baſili, qui uerè fuiſti, qualem te in tuo funere deſcripſit Nazanzenus: tu, ex cuius uel una Homilia, quæ eſt de pœnitentia, uel ex una & altera ſententia, quæ extat in tua concione de humilitate animi, tam liquida, tam certa, tam aperta doctrina de Chriſti beneficijs & ſalute noſtra repeti poteſt: Eccleſiam & poſteritatem nō docuiſti, quod imprimis ſciendum eſt?

Tune Ambroſi, quem ſcriptorum Eccleſiaſticorum inter Latinos florem quendam ſpecioſum enituiſſe, ita ut tuam fidem & puriſsimum in ſcripturis ſenſum reprehendere, nec inimicus auderet, Augu-

ſtinus

ſtinus ſcripſit contra Pelagianos*: tunc, etiam ut cæcus, incertus, impurus, ſquallidus* Eccleſiæ *doctor, hodie reprehenderis ab hominbus, qui tibi alioqui inimici uideri nolunt?*

Tunc Ioannes Chryſoſtome*, quem uniuerſa* Eccleſia *laudare hactenus non potuit ſatis: tu, (ut ait) in fide catholica eruditum & erudientem* Auguſtinus *contra* Pelagianos*, iudicem, ab aduerſarijs licet oblatum, minimè recuſat, nihil certi pronunciaſti, quo &* Pelagiani *reuinci, refelli, damnari poſſent?* Túnc Auguſtine *(ut alios non commemorem, & in uno maximo, certiſsimo, fideliſsimo doctore deſinã tot libris, tot aduerſus* Pelagianos *diſputationibus, quibus etiam immortuus es, nihil certi tradidiſti de noſtra iuſtificatione, in qua una tractãda uerſabaris? Imò uerò cum aduerſus* Iulianum *dimicares, non te modo ſedulò & certò id docuiſſe, ſed & uetuſtiores patres fideliter & conſtanter id præſtitiſſe, oſtendiſti.* Auſus erat Iulianus iſte Pelagianus *iuuenili quadam ſiue inſolentia ſiue confidentia elatus ad eos prouocare, exiſtimans ſaltem nihil ex ijs certi elici poſſe, quod non diluderet. Tu uerò* Auguſtine*, ſciens eos & doctos, & fideles doctores* Eccleſiæ *fuiſſe, nihil antiquius habuiſti quam ut eum ad eos reuocares.* ***Nam & ſi (inquit) ponam pauca paucorum, tamen noſtri contradictores cogentur erubeſcere, ſi vllus in ijs vel Dei timor,***

 uel

vel hominum pudor, tantum malum peruicaciæ ſuæ perauerit. Tum uerò exorſus ab Irenæo, ſatis Auguſtine habuiſti, quod unam eius ſententiam laudare potueris, docentis antiquam ſerpentis plagam, fide Chriſti & cruce ſanari. Ex Cypriano, ex Hilario, ex Baſilio, ex Ambroſio, ex Ioanne Chryſoſtomo citas Auguſtine complura, & ſingulos ijs elogijs ornas, quos alioqui omnes uocas Eccleſiæ lumina, ut aduerſarius attonitus obſtupeſcat. *Si (inquis) illi & ex Apoſtolis iſta didicerunt, & ſecundum Apoſtolos iſta docuerunt quid me vnum appetis? Ipſos aſpice, ipſos etiam atque etiam, depoſito pauliſper tumore ceruicis, intuere. Itáne tandem, iuuenis confidentiſſime, conſolari te debes, quia talibus diſplices, an lugere? Propoſuimus auctoritatis molem ſanctorum, qui Epiſcopi ante nos non ſolum ſermone, cum hîc viuerent, verumetiam ſcriptis, quæ poſteritati relinquerent, fidem Catholicam ſtrennuè defenderunt, &c. Item, Tales ac tanti viri ſecundum Catholicam fidem, quæ vbique toto orbe diffunditur, & hoc & illa vera eſſe confirmant, vt veſtra fragilis & quaſi argutula nouitas ſola auctoritate conteratur illorum præterquàm quod ea dicunt, vt ſe per eos loqui veritas ipſa teſtetur, &c. Item, At ego, vbicunque ſis, vbicunque legere iſta poteris, te ante iſtos in tuo corde conſtitui, quos non amicos meos & inimicos tuos in hac noſtra diſceptatione conſtitui cognitores. Nec eos, qui nunquam fuerunt*

runt, aut non ſunt, aut quorum ſententiæ, de hoc, quod inter nos diſputatur, incertæ ſunt, inani cogitatione confinxi: ſed ſanctos, & in ſancta Eccleſia illuſtres antiſtites Dei, non Platonicis & Ariſtotelicis & zenonicis alijsque huiuſmodi vel Græcis vel Latinis, quanquam & iſtis aliquos eorum, ſed omnes ſacris literis eruditos, nominatim, ſicut oportebat, expreßi, eorumque ſententias, quantum ſufficere videbatur, ſine vlla æditas ambiguitate, digeßi, vt in ijs timeas non ipſos, ſed illum, qui ſibi eos vtilia vaſa formauit, & ſancta templa conſtruxit, &c. Item, Quod inuenerunt in Eccleſia, tenuerunt: quod didicerunt, docuerunt: quod à patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt, &c. Item, Iſti Epiſcopi ſunt docti, graues, ſancti, veritatis acerrimi defenſores, aduerſus garrulas nouitates: in quorum ratione, eruditione, libertate, (quæ tria bona Iudici tribuiſti) non potes inuenire, quod ſpernas, &c. Item, Talibus poſt Apoſtolos ſancta Eccleſia plantatoribus, rigatoribus, ædificatoribus, paſtoribus, nutritoribus creuit, &c. Item, Ego à Pelagianis ad iſtos, tu ab iſtis ad quos? An quia non numerandas, ſed ponderandas cenſes eſſe ſentẽtias? & addis, (quod quidem & ego verum eſſe conſentio) ad aliquid inueniendum multitudinem nihil prodeſſe cæcorum: etiam iſtos cæcos dicere audebis? Et vſqueadeo permiſcuit imis ſumma longus dies: vſqueadeo tenebræ lux, & lux tenebræ eſſe dicuntur, vt videant Pelagius, Cæleſtius, Iulianus, &

cæci ſint Hilarius, Gregorius, Ambroſius? Sed qualiſcunque homo ſis, tamen quia homo es, videre mihi videor verecundiam tuam, (ſi tamen non in te ſpes eſt omnis emortua ſanitatis) & quodammodo audio vocem tuam: reſpondes: abſit vt audeam cæcos iſtoc viros, vel cogitare vel dicere. Eorum ergo appende ſentẽtias. Nolo eſſe plures, vt eas te pigeat numerare. Sed non ſunt leues, vt eas dedigneris appendere: imò tam ſunt graues, vt te videam ſub earum onere laborare, &c. Sed neque prætereundum eſt, quod in eodem libro Auguſtinus rectè admonet.

Alia eſſe, in quibus (ut ait) inter ſe aliquando etiam doctiſſimi atque optimi regulæ catholicæ defenſores, ſalua fidei compage, non conſonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. Sed hoc negat Auguſtinus accidere in ijs, quæ ad ipſa fidei pertinent fundamenta: qualia eſſe ait, de quibus contra Pelagianos agit. Denique ut exemplum exprimat, ait: *Quiſquis in Chriſtiana fide, vult labefactare quod ſcriptum eſt, Per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum: ſicut in Adam omnes moriuntur, ſic in Chriſto omnes viuificabuntur: totum quod in Chriſtum credimus, auferre molitur, &c.*

Feres æquo animo, æquiſſime Caluine, mihi ſi iam temperare non potuerim, quin ex Auguſtino tam multa deſcriberem. Lubenter utor eius uerbis,

& tu

& tu iſs uti lubenter ſoles. In hac autem cauſa non reperi, quibuſnam potius te compellarem. Neq; uerò in ſanctis illis Patribus næuos etiã adoramus, neq; non in ſingulis errores aliquos fuiſſe, aut ignoramus aut diſsimulamus, neque homines fuiſſe neſcimus. Sed quod ex uniuerſis eorum omnium ſcriptis negas elici poſſe certi quippiam de officio beneficióque Chriſti, ſiue de eius ſacerdotio, & iuſtificatione noſtra: illud uerò eſt quod ferre, quod pati, quod concoquere nõ poſſumus. Iterum dico & profiteor hic me obſeruare quod ipſe Auguſtinus in Epiſt. 19. ad Hieronymum ſcribit, quodq; eſt tam tritum, ut & ipſe Gratianus id retulerit in ſuam Rhapſodiam. *Ergo (inquit Auguſtinus) ſolis ſcripturarum libris, qui iam Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremq; deferre, vt nullum eorum auctorem ſcribendo aliquid errare, firmiſsimè credam, &c. Item. Nec te, mi frater, ſentire aliquid aliter exiſtimo: prorſus, inquam, non te arbitrior ſic legi tuos libros velle, tanquam Prophetarum & Apoſtolorum: de quorum ſcriptis, quod omni errore careant, dubitare nefarium eſt, &c.* Vt ut autem interpretum alia ſit conditio, alia auctorum ipſorum auctoritas: tamen neceſſe eſt fatearis, Caluine, cum interpretibus erit opus, in obſcuro aliquo loco, expoſitionem conſentientis antiquitatis, quæpiam ſententiam tuetur, imprimis audiendam eſſe: neque hanc temere eſſe poſtponendam alicui

ſiue

ſiue tuæ ſiue alterius nuper inuentæ interpretationi. Cum quæritur de ſententia horum uerborum Ioannis, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, &c. non dubitas interpretationem ueterum, tam aduerſus Arrium quàm Samoſatenum, ſanam & ueram eſſe, ut eſt Orthodoxa. Sed de alijs quibuſdam non diſsimilibus locis poteſt incidere quæſtio, in qua et ſimiliter iudicare debemus, & te audaciorem fuiſſe miramur.

Vnum ex multis, quod nunc fortè occurrit, proponam illuſtre exemplum, in quo ſi tu intelligere nolis, at certò alij intelligent, ecquò euadat audax temeritas hominis faſtidientis religioſam ſimplicitatem ſimul & conſenſionem Vetuſtatis. Qui in libris Moſis primus occurrit locus de Chriſto, eiusq; ſiue officio ſiue beneficio, eſt ille, qui loquitur de Semine mulieris, quod conteret caput Serpentis. Id propriè & ſpecialiter intelligi de Chriſto, & Irenæus teſtis eſt, & uniuerſa, quæ eum ſecuta eſt, Eccleſia: adeò ut ipſe tuus Melanthon millies, id tanquam certiſsimum axioma, inculcet. Tu tamen & primus & unus auſus es negare, de Chriſto ibi propriè agi, & potiùs ad omnes homines fideles locum illum pertinere contendis. Magna hæc profectò eſt quæſtio & maxima de re. Cur uerò in ea tibi potiùs quàm Irenæo & ueteri Eccleſiæ fides habebitur? Nã neque uerba neq; res tibi potiùs ſuffragantur. Græci interpretes, quibus phraſis Hebraica non aduerſa-

tur,

tur, quamuis paulò ante poſuiſſent σπέρμα, hoc eſt, ſemen, tamen deinde uertunt ἀυτὸς, hoc eſt, ipſe, ut liquidiùs appareat agi de ipſo Chriſto: atque etiam ita pleriq; Latini locum illum tranſtulerunt. Imò uerò in Biblijs poſtremò iſtic excuſis cum tuo priuilegio, hæc una interpretatio Scholijs aſcripta eſt. Si falſa eſt, cur eam non expunxiſti? Præterco quod Chaldæus paraphraſtes Catholicæ expoſitioni ſuffragatur. Ipſa Hebraica uox Hu, quâ Moſes hic uſus eſt, de ipſo Chriſto ſæpius dici, alij etiam oſtenderunt. Tu urges uerbum ſeminis, quod ais eſſe collectiuum, ut pertinere hic intelligatur ad uniuerſum genus hominum ſaltem fidelium. Atqui Apoſtolus in ſimili promiſsione facta Abrahæ, nominatim notat & obſeruat, Scripturam hic uſam eſſe numero nō plurali, ſed ſingulari, ut Chriſtum indicaret. Cur igitur aliam nunc grammaticam oppònis? Ipſam etiam ipſam Euam promiſsionem illam intellexiſſe de uno aliquo homine apparet, quamuis de Chriſto non cogitaret, liquet. Nam filium ſuum primogenitum cogitauit eſſe Semen illud promiſſum, quod cōtereret caput Serpentis. Quem in hac hypotheſi errorem cum notat Moſes, an non rurſus tamen indicat promiſsionem eſſe ſpecialem de quodam ſemine? Sic & Abrahamus ſimilem promiſsionem initio nō ſatis eſt aſſecutus. Sed nemo tamen dubitat fuiſſe de Chriſto. Quid igitur eſt, Caluine, cur hoc loco tuā,

quæ

quæ noua eſt, interpretationem ueteri antepone-mus? Soles dicere, Paulum ad Romanos, uelle ad fidei analogiam formari omnem prophetiam, & hanc po ſuiſſe certiſſimam amuſſim, qua probari debeat ſcri-pturæ interpretatio. Sed tu rurſus in eius loci inter-pretatione hallucinari uideris: & ipſe domeſticus tuus cenſor te admonuit, Paulum eò non reſpicere, cũ ibi loquitur de analogia fidei: ſed hoc potius uel-le, ut quiſq; modum reuelationis ſuæ teneat, ne unus ſcire omnia ſibi uideatur: quæ admonitio ſubinde tibi ſuggerenda eſſet. Verùm ſanè dixerit Paulus, quod uis, interpretationem ſcripturæ eſtimandam eſſe ex ratione fidei, hoc eſt, ut ea potior interpretatio ſit, quæ omnem Deo gloriam tribuit. Hæc rurſus regula dictabit locum illum Moſis potius accipiendum ſpe-cialiter eſſe de Chriſto. Nam & hoc ad eius gloriam pertinet, ut ille demũ Serpentis caput contriuiſſe cre datur. Nolo te propius urgere. Illud tantum obiter dicere uolui, Scripturam in talibus locis temere non eſſe abs ueteris Eccleſiæ intelligentia ad nouas & in-ſolentes expoſitiones traducẽdam. Sed tantò magis, tui quoque Bezæ ſeruilis peruicacia hic deprehendi-tur, qui cum propterea audiret reprehenſum eſſe te abs quodam Germano doctore, uoluit, quo iure, qua iniuria tueri tuam interpretationem, tametſi nihil haberet, quo eam defenderet. Fortaſſe, ſi priuatim alioqui rogatus fuiſſet de eius loci intelligẽtia, aliud

quip-

quippiam dixiſſet:ut minori ſæpe occaſione diſſentit abs tuis interpretationibus. Sed quia ſuſceperat aduerſus Heshuſium defenſionem in tui honoris, quiduis faciendum ſibi eſſe ſtatuit, potiuſquam aduerſario quicquam concederet. Hæc enim eſt tui procuratoris religioſa ſcilicet ingenuitas. Imò uerò ipſemet ſuam hanc prauitatem prodidit. Nam quo tempore aduerſus illum Heshuſium defendebat tuã illam nauam interpretationem, eodem eã tempore, ſcribens ſuæ fidei confeßionem, improbauit, & promißionem de ſemine, hoc eſt, Chriſto, quæ facta dicitur Geneſ.capite 3. eandem eſſe annotauit, quæ eſt repetita Geneſis capite 12. & 18. & 22. En qua fide & dexteritate hi boni uiri, cum lubet, uerſant & uoluunt Scripturas. Hæc cum iam fortè ſcripſiſſem, inuiſit me alter quidem Germanus Concionator, qui tua cauſa iampridem miſero exilio iactatur: obtulitque mihi libellum quendam ſuum, in quo rurſus reprehenditur noua illa tua interpretatio ſuperioris loci Geneſeos, & ſimul quod in tua Harmonia ſcribis, ex Genealogijs Chriſti, quæ habentur in Matthæo & Luca, non poſſe certò probari, Mariam eſſe ex ſtirpe Dauidis: quodque in re tam ſeria, ſecuritatis inſimulas Euangeliſtas: denique quod ſcribis Chriſtum non naturaliter, ſed legaliter eſſe ex ſtirpe Solomonis genitum. Addebat, ſeſe uehementer mirari, cur cum diceres

eſſe

eſſe nec eſſe, ut Meßias ſit ex ſtirpe non tantum Davidis, ſed etiam Solomonis, tamen dicas ſtirpem Solomonis extinctum eſſe in Ochozia. Tu talibus, cum uoles, accuſationibus reſpondebis. Ego nihil præiudico: neque iam aliud uolui, quid amicè te monere, ut in ijs præſertim Scripturæ locis, in quibus ſunt capitales principaléſq; ueluti theſes noſtræ religionis, tibi temperes, ne has temerè conuellas, dum in illis repudias traditam magno Eccleſiæ ueteris conſenſu intelligentiam: atq; ita te contineas, itaque agas, ne dum ſubinde clamas ex ſolis nudiſq; ſcripturis iudicandum eſſe, rurſus uidearis uelle de his iudicari ex tuis ſolis Commentarijs.

Tu in tua contra me declamatione intonas, quod ait David, Legem eſſe lucernam pedibus fidelium, certumq; lumen: quodq; Ieſaias, Deum non in abſcondito locutum eſſe: quodq; Petrus, ſcriptas prophetias eſſe inſtar lucernæ ardentis in loco caliginoſo. Sed quorſum hæc? An ut interpretũ ueterũ expoſitionẽ omnẽ expungas? Atqui conſequetur, & tuam multo magis expungendã eſſe. Neq; tamen ignoras Davidem eo loco aliud agere: minimè autem loqui de uniuerſæ ſcripturæ corpore, quod nondum erat: proptereaq; nec Ieſaiam eo reſpicere. Petrus autem dum lucernam ardere ait in loco caliginoſo, ſaltem caliginem in hominibus eſſe fatetur, quæ ſit diſcutienda, Itaq; addere debebas, quod fatetur, ipſum Paulũ

in

in ſuis Epiſtolis locutum eſſe de quibuſdam, quæ ſint δυσνόητα. Et uerò, an non ſubinde dicere & cõfiteri debemus, quod ille Eunuchus Ieſaiam legens reſpondit Philippo Apoſtolo? Vis, plus aliquid dicam? Auguſtinus in Epiſt. 14. ad Hieronymum ſcripſit, Scripturas eſſe uel obſcuriſsimas: ut mirum non ſit ſi in earum expoſitione Hieronymiana quædam à recta linea diſcrepare uideantur. An id quoq; audebis calumniari, cum non neſcias hominum caligantium culpæ, & uitio, & hebetudini hanc obſcuritatem accepto ferri? Prætereo quod ipſe tuus Hyperius lib. 2. de ſtudio theologico, exponit quindecim aut ſexdecim eſſe cauſas obſcuritatis in lectione ſcripturæ, Nam & nihil eſt cauſæ, cur nunc tecum ea de re contendere uelim. Sed ut uno uerbo tibi dicam: equidem ſentio non temerè olim ſcripſiſſe Iuſtinum, quod ſcripſit in expoſitione fidei. Quia fortaſſe non dignareris locum inſpicere, ſi quærendus ſit, uerba tibi offeram & deſcribam. πολυχιδὲς μὲν τῆς θείας διδασκαλίας τὸ σχῆμα, συναιρεῖται δὲ ὡς ἐν κεφαλαίῳ, εἴς τε μάθησιν ἐντολῶν, καὶ φυλακὴν, εἴς τε τὴν θείαν γνῶσιν, καὶ προσκύνησιν. οἱ τοίνυν τῆς εὐσεβείας ἐρασταὶ, τὴν μὲν τῶν ἐντολῶν φυλακὴν καὶ μάθησιν κατ᾽ οὐδὲν ἀγνοεῖν πειράσονται, καὶ πρὸ τούτων γε τὴν θείαν προσκύνησιν. τὴν γε μὴν τῶν θείων γνῶσιν βουλή-

σονται μὲν ἰχνεύειν εἰς δύναμιν, ἀτονοῦντες δὲ, προσκυνήτωσαν ὡς ἀνέφικτον.

Longior hic fui, quàm initio inſtitueram, Caluine. Necdum tamen abs te omnia, quæ definienda imprimis hoc loco eſſent, quæſiui. Sed neſcio quomodo hic dubito, an te liceat conſulere: ſaltem hoc mallem magiſque auderem, ſi ageretur de interpretatione iuris Ciuilis & legum, ubi tutò quæritur, quænam ſit ars æqui & boni: ubi de iure certo & de incerto uel dubio liberè agitur: ubi eſt contentio ſcripti & uoluntatis, ſiue τοῦ ῥητοῦ καὶ τῆς διανοίας*: ubi liberiùs diſputatur, quomodo dijudicandæ ſint controuerſiæ, quæ naſci dicuntur uel ex iure, uel ſcripto, uel ex uerbo: & quidem rurſus ex ſcripto tripliciter naſci dicuntur, nempe aut ex ſcripti ambiguitate, aut ex ſcripti ſententiæq; diſſenſione, aut ex contrariè ſcriptis.*

An in ſacroſancta ſcriptura & iure diuino exiſtere poßint tales quæſtiones, & quatenus poßint, & quibus regulis definiendæ ſint, & quo arbitro decidendæ, tu nos, cum uoles, docebis, & experiendo fortaßè diſces, ſubſidia præſidiaq; nobis abs religioſa Antiquitate relicta, neq; temerè eſſe contemnenda, neq; faſtidioſè repudianda.

Memini, cum in Poſiaco conuentu tuus Beza (nã & ad eum redeundum nunc eſt) tractaret de Eccleſiaſtica interpretatione Scripturæ, ita cõfuſe egiſſe,

ut

ut incertiores, quàm antea, reliquerit ſuos auditores. Dicebat quidam uerum eſſe, quod Paulus ait, hominem naturalẽ cognoſcere ea quæ Dei ſunt, quodq́; Petrus, Scripturas nón eſſe priuatæ interpretationis. Subijciebat uerò, Si tanta ſit earum obſcuritas, cur Chriſtus nos iubet eas ſcrutari? & quid feciſſent ij, qui non niſi ſcripta Apoſtolica legerunt, antequã ſcripti eſſent ulli Commentarij? Atqui cum Chriſtus iubet nos ſcrutari ſcripturas, non uetat nos uti ſubſidio uel auxilio piorum interpretum, quales nũquam defuerunt: neque ſi olim Commentarijs, quales poſtea nimirum fortaſſe multi editi ſunt, deſtituti fuere Apoſtolorum diſcipuli maiori: propterea beneficio caruere, cum & recentis traditionis certo teſtimonio, & uiuæ uocis miniſterio adiuuarentur.

Hic ego deſinere uolebam, quia iam ijs, quæ aduerſum me tumultuariè ſcripſiſti de Scriptura deq́; Traditione, ſatisfeciſſe me putabam. Sed neſcio quomodo tuus ille Beza nos petulanter prouocando, deſinire non patitur, qui tamen in illo Conuentu lóngius progreſſus ita ſe implicuit, ut ſi parum adiuuerint nutantem, quæ eodem tempore aduerſum me ſcribebas de ſcriptura: multò minùs tuæ traditiones aut liberarint aut extricarint hærentem in ſuo reatu, cum ad tuæ miſsionis ſuæq́; legationis rationes reddendas reuocatus eſſet. Itaq; ſic diſceſsit,

ut ſi quos in multorum animis reliquit, non tam aculeos, quam ſcrupulos, non eximas, ipſe in eodem luto hærere uideberis. Ego *breuiter narrabo factum: de iure alij iudicabunt, ſimulq́; ſtatuent, quam debeat & ſibi placere, & alijs inſultare hic miles glorioſus, & quos ex illa diſputatione* Poſiaca *triumphos reportarit, quibus elatus tam ſuperbè nunc criſtas attollat.* Poſteaquã, *mi* Beza, *tam feliciter, quàm antea dictum eſt, eluctatus es ex quæſtione de traditionibus, tranſijſti ad alteram, quæ eſt de ordinaria ſucceßione* Epiſcoporum. Dicebas *hanc ſucceßionem magnoperè in* Eccleſia *eſſe laudandam, ſi eius argumento & teſtimonio rectè utamur, ut* Irenæus, Tertullianus, Auguſtinus *uſi ſunt.* Atqui *perijſti, mi magiſter, ſi eos agnoſcis tali enumeratione rectè uſos eſſe ad repellendas (ut ipſe ais) hæreſeωn nouitates: & ad ſuam* Eccleſiæ *perpetuam continuamq́; poſſeſſionem defendendam.* Dicebas, *ſucceßionem perſonarum cum ſucceßione doctrinæ coniungendam eſſe.* Nam *& iſtud ex præceptoris tui dictatis repetebas.* Rectè. Hoc *quoque tibi in eo* Conuentu *conceſſum fuit.* Sed *rogatus es, quando diuulſa ſit, quæ tempore* Auguſtini *(ut fateris) etiámnum coniuncta erat, utraque ſucceßio: & quæ tandem mutatio doctrinæ ita recepta fuerit, ut ſucceßionem illam planè interruperit.* Succeßionem *atque conſenſionem doctrinæ ſufficere dicebas, ſi eſſet ſaltem in articulis uel*

capiti-

capitibus, in quibus eſt ueluti ſubſtantia & fundamentum religionis. Pulchrè. Nam & uiſus es ea capita intelligere, quæ Symbolis breuiter incluſa ſunt, & quæ tempore Auguſtini Eccleſia uniuerſa etiámnum amplectebatur. Quando uerò ea repudiata ſunt, ut liqueret, rogatus es, quando ſtatuas ſucceſſionem illam planè defeciſſe, quam generaliter tantum & confuſe dicis iampridem defeciſſe atq; deſiſſe. Sed minimè illud explicuiſti, quod quærebatur. Et cum tu quænam ſucceſſio ſit tua, tuiue magiſtri, aut Eccleſiæ tuæ, ut diceres, rogatus eſſes, rurſus obmutuiſti. Adeo in illo auditorio pudens eras. Sed multò magis attonitus perculſusq; hæſiſti, cum de uocatione, cuius auctoritate adminiſtrationem doctrinæ atque Sacramentorum uſurpabas, hoc eſt, de iure, ratione, & probatione tui miniſterij interrogareris: cumq; quis tibi manus impoſuerit, & quo auctore, quoue exemplo impoſuerit, quæreretur. Meminiſti, Theologum quendam magnum, eo tempore tibi tuisq; adminiſtrationē ſacramentorū inuadentibus, obieciſſe, quo olim Athanaſius Iſchyræ Arriano. Macharius (dicebat) Athanaſij preſbyter Iſchyram illum ſacris operantem obturbauit, Menſan ſacram euertit, Calicem confregit. Athanaſius defendit ritè factum, quia Iſchyras legitimus Eccleſiæ miniſter non erat. Cur ita? Quia legitimè ordinatus non erat, nec Eccleſiaſtica manuum impoſitione conſecratus.

Itaque etiam negat Athanaſius in illius ſacris fuiſſe myſterium corporis & ſanguinis Domini.

Deinde tibi obiectum eſt, quod Epiphanius *ſcribit aduerſus quendam* Zachæum, *qui (ut ait)* ἱερουργίαν, λαϊκὸς ὢν, ἀφειδῶς ἐπεχείρει, καὶ τολμήρως ἄγιον μυστηρίων ψαύειν, *ſicuti & alios* Epiphanius *reprehendit, qui ea, quæ* Epiſcoporum *ſunt, ſibi arrogare auſi ſunt,* μὴ δεξάμενοι ἐπισκοπῆς χειροθεσίαν. *Sic enim eo loco legendum eſſe audio.*

Poſtremò tibi allegatum fuit tui Buceri *exemplum iudiciumq́;, qui ſuum miniſterium defendebat, quo aliquando de more ordinatus fuiſſet ab* Epiſcopo. *Sed & ex* Sleidano *citatum fuit, quo* Luterus *ipſe ſcripſit ad* Senatum Mulhuſium *de* Muncero *cõcionatore:* Rectè *facturum* Senatum, *ſi roget ex* Muncero, *quis docendi munus ipſi commiſerit, quis euocarit? & ſi* Deum *nominet auctorem, tum iubeãt eum hanc ſuam uocationem aliquo euidenti ſigno comprobare. quod ſi repræſentare nõ poſſit, ut tum repudietur.* Hoc *enim eſſe* Dei *proprium & familiare, quoties formam conſuetam & rationem ordinariam uelit immutari, ut tum uoluntatem ſuam aliquo ſigno declaret.*

Sic igitur & tu Beza *interrogatus fuiſti de tua uocatione, & à quo tandem, uel miſſus eſſes, uel poteſtatem miniſterij accepiſſes.* Quid *tu ad hæc?*

Petrus

Petrus Martyr, qui tibi aſsidebat, in aurem inſuſurrabat, ut planc negares ullam requiri impoſitionem manuum. Primum tamen confeſſus es, eam in ordinaria uocatione eſſe neceſſariam: & te tuosq; inuicem ea uti, dixiſti. Replicatum eſt, eſſe neceſſe, ut altius repetita origine auctor laudaretur, ut legitima ſit ſucceſsio, & continua quadam ſerie ad Apoſtolos referri poſsit hæc χειροθέσια. Non apparere autem, à quo Caluinus eam acceperit, quem tu tuũ auctorem laudas. Quod autem non acceperit, non poſſe alteri impertiri uel communicare. Hic rurſus tanquam deprehenſus hæſiſti. Quid uerò, quid ſi adiectum fuiſſet, quod Cyprianus ſcribit ad Magnũ de Nouato, lib. 1. epiſt. 6. Quærebatur, an Nouatus rectè baptiſaret & offerret, præſertim cum Eccleſiaſticis etiam formulis & ceremonijs uteretur? Cyprianus negat. Nam (inquit) Epiſcopus computari non poteſt, qui Euangelica & Apoſtolica traditione contempta, nemini ſuccedens, à ſeipſo ordinatus eſt. Habere nanque aut tenere Eccleſiam nullo modo poteſt, qui ordinatus in Eccleſia non eſt. Reliquam illius Cypriani Martyris Epiſtolã non adſcribo, quia longior ſit. Et fortaſſe illa, licet allegata nõ eſſet, tibi in mentem ultrò ueniebat Poſiaci. Ergo cũ nutares, ad tui Petri Martyris conſiliũ, quod prius reieceras, recurrens, negaſti ullam manuum impoſitionem requiri in uocatione extraordinaria: qualem

eſſe tuam, & olim multorum Prophetarum fuiſſe, dicebat. Replicatum eſt, mirum eſſe, cur nullum huius extraordinariæ uocationis, cum qua tuam comparares, exemplum ex hiſtoria Eccleſiæ Chriſtianæ, quæ poſt Apoſtolos fuit, proferatur. Permiſſum eſt tamen, ut Prophetico exemplo potereris. Sed audiſti, Prophetas olim extra ordinariam illam ſuam & arcanam uocationem ſingulari aliquo, certoq; ſigno, ueluti miraculo, teſtatos eſſe, quòd Deus ediderit, ut impoſtoribus, qui extraordinariam quoq; uocationem mentirentur, uiam obſtrueret. Debere ergo te, aut ſignum teſtimoniumq; diuinum tuæ nouæ uocationis dare, aut aliquem Prophetam, qui ſine eo extra ordinem ſit auditus, oſtendere. Hic rurſus, Theodore, tanquam conſtrictus ſubſtitiſti, nec quo te uerteres, ſciebas. Et tamen, ne cum obmutuiſſes obmutuiſſe diceretis, poſtea edens acta tua, finxiſti aliquid. Quidnam? In quibuſdam, at non in omnibus, Prophetis uerum fuiſſe, quod dicebatur de extraordinario teſtimonio extraordinariæ uocationis. Atqui, acutiſſime Propheta, exponere debueras, in quibus tandem id uerum non eſſet. Nam illud erat, quod tantopere abs te requirebatur. Fortaſſe facilius tibi fuit, tuæ uocationis ſingulare teſtimonium dare. Quódnam? Dixiſti ſuo te tempore tale daturum eſſe, ut nullus relinquatur locus dubitationi. Nempe ſciebas, proſpiciebas, prædicebas, quod

paulo

paulopoſt, bello inſlammato, facturus eras. O miraculum magnum & admirabile. Imò uerò dices te citaſſe atq; allegaſſe, quod ab ignoto quodam auctore ſcriptum eſt in quodam Dialogo de lxv. Quæſtionibus, qui extat inter opera Auguſtini. Quid illud tandem eſt? Ibi ſcriptum eſt, quoſdam mitti à Deo, non per hominem: quoſdam à Deo per hominem: quoſdam per hominem tantum: quoſdam per ſe. Rectè. Sed quæritur, ex primo, an ex poſtremo genere ſis? Tu uoluiſti ex primo uideri. Cur ita? Quia eodem loco ſcriptum eſt, illum uideri à Deo miſſum, quem non paucorum hominum laudatio uel potius adulatio eligit, ſed quem uita & mores optimi, & Apoſtolicorum actio commendat ſacerdotum: qui uniuerſorum populorum iudicio comprobatur: qui non appetit præeſſe. Atqui, optime Theodore, reſponſum tibi fuiſſe meminiſti, fore, ut ſi ex tali regula æſtimetur legatio uel miſsio tua, tu abs te potius, quam à Deo, miſſus uidereris. Non enim (ut aduerſarius dicebat) te commendat uita tua, quæ potius te infamat: non ſuffragatur tibi actio Apoſtolicorum uirorum: imò uerò refragatur: ſi quidem agno ſcis, quinam ibi dicantur uiri Apoſtolici. Iudicio uniuerſorum populorum comprobatum nõ eſſe te, imò eſſe repudiatum, non ignoras, quem non niſi paucorum hominum adulatio elegit. Non cupere te præeſſe, ſi dicas: tua te ambitio & publica & manifeſta

ſtatim refellet. En quid proficis, cum ad ſuperiorem regulam exigi uis? Porrò quæ in diſputatione dixiſſe te mentiris, poſtea ſcripſiſti, reſpondiſſe te cur ne ipſi quidem Prophetæ auſi ſint aut circumcidere, aut ſacrificare, quantumuis ſuæ uocationis diuino teſtimonio muniti eſſent, cauſam in ijs ſinglarem hanc fuiſſe, quia Tribui Leuiticæ illa functio adſcripta eſſet. Si hoc in diſputatione dixiſſes, aderat quidam, qui reſpondiſſet, etſi nunc ſublatum ſit ſacerdotium Leuiticum, tamen cuiuis propterea nõ licere irrumpere in functiones Eccleſiaſticas. Eadem dexteritate, quod in diſputatione non allegaras, poſtea ſcripſiſti te allegaſſe, ſingulare exemplum Samuelis in Miſpa ſacrificantis, qui tamen Aaronicæ gentis, ſtirpis aut familiæ non eſſet, & Eliæ Galaaditis in Carmelo ſacrificantis. Atqui talia exempla repugnant Legi, quam protuleras: quæ (ut ais) ſolis Leuitis permittit ſacrificare. Simul autem, inſolens & ridicula uidetur multis tua hæc ratiocinatio, hic ſyllogiſmus: Samuel in Miſpa ſacrificauit, Elias in Carmelo. Ergo Beza in Galia ritè rectéque baptiſat. Quidam certè nuper ludens, cum id audiret, exclamauit æquè argumentari ita licere: Abrahamus in monte ſacrificare filium non recuſauit Ergo Beza, in campis Druidum, iure mactat, immolatq́ ciues ſuos. En quanto cum triumpho Theodorus uictor ex Poſiaco congreſſu redierit, ut nunc propterea nos proculcet.

Sed

Sed neq; prætereundum eſt, honoris eius cauſa, quod hic Salmoneus, ut nouo brutoq; fulmine Cenſores illos ſuos de uocatione & impoſitione manuum moroſe inquirentes. terreret atq; ulciſceretur, animoſe fecit. Tantum abeſt, ut quod aduerſarijs adeſſe iam uiſus erat confiteri, deinde confeſſus ſit, ut potius ſibi ſupereſſe, quod illis deerat, audaciſsime iactarit. Ego iſta, quæ ad me non pertinent, lubenter ignoro. Sed tamen audio Bezam non modo ab ordinarijs Antiſtitibus nolle ſibi manus imponi (metuit enim fortaſſe aliquam manus iniectionem ex lege. Si caluitur) ſed etiam eos, qui ab illis ordinati & creati ſunt, nolle Eccleſiæ miniſterio fungi, niſi ſi abs Caluino uel eius uicario rurſus, creentur, nouamq; accipiant manuum impoſitionem. Ego rurſus profiteor, me hæc, ut accepi, tantum narrare: iudicium autem alijs relinquere. Sed cum illa nuper audiret non obſcuri nominis Theologus, exclamauit, Eos, qui ſic agunt, poſſe ea in re uideri propè Donatiſtas: & periculum eſſe, ne imprudentes tandem accedant ad Anabaptiſtas. Saltem mirum eſſe, cur qui ab Epiſcopis baptizatos non rebaptiſant, rurſus ordinent eos, qui ab ſuis Epiſcopis creati miniſtri ſunt. Diſcriminis huius cauſam exponant ij, quorum intereſt. Ego curioſus hæc neque inquiro, neque perſequor. Imò uerò nihil impridem magis cupio, quàm hæc miſſa facere. Itaque & reliqua nunc

prætere-

prætermittam,in quibus tamen recitandis aduerſarium exagitare atq; pudefacere, ſi uellem, poſſem. Sed mirari ſatis non poſſum, cur ille me nō dimittat: & qua uel ſpe, uel fronte mihi obijciat memoriam Poſiaci conuentus. Scio, neminem putat quicquam de eo, quàm quod ipſe fallendi cauſa ſcripſit, reſcire. Sed cur me unum, qui neque in illa diſputatione, neque in bello aduerſarius occurrit, ut neq; Theologus, neq; miles ſum, nunc laceßit: cum omnes, quos & in illa & in hoc acerrimos aduerſarios habuit, tam placidè prætereat? Ego in illa (dicendum iterum eſt) diſputatione, quibus in eo Conuentu diebus forte fui (nam & ſerius me ueniſſe, & ocioſum fuiſſe fatetur) ſpectator, auditórque tantum fui. Et uerò Iuriſprudentiam profeſſus, Theologicis certaminibus me non inmiſceo. Multo uerò minus arma unquam tractaui, quæ multo magis aliena abs mea profeßione ſunt. Itaque & cum claßicum caneres fortiſſime bellator Beza, domi me continui. Quid igitur hominem & imbellem & in tuis diſputationibus minus uerſatum aggrederis, quem etſi uiceris, nihil egeris? Si in illam rurſus arenam, non iam dico, gladiatoriam, (quia ſago depoſito, non togam modo, ſed & ſtolam rurſus induiſti) uerum diſputatoriam, deſcendere uis, occurrito maiori aduerſario, qui ſe uictorem fuiſſe gloriatur.

Si

Si patrij quid Martis habes, en aſpice contra
Qui vocat.

Equidem neſcio metu an contemptu quodam fiat, ut cum prætereas. Sed neq; fortaſſe cum me impetes, tandem non offendes,

ſi me alta ſilentia cogas
Rumpere, & obductum verbis vulgare dolorem.

FINIS.